ON BİRİNCİ DÖNEM AĞRI MİLLETVEKİLLERİNİN FAALİYETLERİ VE 1957-1961 AĞRI'DA SİYASAL YAŞAM

Harun AYDIN

Yüksek Lisans Tezi
Tarih Bilim Dalı
Yrd. Doç. Dr. Ramazan USLU
2015
Her Hakkı Saklıdır

T.C.

AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

Harun AYDIN

ON BİRİNCİ DÖNEM AĞRI MİLLETVEKİLLERİNİN FAALİYETLERİ VE 1957-1961 AĞRI'DA SİYASAL YAŞAM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ

Yrd. Doç. Dr. Ramazan USLU

AĞRI-2015

T.C.

AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

15/05/2015

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "On Birinci Dönem Ağrı Milletvekillerinin Faaliyetleri ve 1957-1961 Ağrı'da Siyasal Yaşam" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Δ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Δ Tezim sadece Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Δ Tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Harun AYDIN

İÇİNDEKİLER

ÖZET i

ABSTRACT ii

ÖNSÖZ iii

KISALTMALAR DİZİNİ iv

TABLOLAR DİZİNİ v

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL HATLARI İLE TÜRKİYE'DE VE AĞRI'DA SİYASAL YAŞAM (1923- 1954)

1.1 Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı Dönemi (1923-1938) 4

1.1.1.Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası 6

1.1.2. Serbest Cumhuriyet Fırkasının Kurulması 8

1.2. İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı Dönemi (1938- 1950) 10

1.3. DP'nin Kuruluş Süreci 12

1.4. DP Ağrı Kuruluş Süreci 19

1.5. 1950 Seçimleri ve Sonuçları 20

1.5.1.1950 Seçimlerinde Ağrı 23

1.6. DP 1954 Seçimleri ve Sonuçları 25

1.6.1. 1954 Seçimlerinde Ağrı 26

İKİNCİ BÖLÜM

ON BİRİNCİ DÖNEM (1957-1960) TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İÇİN AĞRI'DA SEÇİMLERİN YAPILMASI

2.1. Türkiye'de 1957 Seçimlerin Yapılması 29

2.1.1 Muhalefet Partilerinin Seçim Çalışmaları 30

2.1.2 Demokrat Parti'nin Seçim Çalışmaları 31

2.1.3 1957 Seçimleri'nde Ağrı 32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AĞRI MİLLETVEKİLLERİNİN ÖZGEÇMİŞLERİ VE KATILDIKLARI OYLAMALAR

3.1. On Birinci Dönem Ağrı Milletvekilleri 45

3.1.1.Celal YARDIMCI 45

3.1.2 Halis ÖZTÜRK 46

3.1.3 Kasım KÜFREVİ 47
3.1.4 Selim YATAĞAN 49
3.1.5 Şeref SARAÇOĞLU 50
3.2.Ağrı Milletvekillerinin Katıldıkları Oylamalar 50

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ON BİRİNCİ DÖNEM AĞRI MİLLETVEKİLLERİNİN MECLİSTE YAPTIKLARI KONUŞMALAR

4.1. Celal YARDIMCI 113
4.1.1. Kanun Teklifleri Üzerine Yaptığı Konuşmalar 113
4.1.2 Takrirler Üzerine Yaptığı Konuşmalar 136
4.1.3. Bütçeler Üzerine Yaptığı Konuşmalar 137
4.2. Halis ÖZTÜRK 223
4.2.1 Takrir Üzerine Yaptığı Konuşmalar 223
4.2.2. Teklif Üzerine Yaptığı Konuşmalar 223
4.3. Selim YATAĞAN 225
4.3.1. Bütçe Üzerine Yaptığı Konuşmalar 225

BEŞİNCİ BÖLÜM

1957-1961 AĞRI'DA SİYASAL YAŞAM

5.1. Ağrı İlindeki Parti Faaliyetleri 226
5.2. 27 Mayıs 1960 Askeri İhtilâlinin Gelişim Süreci 234
5.3. 27 Mayıs Askeri İhtilalinde Yargılanan DP Ağrı Milletvekilleri 238
5.3.1. Celâl YARDIMCI 238
5.3.2. Halis ÖZTÜRK 240
5.3.3. Kasım KÜFREVİ 240
5.3.4. Selim YATAĞAN 240
5.3.5. Şeref SARAÇOĞLU 241
5.4. Türkiye ve Ağrı İlinde 1961 Seçimleri 242
SONUÇ 246
KAYNAKÇA 250
EKLER 262
ÖZGEÇMİŞ 280

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ON BİRİNCİ DÖNEM AĞRI MİLLETVEKİLLERİNİN FAALİYETLERİ VE 1957-1961 AĞRI'DA SİYASAL YAŞAM

Harun AYDIN

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ramazan Uslu

Ağrı, Sayfa: V+280

Jüri: Doç. Dr. İsmail EYYÜPOĞLU

Jüri: Yrd. Doç. Dr. Ramazan USLU

Jüri: Yrd. Doç. Dr. Figen ATABEY

Bu çalışmanın amacı 1957 ve 1960 yılları arasında Ağrı milletvekillerinin faaliyetleri ve askeri ihtilal sonucu kurulan koalisyon hükümetinin çalışmalarını kapsamaktadır.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Demokrat Parti öncesi siyasal yaşam ve Demokrat Parti iktidarının ilk dört yılı ele alınmıştır.

İkinci bölümde, XI. Dönem TBMM için 1957 seçimlerinin yapılması ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde, XI. Dönem Ağrı milletvekillerinin biyografisi XI. Dönem Ağrı milletvekillerinin mecliste katıldıkları oylamamlar ve ele alınmıştır

Dördüncü bölümde, XI. dönem Ağrı milletvekillerinin yasama çalışmaları ve meclis konuşmaları ele alınmıştır.

Beşinci bölümde ise 1957- 1961 Ağrı'da Siyasal yaşam ve XI. Dönem Ağrı milletvekillerinin 27 Mayıs Askeri darbesinden sonra yargılanma süreçleri ve 1961 seçimleri ele alınmıştır.

Bu çalışmanın sonunda Türk siyasi hayatında önemli bir yere sahip olan On birinci Dönem Ağrı Milletvekillerinin, 27 Mayıs 1960 Askeri İhtilali kadar olan çalışmaları ele alınarak 1961 seçiminin Türk demokrasi tarihi açısından önem ve değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ağrı, Hükümet, Meclis, DP, CHP, İhtilal, Seçim

ABSTRACT
MASTER'S THESIS

THE ACTIVITIES OF THE 11 th TERM AĞRI DEPUTİES AND THE POLİTİCAL LİFE İN AĞRI İN 1957 and 1961

Harun AYDIN

Supervisior:Assist Prof. Dr. Ramazan Uslu
Ağrı, Page:V+280

Jury: Assoc Prof. Dr. İsmail EYYÜPOĞLU
Jury: Assist. Prof. Dr. Ramazan USLU
Jury: Assist. Prof. Dr. Figen ATABEY

The aim of this study is to discuss the Ağrı deputies' activities between the years of 1957 and 1960 and the works of the coalition government founded after the military coup.

The study consists of five parts. In the first part, the political life prior to the Democrat party and the first four years of the Democrat party in power were evaluated.

In the second part, the1957 elections and the Ağrı deputies were discussed.

In the third part, biographies of the 11th term the votings which the 11th term Ağrı deputies took part in the congress were studied.

In the fourt part, it was dealt with the legislative studies and congress speeches of the 11th term Ağrı deputies.

In the fifth part, 1957- 1961 political life in pain Ağrı and the trial process of the 11th term Ağrı deputies after the May 27 military coup and the 1961 elections were dealt with.

At the end of this study, the evaluation of the importance of the 1961 election in terms of Turkish democracy history was made by dealing with the studies of the 11th Term Ağrı Deputies who occupied an important place in Turkish political life to the May 27 military coup.

Key Words: Ağrı, the government, the congress, DP, CHP, the coup, the election

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışma "On Birinci Dönem Ağrı Milletvekillerinin Faaliyetleri ve 1957 – 1961 Ağrı'da Siyasal Yaşam " isimli bu çalışmamızda TBMM'nin On Birinci Döneminde (01 Kasım 1957 - 25 Mayıs 1960) Ağrı milletvekilleri, siyasi faaliyetleri, 27 Mayıs 1960 Askeri İhtilal ve 1961 seçimleri ele alınmıştır.

Bu çalışmanın Birinci Bölümünde Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in 1923 yılında Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasıyla birlikte başlayan demokrasi hareketleri, Milli Şef dönemi partilileşme süreci ve çok partili yaşama geçilmesinde Demokrat Parti'nin kuruluşu, 1946, 1950 ve 1954 seçimler; İkinci bölümde On Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi (1957 -1960) için seçimlerin Ağrı'da yapılması, seçilen milletvekilleri; Üçüncü bölümde Ağrı milletvekillerinin biyografileri ve 1957- 1960 yılları arasında meclis de katıldıkları oylamalar Dördüncü bölümde; On Birinci Dönem Ağrı milletvekillerinin Yasama çalışmaları ve Meclis konuşmaları; Beşinci bölümde 1957 – 1961 Ağrı'da siyasal yaşama yer verilmiştir. Bu tezin önemi çok partili yaşamın Ağrı ilini siyasal, sosyal ve ekonomik yönlerden etkilemesidir. DP'nin 1957 seçimlerinde bütün illerde kaybetmesine rağmen Ağrı ilinde oylarının arttırması genel olarak ele alınmıştır.27 Mayıs Askeri İhtilali öncesi Ağrı ilinde halkın demokratik yaşama bakış açısında seçilen milletvekillerinin etkisi genel olarak ele alınmıştır.

"On Birinci Dönem Ağrı Milletvekillerinin Faaliyetleri ve 1957-1961 Ağrı'da Siyasal Yaşam" adlı bu çalışmada konunun seçimi ve her aşamasında yardımlarını esirgemeyen Danışman Hocam Yrd. Doç. Dr. Ramazan USLU'ya, çalışmam sırasında her türlü yardım ve desteklerini gördüğüm Yrd. Doç. Dr. Figen ATABEY'e, bilgi ve tecrübeleriyle sürekli desteğini gördüğüm Yrd. Doç. Dr. Yakup KARATAŞ'a ve katkılarından dolayı Arş. Gör. Ahmet Edi'ye, yazım sürecinin her aşamasında katkı sağlayan ve bilimsel eleştirilerinden istifade ettiğim kardeşim Meryem AYDIN'a sonsuz minnet ve teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca desteklerini esirgemeyen aile fertlerim ve eşim Yaprak AYDIN'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

KISALTMALAR DİZİNİ

AP	:Adalet Partisi
B.C.A	:Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
C	:Cilt
CHP	:Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP	:Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
CMP	:Cumhuriyetçi Millet Partisi
D	:Dönem
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
GP	:Güven Partisi
HF	:Halk Fırkası
HP	:Hürriyet Partisi
LDP	: Liberal Demokrat Parti
MKP	:Milli Kalkınma Partisi
MP	:Millet Partisi
S	:Sayı
s	:Sayfa
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
TKP	:Türkiye Köylü Partisi
TPCF	:Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
TÜİK	:Türkiye İstatistik Kurumu
VD	:Ve Diğerleri
VP	: Vatan Partisi
ZC	:Zabıt Ceridesi

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. CHP'nin ve DP'nin seçim listesine göre adayların meslek dağılımı.....22

Tablo 2 1954 Seçim Sonuçları, Karaköse,5 Mayıs 1954 27

Tablo 3 Kaynak 28 Ekim 1957 Yayla Gazetesi, 1957 Ağrı Seçim Sonuçları 35

Tablo 4 Kaynak 30 Ekim 1957 Karaköse Gazetesi,1957 Seçim Sonuçlarında Ağrı Milletvekili Adaylarının Aldıkları Oylar.....36

Tablo 5 Kaynak B.C.A.010.09.459.1330.6-1,1957 Seçim Sonuçları 37

Tablo 6 V.Menderes Kabinesi 40

Tablo 7 Ağrı Milletvekillerinin 1957-60 Yılları Arasında Katıldıkları Oylamalar.....109

Tablo 8 Celal YARDIMCI'nın Meclis Konuşmaları 216-220

Tablo 9 Halis ÖZTÜRK 'ün Meclis Faaliyetleri 222

Tablo 10 Selim YATAĞAN'ın Meclis Faaliyetleri 223

Tablo 11 1961 Seçim Sonuçları.....241

Tablo 12 1961 Seçimleri Sonucu Oluşturulan Bakanlar Kurulu.....242-243

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin, Türkiye'de demokrasinin temelleri son 200 yıllık dönemi içerisinde atılmaya başlanmıştır.1808 de Sened-i İttifak ile başlayıp, 1789 Fransız Devriminin İnsan ve Vatandaşlık Hakları Bildirgesinde esinlenerek, Tanzimat Fermanı'nın ilan edilişi ile süreç devam etmiştir.[1]

XIX. yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğun da azınlıklar milliyetçi, siyasi dernekler kurmuşlardır. Buna karşın Müslüman aydınlar tarafından İstanbul'da Fedailer Cemiyeti, Jön Türkler tarafından Genç Osmanlılar Cemiyeti[2] kurulmuştur. Cemiyetin amacı Batı tarzında bir anayasanın kabulü ile halkın yönetime katılmasıdır. 23 Aralık 1876 tarihinde Kanun-i Esasinin ilanı ile devam eden süreçte[3] Osmanlı İmparatorluğunda Meşrutiyet yönetimi başlamış ve Meclis-i Mebusan'ın açılmasına karar verilmiştir. [4] Osmanlı Meclisi ilk olarak 19 Mart 1877'de toplanmıştır. Vekil kadrosunu oluşturan 25 kişi Ayan Meclisi üyelerinden, 120 kişi ise Mebusan Meclisi üyelerinden meydana gelmiştir.[5]

I.Meşrutiyet döneminde Ağrı ilinin temsil edilmediği görülmektedir; Çünkü bu dönemde Ağrı ili halen kurulmamıştır. Günümüz Ağrı il sınırları içinde yer alan Bayezıd sancak merkeziydi, Ağrı ise bu sancağa bağlı küçük bir yerleşim alanıydı. Bayezid Sancağı ise o dönemde Erzurum'a bağlı idi. Erzurum ilinde seçim bölgesi dörde ayrılmıştır. Bunlar Erzurum, Çıldır, Kars ve Bayezid'den oluşmuştur. I. Dönem seçimlerinde Çıldır'dan Şeref Beyoğlu Mutar Efendi; Kars ve Beyazıt bölgesinden ise Hacı Rauf Bey mebus olarak seçilmiştir. II. Dönem seçimlerinde ise Çıldır'dan Giragos Efendi; Kars ve Beyazıt Bölgesinden Haçadoryan Efendi mebus

---

[1] Kemal Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi,* Timaş Yayınları, İstanbul, 2012, s. 93.
[2] Genç Osmanlılar, 1865 'de özgürlük ve adalet isteyen gizli bir cemiyet olarak kuruldu. Cemiyeti kuran kişiler Ali Suavi, Namık Kemal, Şinasi, Ziya Paşadır. Metin Heper, *Türkiye Sözlüğü,* Doğu Batı Yayınları, İstanbul, 2006, s .485.
[3] Şerif Mardin, *Jön Türklerin Siyasî Fikirleri (1895-1908),* İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 33.
[4] Ahmet Oğuz, *Birinci Meşrutiyet Kanun –i Esasi ve Meclis-i Mebusan,* Grafiker Yayınları, Ankara, 2010, ss. 110-111.
[5] Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu,* Arkadaş Yayınları, Ankara, 1996, s. 229.

olarak seçilmiştir.[6] İlk Meclis-i Mebusan 28 Haziran 1877 sonlandırılmıştır. Yeni seçimlerden sonra ikinci meclis 13 Aralık 1877'de tekrar toplanmıştır.[7]

1877-1878 Osmanlı–Rus savaşını bahane ederek Meclis-i Mebusanı kapatan Sultan II. Abdülhamid aynı zamanda Kanun-i Esasiyi'de yürürlükten kaldırmıştır. Bu gelişmeler karşısında İmparatorluğun içinde ve dışında çeşitli gizli cemiyetler kurulmuştur. Kanun-i Esasi'yi yeniden yürürlüğe koymaya çalışan kişilere "Jön Türkler" adı verilmiştir. Yenilik taraftarlarından biri olan Ahmet Rıza Bey 1899 yılında İttihad ve Terakki Cemiyetini kurmuştur. Bu cemiyetin 4 Şubat 1902 yılında Paris'te yapmış olduğu gizli toplantı sonucu cemiyette bölünmeler olmuştur. 1906 yılında Osmanlı Hürriyet Cemiyeti ile birleşen İttihad ve Terakki Cemiyeti yoluna daha güçlü adımlarla devam etmiştir. Ayrıca 1908 yılında diğer muhalif kesimlerle birleşmeyi hedefleyen cemiyet "Meşrutiyeti" ilan ettirmek için çalışmalarına aralıksız devam etmiştir. Bu süreçte bütün Jön Türkler birleşerek, 23 Temmuz 1908 Anayasasını tekrar yürürlüğe koymayı başarmışlardır.[8]

1908 yılında II. Meşrutiyet ilan edildiğinde Bayezid ilinden Meclis-i Mebusan'a üç vekil seçilmiştir. Meclisin üç yasama yılı vardır. Birinci ve ikinci yasama yılında Süleyman Sudi Efendi temsil etmişken, üçüncü yasama yılında ise Şefik Baydar Bey, Beyazıt'ı temsil etmiştir.[9]

23 Temmuz 1908'den 30 Ekim 1918'e kadar olan döneme II. Meşrutiyet veya İttihad ve Terakki dönemi adı verilmektedir.[10] Bu döneme genel olarak bakıldığında İttihad ve Terakki Cemiyetinin Osmanlı yönetiminde etkili olduğu görülmektedir. Ayrıca bu dönemde Osmanlı Devleti sırasıyla Trablusgarp, Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı'nda ağır yenilgiler, alarak yıkılış sürecine girmiştir. Devlette başlayan çatlaklar ülkeyi sadece ekonomik olarak etkilememiş, sosyal, kültürel ve siyasal alanlarda da büyük yıkımlar yaşanmıştır. Bu süreçten en fazla etkilenen kesimin başında ülke yönetim sistemi gelmektedir. Bu nedenle Mebusan

---

[6] M. Salih Mercan, " Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Ağrı Milletvekilleri", *I. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh' un Gemi'si Sempozyumu Bildirileri,* Ed. Oktay Belli, İstanbul, 2007, s. 416.
[7] Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu,* s. 231.
[8] Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, ss. 99-101
[9] Mercan, *"Meşrutiyetten Cumhuriyet'e Ağrı Milletvekilleri"*, s. 417
[10] Selami Kılıç, *II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türk Devrimi ve Fikir Temelleri*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2014, s. 18.

Meclisi Sultan Vahdettin tarafından 21 Aralık 1918'de feshedilmiştir. Bunun üzerine ülke genelinde yapılan çalışmalar yeni bir seçimin yapılmasını öngörmüştür. Yapılan seçimler sonucunda son Osmanlı Meclis-i Mebusan 12 Ocak 1920 de açılmıştır.[11]

Bu mecliste Beyazıt Sancağı tekrar Erzurum'a bağlı bir şekilde seçime katılmış, Bayezid'ten mebus olarak da tekrar Şefik Baydar Bey seçilmiştir. Kısa süren Mebusluğu döneminde birçok önerge sunarak hükümetin çalışmalarını denetlemeye çalışmıştır.[12]

Meclis-i Mebusan'ın almış olduğu en önemli karar, 28 Ocak 1920 tarihli Misak-ı Milli'dir. Misak-ı Milli karalarından sonra İtilaf devletleri 16 Martta 1920'de İstanbul'u işgal etmişlerdir. İşgal sonrasında Meclis, 18 Martta kapatılmıştır.[13]

---

[11] Mustafa Erdoğan, Modern *Türkiye'de Anayasalar ve Siyasi Hayat*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997 s. 19.
[12] Mercan, "Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Ağrı Milletvekilleri", s. 418.
[13] Erdoğan, *Modern Türkiye'de Anayasalar ve Siyasi Hayat,* s. 19.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL HATLARI İLE TÜRKİYE'DE VE AĞRI'DA SİYASAL YAŞAM (1923- 1954)

1.1 Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı Dönemi (1923-1938)

Gazi Mustafa Kemal Paşa İstanbul'un işgalinden bir gün sonra, Heyet-i Temsiliye'den 19 Mart 1920'de olağanüstü bir meclisin toplanmasını istemiştir. Meclis bizzat Heyet-i Temsiliye'nin kurulduğu Ankara'da toplanacaktı. [14] Ankara'da toplanacak meclis için ülke 66 seçim bölgesine ayrılmıştır. Her seçim bölgesinden 5 Mebus, toplamda ise 330 mebus seçilecektir.

Beyazıt bölgesinden seçilen kişiler İbrahim Refik Bey (Saydam), Mehmet Bey, Mehmet Atıf Bey (Bayazıt),Süleyman Sudi Bey ve Şevket Beylerdir. [15] 23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi Ankara'da toplandı ve bunlar Sultan Vahdettine bağlılıklarını bildirdiler.[16] Bunun nedeni yeni kurulan Mecliste Milliyetçi, İslamcı ve birden fazla marjinal grubun yer almasından kaynaklanmaktaydı.

Büyük Millet Meclisi 20 Ocak 1921 yılında Türkiye Cumhuriyetinin ilk anayasası olan Teşkilat-ı Esasiye Kanunu kabul etmiştir. [17] Bu olağanüstü bir dönemde hazırlanmış geçici bir anayasadır. Anayasa Meclis hükümet modelini benimsemiştir. Güçler ayrılığı yoktur bütün yetkiler mecliste toplanmıştır.[18] Anayasa kabul edildikten sonra toplanan ilk meclisin kararı 1 Kasım 1922 yılında Saltanatı kaldırmak olmuştur. Böylece Mutlakıyetçi yönetimden anayasal yönetime geçiş sağlanmıştır.

Mustafa Kemal İkinci dönem TBMM başkanlığına, Ali Fuat (Cebesoy) ise ikinci başkanlığa seçilmişlerdir.14 Ağustosta İcra Vekilleri Heyeti göreve başlamıştır. 23 Ekim 1923 tarihinde TBMM'nin ikinci başkanı Ali Fuat Paşa görevinden istifa etti ve yapılan yeni seçimler sonucunda ikinci başkanlığa Rauf Orbay seçilmiştir. 27 Ekim 1923'de Mustafa Kemal Paşanın talebi üzerine İcra

---

[14] Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, ss. 338-339.
[15] Mercan , *"Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Ağrı Milletvekilleri"* , s. 419.
[16] Lewis, Modern Türkiye'nin *Doğuşu*, s. 339
[17] Atatürk, *Nutuk*, TTK Basımevi, Ankara, 1989, s. 376.
[18] Ergun Özbudun, *1924 Anayasası*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 5-7.

Vekilleri Heyeti görevden ayrılmıştır. İcra Vekilleri Heyetinin yeniden oluşturulması yolundaki atılan adımlar ise sonuçsuz kalmıştır; Çünkü Meclis içinde yer alan farklı gruplar arasında herhangi bir uzlaşma sağlanamamıştır. Siyasi bunalımlar devam ederken yeni İcra Vekilleri Heyeti bir türlü oluşturulamamıştır.[19]

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa olayların bu duruma geleceğini önceden bildiği için gerekli hazırlıkları yapmıştı. Mustafa Kemal Paşa Hükümetin kurulamamasını bir fırsat bilerek, uzun zamandan beri kafasında tasarladığı yeni siyasal sisteme geçmek için çalışmalara başlamıştır. Mustafa Kemal'e göre sorun anayasadan kaynaklanmaktaydı. İcra Vekilleri Heyeti'ne girecek kişilerin tek tek Meclis tarafında seçilmesinin sorun olacağını düşünmekteydi. Bu süreçte yeni oluşturulan siyasal rejimin adının konulması gerekmekteydi. Bunun üzerine 28 Ekim akşamı Çankaya'da bir toplantı yapılmış ve Cumhuriyetin ilan edilmesi karar verilmiştir.[20]

Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'na ilişkin gerekli değişiklik önerisini 28 Ekim'de hazırlanmıştır. Buna göre Anayasaya, Türkiye Devleti'nin şekli Cumhuriyet hükmünün konulmasına çalışılmış ve Halk Fırkası'nın 29 Ekim tarihli Meclis Grubu toplantısında bu öneri kabul edilmiştir. TBMM'de Aynı gün yapılan görüşme sonucunda Cumhuriyetin ilanı önerisi kabul edilmiştir. Yine aynı gün yapılan seçim sonucunda Mustafa Kemal Paşa Cumhurbaşkanı seçilmiştir.[21] Yapılan değişiklikler sonucunda, anayasaya göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi Cumhurbaşkanını kendi içinde bir seçim dönemi için seçecek, Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri arasında yeni bir başvekil atayacak ve Başvekil ise Hükümet üyelerini Meclis içinde seçecek, hükümeti önce Cumhurbaşkanına, daha sonra ise Meclisin onayına sunacaktı. Ertesi gün Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa'yı Başvekilliğine atadı ve Cumhuriyet hükümeti ilan edilmiştir.[22]

Mustafa Kemal Paşa, ikinci dönem TBMM seçimlerine hazırlanırken; Siyasal yaklaşımların hepsini kendi partisi etrafında toplamak istemiştir. Mustafa Kemal

---

[19] Durmuş Yalçın, *Türkiye Cumhuriyeti II,* Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2014, s. 133.
[20] Atatürk, *Nutuk II,* Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1970, ss. 802-803.
[21] Kemal Karpat, *Türk Siyasi Tarihi,* Timaş Yayınları, Ankara, 2013, s. 30.
[22] Cemil Koçak, *Siyasal Tarih (1923-1950),* Cem Yayınevi, İstanbul, 2013, ss. 133-134.

Paşa II. Meşrutiyet'ten itibaren ülkede var olan değişimi yakından takip etmiş ve II. Meşrutiyet partileşme yapısına dayanarak partilileşme sürecini başlatmış, Halk Fırkasını[23] 9 Eylül 1923 de kurmuştur. Kurulan Fırka 1924 yılında Cumhuriyet Halk Fırkası 1935 yılına gelindiğinde ise Cumhuriyet Halk Partisi adını almıştır.[24] Cumhuriyet Halk Partisi'nin kurucusu ve ilk genel başkanı olarak M. Kemal'in önderliğinde ulusal bağımsızlığı kazanan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), 1 Kasım 1922'de Saltanatı, Cumhuriyetin ilanından sonra ise 3 Mart 1924 de ise Halifeliği kaldırmıştır.[25]

1.1.1.Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası

İsmet Paşa Hükümeti Cumhuriyetin kuruluşundan sonra Musul Sorunu ve Etabli Sorunları nedeniyle HF içinde bulunan muhalif gruplarla sorunlar yaşamaya başlamıştır. Lozan Barış Antlaşmasından sonra Türk heyetinin en çok uğraştığı sorun İngiltere ile Musul meselesi olmuştur. Bu sorunun çözümü için 1924 yılında tarafların İstanbul'da yaptıkları görüşme sonuçsuz kalınca HF içindeki muhalif gruplar İsmet Paşa Kabinesini eleştirmeye başlamışlardır.[26]

CHF içindeki muhalif grupların kabineyi eleştirdiği bir diğer konuda Etabli sorunu olmuştur. Lozan Barış Antlaşması'na ek bir sözleşme ve protokolle Türkiye'deki Rumlarla Yunanistan'daki Türklerin değişmesi uygun görülmüş, ancak bundan Batı Trakya Türkleri ile İstanbul'da yaşayan Rumlar yer değiştirilmeye tabi tutulmamasıdır; Fakat Rumların İstanbul'da gereğinden fazla Rum bulundurmak istemesi üzerine sorun devam etmiş, 6-7 yıl süren buhranlar sonucunda sorun çözülmüştür; Fakat " Etabli" sorunu CHF içinde büyük sorunlara neden olmuştur. Muhalif gruplar CHF'nın meclis üzerindeki baskısından yakınmaktaydı. Bu nedenle İsmet Paşa Hükümeti'ne gensoru önergesi sunmuşlardır. Yapılan oylama sonucu 19 ret 148 kabul ve 48 vekilde oylamaya katılmamıştır.[27] Oylamadan bir gün sonra

---

[23] Fırka: Siyasi ve İtikadi mezhepler için kullanılan bir terimdir, sözlükte ayırmak, bölmek; Açıklayıp hükme bağlamak manalarına gelmektedir. Ayrıca İnsanlar arasından ayrılmış belli bir grup ve topluluğu da ifade etmektedir. Bekir Topaloğlu, "Fırka", *Diyanet İslam Ansiklopedisi (DiA),* Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996, C. 13, s. 35.
[24] Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, ss.472-473.
[25] İsmet İnönü, *İsmet İnönü Hatıralar*, C.II, Bilgi Yayınevi,1987,s.188.
[26] Hamza Eroğlu, *Türk İnkılâp Tarihi,* Savaş Yayınevi, Ankara, 1991, s.30.
[27] Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923- 1931)*,Yurt Yayınları, Ankara, 1981, s. 101.

muhalif gruptan istifalar başlamıştır. İlk istifa Kurmay Albay Halit Bey tarafından olmuştur.[28]

9 Kasım 1924 yılında 10 vekil daha CHF'den istifa etmiştir.[29] İstifalar devam ederken Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TPCF) resmen kurulmuştur. TPCF'nin kurucuları, Ali Fuat Paşa (Ankara Mebusu), Besim Bey (Mersin Mebusu), Sabit Bey (Erzurum Mebusu) ve Muhtar Bey (Trabzon Mebusu)

İdare Heyeti Reisi: Kazım Karabekir Paşa

Reisi Sani: Adnan (Adıvar) Bey

Umumi Katip:Ali Fuat Cebesoy

Bu kişilerden sonra fırkaya üye olmak için istifa eden vekiller olmuştur.[30]

TPCF meclis içinde bir muhalefet partisi olarak ortaya çıkmıştır. Partinin amacı iktidar olmak değil, daha çok CHF'ye muhalefet yapmak amacıyla kurulmuştur.[31] TPCF 'nin programı 58 maddeden oluşan bir tüzüktür. Bu tüzükte ilk 13 maddeyi kuruluş esasları oluştururken diğer maddelere bakıldığında ise Siyaset Dâhiliye, İktisadiyat, İtibar, Maliye, Maarif, İçtimaiye konuları ele alınmıştır.[32]

Türkiye, çok partili hayata geçiş döneminde önemli tecrübeler kazanan bir devlettir. İlk kez 1924'te başlayan çok partili hayata geçiş denemesi; TPCF'nin kurulması demokratik hayatın vazgeçilmez bir unsuru olan siyasi partiler açısından çok önemli bir dönüm noktasıdır. Fakat temelleri daha oturmamış, reformları bitmemiş bir inkılâp için bu demokratik çaba erkendir.[33] TPCF kısa süre de HF karşıtı olan bütün yapılanların üye olduğu bir fırka haline gelmiştir. Şubat 1925' de Şeyh Sait İsyanının çıkması sonucunda geniş yetkilere sahip İstiklal Mahkemeleri

---

[28] Naşit Hakkı Uluğ, Üç Büyük Devrim, Ak Yayınları, İstanbul, 1973, ss. 124-125.
[29] Ali Fuat Cebesoy, *Siyasi Hatıralarım II,* Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul, 1960, s. 98.
[30] Tunçay, *Türkiye Cumhurite'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931),* ss. 108- 109.
[31] Cebesoy, *Siyasi Hatıralarım II*, s. 110
[32] Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasi Partiler (1859- 1952),*Alba Yayınları, İstanbul, 1952, ss. 612-620.
[33] Metin Toker, *Şeyh Sait İsyanı,* İstanbul, 1998, ss. 118-125.

kurulmuş ve Takrir-i Sükûn Kanunu çıkartılmıştır. Bu gelişmelerin ortaya çıkmasında sonra TPCF suçlu bulunup 5 Haziran 1925'de kapatılmıştır. [34]

Mart 1925'te Takrir-i Sükûn Kanunu'nun ilan edilmesinden sonra Türkiye'nin yönetim şekli, otoriter tek parti yönetimidir. Takrir-i Sükûn Kanunu gereği kurulan mahkemeler 1925-1926 yıllarında muhalefeti susturmuştur. Mustafa Kemal'in 1927 tarihli nutkunda da bu durum açıklık getirmiştir. CHF bu sayede her bakımdan iktidar tekelini tesis etmiş ve 1931'de yaptığı parti kongresinde Türkiye'nin siyasal düzeninin tek parti sistemi olarak ilân etmiştir. [35] Türkiye'de ilk kez denenen çok partili yaşam denemesi şartlarının uygun olmaması nedeniyle başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

1.1.2. Serbest Cumhuriyet Fırkasının Kurulması

Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF), Meclis içinde bir muhalefet partisi bulunmaması nedeniyle ve demokrasiyi daha işlevsel bir hale getirmek amacıyla 12 Ağustos 1930'da İstanbul'da Ali Fethi (Okyar) Bey başkanlığında kurulmuştur.[36] SCF, CHF'nın devletçiliğe yöneldiği bir dönemde kurulmuş olması nedeniyle Recep Peker'in önerisiyle fırkaya "Serbest" sözcüğü Mustafa Kemal Paşa tarafından konulduğu belirtilmiştir. Fırkanın kurulmasıyla beş yıllık aradan sonra yeniden Mecliste çok partili dönem başlamıştır.[37]

Yeni kurulan fırka bir müddet tereddüt ile karşılanmış; fakat ilerleyen surette halkın desteğiyle kısa sürede örgütlenmelere gidilmiştir. Fırka genel olarak Ege ve İzmir çevresinde teşkilatlanmasını oluşturmuştur. İzmir Teşkilatını kuran Ekrem Haydi (Üstündağ) dır.[38] Fırkanın programında Cumhuriyetçilik ve Laiklik esaslarına yer almıştır. Fırka ayrıca seçimlerin tek dereceli olmasını ve kadınlara yeni

---

[34] Selahaddin Bakan, Hakan Özdemir, "Türkiye'de 1946-1960 Dönemi İktidar - Muhalefet İlişkileri: Cumhuriyet Halk Partisi(CHP) Demokrat Parti (DP)'ye Karşı", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilim Dergisi, C.14, S.1, 2013, s.375.
[35] Zürcher, *Modern Türkiye'nin Tarihi*, s. 261.
[36] Sina Akşin, Kısa Türkiye Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014, s. 204.
[37] Ahmet Ağaoğlu, *Serbest Fırka Hatıraları*, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul, 1969, s. 48.
[38] Ağaoğlu, *Serbest Fırka Hatıraları*, s. 49.

siyasal hakların verilmesini öngörmüştür. Ayrıca ekonomide de liberal ekonomi modelini benimsemiştir.[39]

CHP den istifa eden bazı vekiller[40] SCF'ye katılmışlardır. Partinin Manisa, Aydın, Balıkesir toplantıları yoğun ilgi görmüştür. SCF'nin kurucusu Fethi (Okyar) Bey ara seçim ile Gümüşhane vekili seçilmiştir. Kısa sürede muhalif gruplardan büyük katılım olmuştur. [41] 1930 yılı yerel seçimlerinde SCF büyük başarı göstermiştir. 502 Belediyeden 22'sini kazanmıştır. Fakat seçimlere baktığımız da tek dereceli seçim sistemi uygulanmasına rağmen katılım oranı çok düşük olmuştur.[42]

1930 yılı yerel seçim çalışmaları sırasında Ege'ye yaptığı gezi sırasında yaşanan olaylar fırkanın sonunu getirmiştir. Gezi esnasında halk hükümet aleyhine, devrimler aleyhine, laiklik aleyhine gösteriler yapmışlardır. Bu süreçte fırkaya girenler kontrol altına alınamamıştır. Fırka içinde yer alan üyeler din propagandası girişmişlerdir. Fesin tekrar giyileceğini, tekkelerin tekrar açılacağını ve Mustafa Kemal Paşa aleyhine konuşmaktan çekinmemişlerdir. [43] Fırka üyelerinin bu hareketlerini kontrol altına alamayan Fethi (Orbay) Bey bu olaylar nedeniyle Mustafa Kemal Paşa ile karşı karşıya gelmiştir.

İktidar partisine karşı artan muhalefet üzerine Fethi Bey 17 Kasım 1930 tarihinde Dâhiliye Vekâletine gönderdiği yazıda fırkanın artık sürdürülemez bir hâl aldığını ve Fırkanın feshine karar verdiğini duyurmuş ve fırka kapatılmıştır. [44] Türkiye'de bu dönemden sonra İkinci Dünya Savaşının sonuna kadar çok partili hayata geçiş denemeleri olmamıştır.[45]

---

[39] Tunaya, *Türkiye'de Siyasi Partiler (1859- 1952)*, ss. 633-635.

[40] Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulduktan sonra bir grup Halk Fırkası Milletvekilleri Mustafa Kemal'in isteğiyle bir kısım Milletvekilleri ise kendi istekleriyle Serbest Cumhuriyet Fırkasına katılmışlardır. Bu Milletvekilleri şunlardır: Ali Fethi Bey, Nuri Bey, Ahmet Ağaoğlu, Talat Bey, Rasim Bey, Senih Bey, Nakiyettin Bey, Tahsin Bey, Ali Haydar, Süreyya Paşa, İbrahim Süreyya, Reşit Galip, Refik İsmail Bey, Mehmet Emin Bey, Halk fırkasından istifa edip Serbest Cumhuriyet fırkasına geçmişlerdir. Osman Okyar, Mehmet Seyitdanlıoğlu, *Atatürk, Okyar, Çok Partili Türkiye Fethi Okyar'ın Anıları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014, s. 72.

[41] Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi*, C.III, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2005, s. 308.

[42] Tunçay, *Türkiye Cumhuriyetinde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923- 1931)*, s. 269.

[43] Hüsrev Tökin, *Türk Tarihinde Siyasi Partiler ve Siyasi Düşünceni Gelişmesi*, İstanbul, 1965, ss. 72-75.

[44] Karpat, Türk Demokrasi Tarihi, s.153.

[45] Mardin, *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908, s.* 181

Genel olarak bakıldığında partileşme sürecinin aralıklarla sekteye uğradığı görülmektedir. Bunun en güzel örneği başarısız muhalefet hareketlerinin tek parti iktidarı karşısında ayakta duramamasıdır. İkinci kere denenen çok partili siyasal yaşama geçiş denemesi sonuçsuz kalmıştır. SCF da kendinden önce ortaya çıkan TCF gibi Meclis içinde doğmuş ve kısa sürede kapatılmıştır. Üç ayı biraz aşan siyasi bir yaşama sahip olmuştur. Bu fırkanın en önemli özelliği bir muhalefet partisi olarak kalmak istememesi bilakis iktidara gelmek istemesidir.

1.2. İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı Dönemi (1938- 1950)

10 Kasım 1938 yılında Atatürk'ün vefatından bir gün sonra TBMM İsmet İnönü'yü Cumhurbaşkanı olarak seçmiştir. 26 Aralık 1938 'de toplanan olağanüstü CHP kurultayında İsmet İnönü'ye daimi genel başkan ve "Milli Şef" unvanları verilmiştir.[46]

İkinci Dünya Savaşı'nda İsmet İnönü'nün ve İktidar Partisinin amacı, Türkiye'yi savaştan uzak tutulmasını sağlamak olmuştur. Bu amaca ulaşmak için savaş süresince çeşitli stratejiler izlenmiştir. Savaş yıllarında Türkiye politikasına yön veren gelişmeler iç ve dış politikanın kesin olarak birbirinden ayrılmaması nedeniyle, dış politikadaki gelişmeler iç politikayı etkilemiştir.[47]

İkinci Dünya savaşı yıllarında ekonomik, siyasal ve sosyal alanlarda büyük sıkıntılar yaşanmıştır. Olağanüstü halin ilan edilmesiyle beraber savaşa hazır halde beklemek zorunluluğu hükümeti her alanda kaynak biriktirmeye sürüklemiştir. Diğer taraftan baktığımızda savaş durumu nedeniyle bütün siyasi ve sosyal faaliyetleri kontrol etmek zorunluluğu nedeniyle devletle toplum arasında sorunların çıkmasına neden olmuştur. Toplumun el emeğiyle geçinen işçi ve köylü kesimi devletin sıkı denetimi nedeniyle mağdur olurken ziraat ve ticaretle uğraşan sermaye sahipleri büyük oranda bu kesimden fayda sağlayıp zenginleşmişlerdir. Bu dönemde çıkartılan Milli Korunma Kanunu (18 Ocak 1940), Varlık Vergisi (11 Kasım 1942) Toprak Mahsulleri Ofisi (Haziran 1943), kanunlarıyla beraber haksız kazanç elde edenlerin

---

[46] Cemil Koçak, *Siyasal Tarih (1923-1950),* Türkiye Tarihi, C.IV, Cem Yayınları, ss. 106-108.
[47] Cemil Koçak, Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945), C. I, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 576-578.

cezalandırılması istenmiştir.[48] Bu uygulamalar parti içinde çeşitli tartışmalara ve fikir ayrılıklarına sebep olmuştur. Özellikle Varlık Vergisi Kanunu toprak sahibi ve sanayici olan mebusların hükümete daha sert muhalefetine sebep olmuştur. Mecliste muhalefet gittikçe belirgin bir hal almaya başlamıştır.

4-11 Şubat 1945 tarihleri arasında toplanan Yalta Konferansı savaş sonrası düzen tartışılarak ve yayınlanan " Kurtarılmış Avrupa Demecinde" Avrupa ülkelerinde demokratik rejimlerin kurulacağı kabul edilmiştir.[49]

İkinci Dünya Savaşı'ndan demokratik Batı bloğunun galip ayrılacağı anlaşılmıştı. Avrupa'da totaliter rejimlerin temsilcileri olan İtalya ve Almanya yenilgiye uğramıştı. Yeniden şekillenecek dünyada özgürlük ve demokrasi yanlısı rejimlerin kurulması kaçınılmaz bir hal almıştı. Kuruluşundan beri rotasını Batıya çeviren Türkiye için bu eğilim hem çok partili siyasal hayata geçiş, hem de Batı bloğuyla işbirliği için önemli bir fırsattır. Türkiye savaş öncesinde İngiltere ve Fransa ile problemlerini çözmüş ve 1939 yılında bu ülkelerle ittifak anlaşması imzalamıştı. Savaş boyunca ise tarafsızlığını korumaya çalışmıştı. Türkiye savaş sonucu yeni oluşan dünyada büyük devletler sisteminde yer almak ve Milletler Cemiyeti'nin yerini alacak olan Birleşmiş Milletlerin kurucu üyesi olmak istemektedir. İngiliz Büyükelçisi Peterson 20 Şubat 1945'te, Dışişleri Bakanı Hasan Saka'ya San Fransisco Konferansı'na ancak 1 Mart'a kadar Almanya'ya savaş ilan edecek ülkelerin davet edileceğini bildirdi. Türkiye de 23 Şubat 1945 tarihinde Almanya ve Japonya'ya savaş ilan ettimiştir.[50]

Türkiye bu süreçte Birleşmiş Milletler Beyannamesini imzalamıştır.[51] Bu Beyanname Mihver Devletlerle [52] savaş halinde olan 26 devlet tarafından

---

[48] Durmuş vd, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II, ss. 531-532.
[49] Oral Sander, Siyasi Tarih, Ankara, 2014, ss. 193-197.
[50] İsmet İnönü, *Defterler (1919-1973),* Haz: Ahmet Demirel, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2001, s. 424.
[51] Faik Ahmet Barutçu, *Siyasi Hatıralarım,* Ankara, 2001, s. 710.
[52] Mihver Devletler, Almanya, İtalya ve zamanla Japonya'nın katıldığı bloğun ismidir. Mustafa Yılmaz, *"İnönü dönemi Türk Dış Politikası",* Selçuk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, S.8, Konya, 1997, s. 17.

imzalanmıştır. Daha sonra ise Mart 1945'e kadar 20 devlet daha bu beyannameye imza atmıştır.[53]

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle beraber, dünya üzerinde yeni dengeler ortaya çıkmış ve ülkelerin kendi iç siyasetlerini yeniden değerlendirmeleri gerekmiştir. Türkiye'de uzun süreden beri devam eden tek parti iktidarı, gerek dış koşullar gerekse de iç koşullar yönetimi iyice yıpratmış böylece çok partili hayata geçiş kararı alınmıştır. Türkiye'nin tek partili sistemden çok partili sisteme geçişinde siyasi, ekonomik ve sosyal iç gelişmelerle cumhuriyetin temelinde var olan liberal fikirler etkili olmuştur. 24 Şubat 1945'de Birleşmiş Milletler Anayasası'nın imzalanması, İkinci Dünya Savaşı'nı demokrasi cephesinin kazanması ile dünyaya hakim duruma gelen demokratik ideolojilere Türkiye'nin kendi siyasi rejimini uyarlaması zorunluluğu gibi dış etkenler bu durumu hızlandırmıştır.[54]

Savaşın galibi devletler San Fransisco Konferansı'nda dünya barışını korumak amacıyla yeni bir uluslar arası cemiyetin kurulmasını gündeme getirmiştir. Demokrasiye geçişe karar veren Türkiye'nin burada iyi bir profil çizmesi gerekmektedir. İnönü'nün rolü, reformları raylarından perçinleştirmek ve Atatürk'ün arzu ettiği gerçek, tam demokrasiyi kurmak olacaktır. İnönü şimdiye kadar bu çığıra gitmek istemekteydi. Harbin çeşitli tehlike ve sorunları buna imkân vermedi. Savaş bitince bu amacını gerçekleştirmek Cumhurbaşkanı'nın en büyük arzusu olmuştur"[55]

1.3. DP'nin Kuruluş Süreci

İsmet İnönü'nün çok partili sisteme geçişe yönelik konuşmalarının basında tartışıldığı günlerde, meclis gündemine gelen Toprak Kanunu, Demokrat Parti'yi kuracak olan şahıslardan büyük bir tepki görmüştür.[56] Aynı günlerde Saraçoğlu kabinesine güvenoyu da vermeyen bu grubun CHP ile yollarının ayrılması olayı *"Dörtlü Takrir"* adı verilen önergeyle gerçekleşmiştir. Dörtlü Takrir'in ardından muhalif fikirler açıktan açığa belirmeye başlanmıştır. Bu süreç Türkiye'nin belki de

---

[53] Oğuz Ünal, *Türkiye'de Demokrasinin Doğuşu,* Milliyet Yayınları, İstanbul, 1994, s. 123
[54] Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, s. 225.
[55] Ahmet Yeşil, *Türkiye'de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş,* Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988, s. 54.
[56] Tasvir, 17 Mayıs 1945.

adım adım çok partili hayata geçişinin bir sinyalidir.[57] İkinci Dünya savaşında sonra Türkiye'de, ilk muhalefet partisi olan Milli Kalkınma Partisi (MKP) Nuri Demirağ tarafında kurulmuştur.[58]

Bunu izleyen süreçte DP'nin doğuşuna yol açan olaylar 1945 yılına doğru daha gözle görülür hale gelmiştir. Nitekim 21 Mayısta yapılan bütçe görüşmelerinde şiddetli bir muhalefet ortaya çıkmıştır. 29 Mayısta yapılan bütçe görüşmelerinde ise üç yüz altmış sekiz kabul beş kişi ise ret oy kullanmıştır. Bu beş kişiden dördü DP'nin kurucularındandır. Toprak Kanunun görüşülmesiyle beraber yeniden ateşli tartışmalar mecliste başladı. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun Mecliste görüşüldüğü günlerde dört milletvekili, parti grubuna önerge verdi. Bu dört kişinin oluşturduğu yapılanma CHP'yi her konuda eleştirmişlerdir. Dörtlü Takrir olarak isimlendirilen oluşumda yer alan şahıslar İzmir Milletvekili Celal Bayar, Aydın Milletvekili Adnan Menderes, Kars Milletvekili Fuat Köprülü, İçel Milletvekili Refik Koraltandır.[59]

7 Haziran 1945 tarihinde CHP'nin Meclis Grubu'na ''dörtlü önergenin" verilmesiyle muhalefet daha belirgin bir hal almaya başlamıştır. Önergede genel olarak Türk Anayasası'nın demokratik niteliği, hükümeti daha demokratik hale getirmek için Atatürk'ün yaptığı çalışmalar, gericiliği önlemek, yapılan çalışmaların anayasayı sınırlamak zorunluluğunda kalındığı ve savaş zamanda bu sınırlamaların devam ettirdiği belirtilmişti. Önerge veren kişiler, artık savaş bittiğini köylüler ile aydınların demokrasiye hazır hale geldiğine göre, Meclisi'nin hükümeti fiilen kontrol etmesini, vatandaşa anayasada yazılı olan hak ve hürriyetlerin tanınmasını ve birden fazla partiye dayanan siyasi faaliyetlerin gelişmesine izin verilmesini teklif etmişlerdir. Önerge sahipleri, halkın desteğini büyük ölçüde kazanmak amacıyla bu tekliflerin açık tartışılmasını istemişlerdir. Çok önemli noktalara değinen ve görünüşte Halk Partisi'ni içten değiştirmek amacıyla verilmiş olmasına rağmen bu

---

[57] Yeşil, *Türkiye'de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş,* ss. 31-65.
[58] Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasi Partiler (1859-1952),* Arba Yayınları, İstanbul, 1995, ss, 693-709.
[59] Cem Eroğul, *Demokrat Parti,* İmge Kitabevi, Ankara, 1998, ss. 13-14.

önerge, kabul edildiği takdirde, memlekette siyasi anlamda birdenbire köklü bir değişim yaratacaktı.[60]

1 Kasım 1945 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin (TBMM) açılış nutkunda İnönü muhalefete cesaret verecek söylevlerde bulunmuştur. [61]Önergeleri reddedilmesinden sonra Fuat Köprülü ve Adnan Menderes Vatan gazetesinde Çeşitli yazılar yazarak CHP'yi eleştirdiler.[62]Önergeleri reddedilen Dörtlü Takrir Grubu üyelerinden Adnan Menderes ve Fuat Köprülü 21 Eylül tarihinde parti divanı toplantısında yapılan oylama sonucunda ihraç edilmiştir. Kısa süre sonra Refik Koraltan da partiden ihraç edilmiştir. Dörtlerin lideri konumunda olan Celal Bayar Eylül sonunda milletvekilliğinden istifa etti; Fakat parti üyeliği devam etmekteydi. [63] Aralık ayında da partiden istifa etmiş ve tamamen partiyle olan bağlarını koparmıştır.4 Aralık 1945 tarihinde Celal Bayar, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından yemeğe davet edildi bu davette yeni partinin kurulacağı gündeme gelmiştir.[64]

DP, CHP'den ayrılan Adnan Menderes, Celal Bayar, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan tarafından 7 Ocak 1946 tarihinde kurulmuştur.[65] DP kurulduğu tarihten itibaren iktidardaki CHP'ye muhalif bir söylem içine girmiş ve devlet imkânlarını kendi çıkarları doğrultusunda kullandıklarını belirterek muhalefete karşı haksız avantaj sağladıklarına dair görüşler ortaya atmışlardır. 1946 yılında meclis içinde doğan DP'nin lider kadrosu CHP'nin içinde yılarca siyaset yapmıştır. Tek parti döneminde CHP'ye tepkili bir halk yetişmiş ve bu kesim sıkıntı çekmiş Halk Partisine büyük bir öfke duyan bu kitle, DP'nin yerel örgütlerini oluşturmaya çalışmışlardır.[66]

DP'nin kurulmasıyla beraber CHP belediye seçimlerini bir yıl erken yapmak için çalışmalara başlamıştır. Bunun nedeni erken bir seçim yapılmasıyla HP daha

---

[60] Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, ss.223-224.
[61] Mustafa Çufalı, *Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950)*, Babil Yayıncılık, Ankara, 2004, s.60.
[62] Tevfik Çavdar, "Demokrat Parti" Cumhuriyet Ansiklopedisi, 2035.
[63] Eroğul, Demokrat Parti, s. 15.
[64] Cumhuriyet, 5 Aralık 1946.
[65] Ayın Tarihi, Ocak 1946, s. 7-10; Tanin, 8 Ocak1946; Tasvir, 8 Ocak 1946; Akşam, 8 Ocak 1946.
[66] Sedef Bulut, "Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu, *Akademik Bakış*, C.2, S. 4 (Yaz 2009), s. 126.

uzun süre iktidarda kalmasını sağlamak ayrıca muhalefet partisinin iktidara geçme heves ve heyecanını kırmaktı. Halk Partisi Kurultayı'nda seçimle ilgili aldığı kararlara karşı DP'nin tepkisi şiddetli oldu. DP, İnönü'yü seçimlerin normal tarihte, yaptırmadığı için eleştirmeye başladı ve İsmet İnönü'yü sözünü tutmamakla itam ettiler. Şayet seçimlerin öne alınması gerekiyorsa muhalefet partilerin kararı da göz önünde bulunarak hareket edilmesi gerektiği istenmekteydi. Belediye seçimleri bu çekişmeler arasında, 26 Eylül 1946'da yapılmıştır. Demokrat Parti antidemokratik kanunların kaldırılmadığı ve iktidarın gerçek bir muhalefetin gelişmesini önlemek niyetinde olduğu düşüncesiyle seçimlere girmemeye karar vermişlerdir.[67] Belediye seçimlerine sadece CHP ve MKP katılmıştır. Seçimlere katılmama kararı alan DP seçimlerine girmemiştir.[68]

Genel seçimlere baktığımızda 1946 seçimine CHP, DP, MKP, Liberal Demokrat Parti (LDP), Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi ve Vatan Partisi (VP) katılmıştır.[69] Seçimlere 4.490.876 kadın ve 4.060.673 erkek olmak üzere toplam 8.551.549 seçmenden, 6.373.543 kişi oy kullanmıştır. Genel oy oranı bakıldığında %75'e dolayındadır.[70] CHP seçim sonucunda 395, DP 64, bağımsızlar ise 6 milletvekilliği kazandı.[71] Seçime katılan diğer partiler herhangi bir başarı elde edemedi.[72] Seçimler sonucunda yeniden iktidar ve muhalefet partisi arasında sorunlar patlak verdi.

1946 seçimlerinde DP Ağrı ilinden aday göstermemiştir.[73] Fakat seçimlerde DP Ağrı Teşkilatı üyeleri sandık başında bulunmuşlardı[74]. CHP, seçimlerde Ahmet Alparslan, Halit Bayrak, Müştak Aktan'ı aday göstermiştir.[75] 1946 Seçimleri tüm yurt genelinde sessiz geçmesine rağmen birçok usulsüzlüğü de beraberinde

---

[67] Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, ss. 243-244.
[68] Şerafettin Turan, *İsmet İnönü Yaşamı Dönemi ve Kişiliği*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2000, s. 289.
[69] Mustafa Çufalı, *Türk Parlamento Tarihi VIII. Dönem (1946-1950)*, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2012, s. 1.
[70] Turan, *İsmet İnönü Yaşamı Dönemi ve Kişiliği*, s. 230.
[71] Fahir Giritlioğlu, *Türk Siyasi Tarihinde Cumhuriyet Halk Partisinin Mevkii*, C. I, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1965, s. 196; Akşam, 24 Temmuz 1946.
[72] Dilek Batmaz, *Türkiye'de Çok Partili Dönemde Seçimler (1946-1960)*, (Yayınlanmamış Yükseklisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2004, s. 81.
[73] Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971), Bilgi Yayınevi, 1976, s. 23.
[74] Cumhuriyet, 18 Temmuz 1946.
[75] Son Telgraf, 19 Temmuz 1946.

getirmiştir.[76] Ağrı ilinde seçimleri CHP kazanmıştır. Bu dönemde milletvekili seçilen kişilerin isimleri ve bilgileri aşağıda verilmiştir.

Ahmet Alparslan,1888 yılında Kara Köse'de doğmuştur. Babasının adı İbrahim, Annesinin adı güzel'dir. İlkokul mezunudur. Tarım ve hayvancılık ile meşgul olmuştur. VIII. Dönem Ağrı milletvekilliğine seçilmiştir. Evli olup yedi çoçuk babasıdır. 21 Ocak 1964 tarihinde vefat etmiştir.[77]

Halit Bayrak,1892 yılında İzmir'de dünyaya gelmiştir. Babasının adı Hüseyin, Annesinin adı Gülsüm'dür. Harp Okulu mezunu olup, Almanca ve Fransızca bilmektedir. III, IV ve V dönemlerde Bayazıt, VI, V ve VII dönemlerde Ağrı ilinden milletvekili seçilmiştir. 22 Mart 1965 tarihinde vefat etmiştir.[78]

Müştak Aktan, 1892 yılında Erzurum'da doğmuştur. Babasının adı Hüseyin, Hüsnü Annesinin adı selimedir. Lise mezunu olup Dava Vekilliği görevlerinde bulunmuştur. VIII. Dönem Ağrı milletvekilliği yapmıştır. 08 Haziran 1961 tarihinde vefat etmiştir.[79]

1946 seçimlerinin doğruluğundan kuşku duyulmuş ve seçimle ilgili çeşitli eleştiriler yapılmıştır. Eleştirilerden bazıları ise seçim yasasının vaat ettiği güvenceleri sağlayamaması ve bu süreçte Anadolu'da CHP'nin seçime hile karıştırması yolunda ortaya atılan iddialardır. 1946 seçimleri görünürde CHP lehine sonuçlanmışken genel olarak bakıldığında kazançtan çok yenilgi gibi görünmüştür. DP ise bu durumda faydalanmasını bilmiştir.[80]

1946 yılı erken genel seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi başarılı olmuştur. 1946 seçimlerinden sonra İsmet İnönü Cumhurbaşkanı, Recep Peker'de Başbakan olmuştur. Recep Peker Hükümetinin göreve başlamasından sonra Demokrat Parti tarafından seçimlere itirazlar başlamıştır.[81]

---

[76] Vatan,25 Temmuz 1946.
[77] TBMM Albümü, 1920-2010, C. I, s. 448.
[78] TBMM Albümü, 1920-2010, C. I, s. 448.
[79] TBMM Albümü, 1920-2010, C. I, s. 448.
[80] Tevfik Çavdar, "*Demokrat Parti*" , Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, C.6, ss. 2065-2066.
[81] Şeref Demir, *Türk Siyasi Tarihinde Adnan Menderes*, Paraf Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 113-115

DP'nin iktidara yönelik tenkitleri zamanla arttığı görülmektedir. İlk büyük adım 7 Ocak 1947 tarihinde Partinin birinci büyük kongresinde kabul edilen Hürriyet Misakı'dır.[82] Anayasada yer alan kişi hak ve hürriyetlerine karşı olan maddelerin kaldırılması, milli hâkimiyet sağlamak için seçim kanununda değişiklikler yapılması ve parti başkanlığı ile devlet başkanlığının aynı kişide birleşmemesi gerektiğinin savunulduğu bildiriden sonra, iki parti arasında gerginliğin giderek arttığı görülmüştür. Başbakan Recep Peker muhalefetin ihtilal metotları ile çalışarak memlekette anarşi yarattıkları suçlamasını yaparken DP yöneticileri ise hükümetin teşkilatlanma ve propaganda yapma haklarını kısıtladığından şikâyet etmekteydi. Cumhurbaşkanı İnönü'nün iktidar ve muhalefet arasındaki zıtlaşmayı bitirmek için Başbakan ve Bayar ile ayrı ayrı ve birlikte yaptığı görüşmeleri değerlendirdiği 12 Temmuz Beyannamesini yayınlanmıştır.[83]

Bu beyanname Siyasi hayata kısmi bir sükûnet sağlamıştır. CHP'ye içinde liderliğini Başbakan Recep Peker'in yaptığı aşırılar grubunu aynı yıl yapılacak olan büyük kongrede tasfiye eden İnönü, partide kontrolü tamamen kendi eline almıştır.[84]

12 Temmuz Beyannamesi bir barıştırma girişimidir. İnönü burada liderlik vasfını kullanarak, partiler üstü bir tutumla iktidar ve muhalefet parti yöneticilerini ikaz ve tavsiyelerde bulunmuştur. Bu uzlaşmadan sonra partilerin, demokrasinin vazgeçilmez unsuru olduğu anlaşıldı. Böylece iktidar, muhalefetin varlığını kabul etmiş ve birlikte yola devam etme kararı almıştır.[85]

12 Temmuz Beyannamesinden sonra Recep Peker'in çok partili sistemin yanında olan beyannameyi kabul etmesi ya da istifa etmesi gerekmekteydi. Beyannameden sonra İsmet İnönü ile Recep Peker'in araları açıldı. Bu süreçte Recep Peker Başbakanlıktan istifa etmedi; Fakat birkaç ay sonra Recep Peker Başbakanlıktan istifa etmiştir.[86]

---

[82] Celal Bayar, *Başvekilim Adnan Menderes,* Truva Yayınları, İstanbul, 2010, s. 94; Cumhuriyet, 8 Ocak 1947.
[83] Cumhuriyet, Tanin, Vatan, Ulus, 12 Temmuz 1947.
[84] Durmuş vd, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, ss. 540-541.
[85] Uran, *Hatıralarım*, s. 475.
[86] Taner Timur, *Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş*, İmge Kİtabevi, Ankara, 2003, ss. 59-60.

Recep Peker 'in istifası ile yeni hükümeti kurma görevi Hasan Saka'ya verilmiştir. Başbakan Hasan Saka'nın TBMM 'ye sunduğu program ile beyanname aynı doğrultuda idi. Bu dönemde CHP'nin VII kurultayı gerçekleşti. Parti tüzüğünde yapılan değişiklik gücün genel başkandan alınıp parti kurultayında toplanmasına yönelikti.[87]

Bu süreçte halkı galeyana getirmekle suçlanan basın bu dönemde sıkı takip altına alınmıştır. İktidara gelen Hasan Saka Hükümeti, ilk hükümet programında (10 Eylül 1947- 10 Haziran 1948) aşırı sağcı ve solcu tahrik ve oluşumlara karşı çok uyanık ve tedbirli olacaklarının üzerinde özellikle durmaktadır. Hasan Saka Hükümetinden sonra başa geçen Şemsettin Günaltay Başbakan olmuştur.[88] Yeni kurulan hükümet (16 Ocak 1949- 22 Mayıs 1950) 2. Saka Hükümeti'ne atıfta bulunarak Basın Kanunu'nu ve basın özgürlüğünü azami derecede güvence altına alacaklarını, ayrıca vatandaş şeref ve haysiyetini koruyan Batı demokrasilerinin örnek alınacağı belirtmiştir.

Her iki parti içinde sorunlar devam ederken Fevzi Çakmak önderliğindeki bir grup milletvekilli DP'den ayrılarak 20 Temmuz 1948'de Millet Parti'sini (MP) kurmuşlardır. MP'nin kurucuları Fevzi Çakmak, Hikmet Bayur, Kenan Öner, Osman Bölükbaşı ve Sadık Aldoğandır.[89] Kurucular DP içindeki liberallerin temsilcileri olduklarını söylemişlerdir. Kurulduğu andan itibaren Halk Parti'sine karşı uzlaşmaz bir tavır takındılar. MP kurulduktan sonra hem DP'yi hem de CHP'yi şiddetle eleştirmiştir. Parti kurucuları tanınmış kişilerdir. Fakat halk tarafından gerekli desteği bulamadıkları için tutunamamışlardır. Parti siyasi alanda liberal görüşleri savunurken, kültürel alanda muhafazakâr bir tutum sergilemekteydi. 1949'da Kenan Öner ve 1950'de Mareşal Fevzi Çakmak gibi iki nüfuzlu kurucunun ölümüyle beraber parti giderek zayıflamıştır.

DP ilk teşkilatını 4 Şubat 1946 tarihinde Ankara'da kurmuştur. 11 Şubat'ta İzmir ve 14 Şubat'ta İstanbul teşkilatları kurulmuştur.[90] Mayıs 1946 tarihinde, 28 il,

---

[87] Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi,* s.168.
[88] Cumhuriyet, 16 Ocak 1949.
[89] Temuçin Faik Ertan, *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyet Tarihi*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2011, s. 259.
[90] Tekin Eren, *Türkiye'de Parti Kavgaları,* Ticaret Postası Matbaası, İstanbul, 1963, ss. 92-94.

yüz altı ilçe ve beş yüz bucakta parti teşkilatı kurularak siyasi hayata hızlı bir şekilde geçiş sağlanır.[91] 1946 yılının Ocak ayından Haziran ayına kadar kırk il, iki yüzü aşan ilçede daha teşkilatlanma yoluna gidilmiştir.[92] 21 Temmuz 1946 milletvekili genel seçimlerine kadar da birçok köy ve bucaklarda da parti teşkilatlanmasına gidildiği görülmektedir.[93]

Adnan Menderes, 17 Temmuz 1946'da Aydın'da yaptığı parti teşkilatı kuruluşunda, CHP'yi eleştirmiş ve CHP'nin Doğu illerinde ve sınır illerinde DP'nin asla teşkilat kurmamasını şart koştuğu iddiasında bulunmuştu.[94]

1.4. DP Ağrı Kuruluş Süreci

DP teşkilatlanması 1946 yılında Nimet Sümer başkanlığında Ağrı'da kurulmuştur. Müteşebbis Heyet'te Abdurrahman Memişoğlu, Ahmet Genç, Mehmet bilgin ve Nimet Sümer'den oluşmaktaydı.[95]

DP Merkez Teşkilatı Ali Akbay, Behçet Alpdoğan, Garip Kale, Gazi Alyap, Mehmet Bilgin, Mensur Özer ve Şamil Çakan'dan oluşmuştur.[96] Doğubeyazıt Teşkilatı Ali Dumlu tarafından kurulmuştur.[97] DP Ağrı teşkilatlanması geç tarihte kurulduğu için seçimlerde aday gösterilmemiştir; Fakat sandık başında DP yanlıları bulunmuştur.[98] DP teşkilatları Ağrı ilinde yapılan seçimlere hile karıştırıldığını Jandarmanın halka baskı kurduğunu sandık başında görevli olarak DP il başkanı Nimet Sümer'in tehdit edildiğini ve partinin afişlerinin valinin emriyle kaldırıldığı söylenmiştir.[99]

1947 yılında DP İdari Heyetine, Ahmet Genç, Fahri Öztürk, Garip Kale, Gazi Alyap, İsa Arslan, Nuri Ünsal, Şeref Saraçoğlu, Yusuf Çetin seçilmiş ve yeni seçilen İdare Heyeti iki yıl görevde kalmıştır.[100]

---

[91] Vatan, 30 Nisan 1946.
[92] Vatan, 27 Haziran 1946.
[93] Uran, Hatıralarım, s. 449.
[94] Yücel, *Demokrat Parti*, s. 56.
[95] TBMM Arşivi, Tercümeihal Varakası, Sicil No: 2232
[96] Şeref Saraçoğlu, "Demokrat Parti ve Kuruluşu IX ", Yayla,15 Temmuz 1953.
[97] Saraçoğlu, "Demokrat Parti ve Kuruluşu X",Yayla, 16 Temmuz 1953.
[98] Cumhuriyet,18 Temmuz 1946.
[99] Saraçoğlu, "Demokrat Parti ve Kuruluşu XI ", Yayla, 20 Temmuz 1953.
[100] Saraçoğlu, "Demokrat Parti ve Kuruluşu XII", Yayla, 26 Ağustos 1953.

1948 yılında yeniden DP Ağrı teşkilatında seçimler yapılmış. Seçimler sonucunda Abdulkadir Kurt, Abdurrezak Sidal, Habip Hazar, Fettah Aktan, Fikri Biçer, Ömer Karaca ve Rıfat Tokar ve İlçe Başkanlıklarına Kamil Gökalp, Şevki Karaca ve İsmail Elçi seçilmiştir.[101] 1949 yılında CHP içinde ayrışmalar başlamıştır. CHP genel merkezi bunun üzerine Müfettiş Salim Jurnal'ı Ağrı için görevlendirmiştir.[102]

Bu iki parti arasında rekabet gittikçe artmıştır. Şeref Saraçoğlu ve arkadaşları silah taşıdıkları bahanesi ile Emniyet Müdürü'nün emri ile karakolda sorgulanmıştır. DP Diyadin teşkilatı Başkanı Şamil Peker'i halktan soğutmak için cüzamlı yalanı ortaya atılmıştır.[103]

1950 Genel Seçimlerinde önce CHP'den istifalar başlamış ve Eleşkirt ilçesinden DP'ye geçişler yaşanmıştır.[104] 1946 – 1950 yılları arasındaki dönemde yaşanan bir takım gelişmeler Ağrı CHP Teşkilatından DP tabanına geçişlere neden olmuştur. Ağrı ilinde DP'nin nüfuzlu ailelerden almış olduğu yardım ve desteklerini partiyi daha da güçlü bir hale getirmiştir.

1.5. 1950 Seçimleri ve Sonuçları

Meclis'in 15 Şubat 1950'de yapılan görüşmeler sonunda, hem Halk Partisi'nin hem de DP'nin üzerinde anlaşmaya vardığı yeni bir seçim kanunu kabul edilmiştir. Kısa bir süre sonra bu partiler, radyoda eşit konuşma süresi hakkı kazanmış ve halka açık toplantılar yapmak için büyük salonlardan yararlanma imkanı elde etmiş ve seçim kampanyalarına her türlü basın yayın imkânıyla başlamışlardır. Halk Partisi tarım reformundan ve özel girişim olanaklarından söz etmiştir ve daha fazla demokrasi vaat etmiştir. Demokratlar ise bu duruma tepkiliydi, devletçiliğin yumuşatılması, daha çok özel girişim, işçiler için grev hakkı hem siyasi hem de ekonomik bakımdan daha fazla özgürlük vaat etmişlerdir. MP ise daha ziyade laikliğin yumuşatılması ve İslam'ın canlandırılmasını istemişlerdir. DP ve CHP'nin hakim özgürlükçü kanadının adayları da demokrasi ve özgürlük vaat etmişlerdir; Fakat her iki partinin vaat ettiklerinden daha çok dikkat çekici olan durum, muhalefet

[101] Yayla, 26 Mayıs 1953.
[102] Saraçoğlu, "Şeref Cumhuriyet Halk Partisi " , Yayla, 29 Mayıs 1953.
[103] Ayın Tarihi, Ekim 1951.
[104] Ulus, 29 Mart 1950.

kadar hükümetinde aslında seçmene baskı kurmak yerine gönlünü kazanmaya çalışmış olmalarıydı. Bu yeni alıştırmada muhalefet – iktidardan daha becerikliydi.[105]

Seçimlere 3 ay kala DP'yi tatmin edecek bir seçim kanunu kabul edilmiştir. 5545 sayılı seçim kanununun kabulüyle seçimlerde gizli oy, açık tasnif ilkesi kabul edilmiştir. Siyasal partilere seçim kampanyasında devlet radyosunda iktidar partisiyle eşit oranda faydalanma hakkı tanınmıştır. Yasanın kabulünden birkaç gün sonra seçimlerin TBMM tarafından 14 Mayıs 1950 'de yapılmasına karar verilmiştir.[106] Türkiye'de bir ilk olan gizli oy, açık tasnif ilkesi bu seçimle beraber demokrasinin daha işlevsel bir hal almasını sağlamıştır.

TBMM tarafından seçimlerin 14 Mayısta yapılması kabul edilince DP bu tarihin Doğu Anadolu'da mevsim itibariyle uygun olamayacağını seçimlerin 20 gün sonraya alınmasını istemiştir; Fakat bu istek iktidar partisi tarafından kabul edilmemiştir. 14 Mayıs seçimlerine CHP bütün illerde DP ise Hakkari hariç bütün illerde seçime katılmıştır. [107] DP'nin listesinden yedi adayda bağımsız olarak seçimlere girmişlerdir.[108]

MP 23 Nisan 1950 yılında aday listesini açıklamıştır. MP teşkilatlanmasını tam olarak sağlayamadığı için bütün illerde değil de 22 ilde 205 aday çıkararak ülkeyi temsil edemediği görülür.[109] MKP ise sadece İstanbul'da aday göstermiştir.[110] Toprak Emlak ve Serbest Teşebbüs Partisi, Türk Sosyal Demokrat Partisi ve İşçi Partisi sadece İstanbul'da aday göstermiştir. 1950 Seçimlerinde DP'den iki ilden aday olan on iki kişi, CHP'den iki ilden aday olan iki kişi ve MP'den iki ilden aday olan yirmi beş aday olmuştur. MP'nin en güçlü olduğu il İstanbul'dur. İstanbul'dan aday olarak Mareşal Fevzi Çakmak Paşa'nın eşi Fitnat Çakmak aday gösterilmiştir. [111] 1950 Genel Seçimlerine çeşitli meslek gruplarından kişiler katılmıştır.

---

[105] Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu,* ss. 417-418.
[106] Timur, *Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş*, s. 92.
[107] Rıfkı Salim Burçak, *On Yılın Anıları,* Yayınevi Yok, Ankara, 1998, s. 40.
[108] Yücel, *Demokrat Parti,* s.78.
[109] Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)*. Bilgi Yayınevi, Ankara, 1976, s. 64.
[110] Durmuş Yalçın vd, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II,* s. 546
[111] Yücel, *Demokrat Parti,* ss. 78- 79.

Tablo 1. CHP'nin ve DP'nin seçim listesine göre adayların meslek dağılımı yukarıdaki tabloda belirtilmiştir.

Parti	Avukat	İdareci	İktisatçı, Bankacı	Doktor	Esnaf Tüccar	Maarifçi
CHP	54	51	46	44	41	40
DP	88	69	12	52	55	19

Parti	Çiftçi	Belediyeci	Yüksek Müh.	General	Ziraat Uz.	Subay
CHP	39	18	16	14	14	13
DP	56	------	20	------	------	23

Parti	Eczacı	Fabrikatör	Dişçi	İlahiyatçı	Hariciyeci	İşçi
CHP	13	6	4	4	3	3
DP	5	4	------	2	-----	3

14 Mayıs 1950 Pazar günü yapılan genel seçimlerde DP seçimi kazanmıştır. Büyük bir yenilgiye uğrayan CHP ikditarı DP'ye devretmiştir.[112] Seçimlere katılım oranına bakıldığında bu oranın oldukça yüksek olduğu görülmektedir. 8.905.576 seçmenden 7.958.055 seçmen yani katılımın oranı %89,3 idi. DP'nin oy oranı 4.242.381, CHP'nin oy oranı ise 3.165.096 idi. Bağımsızlar 258.698 oy MP ise 240.209 oy almışlardır.[113] Seçimler neticesinde milletvekili dağılımı şu şekilde

[112] Cumhuriyet, 15 Mayıs 1950; Ulus, 15 Mayıs 1950.

[113] 1950 seçimlerinde Yürürlükte Çoğunluk sistemi bulunmaktaydı seçim sistemine göre her vilayet bir seçim bölgesi olarak kabul edilmiş ve Seçim bölgesinde bir oyla bile çoğunluğu sağlayan parti milletvekillerinin hepsini çıkarmış oluyordu bu nedenle Meclisteki milletvekili dağılımı oy oranıyla aynı olmamıştır. Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, s. 327.

olmuştur: DP dört yüz sekiz, CHP altmış dokuz, MP bir ve Bağımsızlar dokuz olmak üzere toplam seçilen milletvekili sayısı dört yüz seksen yedi'dir.[114]

Partilerin kazandıkları illere gelince; Genel seçimlerde Türkiye'de ki il sayısı 63 idi. DP 46 ilde tamamen, 10 ilde ise kısmen kazanmıştır. DP kazandığı iller Afyonkarahisar, Ağrı, Amasya, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bilecik, Bingöl (DP 1 CHP 1), Burdur, Bursa, Bolu, Çanakkale, Çankırı, Denizli, Diyarbakır, Edirne, Elazığ, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, Gümüşhane, İçel, Isparta, İstanbul, İzmir, Kastamonu (DP 9, CHP 1), Kayseri, Kırklareli, Kırşehir (DP 2 CHP 6), Kocaeli, Konya, Kütahya (DP 9, CHP 1), Manisa, Mardin (DP 3 CHP 3), Maraş, Muğla, Muş, Niğde, Ordu (DP 2, CHP 6) Rize, Samsun, Seyhan, Siirt, Sivas, Tekirdağ, Tokat (DP 8, CHP 1), Trabzon (DP 4, CHP 7), Tunceli, Urfa (DP 6, CHP 1), Van (DP 1, CHP 2). MP ise sadece Kırşehir'den bir tane milletvekili çıkarmıştır. Türkiye geneli Demokrat Parti'ye verilen oylar bakımından Ağrı dörtüncü olmuştur.[115] CHP'nin tamamen kazandığı iller Bingöl, Bitlis, Erzincan, Hakkari, Hatay, Kars, Malatya ve Sinop'tur.[116] 1950 seçimlerine baktığımızda CHP %40 oy almasına rağmen yeterli sayıda milletvekili çıkaramamıştır. Seçim sisteminden kaynaklanan sorun nedeniyle DP milletvekillerinin çoğuna sahip olmuştur.

1.5.1.1950 Seçimlerinde Ağrı

1950 Genel Seçimleri Ağrı ilinden aday olan kişilere baktığımızda: DP adayları Kasım Küfrevi, Celâl Yardımcı, Halis Öztürk'dür.[117] CHP Adayları ise Ahmet Alparslan, Ahmet Toker ve Salih Türkmendir.[118] Seçim çalışmaları sırası CHP Müfettişi Kars Milletvekili Hüsameddin Turkaç, Doğubeyazid'e gelerek yaptığı konuşmalarda DP'yi komünist olmakla suçlamıştır. DP ise seçimler öncesinde CHP'nin kendi partileri üzerinde baskı oluşturduğunu DP milletvekili adaylarından Celal Yardımcı ve Kasım Küfrevi'nin asker kaçağı olduğu iddialarını ortaya atmış, Eleşkirt İlçesi'nde kaymakam ve muhtarlara baskı kurularak DP yanlılarına

---

[114] Cumhuriyet, 16 Mayıs 1950; Şerif Demir, *Düello Menderes ve İnönü Demokrat Parti'den 27 Mayıs Darbesi'ne Olaylar*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011, s. 20; Hikmet Özdemir, *Türkiye Cumhuriyeti*, İstanbul, İz Yayıncılık, 195, ss. 199-201; Kudret, 19 Mayıs 1950.
[115] Burçak, *On Yılın Anıları*, ss. 47- 48.
[116] Yeni Sabah, 18 Mayıs 1950.
[117] Ağrı,11Mayıs 1950.
[118]Ulus, 23 Nisan 1950.

tohumluk verilmemesi, CHP'nin kendisine ait pusulalarını alan köylülere ise 1 lira verdikleri iddialarında bulunmuşlardır.[119]

1950 genel seçimleri sonucunda, Ağrı ilinden DP 33.115 CHP 18.797 oy almıştır. Ağrı ilinde DP oyların % 65'ni almış ve 3 milletvekili çıkarmıştır. DP listesinden Halis Öztürk, Kasım Küfrevi, Celal Yardımcı seçilmiştir. Milletvekili seçilen Halis Öztürk büyük toprak sahibidir, Halikan Aşireti'nin Reisi'dir. Halis Öztürk, Ağrı İsyanı'na katılmış daha sonra yakalanıp Trabzon'a sürgün edilmiş ancak oradan kaçarak Ağrı'ya gelmiş ve 1950 Genel Seçimleri'nde IX. Yasama Dönemi Ağrı milletvekili olarak görev yapmıştır. Kasım Küfrevi ise hem Şeyh hem de Aşiret reisi olarak tanınmaktadır. Küfrevi, edebiyatçı olup Türk-İslam Edebiyatı üzerine çalışmalar da yapmıştır. Hüseyin Celal Yardımcı ise Şair, Ensari Aşireti'nin Reisi olarak bilinir. Devlet Bakanlığı ve Meclis Başkanvekilliği görevlerinde bulunmuştur.[120]

Seçimlerden sonra DP milletvekili Halis Öztürk, hazırladığı raporda, DP'nin Ağrı da güç toplaması sonucu adliye müfettişleri ve idari amirlerin CHP ile birlikte hareket ettiklerini, DP'yi güçsüz duruma düşürmek teşkilata görevli üyeleri tutuklamak süretiyle sindirmeye çalışıldığını öne sürmüştür.[121] Seçim sonuçlarına bakıldığında 27 yıllık CHP iktidarının devrildiği görülmektedir. Türkiye'nin çoğu illerinde DP seçimi kazanmıştır. Ağrı iline baktığımızda DP oyların büyük çoğunluğunu almıştır.

Seçimlerden sonra hükümetin demokratlara tavrı sessiz olmuştur. Celal Bayar Cumhurbaşkanı olmuştur. Adnan Menderes, Başbakanlığa seçilmiştir. DP'nin kurucularından Fuat Köprülü Dışişleri Bakanı, Refik Koraltan ise Meclis Başkanı seçilmiştir.[122] Malatya'dan milletvekili seçilen İnönü ise muhalefet lideri

---

[119] Ağrı,11 Mayıs 1950.
[120] Ahmet İlyas, "1950-1960 Yılları Arasında Gerçekleşen Genel Seçimlerin Doğu Ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi Açısından Değerlendirilmesi" *Turkish Studies*,International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume, 9/4, Ankara, Spring 2014, s. 567.
[121] B.C.A.030.01.00.50.301.11-3.
[122] Hürriyet, 23 Mayıs 1950.

olmuştur. Türkiye büyük bir seçimi daha gerçekleştirmiş iktidar, halkın arzusuna uyarak sessizce el değiştirmiştir.[123]

DP döneminde Ağrı ilinin kalkınması için 1952 yılında İş Bankasının şubesi açılması için çalışmalara başlatılmıştır.[124] Eleşkirt ve Doğubayazıt da Sanat okulları ve Sağlık merkezleri açılmıştır.[125] DP iktidarı döneminden 1954 yılına kadar Ağrı ilinin elektrik şebekesi tamamlanmıştır.[126] Bu yatırımlar Ağrı ilinde DP'nin daha güçlenmesini sağlamıştır. Ağrı ili ve İlçelerinde CHP gittikçe güçsüz duruma düşmüştür. Halk Ağrı'daki değişimin farkına varmıştır.

1.6. DP 1954 Seçimleri ve Sonuçları

Türkiye siyasi tarihinde 14 Mayıs 1950 seçimi bir dönüm noktası olmuştur. Seçimler sonucunda DP iktidara gelirken CHP ise muhalefet partisi olmuştur. 1954 genel seçiminden önce iki önemli olay meydana gelmiştir İlki; 1932 yılında halkı ve gençliği CHP ideolojisi doğrultusunda eğitmek amacıyla kurulan halkevlerinin yeniden düzenlenmesi ve CHP'ye yardımlarından dolayı Ağustos 1953'te kapatılması. İkinci önemli gelişme ise, CHP'nin menkul ve gayrimenkul mallarının hazineye devredilmesi konusudur. Bu yöndeki tasarı 14 Aralık 1953'de TBMM'de görüşülerek kabul edilmiştir. Yaşanan bu olaylar Türkiye'nin 1954 genel seçimine, iktidar muhalefet gerginliğinin yaşandığı bir ortamda girmesine sebep olmuştur.[127]

1954 Genel Seçimlerine Türkiye genelinde dört parti katılmıştır. Bunlardan CHP ve DP bütün illerde katılırken, Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) 40 ilde, Türkiye Köylü Partisi (TKP) de 19 ilde seçime katılmıştır. 1954 seçimlerine CHP ve DP'den milletvekili olmak isteyen aday sayısı on dört bin civarındadır bu da rekor sayıda müracaat olduğunu göstermektedir.[128]

DP aday tespiti 28 Mart 1954 tamamlanmıştır. Milletvekillerinden 260' eski, 281'i yeni adaylardan oluşmaktaydı.1950 seçimlerinde aynı anda farklı iki ilde

---

[123] M. Ali Birand, Can Dündar, Bülent Çaplı, *Demirkırat Bir Demokrasinin Doğuşu*, Doğan Kitap, İstanbul, 2007, ss. 51-52.
[124] Cumhuriyet, 15 Ekim 1952.
[125] Saraçoğlu, "Demokrat Parti ve Kuruluşu XIII", Yayla, 1 Eylül 1953.
[126] Zafer, 30 Mart 1957.
[127] Tevfik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara, 2004, ss. 66-68.
[128] Gülay Sarıçoban, *Samet Ağaoğlu'nun Siyasi Biyografisi*, Hacettepe Üniversitesi, A.İ.İ.T.E (B.D.T), Ankara, 2010, s. 2112.

birden aday olma durumu on iki iken bu sayı 1954 seçimlerinde dört'e gerilemiştir. Partinin dört kurucusu dışında aynı anda iki ilden aday olan bulunmamaktaydı.[129]

1954 genel seçimlerinde 1950 yılındaki seçim kanunu aynen uygulanmıştır. Seçimlerde yasal bir zorunluluk olmamasına rağmen katılım yüksek olmuştur. Katılımın % 88,6 olduğu 1954 genel seçiminde DP bir önceki genel seçime göre oylarını artırarak % 56,6 oy oranına ulaşmıştır. CHP ise % 34,8 oy oranı almıştır. Ayrıca bu seçimde Cumhuriyetçi Millet Partisi % 4,8 oy oranında oy almıştır.[130]

1954 seçimleri sonucunda DP'den dört yüz doksan üç vekil, CHP'den otuz bir vekil, CMP ise beş vekil[131] parlamentoya girmiştir. Seçim sonucuna göre altmış dört vilayetin elli beşinde DP, üç vilayette CHP bir vilayette ise CMP tam liste kazanmış durumdaydı. [132]

1.6.1. 1954 Seçimlerinde Ağrı

Seçimler öncesi Dokuzuncu Dönem Ağrı Milletvekilleri Ağrı ili ve ilçelerine geziler düzenlemişlerdir.1954 Seçimleri arifesinde Ağrı'da partiler temayül oylaması yapmışlardır. DP teşkilatı il temayül oylaması sonucunda, Celal Yardımcı (490), Halis Öztürk (487), Halit Acarbay (95), Kasım Küfrevi (496), Nimet Sümer (402) ve Vehbi Özbek (1) oy almışlardır. CHP'de yapılan temayül oylaması sonucunda Bedri Kılıç, Salih Türkmen, Hasan Ölçek ve İsmail Erkan seçilmiştir. [133] Temayül oylaması sonucunda DP'den Halit Acarbay istifa edip bağımsız aday olmuştur.[134]

1954 seçimlerine Ağrı ilinden katılan, DP adayları, 9. Dönem Milletvekili Kasım Küfrevi, Devlet Vekili Celâl Yardımcı, 9. Dönem Milletvekili Halis Öztürk

---

[129] Gülay Sarıçoban, *Samet Ağaoğlu'nun Siyasi Biyografisi*, s. 2112.
[130] Sadettin Bilgiç, *Türkiye'de Seçimler ve seçim Kanunları*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1995, s. 8; Mete Tuncay,"Siyasi Tarih (1950- 1960)", Çağdaş Türkiye 1908-1980, Cem Yayınları, İstanbul, 1997, s. 197-198.
[131] Cumhuriyetçi Millet Partisi'den Meclise giren kişiler şunlardır: Osman Bölükbaşı, Ahmet Bilgin, Tahir Taşer, Mehmet Mahmutoğlu ve Osman Alişiroğludur. Deniz Bölükbaşı, *Türk Siyasetinde Anadolu Fırtınası Osman Bölükbaşı*, Doğan Kitap, İstanbul, 2005, s. 180.
[132] Hürriyet, 4 Mayıs 1954, s. 1; Karaköse, 4 Mayıs 1954.
[133] Milliyet, 13 Nisan 1954.
[134] Yayla, 6 Nisan 1954.

ve Eczacı Nimet Sümerdir.[135] CHP Adayları ise Salih Türkmen, Hakim İsmail Erhan, Şef Bedri Kılıç ve Çiftçi Hasan Ölçektir.[136]

Seçim çalışmalarına CHP Diyadin, Eleşkirt ve Patnos ilçelerinde başlamıştır. [137] DP ise Kasım Küfrevi başkanlığında Eleşkirt'te başlamıştır.[138] Daha sonra Nimet Sümer'le beraber Tutak ilçesine gidilmiştir.[139]Seçimler öncesi Diyadin ilçesinde 40 köy de CHP'den istifa edenler DP'ye geçmiştir.[140]1954 Seçimlerine Ağrı ilinden katılım %94,6 iken Kazalar katılım ise % 96-98 arasında olmuştur.[141] Seçim sonucunda DP, Ağrı ilinde 4 vekil çıkarırken CHP ve muhalif partiler vekil çıkaramamıştır. 1954 genel seçimlerine bakıldığında DP Ağrı ilinden büyük bir başarı elde etmiştir.

Tablo 2. 1954 Seçim Sonuçları, Karaköse,5 Mayıs 1954

Milletvekili Adayları	Aday Oldukları Parti	Aldıkları Oy
Kasım Küfrevi	DP	45.536
Celâl Yardımcı	DP	42.234
Halis Öztürk	DP	41.808
Nimet Sümer	DP	39.294
Salih Türkmen	CHP	19.180
İsmail Erkan	CHP	16.775
Hasan Ölçek	CHP	16.436
Bedri Kılıç	CHP	16.077
Halit Acarbay	Müstakil	2468

1954 seçimlerinde Ağrı ilinden DP'ye seçilen vekillerden Celal Yardımcı Ağrı doğumludur. IX. ve X. Dönem Ağrı vekilliği yapmıştır. Hüseyin Celal Yardımcı IX. dönem TBMM Başkanvekilliği yapmıştır. Halis Öztürk ise Ağrı doğumludur. IX. ve X. Dönem Ağrı vekilliği yapmıştır. Nimet Sümer Van doğdu.

[135] Yayla, 20 Mart 1954.
[136] Karaköse,29 Mart 1954.
[137] Ulus, 18 Ağustos 1953.
[138] Yayla, 21 Nisan 1954.
[139] Yayla, 23 Nisan 1954.
[140] Demokrat Ağrı, 6 Mart 1954
[141] Karaköse, 4 Mayıs 1954.

İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Eczacılık Bölümü Mezunudur. Ağrı Özel idaresi Eczanesi Sorumlu Müdürlüğü, Ağrı Belediye Başkanlığı yardımcılığı yapmıştır. X.dönem Ağrı Milletvekilidir. Kasım Küfrevi Bitlis doğumludur. X. Dönem Ağrı bağımsız vekilliği yapmıştır.[142]

Yeni kabine 17 Mayıs 1954 günü meclisi sunuldu. Yeni kabineye Ağrı Milletvekili Hüseyin Celal Yardımcı Maarif Vekili olarak atanmıştır.[143]

[142] TBMM Albümü, 1920-2010, C.II, s. 613.
[143] Akşam,18 Mayıs 1954; Karaköse, 18 Mayıs 1954.

İKİNCİ BÖLÜM

ON BİRİNCİ DÖNEM (1957-1960) TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İÇİN AĞRI'DA SEÇİMLERİN YAPILMASI

2.1. Türkiye'de 1957 Seçimlerin Yapılması

1954 seçimlerinden sonra Türkiye'de çeşitli ekonomik ve siyasal buhranlar yaşanmıştır. Özellikle döviz darlığı yüzünden ekonomi de çöküş başlamıştır. Diğer taraftan 1955 yılının sonlarında İspat hakkının verilmemesi üzerine DP bazı milletvekilleri ayrılıp Hürriyet Partisine (HP) geçmişlerdir. Geçen milletvekilleri bu dönemde iktidar partisinin çalışmalarını eleştirmişlerdir.[144] Devlet iç politikada ve dış politikada güçsüz bir duruma düşmüştür.

DP'nin dış politikasındaki başarısızlığı, Türkiye'yi Avrupa'nın büyük Devletleri'nin gözünde itibarsızlığa sürüklemiştir. Bağlantısızlar, sosyalist ve Batı Bloğu ülkeleri bile Türkiye'ye saygı duymaz bir duruma gelmişlerdir.6- 7 Eylül 1955 olaylarının başarısızlık ile sonuçlanması sonucu Türkiye'yi güçsüz bir durumda olmasına neden olmuştur. [145]

1956 yılında DP ülkeye tamamen egemenliği altına almak için çeşitli çalışmalar yapmıştır.1956 yılında mal ve hizmetleri denetlemek için 1940 tarihli " Milli Korunma Kanunu " yeniden yürürlüğe konulmuş ve 1956 Haziranında ise Basın Kanunu değiştirilmiş ve iktidar basını da kendi denetimine almıştır.[146] Seçim öncesi iktidar partisi ülkede var olan muhalefeti bitirmek için Basın Kanunu'nu kendi olanakları doğrultusunda kendi için düzenlemiştir.

---

[144] Rıfkı Salim Burçak, *Türkiye'de Milli İradenin Zaferi,* Demokratlar Kulübü Yayınları, Ankara, 1994 ss. 26-27.
[145] Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 202.
[146] Erık Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s. 337.

1957 seçimlerinin çalışmaları. İktidar ve muhalefet partilerinin karşılıklı söylemleri ve Cumhuriyet tarihinin en sert seçimlerinden birisi de 1957 seçimleri olmuştur. 1957 seçimi Türk siyasi tarihindeki ilk erken seçimdir.[147]

Bu dönemde seçimlerin 1958 yılında yapılacağı kararlaştırılmıştı. Muhalefet partileri seçim çalışmalarına erken bir dönemde başladılar. CHP, CMP ve HP'si seçimlere tek listeden girmek için (4 Eylül tarihinde bu üç parti birleşmek için bildirge yayınlamıştır)[148]görüşmeler yapılıyordu. 1958 yılında yapılması planlanan seçimleri İktidar-muhalefet kavgası nedeniyle daha fazla güç kaybına uğramamak için seçimlerin 27 Ekim 1957 yılında yapılacağı ilan edildi.[149] Seçim çalışmaları başlarken DP 'de görüş ayrılıkları belirginleşti ve istifalara neden oldu. Hükümet oy kaybının önüne geçmek için yeni tedbirler aldı.[150]

1957 genel seçimlerine CHP, CMP ve Demokrat Parti bütün illerden, HP 56 ilden ve VP ise İstanbul ve İzmir'den aday göstermiştir.[151]

2.1.1 Muhalefet Partilerinin Seçim Çalışmaları

Muhalefet partilerine 1957 seçimlerinde CHP öncülük etmiştir. Cumhuriyetçi MP'sinin seçim kampanyaları yetersiz idi. HP ise Ankara, Burdur, Manisa ilinde başarılı bir seçim kampanyası gerçekleştirmişti. Seçim kampanyalarını meydanlarla sınırlı tutmayıp ev toplantıları yapmışlardır. CHP ise daha önce yapılan seçimlerde olduğu gibi Genel Başkan İsmet İnönü'nün söylemleri üzerine kampanyaları gerçekleştirmişlerdir. CHP'nin seçim kampanyaları kısaca şu şekilde özetlenebilir:

1.Rejim Sorunu devam etmektedir.

2.İktisadi kalkınma ülkeye zarar vermektedir.

---

[147] Birand vd. , *Demirkırat Bir Demokrasi'nin Doğuşu,* s. 94.
[148] Muhalefet partilerinin birleşmesini engellemek için 13 Eylül 1957 günü seçim yasasında değişiklik yapılmıştır." Her seçim bölgesi için tespit edilecek milletvekili sayısı 1954 seçimlerinde bu çevreler için tespit edilmiş milletvekili sayısından az olmayacaktır" TBMM Zabıt Ceridesi (ZC), Dönem(D) X,C.39, ss. 1225-1226.
[149] Zürcher, Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 337.
[150] Zafer, Eylül –Ekim 1957.
[151]Feroz ve Bedia Ahmad, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945- 1971*, ss. 169-170.

3.İktidar, rejimi kendi olanakları için kullanmaktadır.

4.Hayat pahalılığı devam etmektedir.

5.Demokrat Partinin muhalefete düşmesi gereklidir şeklindedir[152].

DP'ye karşı yürütülen bu kampanyalar sonucunda iktidar partisi bazı illerde seçimi kazanamamıştır[153]. 1957 yılı seçim çalışmaları muhalefet partileri tarafından oldukça sert ve eleştiri dozu yüksek olmuştur. İktidar partisi her yönüyle eleştirilmiştir. Bu kampanyalar sonucunda DP güç kaybetmiştir.

2.1.2 Demokrat Parti'nin Seçim Çalışmaları

DP seçim çalışmalarına 12 Ekim 1957 tarihinde başlamıştır. Seçim kampanyaları 11 gün sürmüştür. Bu süreçte Celal Bayar, Adnan Menderes ve Bakanlar yurdun değişik yörelerini ayrı ayrı geziler düzenlemişlerdir. DP seçim süresince şu konular seçim kampanyası yapmıştır.

1.Memleket kalkınması

2.Muhalefetin tepkileri

3.Pahalılığının nedenlerine çözüm bulma

4.CHP'nin geçmiş dönem seçim çalışmalarına eleştiri

5.İspat hakkı

6.Sorunların çözümünde iktidara destek verilmesi

7.Moskova Radyosunun seçimlerde Cumhuriyet Halk Partisine destek verilmesi için yaptığı yayınlar

8.Muhalefet partilerine verilen cevaplar şeklinde kampanya gerçekleşmiştir.[154]

Adnan Menderes onbir günlük seçim çalışmasında ellibir konuşma yapmıştır. Seçim alanlarında genel olarak 1946 seçimleri, İsmet Paşa, Seçim Kanunu

---

[152] Yücel, *Demokrat Parti,* Ülke Kitapları, İstanbul, 2001, ss. 125-126.
[153] Feroz Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu,* Kaynak Yayınları, İstanbul, 2014, s. 138.
[154] Yücel, *Demokrat Parti,* s. 127.

ve Seçim Güvenliği üzerine durmuştur.[155] Adnan Menderes, Amasya, Erzurum, Kars, Trabzon, Rize, Giresun, Ordu, Samsun, Sinop, Elazığ, Kayseri, Manisa, İzmir ve İstanbul'da mitingler düzenlemiştir.[156]

2.1.3 1957 Seçimleri'nde Ağrı

1957 Genel seçimleri için Ağrı ilinde seçim kurulları oluşturulmuştur. İl Seçim Kurulu; Ağrı Belediyesinden, Mustafa Koç, Nizamettin Koç ve Tahir Toker, Daimi Encümenden Sadettin Özmen, Maksut Karaca, DP'den Kıyas Arkazak, CMP'den İsmail Aras, CHP'den Sıtkı Seyhan ve TKP'den ise Abdullah Sünter'den oluşmaktaydı. Ağrı İlçe Seçim Kurulu, Belediye'den İhsan Çıkan, Daima Encümen'den Mustafa Acarbay, DP'den Nedim Ülkü, CMP'den Cevdet Kaya, CHP'den Nizamettin Koç, TKP'den Sürmeli Demir ve Yedek Üylerden CMP'den Şefik Kızılcan ve TKP'den Bekir Çecen seçilmiştir.[157]

Ağrı Milletvekillerinde Celal Yardımcı seçimler öncesi şehirde var olan sorunları tespit etmek için incelemeler yapmıştır.[158] 1957 seçimleri İl ve İlçe Teşkilatları temayül oylamasından sonra adaylar tespit edilmiştir. Temayül oylaması sonucunda CHP Adayları Ali Dumlu 412, Ali Erhan 266, Fuat Fırat 375, Hamit Akkaya 268 ve Salih Türkmen 436 oy alarak aday tespitleri sonuçlanmıştır.[159]

DP Ağrı Teşkilatı, aday tespitini yapmak için 2 Ekim tarihinde Ferrah Otel'de adaylık tespiti yapmış, Celal Yardımcı 473, Halis Öztürk 410, Kasım Kührevi 492, Şeref Saraçoğlu 245,Nimet Sümer oy alarak milletvekili adayı olmuşlardır.[160] DP Merkez teşkilatı Nimet Sümer'in Van'dan aday gösterip Selim Yatağanı da Ağrı'dan aday olarak göstermiştir.[161]

---

[155] Demir, *Düello Menderes ve İnönü Demokrat Parti'den 27 Mayıs Darbesi'ne Olaylar*, s. 149.
[156] Yücel, *Demokrat Parti,* s.126.
[157] Yayla, 25 Eylül 1957.
[158] Cumhuriyet, 26 Eylül 1957.
[159] Yayla, 30 Eylül 1957.
[160] Şark Ekspres, 3 Ekim 1957.
[161] Şark Ekspres, 8 Ekim 1957.

CHP, DP'nin Ağrı adaylarından Selim Yatağanın Ağrılı olmadığını, Ağrıyı bilemeyeceğini ifade ederek eleştirmiştir. Buna karşılık DP Selim Yatağan'ın 1941 yılından beri Anadolu'da halka hizmet ettiğini belirtmiştir[162]

1957 Seçim kampanyaları Ağrı ilinde 9 Ekim Çarşamba tarihinde propaganda çalışmaları ile başlanmıştır. 9 Ekim Çarşamba Müstakiller, 10 Ekim Perşembe CMP, 11 Ekim Cuma DP, 12 Ekim Cumartesi CHP, 13 Ekim Pazar CMP 14 Ekim DP, 15 Ekim Salı CHP, 16 Ekim Çarşamba Müstakiller, 17 Ekim Perşembe CMP, 18 Ekim Cuma DP, 19 Ekim Cumartesi CHP, 20 Ekim Pazar CMP, 21 Ekim Pazartesi CMP, 22 Ekim Salı CHP ve 23 Ekim Çarşamba Müstakiller seçim kampanyalarını Ağrı Merkez, Eski ve Yeni Meydanda yapmışlardır. İlk mitingi Ağrı ilinde Müstakil aday Resul Yüce yapmıştır. DP ilk mitinginde konuşmacı olarak Ağrı Eski Belediye Başkanı ve DP milletvekili adayı Şeref Saraçoğlu yapmıştır. CMP ise ilk mitingini 10 Ekim Çarşamba günü Ahmet Tekin ve Halit Acarbay'ın seçim kampanyaları üzerine olmuştur. [163]

1957 seçimleri öncesi Ağrı ilinden çeşitli partilerden istifalar görülmüştür. Seçimler öncesi TKP Ağrı Teşkilatına bağlı Abdi, Gürgüre, ve Taze Köyleri Ocak Başkanları DP'ye geçmiştir. [164] Güneysu Nahiye Başkanı Mehmet Yılmaz 250 arkadaşı ile beraber CHP'den istifa ederek DP'ye geçmiştir. [165] 1957 seçim çalışmaları döneminde Merkez Kazaya bağlı Abalı'dan 37 kişi istifa ederek Demokrat partiye geçmişlerdir.[166]

10 Ekim 1957 tarihinde CMP ilk mitingini yapmıştır. CMP adaylarından Ahmet Tekin ve Halit Acarbay günlük konular hakkında konuşma yapmışlar ve konuşmalarında sık sık CHP'yi eleştirmişlerdir. Aynı gün DP adayları da miting yapmışlardır. İlk konuşmayı Ağrı Eski Belediye Başkanı Şeref Saraçoğlu yapmıştır. Seçimleri kazanırlarsa köylünün kalkınması için projeler üreteceklerini belirtmiş ve CHP'lilerin tutum ve davranışlarını eleştirmiştir.[167]

---

[162] Şark Ekspres, 16 Ekim 1957.
[163] Demokrat Ağrı, 8 Ekim 1957; Yayla, 8 Ekim 1957.
[164] Şark Ekspres, 1 Ekim 1957.
[165] Yayla, 16 Ekim 1957.
[166] Demokrat Ağrı, 30 Eylül 1957.
[167] Yayla, 11 Ekim 1957.

15 Ekim 1957 tarihinde DP adaylarından Selim Yatağan ve Şeref Saraçoğlu seçim alanında CHP adaylarının tutum ve davranışlarının yanlış olduğunu belirtmişler ve konuşmalarında CHP'nin kendi adaylarına bile güvenmediklerini ve onların seçilseler bile yeniden altı ay sonra yeni bir seçim olması için imza almışlardır.[168]

CHP ve DP adayları aynı gün Patnos da seçim çalışmalarına başlamışlardır.[169] DP'nin 20 Ekim'de Ağrı'da yaptığı mitingde Selim Yatağan, Ağrı'da büyükbaş hayvancılığın gelişmesi için gerekli çalışmaların yapılacağını halka beyan etmiştir. DP'liler CHP'yi eleştirerek halktan oy almaya çalışmışlardır.[170]

DP seçim çalışmalarına aralıksız devam etmiştir. DP Ağrı milletvekili adayları, 22 Ekim 1957 tarihinde Doğubayazıt ilçesinde halkın yoğun sevgi gösterileriyle karşılanan DP Heyeti, büyük bir miting düzenlemiş Kasım Küfrevi ve Celal Yardımcı burada yaptığı konuşmalarda DP'ye destek verilmesini istemiştir. Yardımcı ve Küfrevi'nin yapmış oldukları konuşmalarda *"Türkiye'de Demokrat Partinin Kalesi Ağrıdır. Bu kale vazifesini de Ağrı da Doğubayazıt'ta teşkil etmektedir"*.[171]

DP adaylarından Celâl Yardımcı 18 Ekim Cuma günü yapmış olduğu mitinge şu konular üzerinde durmuştur. Vilayet ve köylerinde bulunan Camiler için 61.000, Patnos Merkez Camisi için 40.000, Eleşkirt Merkez Camisi için 20.500, Diyadin Merkez Camisi için 20.000, Toplucak Merkez Köyü Camisi için 3000 lira yardımda bulunacaklarını vaat etmişlerdir. Celâl Yardımcı konuşması süresince CHP'yi eleştirmiştir.[172]

19 Ekim 1957 Cumartesi günü DP adayları Tutak ve Patnos ilçelerinde konuşma yapmışlardır. DP iktidarı ile CHP iktidarı dönemlerini karşılaştırmışlardır.[173] DP iktidarı döneminde Ağrı ilinde yapılan son seçimdir. 1957 seçimine Ağrı ilinden dört parti ve bir Bağımsız aday seçimlere katılmıştır. Bu partiler DP, CHP, CMP ve TKP'dir. Ağrı ilinden çeşitli partilerden aday olan şahıslar şöyle sıralanabilir:

---

[168] Yayla, 16 Ekim 1957.
[169] Şark Ekspres, 15 Ekim 1957.
[170] Demokrat Ağrı, 21 Ekim 1957.
[171] Demokrat Ağrı, 22 Ekim 1957.
[172] Demokrat Ağrı,18 Ekim 1957; Yayla, 18 Ekim 1957.
[173] Yayla, 19 Ekim 1957.

DP'den Celal Yardımcı, Kasım Küfrevi, Nimet Sümer, Halis Öztürk, Şeref Saraçoğlu, Belediye Başkanı Fettah Arvas, Abdulkadir Şefkatlıdır. Ağrı ilinden yedi kişi DP aday adayı olmuştur.

Cumhuriyet Halk Partisi 'den Fuat Fırat (CHP il Başkanı), Sıtkı Şefkatlı, Ali Erkan, Salih Türkmen, Ahmet Tokat ve Ali Dumludur. Ağrı ilinden altı kişide Cumhuriyet Halk Partisi 'den aday adayı olmuştur.

Cumhuriyetçi Millet Partisi'den Şeyh Zeynel Abidin, Halil Alpaslan, Menduh Bakiler, Mehmet Zoroğlu(Doğu Beyazıt Nahiye Müdürü).Ağrı ilinden dört kişi aday olmuştur.

T.Köylü Partisi: Fettah Aktan(İl Başkanıdır.)

Müstakil : Resul Yüce

Ağrı merkezin bu dönemde nüfusu yirmi bin civarındadır. Merkezde halkın çoğunluğu Halk Partisini desteklemektedir. DP adayı Celal Yardımcı Doğubayazıt ta çok sevilmekle beraber CMP ve CHP'de bu ilçede güçlü olduğu görülür. Eleşkirt, Tutak ve Taşlıçay da CHP güçlü iken Diyadin ve Patnos ilçelerinde halk tam olarak rengini belli etmemiştir. Genel olarak baktığımızda bu şehirde kazanacak parti büyük ihtimalle halkın desteğini alan DP'dir[174].Ağrı ilinden seçimlere Bağımsız olarak Resul Yüce katılmıştır.[175]

Demokrat Parti adaylarından Bakan Celal Yardımcı ve DP idari Heyeti Ağrı ve Doğubayazıt da çalışmalara başlamış ve Ağrı ilinde büyük bir cami yaptırmak için 250 bin liralık bütçe ayırdıklarını söylemiştir.[176]

21 Ekim 1957 tarihinde DP Ağrı milletvekili adayları Devlet Vekili Celal Yardımcı, Kasım Küfrevi, Şeref Saraçoğlu ve Selim Yatağan seçim çalışmaları kapsamında Patnos ve Tutak ilçelerine yapmış oldukları gezilerde muazzam bir halk kitlesi tarafından karşılanmıştır. DP adayları yaptıkları seçim alanında yapmış oldukları konuşmalarda Patnos DP'nin kalesidir. Bu ilçede başka partiye oy çıkmayacaklarını söylemişlerdir. Celal Yardımcı Tutak'ta yaptığı konuşmada ilçeye

[174] Milliyet Halk Gazetesi, 20 Eylül 1957, s. 8 (İbrahim Örs)
[175] Demokrat Ağrı, 4 Ekim 1957.
[176] Yayla, 28 Eylül 1957.

yeni bir Cami yapılacağını ve karşılında kırk bin lira verileceğini bildirmiştir. Celal Yardımcı konuşmasına Devlet Reisinden Hükümet Reisinden getirdiği selam ve saygılarla başlamıştır. Ağrı ilinde Kahve olmadığını; Fakat yolların olduğunu, Okulun olduğunu ve Suyun olduğunu belirtmiştir.[177]

21 Ekim 1957 tarihinde Ağrı Yayla Gazetesi köşe yazarı C. B " CHP'nin gözünün Köylünün Üç Kuruşunda" başlıklı köşe yazısında CHP'nin yıllarca köylü halka işkenceler yaptığını ve Köylünün peyniri ve tezeğinde gözü olduğunu belirtmiştir. CHP'nin iktidarı döneminde köylü halkın ekmek bulmakta zorlandığını ve DP zamanında ekmeği buğdayı daha rahat şartlarda bulduğunu belirtmiştir.

24 Ekim 1957 tarihinde Ağrı'nın en kalabalık ailelerinden ve Tayyare Mahallesi sakinlerini temsilen Abdulhadi Altun, Hasan Yüce, Medet Aras ve Zübeyt Sarı ve akrabaları elli – altmış bir heyet ile Ağrı milletvekili Celal Yardımcıyı ziyaret edip seçimlerde destekleyeceklerini beyan etmişlerdir. [178] 1957 seçim çalışmalarında Ağrı ilinde bulunan büyük aşiretler toplu halde CHP'den istifa edip DP'ye geçmişlerdir. Ağrı ilinde bulunan çeşitli dini cemaatler ve tarikatlarda seçim süresince DP'ye destek olmuşlardır.

25 Ekim 1957 Ağrı Yayla Gazetesi haberine göre Ağrı milletvekili Celal Yardımcının girişimleri sonucunda yüz elli bin lira yeni yapılacak Cami için Erzurum Evkaf Müdürlüğüne yollanmıştır. CHP'lilere göre yollanan bu paranın nedeni seçim öncesi DP'ye avantaj sağlamaktır.

Yapılan seçimler sonucunda Ağrı ilinde büyük oranda DP'nin oy kaybetmesine rağmen seçimi DP kazanmıştır. Ağrı ilinde seçmen sayısı 70.664 iştirak eden kişi sayısı 56.443 iken iştirak oranının yüzdelik görünümü %79.88 dir.[179]Ağrı ilinde seçimlere katılım yüksek olmuştur. DP'nin seçimleri kazanmasının nedeni göstermiş olduğu adayların halk tarafından desteklenmesidir. CHP seçimlerde oyunu arttırmasına rağmen Ağrı ilinden milletvekili çıkaramamıştır. DP üçüncü kez Ağrı ilinde seçimi kazanmıştır.

---

[177] Yayla, 21 Ekim 1957.
[178] Yayla, 24 Ekim 1957.
[179] B.C.A.010.09.459.193.6-3.

Ağrı ilinden seçilecek toplam mebus sayısı 5 kişidir.[180] 1957 Genel Seçimlerinde partilere verilen oylar şu şekildedir

Tablo 3. Kaynak 28 Ekim 1957 Yayla Gazetesi,1957 seçim sonuçları

	Oy Oranları	DP	CHP	CMP
Merkez	20.131	7689	7218	1755
D.Beyazıt	17.611	3607	6.138	415
Taşlıçay	1764	1623	2062	701
Diyadin	5475	2031	2240	521
Patnos	9770	3991	3057	139
Eleşkirt	10149	6167	1895	607
Tutak	6492	3467	1843	511
Toplam Oy	69.342	28.575	24.453	4619

1957 seçimlerine bakıldığında bir önce ki seçime göre Ağrı ilinde almış olduğu oy sayısı düşmüştür. Bu düşüşe rağmen Ağrı ilinde DP Beş milletvekili çıkarırken CHP ve diğer muhalif Gruplar Milletvekili çıkaramamıştır.[181]Bir önce ki seçimlere göre DP oy kaybına uğrarken CHP ve diğer Muhalif Partiler oylarını artırmalarına rağmen Çoğunluk seçim sistemi uygulandığı için sadece DP Ağrı ilinden Milletvekili çıkarabilmiştir. DP'den seçilen milletvekilleri Celal Yardımcı, Halis Öztürk, Kasım Küfrevi, Selim Yatağan ve Şeref Saroğludur. Seçilen milletvekillerinden dördü Ağrılı olup biri Aydınlıdır. DP'nin Ağrıda seçimleri kazanmasının nedeni göstermiş olduğu adayların dindar ve aşiret reisi olmalıdır. CHP göstermiş olduğu kişiler halkın desteğini almamıştır. Bundan adayların halk tarafından benimsenmemesi ve seçim çalışmaları süresince sadece DP'yi eleştirmeleri ve ortaya herhangi bir proje atmamalarıdır. Diğer muhalif partilerde Ağrı'da göstermiş oldukları adaylar nedeniyle seçimi kaybetmişlerdir.

[180] B.C.A.010.09.459.1330.6-3.
[181] Milletvekilleri Genel Seçimleri, Türkiye İstatistik Kurumu (Tüik) Matbaası, Ankara, 2012, s. 11; Zafer, 31 Ekim 1957.

Tablo 4. Kaynak 30 Ekim 1957 Karaköse Gazetesi,1957 Seçim Sonuçlarında Ağrı Milletvekili Adaylarının Aldıkları Oylar

Celal Yardımcı	29373	DP
Halis Öztürk	28929	DP
Kasım Küfrevi	30004	DP
Selim Yatağan	28194	DP
Şeref Saraçoğlu	28896	DP
Ali Dumlu	23849	CHP
Ali Erhan	24008	CHP
Salih Türkmen	25072	CHP
Sıtkı Şefkatli	23428	CHP
Zabit İmre	23704	CHP
Abidin Yakut	5319	CMP
Ahmet Tekin	4358	CMP
Halit Acarbay	5193	CMP
Menduh Bakiler	4644	CMP
Rıza Güneş	4757	CMP

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere iktidar ile muhalefet partisi birbirine yakın oy almasına rağmen ülkede uygulanan çoğunluk sistemi nedeniyle CHP ve diğer muhalif partiler milletvekili çıkaramamış iken DP tek başına çoğunluğun oyunu aldığı için Ağrı ilinde bütün milletvekillerini kazanmıştır.

Genel olarak 1957 seçimlerine bakıldığında DP oy kaybına rağmen yeniden iktidara gelmiştir. [182] Umumi seçim Miktarı:12.224.528.Rey kullanan kişi sayısı 9.405.796 Umumi İştirak oranı %76.04 olarak görülmektedir. [183] 1950 ve 1954 seçimlerinde katılım oranı yüksek olduğu halde 1957'de yapılan erken genel seçimlerde katılım az olmuştur. DP iktidara diğer seçimlere göre oy kaybına ve

[182] Hürriyet,28 Ekim 1957; Ümit Özdağ Menderes *Döneminde Ordu- Siyaset ilişkileri ve 27 Mayıs İhtilali*, Boyut Kitapları, İstanbul, 2004, s. 95.
[183] B.C.A.010.09.459.1330.6-1

Milletvekili kaybına uğrarken CHP yükselişe geçmiştir. CHP'nin Milletvekili sayısı 'da artmıştır. Bu seçim gösteriyor ki DP olan desteğin giderek azaldığını ve halkın CHP' ye olan desteğini arttırdığı görülmektedir. 1957 seçimlerinden sonra Muhalif partiler birlikte hareket edip DP'yi eleştirmişlerdir. Seçim sonrası gerilen bu ortamı gören DP yeni düzenlemeler ile kendini sağlama almaya çalışmıştır. DP oy kaybetmesine rağmen yeniden iktidar partisi olmuştur. DP2nin milletvekili sayısı 1954 seçimlerine göre azalmıştır.

Tablo 5. Kaynak B.C.A.010.09.459.1330.6-1,1957 Seçim Sonuçları

Partiler	Aldıkları oy	Yüzdelik dilimleri	Çıkardıkları Milletvekili sayısı
DP	4.573.008	% 48,62	424
CHP	3.889.297	% 41,65	178
CMP	614.198	% 6,53	4
HP	326.381	% 0,02	4
VP	941	% 0,01	0

Yukarıdaki tabloda anlaşılacağı üzere CHP 'nin hem oy oranı artmış hem de milletvekili sayısı yükselmiştir. DP'nin ise hem oy oranında azalma hem de milletvekili sayısında düşüş yaşanmıştır.[184] Oy oranları birbirine yakın olmasına rağmen milletvekili sayısında büyük farklılık görülmemektedir bunun nedeni de seçim sistemidir. Seçimlerde DP 44 ilde tamamen, 3 ilde ise kısmen seçimi kazanmıştır.[185]

DP'nin Tamamen kazandığı İller: Adıyaman, Afyon, Ağrı, Amasya, Antalya, Artvin, Aydın, Balıkesir, Bilecik, Bitlis, Bolu, Bursa, Çanakkale, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Edirne, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, Hakkâri, İçel, Isparta, İstanbul, İzmir, Kastamonu, Kayseri, Kırklareli, Kocaeli, Konya, Kütahya,

[184] Şevket Süreyya Aydemir, İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs Mayıs İhtilali, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000, s. 257.
[185] Yücel, *Demokrat Parti*, s.127; Demokrat Ağrı, 31 Ekim 1957; Şevket Süreyya Aydemir, *İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtila*li, s. 257; Yayla, 28 Ekim 1957.

Manisa, Muğla, Nevşehir, Rize, Sakarya, Samsun, Siirt, Sinop, Tekirdağ, Trabzon, Yozgat, Zonguldak.

CHP ise 18 ilde tamamen kazanmıştır. Kazandığı iller; Adana, Ankara, Çankırı, Elazığ, Erzincan, Gümüşhane, Hatay, Kars, Malatya, Maraş, Mardin, Ordu, Sivas, Tokat, Tunceli, Urfa, Uşak, Van idi.

HP Burdur' da CMP ise tamamen Kırşehir'de seçimleri kazanmıştır. İki partinin birden milletvekili çıkardığı iller; Bingöl (DP 2- CHP 1), Muş (DP 3- CHP 1), Niğde (DP 1-CHP 6) illeriydi.[186]

1957 Genel seçimlerinde DP Ankara'da seçimleri kazanmamıştır. Seçimi CHP kazanmıştır. Ankara'nın iktidar partisi için sembolik bir önemi vardı. Seçim sonuçları DP tarafından büyük üzüntüyle karşılanmıştır. Seçimlerden sonra muhalefet saldırılarını arttırmıştır. [187]

DP 1957 seçimlerinde, 1954 seçimlerine göre % 9,3 oy kaybına uğramıştır. İki il hariç bütün illerde oy kaybına uğramıştır. Seçimlerde başarısız olmasının nedenleri:

- Milli Korunma Kanunu'nun uygulanmasında başarısızlık ve döviz sorunları yaşanması Gıda ürünlerinin çok pahalı olması
- 1946- 1950 yılları arasında DP'nin söylemiş olduğu demokrasi söylemlerinin artık sözde kalması
- DP'nin İspat Hakkı nedeniyle parti içinde muhaliflerin oluşması
- 1954 Seçimlerinde Kırşehir'in MP'ye oy vermesi nedeniyle ilçe olması ve üç yıl sonra yeniden il yapılması nedeniyle tepkiler alması
- DP'nin aday tespitleri yapılırken yerel unsurlara önem vermemesi, Adayların Adnan Menderes ve çevresinde bulunan birkaç kişi tarafından seçilmesi

---

[186] Burçak, On yılın Hatıraları,

[187] Recep Şükrü Apuhan, *27 Mayıs'tan Yassıada Mahkemelerine Menderes,* Timaş Yayınları, İstanbul, 2007, s.129.

- Bazı seçim çevrelerinde halka verilen vaatlerin tutulması nedeniyle seçimlerde DP oy kaybına uğramıştır.[188]

1957 Seçimleri İsmet Paşaya göre " Kütük Marifetleri" adı ile anılmaktadır. Bunun nedeni olarak oy kullanmaya giden CHP'li seçmenin adını kütüklerde bulamadıkları için oy kullanamamış olmalarıdır. Bazı merkezlerde DP üyeleri birçok sandıkta birden fazla oy kullandıkları söylenmiştir.[189] Seçim sonrasında CHP, DP'nin seçimlere hile karıştırdığını belirtmiştir. Birkaç ilde seçim sandıklarına da itiraz etmiştir.

1957 seçimlerinden sonra basın DP'yi daha şiddetli eleştirmeye başlamıştır. Meclis Başkanı'nın milletvekillerini üç oturuma kadar meclisten çıkarma cezası değiştirilerek, on iki oturuma çıkarılmıştır. Bakanlar sözlü sorulara cevap vermemekte serbest bırakılmıştır.[190] İktidar partisi muhalefetin eleştirilerinin önüne geçmek amacıyla çeşitli düzenlemeleri yapmış, Fakat muhalefet partileri bu durumdan rahatsız olup DP'yi daha şiddetli eleştirmeye devam etmiştir. DP'nin yapmış olduğu değişiklikler kendini korumak amacı taşımıştır.

29 Ekim 1957 tarihinde DP'den Milletvekili seçilen Celal Yardımcı, Halis Öztürk, Kasım Küfrevi, Selim Yatağan ve Şeref Saraçoğlu mazbatalarını alıp TBMM'nin 1 Kasım 1957 tarihindeki açılışı için Ankara'ya gitmişlerdir.[191] Halk tarafından DP'lilerin seçimi kazanmaları bayram olarak nitelenmiş ve Ağrı ilinde sadece DP'lilerin seçimi kazanmaları halkın DP'ye desteğini göstermektedir. Seçim sonrasında yurdun dört bir yanında büyük kutlamalar olmuştur. Bu seçim DP'nin iktidarda olduğu son seçim olmuştur.

1957 seçimlerinden sonra TBMM 1 Kasım 1957 yılında çalışmalara başladı. Celal Bayar 413 oyla yeniden Cumhurbaşkanı seçildi. TBMM başkanlığına yeniden Refik Koraltan seçildi. Aynı gün hükümeti kurma görevi yeni kabineyi kurma görevi

---

[188] Yücel, *Demokrat Parti*, s. 128.
[189] Metin Toker, *Demokrasiden Darbeye (1957- 1960)*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1992, s. 13.
[190] Apuhan, *27 Mayıs'tan Yassıada Mahkemelerine Menderes*, s. 132.
[191] Yayla, 30 Ekim 1957.

Adnan Menderese verildi. V. Menderes Hükümeti kuruldu. (25 Kasım 1957 -27 Mayıs 1960)[192]

Tablo 6. V.Menderes Kabinesi

BAKANLAR KURULU	
Başvekil	Adnan Menderes
Devlet Vekili ve Başvekil Yardımcısı	Tevfik İleri
Devlet Vekili ve Başvekil Yardımcısı	Medeni Berk
Devlet Vekili	Samet Ağaoğlu Haluk Şaman (Bursa)
Devlet Vekili	Emin Kalafat Abdullah Aker Muzaffer Kurbanoğlu İzzet Akçal
Adliye Vekili	Esat Budakoğlu Celâl Yardımcı
Milli Müdafaa Vekili	Şemi Ergin Etem Menderes
Dahiliye Vekili	Namık Gedik
Hariciye Vekili	Fatih Rüştü Zorlu
Maliye Vekili	Hasan Polatkan
Maarif Vekili	Celâl Yardımcı
Nafıa Vekili	Etem Menderes Atıf Benderlioğlu
Ticarat Vekili	Abdullah Aker Hayrettin Erkmen
Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekili	Lütfi Kırdar
Gümrük ve İnhisarlar Vekili	Hadi Hüsman
Ziraat Vekili	Nedim Ökmen
Münakalat Vekili	Fevzi Uçanar Muzaffer Kurbanoğlu Şemi Ergin
Çalışma Vekili	Hayrettin Erkmen
Sanayi Vekili	Samet Ağaoğlu Sıtkı Yırcalı
Basın-Yayın Turizm Vekili	Sebati Ataman
Basın-Yayın Turizm Vekili	Sıtkı Yırcalı

[192] TBMM Tutanak Dergisi, D.XI ., C, I, ss 42-43; TBMM, ZC, D.10,C.I, ss. 119-120.

İmar ve İskân Vekili	Server Somuncuoğlu Medeni Berk Hayrettin Erkmen
Koordinasyon Vekili	Sebati Ataman Abdullah Aker

V. Menderes Kabinesi yukarıda görüldüğü gibi oluşturulmuştur.[193] Ağrı milletvekili Celal Yardımcı V. Kabine de Maarif ve Adliye bakanlıkları görevlerinde bulunmuştur.

Erken genel seçimler siyasetteki sorunları çözüme kavuşturamadı. Siyasi partiler yeni kabine kurulduktan sonra yeniden muhalefete devam ettiler. DP seçimleri kazanmasına rağmen muhalefete olan bakış açısını hiç değiştirmedi muhalefete karşı daha sert tedbirler almaya başlandı.

1957 seçimleri ile 1946 seçimlerinin sonuçları birbirine benzerlik gösterir seçim sonrası muhalif kesimlerin büyük tepkisi ve itirazları olmuştur. 1957 seçimlerine itiraz eden DP'liler değil, CHP'lilerdir. 1957 seçim kampanyalarının sertliği, ortamın gerilmesine neden olmuş ve seçimlerin sonucunda da sertlik ortamı devam etmiştir. Antep, Kayseri, Giresun, Samsun ve Çanakkale'de seçim sonuçlarını protesto eden muhalif halk kitleleri sokaklara dökülmüş ve büyük olaylar çıkarmışlardır. Hükümet olayları yatıştırmak için tedbirlerini giderek sert hale bir hale getirmiştir. 1957 seçimlerini protesto eden muhalif kesimler, tıpkı DP'nin 1946 seçimlerinde yaptığı gibi seçimlerde usulsüzlük, baskı ve şiddet uygulandığını iddia etmişlerdir.[194]

Genel seçimlerden sonra muhalefet partileri DP'ye karşı birleşmeye başlamışlardır. İlk olarak 16 Ekim 1958 tarihinde Türkiye Köylü Partisi ile Cumhuriyetçi Millet Partisi birleşmiştir. 24 Kasım 1958 tarihinde ise HP, CHP'ye katılmıştır. Devam eden süreçte CHP 12-15 Ocak 1959 tarihleri arasında on dördüncü Kurultayını gerçekleştirmiş. Kurultay'da İlk Hedefler Beyannamesi kabul

[193] Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri, ss. 67-68; TBMM Tutanak Dergisi: D. XI, C.1, ss. 42-43; Faruk Sükan, *Başbakan Adnan Menderes'in Meclis Konuşmaları,* Ankara, 1991, ss. 405-*406*; Yücel, *Demokrat Parti,* ss.130-132.
[194] Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi,* s. 202.

edilmiştir. [195] Muhalefet partileri seçim sonrasında iktidar partisine karşı birleşmişlerdir. En büyük muhalefeti de CHP kurultayda almış olduğu kararlarla yapmıştır.

DP 1957 seçimlerinden sonra ülkedeki en büyük ve en güçlü siyasi partilerden biriydi. 1950 yılında iktidara gelen DP ortaya koymuş olduğu projelerle iktidarda kalmasını başarmıştır.[196] DP hükümeti, muhalefetin güçler birliği ve ilk hedefler beyannamesini kabul etmesi üzerine, buna misilleme olarak ilk basta İstanbul'da, daha sonra da yurdun dört bir yanında vatan cephelerini meydana getirmiştir. Böylelikle ülke çapında bir tarafta güç birliği ocakları bir tarafta da vatan cephesi ocakları kurulmuş oldu. Böylelikle halk iki zıt kutuba ayrılmış oldu ve birbirine ölesiye husumet besleyen iki ayrı halk kitlesi oluştu. Bu durum toplum için büyük sorunlara hatta ölümlere neden olmuştur.[197]

---

[195] Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, ss. 215-216.
[196] Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi,* s.506.
[197] Biran vd. , *Demirkırat Bir Demokrasi'nin Doğuşu*, s. 110.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AĞRI MİLLETVEKİLLERİNİN ÖZGEÇMİŞLERİ VE KATILDIKLARI OYLAMALAR

3.1. On Birinci Dönem Ağrı Milletvekilleri

3.1.1. Celal YARDIMCI

1911 yılında Doğubayazıt'ta doğmuştur. Babasının adı Celal Annesinin adı Nazifedir.1932'de İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirerek İstanbul Adliyesine kayıtlı olarak Serbest Avukatlık görevine yapmıştır.1950 seçimlerinde DP den aday olup milletvekili seçilmiştir. Celal Yardımcı Avukatlık mesleğinin yanında Yazarlıkta[198] yapmıştır.[199]

Fransızca ve Rumca bilmektedir Evli olup iki çocuğu vardır. Eşinin adı Harika Kızının adı Şâhika ve Oğlunun adı Şeriftir.[200] IX, X, XI. dönemlerde DP'den Ağrı Milletvekili seçilmiştir.[201]

IX. Dönemde TBMM 'inde Başkanvekilliği görevini yapmıştır. II. Menderes Hükümeti döneminde 1.5.1953- 1.6.1954 tarihleri arasında Devlet Vekili olarak görev yapmıştır. [202]

Başarılı bir hatip olan Celal Yardımcı birden fazla okulun açılmasını sağlamıştır. Erzurum Milletvekili Rıfkı Salim Burçak'tan 17 Mayıs 1954 yılında 20. Hükümetin Milli Eğitim Bakanlığı görevini devralmıştı. 9 Aralık 1955 yılına kadar bu görevi layıkıyla yerine getirmiştir. [203] Beşinci Menderes Kabinesinde Celâl Yardımcı yeniden Milli Eğitim Bakanı seçilmiştir.[204]3 Nisan 1960 yılında Adalet Bakanı Esat Budaklıoğlu' nun yerine Adliye bakanı olarak atanmıştır.[205]

---

[198] Celâl Yardımcı, 1962 yılında Kader Rüzgârı adlı eserini yayınlamıştır. Celâl Yardımcı, *Kader Rüzgârı*, Akşam Matbaası, 1962.
[199] Türkiye Ansiklopedisi, C. II.
[200] BCA.010.0900.260.796.10.
[201] TBMM Albümü 1920-2010, II, s. 691.
[202] BCA.010.900.260.796.10-17.
[203] Çiğdem Aldatmaz, *Elli Kelime Yardımcı Ailesinin Yassıada Öyküsü*, Pia Yayınları, İstanbul, 2013, s. 23.
[204] Yayla, 26 Kasım 1957.
[205] Demokrat Ağrı, 4 Nisan 1960; Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, s. 206.

Celal Yardımcı TBMM'nin IX. döneminde Ağrı milletvekili olarak meclise girmiştir. Meclis çalışmaları 2 Teklif,1 Takrir (Önerge) ve 111 konuşma olmuştur. TBMM'nin X.döneminde yeniden Ağrı ilinden Milletvekili seçilmiştir. Bu süreçte 37 Konuşma yapmıştır. XI. dönem'de yeniden Ağrı ilinden Milletvekili seçilmiştir. Bu süreçte Mecliste 2 Takrir (Önerge) vermiş ve 36 konuşma yapmıştır.[206]

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesinde yakalanmıştır. Yassıada davaları boyunca çeşitli suçlardan yargılanmıştır. Hakkında diğer kabine üyelerine verilen idam cezası verilmiştir. Görülen davalar sonucunda idam cezası, müebbet hapis cezasına çevrilmiştir.[207] Celal Yardımcı Yassıada yargılandığı zaman Avukatlığını Mesude Varol üstlenmiştir.[208] Celal Yardımcı Sırasıyla Yassıada, Kayseri, Üsküdar Toptaşı ve Ankara cezaevlerinde yatmıştır. Altı yıl sonra affedildi ve tekrar Adalet Partisinden milletvekili seçildi.[209]

Celâl Yardımcı'nın yayınlanmış kitapları şunlardır: Kader Rüzgârı, Fikir Bahçesidir.

3.1.2 Halis ÖZTÜRK

1899 yılında Tutak ilçesinde doğmuştur. Halis Öztürk'ün babası Abdülmecit Annesinin adı Saraydır. İlkokul Mezunudur.[210] İstiklal Harbi esnasında General Kazım Karabekir, Kazım Orbay ile birlikte Kafkas Cephesinde Ruslarla savaşmıştır. Kağızman ve Karsın müdafasında göstermiş olduğu başarı sonucunda TBMM Halis Öztürk'e İstiklal Madalyası vermiştir. Ağrı İsyanlarının bastırılmasında Salih Omurtak Paşa'ya yardım etmiştir. Ağrı Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanmıştır. 1935 tarihinde suçsuz bulunup beraat ettirilmiştir.[211]

---

[206] https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=1&v_donem=11&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=&v_sb=AÃ RI&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=42&v_kullanici_id=5821955&v_gelecek_sayfa=1 (06.05.2015, saat: 14: 10)

[207] Rıfkı Salim Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, Çam Matbaası, Ankara, s. 282.

[208] Mithat Perin, *Zindana Tıkılan İktidar 27 Mayıs ve Yassıada Günleri*, Doğan kitap, İstanbul, 2011, s. 265.

[209] Aldatmaz, *Elli Kelime Yardımcı Ailesinin Yassıada Öyküsü*, s. 24.

[210] TBMM Albümü, 1920-2010. C. II, s. 691.

[211] B.C.A.010.900.41.122-2.

Büyük toprak sahibidir. Halis Öztürk'ün siyaset hayatına atılması DP döneminde olmuştur. DP döneminde 1950- 1960 yılları arasında TBMM 'de Ağrı Milletvekilliği yapmıştır. [212]

Halis Öztürk iki evlilik yapmıştır. Eşlerinin adı Emetullah ve Fatma'dır. İki eşinden yirmi çocuk dünyaya gelmiştir. Bu çocuklardan on üçü kız yedisi'de erkektir.[213]

Halis Öztürk TBMM'nin IX. döneminde Ağrı milletvekili olarak meclise girmiştir. IX. Dönem Meclis çalışmaları sırasında 1 konuşma yapmıştır. TBMM'nin X.döneminde yeniden Ağrı ilinden Milletvekili seçilmiştir. Bu süreçte Mecliste herhangi bir konuda Konuşma yapmamıştır. XI. dönem'de yeniden Ağrı ilinden Milletvekili seçilmiştir. Bu süreçte Mecliste 1 teklif ve 1 Takrir (Önerge) sunmuştur. [214] 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesinde tutuklanmıştır. Yassıada mahkemelerinde yargılanıp on yıl ceza almıştır. [215] Yassıada Halis Öztürk'ün Avukatlığını Ercümend Berker üstlenmiştir.[216] Halis Öztürk 24 Eylül 1977 tarihinde vefat etmiştir.[217]

3.1.3 Kasım KÜFREVİ

Kasım Küfrevi 1920 yılında Bitlis'te Dünyaya gelmiştir. Babasının adı Abdulbaki Annesinin adı Meryem'dir. Kasım Küfrevi'nin Eşinin adı Fikriye'dir. Kızının adı Semra'dır 1948 yılında dünya gelmiştir. Öteki kızının adı Sedeftir.1955 yılında dünyaya gelmiştir. Kasım Küfrevi'nin kızı Sedef 1956 yılında ölmüştür.[218]

Kasım Küfrevi, ilk tahsilini İstanbul'da Eyüp Reşadiye ilk okulunda yapmıştır. Orta tahsilini Gelenbevi ve İstanbul lisesinde tamamlamıştır.1939-1940 senesinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Bölümüne kayıt olmuştur. [219] İstanbul

---

[212] TBMM Albümü,1920-2010, C. II, s. 691.
[213] B.C.A.010.09.280.857.1-9.
[214] https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=1&v_donem=11&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=&v_sb=AÃ RI&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=42&v_kullanici_id=5821955&v_gelecek_sayfa=1 (06.05.2015, saat: 14: 10)
[215] Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, s. 282.
[216] Mithat Perin, *Zindana Tıkılan İktidar 27 Mayıs ve Yassıada Günleri*, s. 258.
[217] TBMM Albümü, C. II, s. 691.
[218] BCA.010.900.274.838.3-26.
[219] BCA.010.900.41.122.3.

Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü mezunudur. Eski Türk edebiyatı doktorudur. Bildiği diller Almanca, İngilizce, Fransızca, Arapça ve Farsçadır. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eski Türk Edebiyatı Kürsüsü Türk İslam Tasavvufu Asistanlığı yapmıştır. İslam Ansiklopedisi Muharriri ve Müşaviridir.[220]

1950-1960 yılları arasında üç dönem TBMM'ye Ağrı Milletvekili olarak girmiştir.1955 yılında ispatçılarla[221] birlikte DP'den ayrılmıştır. Kasım Küfrevi 21 Eylül 1957 tarihinde yeniden DP dönmüştür. Doğu Anadolu bölgesinde çok sayıda taraftarı bulunduğu için Küfrevi Kars'taki seçim kampanyasının başına getirildi.[222] Kasım Küfrevi hem Şeyh hem de Aşiret lideri olarak da bilinmektedir.[223]Kasım Küfrevi'nin Aşiret lideri ve Şeyh olması nedeniyle DP'nin Ağrı seçimlerinde dindar halk oyunu DP'den yana kullanmıştır.

Kasım Küfrevi TBMM'nin IX. döneminde Ağrı milletvekili olarak meclise girmiştir. Meclis çalışmaları sırasında on konuşma yapmıştır. TBMM'nin X.döneminde yeniden Ağrı ilinden Milletvekili seçilmiştir. Bu süreçte TBMM' inde üç Konuşma yapmıştır. XI. dönem'de yeniden Ağrı ilinden Milletvekili seçilmiştir. Bu süreçte Mecliste Takrir (Önerge) ve Teklif sunmamıştır. Mecliste konuşmada yapmamıştır.[224]

---

[220] TBMM Albümü, C II, s.690.

[221] İspat hakkı: Gazetecilere yayınladıkları haberler'den dolayı haklarında dava açılırsa haber konusunu olan iddiaları ispat etme hakkını vermeyi ve İspatın Davalının durumunu etkilemesine ön gören bir ifadedir. 12.Ekim 1955 tarihinde DP'li dokuz Milletvekilinin İspat hakkı üzerindeki önerileri parti tarafından reddedilince dokuz milletvekilli parti'den ihraç edildi. On milletvekili ise DP'den istifa etti. Bu milletvekillerine tarihte "On dokuzlar" adı verilmektedir. İstifa eden on milletvekili şunlardır: Enver Güreli, Fethi Çelikbaş, İbrahim Ökten, Raif Aybar, Şeref Kamil Mengü, Muhlis Bayramoğlu, Ekrem Alican, Turan Aybar, Mustafa Ekinci ve Kasım Küfrevidir. Partiden İhraç edilen dokuz kişi şunlardır: Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, Ekrem Hayri Üstündağ, Safaettin Karanakçı, Ragıp Karaosmanoğlu, İsmail Hakkı Akyüz, Behçet Kayaalp, Ziyat Ebuziya, Mustafa Timur ve Sabahattin Çıracıoğlu'ndan oluşmaktadır. Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, s.142.

[222] Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, s. 168.

[223] İlyas, "*1950-1960 Yılları Arasında Gerçekleşen Genel Seçimlerin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi Açısından Değerlendirilmesi*" s. 567.

[224]https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=1&v_donem=11&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=&v_sb=AÃ RI&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=42&v_kullanici_id=5821955&v_gelecek_sayfa=1 (06.05.2015, saat: 14: 10)

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesinde yakalanmıştır. Kasım Küfrevi Yassıada yargılanmalarında[225] Avukatlığını Ercümend Berker üstlenmiştir. Kasım Küfrevi Yassıada yargılamaları sonucunda beraat etmiştir.[226]

Beraat etikten sonra yeniden siyasi hayata atılmıştır. TBMM'nin II (XIII) döneminde Yeni Türkiye Partisi'nden (YTP) Ağrı milletvekili seçilmiştir. TBMM'nin III (XIV) döneminde Ağrı ilinden Güven Partisinden (GP) milletvekili seçilmiştir. Daha sonra istifa edip Bağımsız olmuştur sonra yeniden Adalet Partisine (AP) geçmiştir. 03 Aralık 1992 tarihinde vefat etmiştir. [227]

3.1.4 Selim YATAĞAN

Selim Yatağan 1900 yılında Aydına bağlı Söke ilçesinde dünyaya gelmiştir. Babası Ahmet Şefik Annesi ise Hanife Hanımdır. [228] Yüksek Baytar Mektebi mezunudur. İyi derecede Fransızca bilmektedir. Milas ve Bodrum Hükümet Muayene ve Sıhhiye Veterinerlik görevinde bulunmuştur. Tokat, Muğla, Balıkesir, Ağrı, Bilecik, Kars, Zonguldak ve Aydın Veteriner ve Zootekni Müdürü olarak görev yapmıştır. Aydın ilinde Belediye Başkanlığı görevinde bulunmuştur. Zirai Donatım Kurumu Mütehassıs Müşavirliği görevinde bulunmuştur. Süt Hayvanları ve Süt Sanayi AŞ Murahhas Üyesi ve İdare Meclisi 2.Başkanlığı görevlerini yapmıştır. Talebe Cemiyeti, Şoförler Cemiyeti, Kızılay, Halkevi, Tarihi Eserler Koruma Derneği Başkanlığı görevinde bulunmuştur. İl Beden Terbiyesi Başkanı ve Asbaşkanlığı görevlerini yerine getirmiştir. Çocuk Esirgeme Kurumu ve Yardımseverler Cemiyeti İdare Heyeti üyesidir. Takdirname ve İstiklal Madalyası sahibidir.[229]

Selim Yatağan TBMM'nin XI. döneminde Ağrı milletvekili olarak meclise girmiştir. Meclis Faaliyetleri sırasında iki konuşma yapmıştır. [230] Yassıada'da

---

[225] Mithat Perin, *Zindana Tıkılan İktidar 27 Mayıs ve Yassıada Günleri*, s. 258.
[226] Rıfkı Salim Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, s. 279.
[227] TBMM Albümü, C.II, s. 904.
[227] Mithat Perin, *Zindana Tıkılan İktidar 27 Mayıs ve Yassıada Günleri*, s. 258.
[228] BCA.010.900.307.955.2-1.
[229] TBMM Albümü, C.II, s. 691.
[230]https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=1&v_donem=11&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=&v_sb=AÃ RI&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=42&v_kullanici_id=5821955&v_gelecek_sayfa=1 (06.05.2015, saat: 14: 10)

yargılanmaları sırasında Selim Yatağan'ın Avukatlığını Sabih Çerçi yapmıştır.[231] Yassıada yargılanmaları sonucunda müebbet hapis cezasına çarptırılmıştır.

3.1.5 Şeref SARAÇOĞLU

Şeref Saraçoğlu 1914 yılında Kara köse'de dünyaya gelmiştir. Annesinin adı Fahriye Babasının adı Veli, Eşinin adı ise Lemandır. Şeref Saraçoğlu'nun dört çocuğu olmuştur. Gönül ve Ümit adında iki kızı Bülent ve Ercüment adında iki oğlu vardır.[232].

Şeref Saraçoğlu Maliye Meslek Okulundan mezun olmuştur. Fransızca bilmektedir. İnşaat Müteahhidi, Maliye, Gazetecilik, Saymanlık Kâtibi ve Ağrı Belediye Başkanlığı görevinde bulunmuştur. Petrol Ofisi Acenteliği sahibi, Yayla Gazetesi sahibi ve Başyazarıdır. TBMM XI. dönem Ağrı Milletvekilliği yapmıştır.[233]

Şeref Saraçoğlu'nun Yassıada yargılanmalarında Avukatlığını Alırıza Çelikoğlu ve Sakıp Gürkan yapmıştır.[234] Yassıada yargılanmalarında beş yıl ağır hapse mahkûm edilmiştir.[235]

3.2.Ağrı Milletvekillerinin Katıldıkları Oylamalar

1.Meclisin 4 Aralık 1957 tarihli oturumunda Başvekil Adnan Menderes tarafından teşkil edilen Hükümete verilen itimat reyleri:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Kasım Küfrevi: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

---

[231] BCA.010.900.41.121.10-18; Mithat Perin, *Zindana Tıkılan İktidar 27 Mayıs ve Yassıada Günleri*, s. 262.
[232] BCA.010.09.261.800.5-8.
[233] TBMM Albümü, C.II, s. 691.
[234] BCA.010.09.41.122.1-23.
[235] Rıfkı Salim Burçak, Yassıada ve Öncesi, s. 281; Mithat Perin, *Zindana Tıkılan İktidar 27 Mayıs ve Yassıada Günleri*, s. 263.

Şeref Şaraçoğlu: Kabul.[236]

2.Meclisin 20 Aralık 1957 tarihli oturumunda 1957 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (A/1) ve (A/2) işaretli cetvellerde değişiklik yapılması hakkındaki Kanuna Dair:

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[237]

3.Meclisin 23 Aralık 1957 Petrol Dairesi Reisliği 1954 Bütçe yılı Hesabı Kati Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztük: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[238]

4.Meclisin 27 Aralık 1957 tarihli oturumunda TBMM Dahili Nizamnamenin bazı maddelerinin tadiline Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[239]

5.Meclisin 6 Ocak 1958 tarihli oturumunda Devlet Havayolları Umum Müdürlüğü 1955 bütçe yılı Hesabı Kati Kanun:

Celal Yardımcı: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[240]

---

[236] TBMM, ZC, D. XI, C. I, s. 121.
[237] TBMM, ZC, D. XI, C. I, s. 210.
[238] TBMM, ZC, D. XI, C. I, s. 225
[239] TBMM, ZC, D. XI, C. I, s. 408.
[240] TBMM, ZC, D. XI, C. I, s. 429

6.Meclisin 8 Ocak 1958 tarihli oturumunda Devlet Havayolları Umum Müdürlüğü 1955 bütçe yılı Hesabı Kati Kanun:

Selim Yatağan: Kabul.[241]

7.Meclisin 13 Ocak 1958 tarihli oturumunda Vakıflar Umum Müdürlüğünün 1953 bütçe yılı Hesabı Kati Kanun:

Şeref Saraçoğlu: Kabul

Celâl Yardımcı: Kabul

Selim Yatağan: Kabul.[242]

8.Meclisin 15 Ocak 1958 tarihli oturumunda Vakıflar Umum Müdürlüğü 1954 bütçe yılı Hesabı Kati Kanun:

Selim Yatağan: Kabul.[243]

9.Meclisin 20 Ocak 1958 tarihli oturumunda İstanbul Üniversitesi 1957 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A/1) işaretli cetvelde değişiklik yapılması hakkındaki Kanuna Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Selim Yatağan: Kabul.[244]

10.Meclisin 21 Ocak 1958 tarihli oturumunda Hudut ve Sahiller Sıhhat Umum Müdürlüğünün 1954 bütçe yılı Hesabı Kati Kanun:

Selim Yatağan :Kabul.[245]

11.Meclisin 24 Ocak1958 tarihli oturumunda Hudut ve Sahiller Sıhhat Umum Müdürlüğünün 1955 bütçe yılı Hesabı Kati Kanun:

Celal Yardımcı: Kabul

---

[241] TBMM, ZC, D. XI, C. I, s. 446
[242] TBMM, ZC, D. XI, C. I, s. 473
[243] TBMM, ZC, D. XI, C. I, s. 484
[244] TBMM, ZC, D. XI, C. I, s. 502.
[245] TBMM, ZC, D. XI, C. I, s. 512.

Halis Öztürk:Kabul.[246]

12.Meclisin 29 Ocak 1958 tarihli oturumunda 1957 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (A/2) işaretli cetvellerde ilave yapılması hakkındaki Kanuna Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul.[247]

13.Meclisin 31 Ocak 1958 tarihli oturumunda Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğünün 1948 bütçe yılı Hesabı Kati Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul.[248]

14.Meclisin 31 Ocak 1958 tarihli oturumunda Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğünün 1949 bütçe yılı Hesabı Kati Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul.[249]

15. Meclisin 3 Şubat 1958 tarihli oturumunda Mülga Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğünün 1950 bütçe yılı Hesabı Kati Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Kasım Küfrevi: Kabul

Selim Yatağan: Kabul.[250]

---

[246] TBMM, ZC, D. XI, C. I, s. 539.
[247] TBMM, ZC, D. XI, C. I, s. 575.
[248] TBMM, ZC, D. XI, C. I, s. 585.
[249] TBMM, ZC, D. XI, C. I, s. 616.
[250] TBMM, ZC, D. XI, C. II, s. 6.

16. Meclisin 5 Şubat 1958 tarihli oturumunda TBMM binası ve eklenti binaları ile tesislerin yapımı yetkisinin Nafıa Vekaletine devri hakkındaki Kanuna ek Kanuna dair:

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul.[251]

17. Meclisin10 Şubat 1958 tarihli oturumunda İnhisarlar Umum Müdürlüğü binası inşası için gelecek senelere sâri taahütlere girişilmesi hakkındaki kanuna Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul.[252]

18. Meclisin 17 Şubat 1958 tarihli oturumunda Mülga Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğünün 1951 bütçe yılı Hesabı Kati Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[253]

19. Meclisin17 Şubat 1958 tarihli oturumunda Türkiye cumhuriyeti ile Avusturya Cumhuriyeti arasında 6 Nisan 1957 tarihinde mektup teatisi suretiyle akdolunan anlaşma ve eklerinin tasdiki hakkındaki Kanuna Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[254]

20. Meclisin 26 Şubat 1958 tarihli oturumunda Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1958 yılı Bütçe Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

---

[251] TBMM, ZC, D. XI, C. II, s. 19.
[252] TBMM, ZC, D. XI, C. II, s. 19.
[253] TBMM, ZC, D. XI, C. II, s. 138.
[254] TBMM, ZC, D. XI, C. II, s. 143.

SelimYatağan: Kabul.[255]

21. Meclisin 27 Şubat 1958 tarihli oturumunda Hudut ve Sahiller Umum Müdürlüğü 1958 yılı Bütçe Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[256]

22. Meclisin 27 Şubat 1958 tarihli oturumunda İnhisarlar Umum Müdürlüğü 1958 yılı Bütçe Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Kasım Küfrevi: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[257]

23. Meclisin 27 Şubat1958 tarihli oturumunda Devlet Üretme Çiftlikleri Umum Müdürlüğü 1958 yılı Bütçe Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[258]

24. Meclisin 27 Şubat 1958 tarihli oturumunda Orman Umum Müdürlüğü 1958 yılı Bütçe Kanununa Dair:

---

[255] TBMM, ZC, D. XI, C. II, s. 884.
[256] TBMM, ZC, D. XI, C. III, s. 1107.
[257] TBMM, ZC, D. XI, C. III, s. 1112.
[258] TBMM, ZC, D. XI, C.III, s. 1117.

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Kasım Küfrevi: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[259]

25. Meclisin 27 Şubat 1958 tarihli oturumunda Devlet Hava meydanları İşletme Umum Müdürlüğü 1958 yılı bütçe Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[260]

26. Meclisin 27 Şubat 1958 tarihli oturumunda Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü 1958 yılı Bütçe Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul.[261]

27 Meclisin 27 Şubat 1958 tarihli oturumunda Karayolları Umum Müdürlüğü 1958 yılı Bütçe Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk:Kabul.[262]

28. Meclisin 27 Şubat 1958 tarihli oturumunda Devlet Dairesi Reisliği yılı Bütçe Kanununa Dair:

---

[259] TBMM, ZC, D. XI, C.III, s. 1122.
[260]TBMM, ZC, D. XI, C. III, s. 1127.
[261] TBMM, ZC, D. XI, C. III. s. 1132.
[262] TBMM, ZC, D. XI, C. III, s. 1132.

Celâl Yardımcı:Kabul.[263]

29. Meclisin 27 Şubat 1958 tarihli oturumunda Vakıflar Umum Müdürlüğü 1958 yılı Bütçe Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[264]

30. Meclisin 28 Şubat 1958 tarihli oturumunda 1958 yılı Muvazenei Umumiye Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Kasım Küfrevi : Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[265]

31. Meclisin 24 Mart 1958 tarihli oturumunda Türkiye cumhuriyeti Hükümetiyle Mısır Cumhuriyeti Hükümeti arasında münakit 15 Ağustos 1953 tarihli Ticaret ve Tediye Anlaşmasına ek olarak18 Temmuz 1957 tarihinde Kahire'de testi edilen mektupların tasdiki hakkındaki Kanuna Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk : Kabul.[266]

32. Meclisin 24 Mart 1958 tarihli oturumunda Türkiye ile Belçika – Lüksemburg Ekonomik Birliği arasındaki Ödeme Anlaşmasının 30 Haziran tarihinden itibaren bir sene müddetle uzatılmasına mütedair teati edilen mektupların tasdiki hakkındaki Kanuna Dair:

---

[263] TBMM, ZC, D. XI, C. III, s .1142.
[264] TBMM, ZC, D. XI, C. III, s. 1147.
[265] TBMM, ZC, D. XI, C. III, s. 1176.
[266] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 67.

Celal Yardımcı:Kabul.[267]

33. Meclisin 24 Mart 1958 tarihli oturumunda Türkiye Cumhuriyeti ile Belçika – Lüksemburg Ekonomik Birliği 15 Nisan 1955 tarihli "Ticaret ve Ödeme Protokolü" ne zeylen 20 Haziran 1957 tarihinde imzalanan Lâhika ve ilişiklerinin tasdiki hakkındaki Kanuna Dair:

Celal Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul.[268]

34. Meclisin 2 Nisan 1958 tarihli oturumunda Bağdad Paktı Müşterek Projelerine Amerika Birleşik Devletleri tarafından hibe şeklinde yapılan 12.670.000 dolarlık yardımla ilgili anlaşmaların kabul ve tasdiki ile ilgili Kanuna Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[269]

35. Meclisin 2 Nisan 1958 tarihli oturumunda Yabancı memleketlerde kullanılmak üzere verilecek nüfus (Ahvali şahniye) kayıt hulâsası suretleri hakkındaki 27 Eylül 1956 tarihli Anlaşmanın tasdikine Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[270]

36. Meclisin 2 Nisan 1958 tarihli oturumunda İngiliz itiyat filosuna mensup dört büyük muhribin Türk Hükümeti tarafından satın alınması hakkındaki Türkiye Cumhuriyeti ile İngiltere Hükümeti arasında teati edilen mektupların tasdikine Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[271]

---

[267] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 72.
[268] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 77.
[269] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s.151.
[270] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s.156
[271] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 161.

37. Meclisin 7 Mayıs 1958 tarihli oturumunda İstiklâl Harbi mâlullerine verilecek para mükafatı hakkındaki Kanuna Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Selim Yatağan:Kabul.[272]

38. Meclisin 7 Mayıs 1958 tarihli oturumunda Türkiye Cumhuriyeti ile Federal Almanya Cumhuriyeti arasında imzalanan Kültür Anlaşmasının tasdiki hakkındaki Kanuna Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul.[273]

39. Meclisin 9 Mayıs 1958 tarihli oturumunda İmar ve İskân Vekâleti Kuruluş ve Vazifeleri hakkındaki Kanuna Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[274]

40. Meclisin 14 Mayıs 1958 tarihli oturumunda Türkiye Öğretmenler Bankası Türk Anonim Şirketi Kuruluş Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

---

[272] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 56.
[273] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 61.
[274] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 91.

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[275]

41. Meclisin 28 Mayıs 1958 tarihli oturumunda Japonya'daki Birleşmiş Milletler Askeri Kuvvetlerinin hukuki durumuna dair Anlaşmaya Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin iltihakı hakkındaki Kanuna Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Selim Yatağan : Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[276]

42. Meclisin 2 Haziran 1958 tarihli oturumunda Milli Korunma Kanununa göre yapılmış olan harcamalara ait 1951 takvim yılı bilançosunun kabulü hakkındaki Kanuna Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Selim Yatağan:Kabul.[277]

43. Meclisin 2 Haziran 1958 tarihli oturumunda 1954 mali yılı Hesabı Kati Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk:Kabul.[278]

44. Meclisin 2 Haziran 1958 tarihli oturumunda 1954 Mali yılı Hesabı Kati Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul.[279]

45. Meclisin 9 Haziran 1958 tarihli oturumunda Sivil Müdafaa Kanununa Dair:

---

[275] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 139.
[276] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 239.
[277] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 302.
[278] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 307.
[279] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 307.

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk:Kabul.[280]

46. Meclisin 9 Haziran 1958 tarihli oturumunda Milli Korunma Kanununa göre yapılmış olan harcamalara ait 1952 takvim yılı bilançosunun kabulu hakkındaki Kanuna Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul.[281]

47. Meclisin 25 Haziran 1958 tarihli oturumunda İstanbul Teknik Üniversitesine bağlı Maden Fakültesinin binalarıyla laboratuarlarının inşa ve tesisi hakkındaki 6004 sayılı Kanununa ek Kanuna ikinci defa oylamaya Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[282]

48. Meclisin 25 Haziran 1958 tarihli oturumunda 3780 sayılı Milli Korunma Kanununa göre yapılmış olan harcamalara ait 1953 takvim yılı Bilânçosunun kabulü hakkındaki Kanuna Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[283]

49. Meclisin 25 Haziran 1958 tarihli oturumunda 3780 sayılı Milli Korunma Kanununa göre yapılmış olan harcamalara ait 1954 takvim yılı Bilânçosunun kabulü hakkındaki Kanuna Dair:

Celal Yardımcı: Kabul

---

[280] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 396.
[281] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 401.
[282] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 724.
[283] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 724.

Halis Öztürk: Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[284]

50. Meclisin 25 Haziran 1958 tarihli oturumunda Petrol Dairesi Reisliği 1955 mali yılı Hesabı Kati Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[285]

51. Meclisin 1958 tarihli oturumunda Petrol Dairesi Reisliği 1956 mali yılı Hesabı Kati Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[286]

52. Meclisin 25 Haziran 1958 tarihli oturumunda 1958 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (A/1) ve (A/2) işaretli cetvellerde değişiklik yapılması hakkındaki Kanuna Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[287]

53. Meclisin 25 Haziran 1958 tarihli oturumunda Ankara Üniversitesi kuruluş kadroları hakkındaki 5239 sayılı Kanuna bağlı (1)sayılı cetvelle Ankara

[284] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 734.
[285] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 739.
[286] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 744.
[287] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 749.

Üniversitesi 1958 yılı Bütçe Kanununa bağlı (L) işaretli cetvelde değişiklik yapılması için Kanuna Dair:

Celal Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[288]

54. Meclisin 25 Haziran 1958 tarihli oturumunda 6632 sayılı Kanunla tasdik edilmiş olan Milletlerarası Kalay Anlaşmasının IV ncü maddesinin Milletlerarası Kalay Konseyine ve personeline tanınan vergi muafiyeti müteallik 22nci Fıkrasının kaldırılarak yerine iki fıkra konulması Dair:

Celal Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[289]

55. Meclisin 25 Haziran 1958 tarihli oturumunda 31 Ağustos 1946 tarihli Türkiye-Fransa Ticaret Anlaşmasının bir yıl uzatılmasına Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[290]

56. Meclisin 25 Haziran 1958 tarihli oturumunda Türkiye İle İtalya arasındaki 1956-1957 yılı Anlaşmasının onayına Dair:

Celal Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan:Kabul

---

[288] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 769.
[289] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 774.
[290] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 779.

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[291]

57 Meclisin 25 Haziran 1958 tarihli oturumunda Avrupa Tediye Birliğinin kurulması hakkındaki 19 Eylül 1950 tarihli anlaşmaya Dair:

Celal Yardımcı: Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[292]

58. Meclisin 25 Haziran 1958 tarihli oturumunda Türk – Fransız 6 Nisan 1957 (İktisadi ve Mali Protokolü) Eklerinin onayı ile ilgili Kanuna Dair:

Celal Yardımcı: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[293]

59. Meclisin 25 Haziran 1958 tarihli oturumunda 5247 sayılı İstanbul Üniversitesi kuruluş kadroları Kanunu ile bu kanuna ek 5517 sayılı Kanuna bağlı cetvellerde değişiklik yapılması hakkındaki Kanuna Dair:

Celal Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[294]

60. Meclisin 25 Haziran 1958 tarihli oturumunda Avrupa dahili hava servisleri Anlaşmasının onayı hakkındaki Kanuna Dair:

Celal Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[295]

---

[291] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 784.
[292] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 789.
[293] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 794.
[294] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 799.
[295] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 804.

61. Meclisin 25 Haziran 1958 tarihli oturumunda Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi teşkilat Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul.[296]

62. Meclisin 25 Haziran 1958 tarihli oturumunda 6290 sayılı Kanuna ekli Giriş Tarife Cetvelinin 49 ncu falının 49.11 pozisyonunun değiştirilmesine Dair:

Celal Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[297]

63. Meclisin 25 Haziran 1958 tarihli oturumunda Milletlerarası Adalet Divanı Statüsünün 36 ncı maddesinin 2 nci fıkrasında derpiş olunan ve hukuki değişiklik hususunda Divanın kaza hakkını önceden tanımayı gerektiren ihtiyari kayda katılması hakkında 5047 sayılı Kanuna Dair:

Celal Yardımcı: Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[298]

64. Meclisin 25 Haziran 1958 tarihli oturumunda pasaport Kanununun 14 ncü maddesinin değiştirilmesi ve 6770sayılı kanununun kaldırılmasına Dair:

Celal Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[299]

65. Meclisin 24 Kasım 1958 tarihli oturumunda İstanbul Üniversitesi 1954 bütçe yılı Hesabı Kanununa Dair.

---

[296] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 809.
[297] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 754.
[298] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 759.
[299] TBMM, ZC, D. XI, C. IV, s. 764.

Celâl Yardımcı:Kabul.[300]

66. Meclisin 26 Kasım 1958 tarihli oturumunda İstanbul Üniversitesi 1955 bütçe yılı Kanununa Dair:

Celal Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul [301]

67.1958 tarihli oturumunda İstanbul Üniversitesi Bütçe yılı Hesabı Kanununa Dair:

Celal Yardımcı: Kabul

Selim Yatağan:Kabul [302]

68. Meclisin 28 Kasım 1958 tarihli oturumunda Hâkimler Kanununa Ek 5017 sayılı Kanunun birinci maddesinin değiştirilmesine Dair:

Celal Yardımcı: Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul [303]

69. Meclisin 3 Aralık 1958 tarihli oturumunda İstanbul Teknik Üniversitesi 1954 bütçe yılı kati Kanununa Dair:

Celal Yardımcı: Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[304]

70. Meclisin 8 Aralık 1958 tarihli oturumunda Milli Korunma Kanununa Göre yapılan harcamalarda 1955 takvim yılı bilançosunun kabulüne Dair:

---

[300] TBMM, ZC, D. XI, C. V, s. 418.
[301] TBMM, ZC, D. XI, C. V, s. 758.
[302] TBMM, ZC, D. XI, C. V, s. 753.
[303] TBMM, ZC, D. XI, C. V, s. 1011.
[304] TBMM, ZC, D. XI, C. VI, s. 44.

Celal Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul.

Şeref Saraçoğlu:Kabul[305]

71. Meclisin 8 Aralık 1958 tarihli oturumunda Karayolları Genel Müdürlüğü 1955 Bütçe yılı hesabı kati Kanununa Dair:

Celal Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[306]

72. Meclisin 24 Aralık 1958 tarihli oturumunda Bazı ithal ürünlerde alınan Hazine hissesinin kaldırılması hakkındaki kanuna Dair:

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[307]

73. Meclisin 5 Ocak 1959 tarihli oturumunda İstiklal Harbi Gazilerinden 8 askere verilecek para mükafatına Kanununa Dair:

Celal Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul [308]

74. Meclisin 5 Ocak 1959 tarihli oturumunda İnhisarlar Genel Müdürlüğü 1958 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A/1)işaretli cetvelde değişiklik yapılması Kanununa Dair:

Celal Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

---

[305] TBMM, ZC, D. XI, C. VI, s. 102.
[306] TBMM, ZC, D. XI, C. VI, s. 97.
[307] TBMM, ZC, D. XI, C. VI, s. 301.
[308] TBMM, ZC, D. XI, C. VI, s. 329.

Şeref Saraçoğlu:Kabul [309]

75. Meclisin 5 Ocak 1959 tarihli oturumunda 1958 Mali yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (A/2) işaretli cetvelin Nafıa Vekâleti kısmında değişiklik ile ilgili Kanuna Dair :

Celal Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul [310]

76. Meclisin 5 Ocak 1959 tarihli oturumunda Vakıflar Genel Müdürlüğü 1958 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A/1) ve (A/2) cetvellerinin değişikliğine Dair:

Celal Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[311]

77. Meclisin 21 Ocak 1959 tarihli oturumunda 1958 Mali yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı cetvellerde yapılacak İkinci değişikliklere Dair:

Halis Öztürk: Kabul.[312]

78. Meclisin 23 Ocak 1959 tarihli oturumunda 1958 Mali yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı cetvellerde yapılacak değişikliklere Dair:

Celal Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[313]

79. Meclisin 26 Ocak 1959 tarihli oturumunda Üniversitelere ve bunlara bağlı kurumlara yapılacak bağışların kurumlar matrahından düşülmesine Dair:

---

[309] TBMM, ZC, D. XI, C. VI, s. 334.
[310] TBMM, ZC, D. XI, C. VI, s. 339.
[311] TBMM, ZC, D. XI, C. VI, s. 344.
[312] TBMM, ZC, D. XI, C. VI, s. 591.
[313] TBMM, ZC, D. XI, C. VI, s. 596.

Celâl Yardımcı:Kabul.[314]

80. Meclisin 28 Ocak 1959 tarihli oturumunda Karayolları Umum Müdürlüğü 1958 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A/1)ve (A/2) cetvellerinin değiştirilmesine Dair :

Celal Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul [315]

81. Meclisin 28 Ocak 1959 tarihli oturumunda Karayolları Umum Müdürlüğü 1958 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A/1) ve (A/2) cetvellerinde değişikliğe Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[316]

82. Meclisin 28 Ocak 1959 tarihli oturumunda Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü 1958 yılı Bütçe Kanununa Bağlı cetvellerde Değişikliğe Dair:

Celal Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul. [317]

83. Meclisin 28 Ocak 1959 tarihli oturumunda Üniversitelere bağlı kurumlara yapılacak vergi, resim ve harçlardan Gelir ve Kurumlar vergilerinin düşülmesine Dair Kanun :

---

[314] TBMM, ZC, D. XI, C. VI, s. 622.
[315] TBMM, ZC, D. XI, C. VI, s. 650.
[316] TBMM, ZC, D. XI, C. VI, s. 650.
[317] TBMM, ZC, D. XI, C. VI, s. 655.

Halis Öztürk: Kabul. [318]

84. Meclisin 28 Ocak 1959 tarihli oturumunda Devlet Şûrası ek 2. IV. 1956 tarihli 6716 sayılı Kanunun 1'nci cetvelinin değiştirilmesine Dair:

Ağrı Milletvekilleri bu oylamaya katılmamıştır.[319]

85. Meclisin 30 Ocak 1959 tarihli oturumunda Devlet Şûrası ek 2. IV.1956 tarihli 6716 sayılı Kanunun 1'nci cetvelinin değiştirilmesine Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[320]

86. Meclisin 4 Mart 1959 tarihli oturumunda İnhisarlar Umum Müdürlüğü ihtiyaçları için gelecek yıllardan pay alınması için 4898 nolu kanunun birinci maddesinin değiştirilmesine Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk:Kabul.[321]

87. Meclisin 6 Şubat 1959 tarihli oturumunda İnhisarlar Umum Müdürlüğü ihtiyaçları için gelecek yıllardan pay alınması için 4898 nolu kanunun birinci maddesinin değiştirilmesine ikinci defa oylanmasına Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[322]

---

[318] TBMM, ZC, D. XI, C. VI, s. 660.
[319] TBMM, ZC, D. XI, C. VI, s. 665.
[320] TBMM, ZC, D. XI, C. VI, s. 704.
[321] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 43.
[322] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 79.

88. Meclisin 11 Şubat 1959 tarihli oturumunda 1958 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (A/1)işaretli cetvelde 6813 kanuna istinaden munzam edilmesine Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul.[323]

89. Meclisin 16 Şubat 1959 tarihli oturumunda Devlet Üretme Müdürlüğü 1955 bütçe yılı hesabı Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[324]

90. Meclisin 16 Şubat 1959 tarihli oturumunda BMM azasının tahsisat ve harcamaları hakkındaki 6478 sayılı kanunda değiştirilen 1'nci maddesine bir fıkra eklenmesine Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[325]

91. Meclisin 23 Şubat 1959 tarihli oturumunda İstanbul Üniversitesi 1958 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A/1) cetvelde değişiklik yapılmasına Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul.[326]

92. Meclisin23 Şubat 1959 tarihli oturumunda İstanbul Teknik Üniversitesi 1958 yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A/1),(A/2) ve (B) cetvellerinde değişikliğe dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

---

[323] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 126.
[324] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 243.
[325] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 248.
[326] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 539.

Halis Öztürk:Kabul

Selim Yatağan:Kabul.[327]

93. Meclisin 23 Şubat 1959 tarihli oturumunda Karayolları Genel Müdürlüğü 1958 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A/1)ve (B) cetvellerinde değişikliğe Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul

Kasım Küfrevi:Kabul.[328]

94. Meclisin 23 Şubat 1959 tarihli oturumunda Petrol Dairesi Reisliği 1958 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A/19cetvelde değişikliğe Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul.[329]

95. Meclisin 23 Şubat 1959 tarihli oturumunda Ankara Üniversitesi 1958 mali yılı Bütçe Kanununa bağlı cetvelde değişikliğe Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul.[330]

96. Meclisin 23 Şubat 1959 tarihli oturumunda 1958 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (A/1) cetvelde değişikliğe Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

---

[327] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 544.
[328] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 549.
[329] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 554.
[330] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 559.

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[331]

97. Meclisin 23 Şubat 1959 tarihli oturumunda 1958 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (A/2) cetvelde değişikliğe Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[332]

98. Meclisin 23 Şubat 1959 tarihli oturumunda 1958 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı cetvellerde değişikliğe Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[333]

99. Meclisin 23 Şubat 1959 tarihli oturumunda Ege Üniversitesi 1958 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A/1) ve (A/2) cetvellerde değişikliğe Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul

Kasım Küfrevi:Kabul.[334]

---

[331] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 564.
[332] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 569.
[333] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 574.
[334] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 579.

100. Meclisin 23 Şubat 1959 tarihli oturumunda İnhisarlar Genel Müdürlüğü 1958 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A/1)ve(A/2) cetvellerinde değişikliğe Dair:.

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[335]

101. Meclisin 23 Şubat 1959 tarihli oturumunda İstanbul Teknik Üniversitesi 1958 yılı Bütçe Kanununa bağlı(A/1)ve (A/2) cetvellerinde değişikliğe Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[336]

103. Meclisin 23 Şubat 1959 tarihli oturumunda Orman Genel Müdürlüğü 1958 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A/1) cetvel de değişikliğe Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[337]

104. Meclisin 23 Şubat 1959 tarihli oturumunda Vakıflar Genel Müdürlüğü 1958 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A/1)cetvelindeki değişikliğe Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

---

[335] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 584.
[336] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 589.
[337] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 594.

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[338]

105. Meclisin 23 Şubat 1959 tarihli oturumunda Hudut ve Sahiller Sihhat Genel Müdürlüğü 1958 yılı bütçesindeki değişikliğe Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[339]

106. Meclisin 23 Şubat 1959 tarihli oturumunda İstanbul Üniversitesi 1958 yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A/1)ve (A/2) cetvellerdeki değişikliğe Dair

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[340]

107. Meclisin 23 Şubat 1959 tarihli oturumunda İstanbul Üniversitesi 1959 yılı Bütçe Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Kasım Küfrevi:Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[341]

108. Meclisin 25 Şubat 1959 tarihli oturumunda İstanbul üniversitesi 1959 yılı Bütçe Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

---

[338] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 599.
[339] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 604.
[340] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 609.
[341] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 926.

Halis Öztürk:Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[342]

109. Meclisin 25 Şubat 1959 tarihli oturumunda Ege Üniversitesi 1959 yılı Bütçe Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[343]

110. Meclisin 25 Şubat 1959 tarihli oturumunda Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Bütçe Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[344]

111. Meclisin 26 Şubat 1959 tarihli oturumunda Hudut ve Sahiller Sıhhat Genel Müdürlüğü 1959 yılı Bütçe Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[345]

112. Meclisin 26 Şubat 1959 tarihli oturumunda İnhisarlar Genel Müdürlüğü 1959 yılı Bütçe Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

---

[342] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 931.
[343] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 936.
[344] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 941.
[345] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 1111.

Kasım Küfrevi:Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[346]

113. Meclisin 26 Şubat 1959 tarihli oturumunda Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü 1959 yılı Bütçe Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul.[347]

114. Meclisin 26 Şubat 1959 tarihli oturumunda Orman Genel Müdürlüğü Bütçe Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Kasım Küfrevi:Kabul.[348]

115. Meclisin 26 Şubat 1959 tarihli oturumunda Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü 1959 yılı Bütçesine Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[349]

116. Meclisin 26 Şubat 1959 tarihli oturumunda Petrol Dairesi Reisliği 1959 yılı Bütçesine Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

---

[346] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 1116.
[347] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 1121.
[348] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 1126.
[349] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 1131.

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[350]

117. Meclisin 27 Şubat 1959 tarihli oturumunda 150 milyon liralık madeni ufaklık para bastırılması, 6797 sayılı Kanunun 7'nci maddesinin son fıkrasına Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Kasım Küfrevi:Kabul.[351]

118. Meclisin 4 Mart 1959 tarihli oturumunda Yozgad mebusu Atıf Benderlioğlu ve iki arkadaşının Kıbrıs ihtilafı hakkında Londra'da İmzalanan Antlaşmaya Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Kasım Küfrevi:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[352]

119. Meclisin 25 Mart 1959 tarihli oturumunda Ankara Üniversitesinin mali yılı Hesabına Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[353]

120. Meclisin 25 Mart 1959 tarihli oturumunda Karayolları Genel Müdürlüğü 1956 mali yılı Hesabı Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Selim Yatağan:Kabul

---

[350] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 1136.
[351] TBMM, ZC, D. XI, C. VII, s. 1302.
[352] TBMM, ZC, D. XI, C. VIII, s. 55.
[353] TBMM, ZC, D. XI, C. VIII, s. 124.

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[354]

121. Meclisin 1959 tarihli oturumunda 1956 mali yılı Hesabı Kanununa Dair.

Celâl Yardımcı:Kabul

122. Meclisin 25 Mart 1959 tarihli oturumunda İstanbul Teknik Üniversitesi 1956 Mali yılı Hesabına Dair:

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[355]

123. Meclisin 27 Mart 1959 tarihli oturumunda Ankara Üniversitesinin 1955 mali yılı hesabı Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Kasım Küfrevi:Kabul

Selim Yatağan:Kabul.[356]

124. Meclisin 27 Mart 1959 tarihli oturumunda İstanbul Teknik Üniversitesi 1956 mali yılı Hesabı Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Kasım Küfrevi:Kabul

Selim Yatağan:Kabul.[357]

125. Meclisin 27 Mart 1959 tarihli oturumunda Karayolları Genel Müdürlüğü 1956 yılı Hesabına Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

---

[354] TBMM, ZC, D. XI, C. VIII, s. 129.
[355] TBMM, ZC, D. XI, C. VIII, s. 134.
[356] TBMM, ZC, D. XI, C. VIII, s. 164.
[357] TBMM, ZC, D. XI, C. VIII, s. 169.

Kasım Küfrevi:Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[358]

126. Meclisin 30 Mart 1959 tarihli oturumunda Devlet Üretme Çiftlikleri Umum Müdürlüğü 1956 mali yılı Hesabı Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Selim Yatağan:Kabul.[359]

127. Meclisin 30 Mart 1959 tarihli oturumunda Hudut ve Sahiller Genel Müdürlüğü 1956 mali yılı Hesabı Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Kasım Küfrevi:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[360]

128. Meclisin 1 Nisan 1959 tarihli oturumunda Devlet Üretme Çiftliği Genel Müdürlüğü 1956 Maşi yılı hesabı Kanununa Dair:

Halis Öztürk:Kabul

Selim Yatağan:Kabul.[361]

129. Meclisin 3 Nisan 1959 tarihli oturumunda Türkiye Atom Enerjisi Programının şekli hakkındaki Kanuna Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

---

[358] TBMM, ZC, D. XI, C. VIII, s. 174.
[359] TBMM, ZC, D. XI, C. VIII, s. 224
[360] TBMM, ZC, D. XI, C. VIII, s. 229
[361] TBMM, ZC, D. XI, C. VIII, s. 256

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[362]

130. Meclisin 11 Mayıs 1959 tarihli oturumunda Afetler nedeniyle alınacak tedbirlere ve Yardımlara Dair Kanun :

Celâl Yardımcı:Kabul

Kasım Küfrevi:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[363]

131. Meclisin 15 Mayıs 1959 tarihli oturumunda Afetler nedeniyle alınacak tedbirlere ve Yardımlara Dair Kanun :

Celâl Yardımcı:Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[364]

132. Meclisin 15 Mayıs 1959 tarihli oturumunda Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1948 Mali yılı hesabı Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Kasım Küfrevi:Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[365]

133. Meclisin 15 Mayıs 1959 tarihli oturumunda Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün 1950 yılı Hesabına Dair:

---

[362] TBMM, ZC, D. XI, C. VIII, s. 296.
[363] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 79.
[364] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 116.
[365] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 121.

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[366]

134. Meclisin 1959 tarihli oturumunda Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün 1951 yılı Hesabına Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[367]

135. Meclisin 15 Mayıs 1959 tarihli oturumunda Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün 1952 yılı Hesabına Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[368]

136. Meclisin 15 Mayıs 1959 tarihli oturumunda Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün 1953 yılı Hesabına Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

---

[366] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 131.
[367] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 136.
[368] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 141.

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[369]

137. Meclisin 15 Mayıs 1959 tarihli oturumunda Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün 1954 yılı Hesabına Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[370]

138. Meclisin 15 Mayıs 1959 tarihli oturumunda Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün 1955 yılı Hesabına Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[371]

139. Meclisin 18 Mayıs 1959 tarihli oturumunda BM Antlaşması ile BMT bağlı ihtisas sözleşmeleri Avrupa Ekonomik İş Birliği Sözleşmesi, Türkiye Cumhuriyeti ile ABD arasında münakit Ekonomik İş Birliği Anlaşması, Avrupa Konseyi Sözleşmesi ve TBMM tarafından imza altına alınmış anlaşmaların kredi ve yardım hakkındaki Kanuna Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul.[372]

140. Meclisin 20 Mayıs1959 tarihli oturumunda BM Antlaşması ile BMT bağlı ihtisas sözleşmeleri Avrupa Ekonomik İş Birliği Sözleşmesi, Türkiye Cumhuriyeti ile ABD arasında münakit Ekonomik İş Birliği Anlaşması, Avrupa Konseyi Sözleşmesi ve TBMM tarafından imza altına alınmış anlaşmaların kredi ve yardım hakkındaki Kanuna Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

---

[369] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 146.
[370] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 151.
[371] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 156.
[372] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 191.

Kasım Küfrevi:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[373]

141. Meclisin 20 Mayıs 1959 tarihli oturumunda Askeri Temyiz Mahkemesi Reisi, askeri adli hakimlere tazminat verilmesi hakkındaki Kanunun 1'nci cetvelinin değiştirilmesine Dair:
Celâl Yardımcı:Kabul.[374]

142. Meclisin 25 Mayıs 1959 tarihli oturumunda "Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının Fransızca metnine mütedair Tashih Protokülüne Dair Kanun :

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Kasım Küfrevi:Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[375]

143. Meclisin 25 Mayıs 1959 tarihli oturumunda Kadınların siyasal hakları hakkındaki Kanuna Dair:

Halis Öztürk:Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[376]

144. Meclisin 25 Mayıs 1959 tarihli oturumunda Ticari nümuneler için E.C.S Karnesi Hakkında 1 Mart 1956 tarihinde Bürksel 'de Gümrük Sözleşmesi hakkındaki Kanuna Dair:

Selim Yatağan:Kabul

---

[373] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 217.
[374] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 222.
[375] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 272.
[376] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 277.

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[377]

145. Meclisin 25 Mayıs 1959 tarihli oturumunda Trimci ve ateşçi sıfatıyla gemilerde işe alınacakalrın asgari yaş haddinin tesbitine dair 15 sayılı Sözleşmenin tasdik edilmesiyle ilgili Kanuna Dair:

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[378]

146. Meclisin 25 Mayıs 1959 tarihli oturumunda Deniz işlerinde çalıştırılacak Çocukların 58 sayılı Sözleşmenin tasdik edilmesi Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[379]

147. Meclisin 25 Mayıs 1959 tarihli oturumunda Türkiye ile Norveç arasında imzalanan Kültür Anlaşmasının tasdikine Türkiye Cumhuriyeti ile Libya Birleşik Krallığı arasında imzalanan İş Birliği ve Kültür Anlaşmasının tasdiki ile ilgili Kanuna Dair:

Halis Öztürk:Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[380]

148. Meclisin 28 Mayıs 1959 tarihli oturumunda Türkiye Cumhuriyeti ile Libya Birleşik Krallığı arasında imzalanan İş Birliği ve Kültür Anlaşmasının onayın Dair:

Halis Öztürk:Kabul

---

[377] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 282.
[378] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 297.
[379] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 302.
[380] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 307.

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[381]

149. Meclisin 25 Mayıs 1959 tarihli oturumunda Türkiye Cumhuriyeti ile İşviçre Konfederasyonu arasında Ticari müdahalelere 12 Eylül 1945 tarihli Anlaşmaya zeylen 6 Ocak 1958 de imzalanan raporun onayına Dair:

Halis Öztürk:Kabul

Selim Yatağan:Kabul.[382]

150. Meclisin 25 Mayıs 1959 tarihli oturumunda Türkiye ile Belçika – Lüksemburg Ekonomik Birliği arasında 15 Nisan 1955 tarihli Ticaret ve Ödeme Protokolüne zeylen 20 Haziran 1957 tarihinde Lahika ve Protokol ve mektuplarla,2 Aralık 1948 tarihli Ödeme Anlaşmasının uzatılmasıyla ilgili Kanuna Dair:

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[383]

151. Meclisin 25 Mayıs 1959 tarihli oturumunda Avrupa Konseyi üyeleri şehirlerarası tıbbi tedavi maksadıyla savaşanlara dair Anlaşmanın onayına Dair:

Halis Öztürk:Kabul

Selim Yatağan:Kabul[384]

152. Meclisin 25 Mayıs 1959 tarihli oturumunda Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Avrupa Konseyi Milli Mülteciler ve Avrupa'daki Nüfus Fazlalıkları İskân Fonu arasında Mukavale ile eki mektuplarının onayı hakkındaki Kanuna Dair:

Halis Öztürk:Kabul

Selim Yatağan:Kabul.[385]

---

[381] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 312.
[382] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 317.
[383] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 322.
[384] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 327.
[385] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 332.

153. Meclisin 25 Mayıs 1959 tarihli oturumunda Atom Enerjisi ile ilgili Emniyet Kontrolu kurulmasına dair Sözleşme ve bu sözleşme ile ihdas olunan mahkeme Protokolün ve Radyoaktif Yakıtların Kimyevi Ayırma Avrupa Şirketi Sözleşmesi ve Statüsünün onayı hakkındaki Kanuna Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[386]

154. Meclisin 25 Mayıs 1959 tarihli oturumunda Limanlar inşaatı hakkındaki 6237 sayılı Kanuna Dair:

Halis Öztürk:Kabul.[387]

155. Meclisin 27 Mayıs 1959 tarihli oturumunda Orta-Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[388]

156. Meclisin 29 Mayıs 1959 tarihli oturumunda İstiklâl Harbi mâlûllerine verilecek para hakkındaki Kanuna Dair:

Halis Öztürk:Kabul

Selim Yatağan:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[389]

---

[386] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 337.
[387] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 376.
[388] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 381.
[389] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 402.

157. Meclisin 29 Mayıs 1959 tarihli oturumunda Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Tunus Cumhuriyeti Hükümeti arasında 17 Nisan 1958 tarihinde imzalanan Ticaret Anlaşması ile en ziyade müsadeye mazhar millet kaidesine müteallik Protokolün onayına Dair:

Halis Öztürk:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[390]

158. Meclisin 3 Haziran 1959 tarihli oturumunda Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve ABD hareket eden "Export İmport Of Washington" arasında 28 Haziran 1957 tarihinde 25 milyon dolarlık Kredi Anlaşmasının ve bu konuda yazılan mektupların onayına Dair:

Halis Öztürk:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[391]

159. Meclisin 3 Haziran 1959 tarihli oturumunda Zirai maddeler ticaretinin geliştirilmesi hakkında Amerikan Kanununun 1'nci kısmı hükümleri gereğince Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile ABD Hükümeti arasında 12 Kasım 1956 tarihli Anlaşmanın 20 Ocak 1958 tarihinde Anlaşmanın onayına Dair:

Halis Öztürk:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[392]

160. Meclisin 3 Haziran 1959 tarihli oturumunda Türkiye Cumhuriyeti ile Federal Almanya Cumhuriyeti arasında tarife müzakareleri konusundaki 16 Şubat 1952 tarihli Protokolün onayına Dair:

Halis Öztürk:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[393]

---

[390] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 406.
[391] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 475.
[392] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 480.
[393] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 485.

161. Meclisin 3 Haziran 1959 tarihli oturumunda Avrupa Tediye Birliği kurulması hakkındaki 19 Eylül 1950 tarihli Anlaşmanın 10 numaralı Ek Protokol ile 5 Ağustos 1955 tarihli Avrupa Para Anlaşmasını Avrupa Para Anlaşmasının 2 numaralı Ek Protokolün onayına Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[394]

162. Meclisin 3 Haziran 1959 tarihli oturumunda "Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının 1'nci kısmı ve XXIX ve XXX 'ncu maddelerinin tadiline mütedair Protokol, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının Önsözü ile II ve III'ncü kısımlarının tadiline mütedair Protokol ve Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının Teşkilatı müteallik hükümlerinin tadiline mütedair Protokolun onayına Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[395]

163. Meclisin 3 Haziran 1959 tarihli oturumunda "Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının Teşkilata müteallik hükümlerinin tadiline mütedairProtokol hakkındaki imza Zabıtnamesi" onayına dair :

Halis Öztürk: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[396]

164. Meclisin 3 Haziran 1959 tarihli oturumunda "Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasına Ekli Taviz listeleri metinlerinde yapılan düzeltme ve değişikliklere mütedair Altıncı Protokol" onayına Dair :

---

[394] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 490.
[395] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 495.
[396] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 500.

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[397]

165. Meclisin 3 Haziran 1959 tarihli oturumunda "Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının XVI' ncı maddesinin 4'ncü Fıkrasında derpiş olunan statükonun temdidine dair beyanname" onayına Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[398]

166. Meclisin 3 Haziran 1959 tarihli oturumunda Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının ekli Taviz listesindeki düzenlemeye Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[399]

167. Meclisin 3 Haziran 1959 tarihli oturumunda "Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının ekli XXXVII sayılı Türkiye Taviz listesinde bulunan münderiç sakız ve kolofanla XXV sayılı Yunanistan Taviz listesinde münderiç taze ve tuzlu balıklara ait Gümrük tavizlerinin geri çekilmesine Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[400]

168. Meclisin 8 Haziran 1959 tarihli oturumunda İktisadi ve Ticari İlimler Akademileri Kanununa Dair:

---

[397] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 505.
[398] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 509.
[399] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 514.
[400] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 518.

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[401]

169. Meclisin 8 Haziran 1959 tarihli oturumunda Milletlerarası Para Fonu ie Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasına katılmak için Hükümete yetki verilmesine dair 5016 sayılı Kanunun 2 'nci maddesinin onayına Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[402]

170. Meclisin 8 Haziran 1959 tarihli oturumunda Veraset ve İntikal Vergisi Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[403]

171. Meclisin 10 Haziran 1959 tarihli oturumunda Milli Eğitim kuruluş kadroları hakkındaki 4926 sayılı Kanuna bağlı cetvellere eklenmesine Dair:

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[404]

172. Meclisin 10 Haziran 1959 tarihli oturumunda 5950sayılı Uçuş tazminatı hakkındaki Kanunun birinci maddesinin (a) ve (b) fıkralarıyla 3'ncü 6'ncı ve 9 'ncı maddelerine iki madde eklenmesine Dair:

Halis Öztürk: Kabul

---

[401] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 624.
[402] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 629.
[403] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 634.
[404] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 691.

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[405]

173. Meclisin 10 Haziran 1959 tarihli oturumunda 5123 sayılı Kanuna ek madde verilmesine Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Kasım Küfrevi:Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[406]

174. Meclisin 10 Haziran 1959 tarihli oturumunda 6973 sayılı Sanayi Bakanlığı kuruluş ve vazifeleri hakkındaki Kanunun 3'ncü maddesinin(G) fıkrasının tadiline ve bazı maddeler eklenmesine Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[407]

175. Meclisin 12 Haziran 1959 tarihli oturumunda Kara,Deniz ve Hava kuvvetlerine bağlı fabrikalarda sermaye tahsisine Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[408]

176. Meclisin 12 Haziran 1959 tarihli oturumunda 1950 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (A/1) işaretli cetvelde değişiklik yapılmasına Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

---

[405] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 696.
[406] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 701.
[407] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 706.
[408] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 788.

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[409]

177. Meclisin 12 Haziran 1959 tarihli oturumunda Demiryolları inşaatı için gelecek yıllara sâri taahhütlere girişilmesine Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[410]

178. Meclisin 12 Haziran 1959 tarihli oturumunda 6623 sayılı Türk Havayolları Anonim Şirketi Ortaklığı Kanunun 6 'ıncı maddesine Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[411]

179. Meclisin 12 Haziran 1959 tarihli oturumunda Tavşanlı – Tunçbilek Demiryolu Şube hattının Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları İşletmesine devrine Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[412]

180. Meclisin 12 Haziran 1959 tarihli oturumunda İngiliz İhtiyat Filosuna mensup dört muhribin satın alınması hakkında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İngiltere Hükümeti arasında münakit 16 Ağustos 1957 tarihli Anlaşmaya ek olarak 12 Ocak 1959 tarihindeki mektuplarının onayına Dair:

Halis Öztürk: Kabul

---

[409] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 793.
[410] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 798.
[411] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 803.
[412] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 808.

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[413]

181. Meclisin 12 Haziran 1959 tarihli oturumunda Karayolları yapımı için girişilecek sâri taahhüt işlerinde kullanılmak üzere bono ihracına 7090 sayılı Kanunun 1'inci maddesinin onayına Dair:

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[414]

182. Meclisin 20 Temmuz Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (A/2) işaretli cetvelde değişikliğe Dair:

Selim Yatağan: Kabul.[415]

183. Meclisin 20 Temmuz 1959 tarihli oturumunda Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü 1959 yılı Bütçe Kanununa bağlı cetvellerde değişikliğe Dair:

Selim Yatağan: Kabul.[416]

184. Meclisin 20 Temmuz 1959 tarihli oturumunda Vakıflar Genel Müdürlüğü 1959 yılı bütçe Kanununa bağlı cetvellerde değişikliğe Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[417]

185. Meclisin 20 Temmuz 1959 tarihli oturumunda 1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (A/2) cetvelinde Maliye Vekaleti kısmında değişikliğe Dair:

Selim Yatağan: Kabul.[418]

186. Meclisin 20 Temmuz 1959 tarihli oturumunda Adli tıp Kurumları Kanununun 17'inci maddesine ekli 3 sayılı cetvelin kaldırılmasına Dair:

---

[413] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 813.
[414] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 818.
[415] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 997.
[416] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 1002.
[417] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 1007.
[418] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 1012.

Selim Yatağan: Kabul.[419]

187. Meclisin 18 Kasım 1959 tarihli oturumunda Suçluları iadesine dair Avrupa Sözleşmesinin onayı hakkındaki Kanuna Dair:

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[420]

188. Meclisin 18 Kasım 1959 tarihli oturumunda Avrupa Konseyinin imtiyaz ve muafiyetleri ile ilgili Genel Anlaşma ile buna ek protokolün onayına Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul.[421]

189. Meclisin 13 Kasım 1959 tarihli oturumunda Avrupa Konseyinin imtiyaz ve muafiyetleri ile ilgili Genel Anlaşma ile buna ek ikinci protokolün onayına Dair:

Selim Yatağan: Kabul.[422]

190. Meclisin 18 Kasım 1959 tarihli oturumunda 18 Aralık 1957 tarihinde Cenevre'de "Yol işaretlerine dair Avrupa Anlaşması"nın onayına Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[423]

191. Meclisin 20 Kasım 1959 tarihli oturumunda Türkiye ile Belçika arasında 29 Aralık 1958 tarihinde imzalanan Kültür anlaşmasının onayına Dair:

Selim Yatağan: Kabul.[424]

---

[419] TBMM, ZC, D. XI, C. IX, s. 1017.
[420] TBMM, ZC, D. XI, C. X, s. 85.
[421] TBMM, ZC, D. XI, C. X, s. 90.
[422] TBMM, ZC, D. XI, C. X, s. 95.
[423] TBMM, ZC, D. XI, C. X, s. 100.
[424] TBMM, ZC, D. XI, C. X, s. 126.

192. Meclisin 23 Kasım 1959 tarihli oturumunda Türkiye ile Belçika arasında 29 Aralık 1958 tarihinde imzalanan Kültür anlaşmasının ikinci defa onayına Dair

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[425]

193. Meclisin 23 Kasım 1959 tarihli oturumunda Üniversite öğrenim süresinin Avrupa Sözleşmesinin onayına Dair:

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[426]

194. Meclisin 23 Kasım 1959 tarihli oturumunda Cumhur Teşkilat Kanununda değişiklik yapılmasına dair 4462 sayılı Kanuna bağlı cetvellerin değiştirilmesine Dair:

Bu oylamaya Ağrı Milletvekillerinden hiç kimse katılmamıştır[427]

195. Meclisin 25 Kasım 1959 tarihli oturumunda Üniversite öğrenim süresinin Avrupa Sözleşmesinin onayının ikinci kez oylanmasına Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[428]

196. Meclisin 25 Kasım 1959 tarihli oturumunda Cumhur Teşkilatı Kanununda 4462 sayılı Kanuna bağlı değişikliğe Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[429]

197. Meclisin 4 Aralık 1959 tarihli oturumunda Gölhisar 'ın Armutlu mahallesinde Şakiroğlu, Ayşe'den doğma,1936 doğumlu Hüseyin Erarı'nın affına Dair:

Kasım Küfrevi: Kabul

---

[425] TBMM, ZC, D. XI, C. X, s. 144.
[426] TBMM, ZC, D. XI, C. X, s. 149.
[427] TBMM, ZC, D. XI, C. X, s. 154.
[428] TBMM, ZC, D. XI, C. X, s. 175.
[429] TBMM, ZC, D. XI, C. X, s. 180.

Selim Yatağan: Kabul.[430]

198. Meclisin 5 Aralık 1959 tarihli oturumunda Gölhisar 'ın Armutlu mahallesinde Şakiroğlu, Ayşe'den doğma, 1936 doğumlu Hüseyin Erarı'nın affına Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Saraçoğlu: Kabul.[431]

199. Meclisin 23 Aralık 1959 tarihli oturumunda Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan Krallığı Hükümeti arasındaki Hava Ulaştırmasına Anlaşmasına Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[432]

200. Meclisin 4 Ocak 1960 tarihli oturumunda İnhisarlar Genel Müdürlüğü 1951 bütçe yılı Hesabı Kanununa Dair:

Selim Yatağan: Kabul.[433]

201. Meclisin 4 Ocak 1960 tarihli oturumunda İnhisarlar Genel Müdürlüğü 1952 bütçe yılı Hesabı Kanununa Dair:

Selim Yatağan: Kabul.[434]

202. Meclisin 4 Ocak 1960 tarihli oturumunda 1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (A/2)cetvelde değişikliğe Dair:

---

[430] TBMM, ZC, D. XI, C. X, s. 286.
[431] TBMM, ZC, D. XI, C. X, s. 315.
[432] TBMM, ZC, D. XI, C. X, s. 467.
[433] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 51.
[434] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 56.

Ağrı Milletvekillerinden hiçbiri oylamaya katılmamıştır.[435]

203. Meclisin 4 Ocak 1960 tarihli oturumunda 5887 sayılı Harçlar Kanununun 6955 sayılı Kanunla 97'inci maddeye bir madde eklenmesine Dair:

Halis Öztürk: Kabul.[436]

204. Meclisin 4 Ocak 1960 tarihli oturumunda Libya 'daki Turgutreis manzumesi restorasyonunun Vakıflar Genel Müdürlüğüne yaptırılmasına hakkındaki Kanuna Dair:

Halis Öztürk: Kabul.[437]

205. Meclisin 6 Ocak 1960 tarihli oturumunda İnhisarlar Genel Müdürlüğü 1951 bütçe yılı Hesabı Kanununa ikinci oylamaya Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[438]

206. Meclisin 6 Ocak 1960 tarihli oturumunda İnhisarlar Genel Müdürlüğü 1952 bütçe yılı Hesabı Kanununa ikinci oylamaya Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[439]

207. Meclisin 6 Ocak 1960 tarihli oturumunda 1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (A/2)cetvelde değişikliğe Dair ikinci oylama:

Ağrı Milletvekillerinden hiç kimse bu oylamaya katılmamıştır.[440]

---

[435] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 61.
[436] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 66.
[437] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 71.
[438] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 120.
[439] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 125.
[440] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 130.

208. Meclisin 6 Ocak 1960 tarihli oturumunda 5887 sayılı Harçlar Kanunun 6955 sayılı Kanunla 97'inci maddesi ilave yapılmasına için yapılan ikinci oylamaya Dair:

Selim Yatağan: Kabul.[441]

209. Meclisin 6 Ocak 1960 tarihli oturumunda Libya 'daki Turgutreis manzumesi restorasyonunun Vakıflar Genel Müdürlüğüne yaptırılmasına hakkındaki Kanuna Dair ikinci oylama:

Halis Öztürk: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[442]

210. Meclisin 6 Ocak 1960 tarihli oturumunda İnhisarlar Genel Müdürlüğü 1953 Bütçe yılına Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[443]

211. Meclisin 6 Ocak 1960 tarihli oturumunda İnhisarlar Genel Müdürlüğü 1953 Bütçe yılına Dair:

Ağrı ilinden hiçbir vekil oylamaya katılmamıştır.[444]

212. Meclisin 11 Ocak 1960 tarihli oturumunda İnhisarlar Genel Müdürlüğü 1954 Bütçe yılına Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[445]

---

[441] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 135.
[442] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 140.
[443] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 145.
[444] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 150.
[445] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 175.

213. Meclisin 20 Ocak 1960 tarihli oturumunda Vakıflar Genel Müdürlüğü 1955 bütçe yılı Hesabı Kanununa Dair:

Selim Yatağan: Kabul.[446]

214. Meclisin 27 Ocak 1960 tarihli oturumunda 1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (A/2) cetvelinin Maliye Vekaletinde yapılan değişikliğe Dair:

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[447]

215. Meclisin 27 Ocak 1960 tarihli oturumunda Karayolları Genel Müdürlüğü 1959 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A/1),(A/2) ve (A/3) cetvellerinde değişikliğe Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[448]

216. Meclisin 27 Ocak 1960 tarihli oturumunda Devlet Hava Meydanları Genel Müdürlüğü ihtiyaçları gelecek senelerde harcama yapmak için 5843 sayılı Kanunun birinci maddesinde 6213 sayılı Kanuna Dair::

Ağrı milletvekillerinden hiçbiri oylamaya katılmamıştır.[449]

217. Meclisin 27 Ocak 1960 tarihli oturumunda TBMM binası ve eklenti binaların yapımı Nafıa Vekaletine devri hakkındaki Kanuna Dair:

Ağrı milletvekillerinden hiçbiri oylamaya katılmamıştır.[450]

218. Meclisin 29 Ocak 1960 tarihli oturumunda Devlet Hava Meydanları Genel Müdürlüğü ihtiyaçları için 5843 sayılı Kanunun birinci maddesinde 6213 sayılı Kanuna Dair:

---

[446] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 275.
[447] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 379.
[448] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 384.
[449] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 389.
[450] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 394.

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[451]

219. Meclisin 29 Ocak 1960 tarihli oturumunda TBMM binası ve eklenti binaların yapımı Nafıa Vekaletine devri hakkındaki Kanuna Dair ikinci oylama:

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[452]

220. Meclisin 1 Şubat 1960 tarihli oturumunda Türkiye ile İspanya arasındaki Dostluk Anlaşmasının onayı hakkındaki Kanuna Dair:

Ağrı Milletvekillerinden hiçbiri oylamaya katılmamıştır.[453]

221. Meclisin 3 Şubat 1960 tarihli oturumunda Türkiye ile İspanya arasındaki Dostluk Anlaşmasının onayı hakkındaki Kanuna Dair:

Ağrı Milletvekillerinden hiçbiri oylamaya katılmamıştır.[454]

222. Meclisin 3 Şubat 1960 tarihli oturumunda Petrol Dairesi Reisliği 1959 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A/1) cetvelde yapılan değişikliğe Dair:

Ağrı Milletvekillerinden hiçbiri oylamaya katılmamıştır.[455]

223. Meclisin 3 Şubat 1960 tarihli oturumunda Vakıflar Genel Müdürlüğü 1959 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A/1)ve (A/2)cetvellerinde yapılan değişikliğe Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[456]

224. Meclisin 3 Şubat 1960 tarihli oturumunda İnhisarlar Genel Müdürlüğü 1959 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A/1) ve (A/2) cetvellerinde yapılan değişikliğe Dair:

Halis Öztürk: Kabul.[457]

---

[451] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 427.
[452] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 432.
[453] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 456.
[454] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 506.
[455] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 511.
[456] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 516.
[457] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 521.

225. Meclisin 3 Şubat 1960 tarihli oturumunda Hudut ve Sahiller Genel Müdürlüğü 1950 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A/1)işaretli cetvelde yapılan değişikliğe Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[458]

226. Meclisin 3 Şubat 1960 tarihli oturumunda 1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (A/1) cetvelde yapılan değişikliğe Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[459]

227. Meclisin 5 Şubat 1960 tarihli oturumunda İnhisarlar Genel Müdürlüğü mütedavil sermayesinin 750 milyon liraya çıkarılmasına hakkındaki Kanuna Dair:

Ağrı Milletvekillerinden hiçbiri bu oylamaya katılmamıştır.[460]

228. Meclisin 5 Şubat 1960 tarihli oturumunda İnhısarlar Genel Müdürlüğünce yaptırılacak tütün bakım ve işletme evleri için 5113 sayılı Kanunun 6476 sayılı Kanunla birinci maddesinin değiştirilmesine Dair:

Selim Yatağan: Kabul.[461]

229. Meclisin 5 Şubat 1960 tarihli oturumunda 6309 sayılı Maden Kanununa ek Kanuna Dair:

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[462]

230. Meclisin 8 Şubat 1960 tarihli oturumunda İnhisarlar Genel Müdürlüğü mütedavil sermayesinin 750 milyon liraya çıkarılmasına hakkındaki ikinci oylamaya Kanuna Dair

---

[458] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 526.
[459] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 531.
[460] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 564.
[461] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 569.
[462] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 574.

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[463]

231. Meclisin 8 Şubat 1960 tarihli oturumunda İnhısarlar Genel Müdürlüğünce yaptırılacak tütün bakım ve işletme evleri için 5113 sayılı Kanunun 6476 sayılı Kanunla birinci maddesinin değiştirilmesine ilgili ikinci oylamaya Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[464]

232. Meclisin 8 Şubat 1960 tarihli oturumunda 6309 sayılı Maden Kanunun ikinci kez oylanmasına Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Kasım Küfrevi: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[465]

233. Meclisin 10 Şubat 1960 tarihli oturumunda 1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (A/1) ve (A/2) cetvelde yapılan değişikliğe Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[466]

234. Meclisin 10 Şubat 1960 tarihli oturumunda 1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (A/1) cetvelde 6813 sayılı Kanunun 1'inci maddesinin kabulüne de Dair:

Halis Öztürk: Kabul

---

[463] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 603.
[464] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 608.
[465] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 613.
[466] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 656.

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[467]

235. Meclisin 10 Şubat 1960 tarihli oturumunda Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü 1959 yılı Bütçe Kanununa bağlı cetvellerde değişikliğe Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[468]

236. Meclisin 24 Şubat 1960 tarihli oturumunda Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü 1959 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A/1)cetvelinde yapılan değişikliğe Dair:

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[469]

237. Meclisin 24 Şubat 1960 tarihli oturumunda İstanbul Teknik Üniversitesi 1959 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A/2)ve (B)cetvellerinde değişikliğe Dair:

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[470]

238. Meclisin 24 Şubat 1960 tarihli oturumunda Ege Üniversitesi 1959 yılı Bütçe Kanununa bağlı cetvellerde yapılan değişikliğe Dair:

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[471]

239. Meclisin 24 Şubat 1960 tarihli oturumunda Ankara üniversitesi 1959 yılı Bütçe Kanununa bağlı cetvellerde yapılan değişikliğe Dair:

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[472]

---

[467] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 661.
[468] TBMM, ZC, D. XI, C. XI, s. 666.
[469] TBMM, ZC, D. XI, C. XII, s. 444.
[470] TBMM, ZC, D. XI, C. XII, s. 449.
[471] TBMM, ZC, D. XI, C. XII, s. 454.
[472] TBMM, ZC, D. XI, C. XII, s. 459.

240. Meclisin 24 Şubat 1960 tarihli oturumunda 1959 yılı Muvazanei Umumiye Kanununa bağlı (A/1) ve (A/2)cetvellerinde BMM kısmında değişikliğe Dair:

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[473]

241. Meclisin 25 Şubat 1960 tarihli oturumunda 1959 yılı Muvazanei Umumiye Kanununa bağlı (A/1) cetvelinde kısmında değişikliğe Dair:

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[474]

242. Meclisin 26 Şubat 1960 tarihli oturumunda Ankara Üniversitesi 1960 yılı Bütçe Kanununa Dair:

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[475]

243. Meclisin 26 Şubat 1960 tarihli oturumunda İstanbul Üniversitesi 1960 yılı Bütçe Kanununa Dair:

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[476]

244. Meclisin 26 Şubat 1960 tarihli oturumunda Ege Üniversitesi1960 yılı Bütçe Kanununa Dair:

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[477]

245. Meclisin 26 Şubat 1960 tarihli oturumunda Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1960 yılı Bütçe Kanununa Dair:

---

[473] TBMM, ZC, D. XI, C. XII, s. 464.
[474] TBMM, ZC, D. XI, C. XII, s. 602.
[475] TBMM, ZC, D. XI, C. XII, s. 754.
[476] TBMM, ZC, D. XI, C. XII, s. 759.
[477] TBMM, ZC, D. XI, C. XII, s. 769.

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[478]

246. Meclisin 26 Şubat 1960 tarihli oturumunda İstanbul Üniversitesi 1959 mali yılı Bütçe Kanununa bağlı (A/1)ve (B) işaretli cetvellerde değişikliğe Dair:

Selim Yatağan: Kabul.[479]

247. Meclisin 26 Şubat 1960 tarihli oturumunda İstanbul Üniversitesi 1959 mali yılı Bütçe Kanununa bağlı (A/1)ve (A/2) işaretli cetvellerde değişikliğe Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul.[480]

248. Meclisin 26 Şubat 1960 tarihli oturumunda Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1959 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A/1) cetvelde değişikliğe Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[481]

249. Meclisin 26 Şubat 1960 tarihli oturumunda Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü 1960 yılı Bütçe Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

---

[478] TBMM, ZC, D. XI, C. XII, s. 774.
[479] TBMM, ZC, D. XI, C. XII, s.779.
[480] TBMM, ZC, D. XI, C. XII, s. 784.
[481] TBMM, ZC, D. XI, C. XII, s. 789.

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[482]

250. Meclisin 27 Şubat 1960 tarihli oturumunda Hudut ve Sahiller Genel Müdürlüğü 1960 yılı Bütçe Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[483]

251. Meclisin 27 Şubat 1960 tarihli oturumunda İnhisarlar Umum Müdürlüğü 1960 yılı Bütçe Kanununa Dair:

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[484]

252. Meclisin 27 Şubat 1960 tarihli oturumunda Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü 1960 yılı Bütçe Kanununa Dair:

Ağrı Milletvekilleri bu oylamaya katılmamışlardır.[485]

253. Meclisin 27 Şubat 1960 tarihli oturumunda Umumi Muvazeneye ve mülhak bütçeli idarelerin veznedar ve veznedar yardımcılarına verilecek tazminatla ilgili Kanununa Dair:

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[486]

254. Meclisin 27 Şubat 1960 tarihli oturumunda Devlet Hava meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü 1960 yılı Bütçe Kanununa Dair:

Halis Öztürk: Kabul

---

[482] TBMM, ZC, D. XI, C. XII, s. 794.
[483] TBMM, ZC, D. XI, C. XII, s. 943.
[484] TBMM, ZC, D. XI, C. XII, s. 948.
[485] TBMM, ZC, D. XI, C. XII, s. 953.
[486] TBMM, ZC, D. XI, C. XII, s. 963.

Selim Yatağan: Kabul.[487]

255. Meclisin 27 Şubat 1960 tarihli oturumunda Yakın ve Orta-Doğu Çalışma Enstitüsü Teşkilat Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul.[488]

256. Meclisin 27 Şubat 1960 tarihli oturumunda Petrol Dairesi Reisliğinin 1960 yılı Bütçe Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[489]

257. Meclisin 27 Şubat 1960 tarihli oturumunda Ziraat Vekaleti Toprak Muhafaza ve Zirai Sulama İşleri Genel Müdürlüğü Teşkilatı hakkındaki Kanununa Dair:

Halis Öztürk: Kabul.[490]

258. Meclisin 27 Şubat 1960 tarihli oturumunda Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları Türk Anonim Şirketi Kanununa Dair:

Selim Yatağan: Kabul.[491]

259. Meclisin 28 Şubat 1960 tarihli oturumunda Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları Türk Anonim Şirketi Kanununa ikinci kez oylanmasına Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

---

[487] TBMM, ZC, D. XI, C. XII, s. 968.
[488] TBMM, ZC, D. XI, C. XII, s. 973.
[489] TBMM, ZC, D. XI, C. XII, s. 978.
[490] TBMM, ZC, D. XI, C. XII, s. 983.
[491] TBMM, ZC, D. XI, C. XII, s. 988.

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[492]

260. Meclisin 28 Şubat 1960 tarihli oturumunda Vakıflar Genel Müdürlüğü 1960 mali yılı Bütçe Kanununa Dair:

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[493]

261. Meclisin 28 Şubat 1960 tarihli oturumunda Karayolları Genel Müdürlüğü 1960 yılı Bütçe Kanununa Dair:

Ağrı Milletvekillerinden hiçbiri oylamaya katılmamıştır.[494]

262. Meclisin 29 Şubat 1960 tarihli oturumunda 1960 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Kasım Küfrevi:Kabul

Selim Yatağan: Kabul

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[495]

263. Meclisin 4 Mayıs 1960 tarihli oturumunda Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bankası Kanununa Dair:

Celâl Yardımcı: Kabul

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul

---

[492] TBMM, ZC, D. XI, C. XII, s. 1091.
[493] TBMM, ZC, D. XI, C. XII, s. 1098.
[494] TBMM, ZC, D. XI, C. XII, s. 1101.
[495] TBMM, ZC, D. XI, C. XII, s. 1126.

Şeref Saraçoğlu: Kabul.[496]

264. Meclisin 6 Mayıs 1960 tarihli oturumunda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından iki Teknik Okulu açılması için kadroların verilmesine Dair:

Halis Öztürk: Kabul

Selim Yatağan: Kabul.[497]

265. Meclisin 9 Mayıs 1960 tarihli oturumunda Maliye Vekaleti kuruluş ve görevleri hakkındaki 2996 sayılı Kanunun değiştirilmesi ve bazı eklerin eklenmesine 5655 sayılı Kanunla 6991 ve 6995 sayılı Kanuna Dair:

Kasım Küfrevi.[498]

266. Meclisin 9 Mayıs 1960 tarihli oturumunda Köy içme suları hakkındaki Kanuna Dair:

Ağrı Milletvekillerinden hiçbiri oylamaya katılmamıştır.[499]

267. Meclisin 9 Mayıs 1960 tarihli oturumunda İthal Vergisi ve Belediye Hissesinden muafen alımı hakkındaki Kanuna Dair:

Ağrı Milletvekilleri bu oylamaya katılmamıştır.[500]

268. Meclisin 9 Mayıs 1960 tarihli oturumunda Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile ABD Hükümeti Arasında İş Birliği Kanununa Dair:

Halis Öztürk: Kabul.[501]

269. Meclisin 23 Mayıs 1960 tarihli oturumunda 6115 Sayılı Kanunun 7348 Sayılı Kanunla etkili 5'inci maddesi ile aynı kanunun 6 ve 8'inci maddelere Dair:

Halis Öztürk:Kabul

Selim Yatağan:Kabul.[502]

---

[496] TBMM, ZC, D. XI, C. XIII, s. 378.
[497] TBMM, ZC, D. XI, C. XIII, s. 406.
[498] TBMM, ZC, D. XI, C. XIII, s. 440.
[499] TBMM, ZC, D. XI, C. XIII, s. 448.
[500] TBMM, ZC, D. XI, C. XIII, s. 452.
[501] TBMM, ZC, D. XI, C. XIII, s. 456.

270. Meclisin 25 Mayıs 1960 tarihli oturumunda 6115 Sayılı Kanunun 7348 Sayılı Kanunla etkili 5'inci maddesi ile aynı kanunun 6 ve 8'inci maddelere ikinci kez oylanmasına Dair:

Celâl Yardımcı:Kabul

Halis Öztürk:Kabul

Kasım Küfrevi:Kabul

Şeref Saraçoğlu:Kabul.[503]

Tablo 7 Ağrı Milletvekillerinin 1957-60 Yılları Arasında Katıldıkları Oylamalar

Milletvekilinin İsmi	**Katıldığı Oylama Sayısı**	**Kabul Oy Sayısı**	**Ret Oy Sayısı**	**Çekimser**
Celâl Yardımcı	148	148	0	0
Halis Öztürk	162	162	0	0
Kasım Küfrevi	26	26	0	0
Selim Yatağan	120	120	0	0
Şeref Saraçoğlu	179	179	0	0

Yukarıdaki tablodaki bilgilere bakarak aşağıdaki değerlendirmeleri yapabiliriz. Ağrı milletvekilleri Mecliste 268 oylamadan 253 oylamaya katılmışlardır.

XI. Dönem TBMM' inde kabul edilen kanunlara, Ağrı milletvekillerinin katılım oranı şu şekilde olmuştur:

Celâl Yardımcı Meclisin yasama süresince kabul ettiği 268 kanununa katılım oranı % 'dir. Ağrı milletvekillerinin katıldığı oylama sayısına oranı %'tür. Ağrı milletvekillerinin katıldığı 268 oylamanın 13 tanesine Celâl Yardımcı tek başına katılmıştır.

[502] TBMM, ZC, D. XI, C. XIII, s. 562.
[503] TBMM, ZC, D. XI, C. XIII, s. 581.

Halis Öztürk Meclisin yasama süresince kabul ettiği 268 kanununa katılım oranı % 'dir. Ağrı milletvekillerinin katıldığı oylama sayısına oranı % 'tür. Ağrı milletvekillerinin katıldığı 268 oylamanın 8 tanesine Halis Öztürk tek başına katılmıştır.

Kasım Küfrevi Meclisin yasama süresince kabul ettiği 268 kanununa katılım oranı % 'dir. Ağrı milletvekillerinin katıldığı oylama sayısına oranı % 'tür. Ağrı milletvekillerinin katıldığı 268 oylamanın 1 tanesine Kasım Küfrevi tek başına katılmıştır.

Selim Yatağan Meclisin yasama süresince kabul ettiği 268 kanununa katılım oranı % 'dir. Ağrı milletvekillerinin katıldığı oylama sayısına oranı % 'tür. Ağrı milletvekillerinin katıldığı 268 oylamanın 15 tanesine Selim Yatağan tek başına katılmıştır.

Şeref Saraçoğlu Meclisin yasama süresince kabul ettiği 268 kanununa katılım oranı % 'dir. Ağrı milletvekillerinin katıldığı oylama sayısına oranı % 'tür. Ağrı milletvekillerinin katıldığı 268 oylamanın 15 tanesine Şeref Saraçoğlu tek başına katılmıştır.

Ağrı milletvekilleri mecliste katıldıkları 253 oylamanın 52'sinde sadece bir milletvekili katılmış, geriye kalan 201 oylamada iki milletvekili ve üzeri katılım gerçekleşmiştir. Ağrı Milletvekilleri 253 oylamanın sadece on üç tanesine tam kadro yani beş kişi katılmıştır.

Ağrı milletvekillerinden Şeref Saraçoğlu 179 katılımıyla en fazla, Kasım Küfrevi ise 26 katılımıyla en az katılımcı olarak dikkat çekmektedir. Ağrı milletvekillerinin hepsi oylamalarda kabul yönünde hareket etmişlerdir. Ağrı milletvekillerinde hiçbiri oylamalarda ret oyunu kullanmamıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ON BİRİNCİ DÖNEM AĞRI MİLLETVEKİLLERİNİN MECLİSTE YAPTIKLARI KONUŞMALAR

4.1. Celal YARDIMCI

4.1.1. Kanun Teklifleri Üzerine Yaptığı Konuşmalar

1.Meclisin 12 Mayıs 1958 tarihli oturumunda "Türkiye Öğretmenler bankası Türk Anonim Şirketi Kuruluş Kanunu" münasebetiyle söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı:

Şahap Kitapçı Türkiye Öğretmenler Bankası kurulması ve Öğretmenler Yapı Sandığı Mevduatı hakkında Maarif Vekili Celâl Yardımcıya sorduğu sual üzerine cevaben Celâl Yardımcı:

"Muhterem arkadaşlar; Şahap Kitapçı arkadaşımızın temas buyurduğu hususlar hakkında Heyeti Celilenizi kısaca tenvir etmek isterim. Evvelâ arkadaşımız, bu öğretmenler Yapı Sandığı mevduatının, kurulacak olan bir öğretmenler Bankasının ilk sermayesini teşkil etmesi bakımından hissedar öğretmenlerin rıza ve muvafakatleri olup olmadığı noktasına temas ettiler. Bundan evvelki, Maarif Vekilliğim zamanında Vekâletimde müşahede ettiğim ve üzerinde ehemmiyetle durulmasında fayda mülâhaza ettiğim meselelerden biri de bu mesele idi. Öğretmenler Yapı Sandığı Heyeti Umumiyesi toplanmış ve bu sandığın kurulmasındaki maksat ve gayenin hiçbir suretle tahakkuk etmeyeceği neticesine varmış bulundukları için sandığın tasfiyesine ve menkul ve gayrimenkul, tahvil ne vakit sermayenin, hisseleri nispetinde öğretmenlere tevziine karar vermiş bulunuyordu. Fesih sebepleri de gayesinde ve nizamnamesinde düşünülen hususların tahakkuk etmemesinden ileri geliyordu. Bendeniz Vekâletle yaptığım görüşmeler ve

müzakereler neticesinde bunun öğretmenler Bankasına tahvilinin mümkün olup olamayacağını inceledik ve bir neticeye vardık. Buna karar vermek hakkı, her şeyden evvel, salâhiyet ve hak sahibi olan, heyeti umumiyeyi teşkil eden öğretmenlere ait olması derkâr idi. Bu sebeple böyle bir bankayı kurmadan evvel arzularını, noktai nazarlarını, tekliflerini almak için heyeti umumiyeyi toplantıya davet ettiler. Bütün vilâyetlerdeki öğretmenler birer mümessil seçmek suretiyle, burada toplanan genel kurula gerek temsil ettikleri arkadaşları adına gerekse kendi adlarına, evvelce heyeti umumiye'nin kararma iktiran etmiş olan sandık sermayesinin kurulacak öğretmenler Bankasının ilk sermayesini teşkil etmesinde fayda mülâhaza ettiler ve bir öğretmenler Bankası kurulmasına karar verdiler, işin ilk şekli ve nüvesi böylece kurulmuş oldu. Muhterem arkadaşımın, haklı olarak sermaye sahiplerinin böyle bir teşekküle muvafakatleri olup olmadığı hususunda dermeyan buyurduğu endişenin varit bulunmadığını kabul buyuracaklarından eminim. Şimdi arkadaşlarım, bu bankanın kurulmasının halen Banka teşkilinin men'i hakkındaki Kararnameye aykırılığı olur mu olmaz mı? Efendim, Heyeti Celile'nizin malûmu bulunduğu veçhile bu Kararname bir kanunla kurulmasına ihtiyaç olmayan bankalar hakkındadır.

Heyeti Celile'nizden geçmiş veya geçecek olan bir bankanın kuruluşunun bu kararname ile hiçbir alâka ve irtibatı yoktur. Binaenaleyh endişelerine mahal yoktur, üzülmesinler. Maarif Vekâletinin bankayı işletmesi... Hayır, arkadaşlarım, Maarif Vekâleti sadece Yüksek Meclisin huzuruna sadece bir bankanın kurulmasını takabbül ederek çıkmış bulunmaktadır. Bir zaruretle, bir bankanın kurulmasıyla görevlendirilmiştir. Bunun sebebi yapı sandığındaki mevduatın bu bankaya devri zaruretidir ve rolü sadece budur. Banka kurulduktan sonra Maarif Vekâletinin hiçbir ilgisi kalmaz; banka bir anonim şirket olarak kurulup vazifelendirilmektedir. Bundan evvelki devrelerde çıkan kanunlar hakkında, belki muhterem arkadaşımızın malûmatı yoktur, kendilerini tenvir sadedinde arz edeyim. Vakıflar Bankası da bu esas üzerine kurulmuştur. Vakıf paralardan ibaret küçücük sermayenin bir banka haline getirilmesi gayesiyle Vakıflar Bankası kurulmuştu. Ve orada Vakıflar Umum Müdürünün rolü de sadece bir (A) sermayesinin temsilcisidir. Böyle resmî ve yarı resmî teşekkür erdeki mevduatın sahiplerini korumak için bundan evvel kurulan Vakıflar Bankası Kanununda bulunduğu gibi bu seferki öğretmenler Bankası

Kanunundaki hisse sahiplerinin memur bulunmalarına rağmen idare meclisinde aza olması istisnain kabul edilmiştir. Bankanın çalışmasında melhuz ve muhtemel zararlara temas buyurdular. Bunun arkadaşların hassasiyet ve hüsnüniyetlerinden vaki olduğunda asla şüphe yoktur. Bundan evvelki devrelerde kurulan bankalar mevzuunda da bu gibi hassasiyet ve hüsnüniyetle ve her hangi bir zarar vukua gelmemesi mülâhazasıyla birtakım mütalâalar serd edilmiştir. Bu da onlardan olsa gerektir. Fakat hamdolsun şimdiye kadar kurulan - resmî ve kanuni – bankalar gibi bu banka da muvaffak olacaktır. Biz bu kanaatteyiz. Anonim şirket olarak kurulması Bankalar Kanununa göre ve bankacılık formasyonu ile kabili telif bir husustur. Vakıflar Bankasında da bu gibi hükümler mevcuttur. Gayrimenkul almak, satmak, icara vermek ve sair kendi bünyesine taallûk eden işleri tedvir etmeye; mezundur. Fabrikalar açmak, sanayi teşebbüslere girmek gibi hükümler mevcuttur. Bu bankacılık formasyonu bakımından düşünülmüştür. Tetkik buyurularsa, çok kısa zamanda gelişmiş olan Vakıflar Bankası sadece kendi bünyesindeki işlerle iştigal etmekte ve günden güne toplanacak paralar birtakım ticari mülâhazalarla ve maksatlarla risklere girecek, zarar ihtimali ile kapılacak durumda değildir. Mütalâa buyrulduğunda görülecektir ki, % 75'i sadece öğretmenleri bir ev - bark sahibi olmak gayesini istihdaf etmektedir. Maddelere geçildiği zaman maddelerde Yüksek Heyetin ve mütehassıs arkadaşların fikir ve mütalâalarından geniş şekilde istifade edebiliriz. Maddelerin daha iyi şekle ifrağını sadece hürmet ve minnetle karşılarız. Ama bankanın kurulması hususundaki teşebbüs tamamıyla yerindedir. Ve hukuki ve kanuni meseleler de uzun uzun etrafı ile tetkik edilmiştir.

Bu vaziyette kurulan emsal bankaların çalışmaları esas tutularak, kıstaslar *göz* önünde bulundurularak, bankacılarla birlikte çalışılarak tasarı böylece hazırlanmış, bundan evvelki devrede Maarif, Ticaret ve Maliye encümenlerinden geçerek Bütçe Encümenine intikal ettiği sırada Meclisin yenilenmesi suretiyle tasarı geri kalmıştı. Bu sefer yeni Meclisçe Muvakkat Encümende yeniden tetkik edilerek bugün huzurunuza sevk edilecek vaziyete getirilmiş bulunmaktadır. Bankacılık bakımından, vaziyeti hukukiye bakımından, ana hukuk bakımından da endişeyi mucip hiçbir keyfiyet bulunmadığı kanaatindeyim. Heyeti umumiye sinin kabulü ile maddelere geçilmesi ricasında bulunurken, maddelerde daha geniş surette incelemeler yapılması, Yüksek Meclis azalarının fikirlerinden istifade edilmesi

daima mümkündür. Ve bunu biz sadece memnuniyetle karşılarız. Bu tavzihi arz etmek mecburiyetini hissettim, hürmetle arz ederim. Efendim, Muhterem Şahap Bey arkadaşımızın birinci defa kürsüye çıkışları sırasında serd buyurdukları hususlar oldukça halledildikten sonra nihayet bir noktaya inhisar etti. Kanuna aykırıdır, diyor. Hangi kanuna, nasıl aykırıdır? Memurin Kanununa aykırıdır, diyor. Memurin Kanunu bu işte (A) grubu azalarına tatbik edilmeyeceğini kabul etmiştir. Bunu kabul edecek Meclisi Âlidir. Memurin Kanununun bir maddesi, Öğretmenlerin, memur oldukları için banka idare meclisi azalığı yapamayacağını söylüyor.

Bu kanuna aykırı olan bu hükmün tatbiki kabul edilirse mesele biter. Eğer şunu iddia ediyorlar ve Memurin Kanunundaki hükümler tadil edilmez, diyorlarsa onun hukuki münakaşasını mükemmelen yaparız. Şimdi lütfetsinler, haklı ve isabetli noktaları kabul edelim. Ama varit görmediğimiz tenkitlere de cevap verirken bundan da üzülmesinler. Gayrı varit değildir. Sonra, Büyük Millet Meclisi, daima kabul edeceği bir kanunla bunu tadil edebilir, istisnai hüküm koyabilir ve mevcut hükümleri remi de edebilir. Üzüntülerinden bahis buyurdular. Bizim de üzüntümüz bu kanunun, bu işin gecikmesindendir, gecikmemesini istiyoruz, 1954'te bu işi ele aldık 1943 ten 1954 e kadar geçen zamana bakınız. Sandığın tasfiye edilmesi istendi. Bu paraların tevzii halinde her öğretmen arkadaşımızın eline geçecek meblâğ onların en basit bir ihtiyacını bile karşılayamayacak durumda bulunduğunu gördük.

Buna mukabil, böyle 8 - 9 milyon liralık bir parayı birden bire dağıtmak ve onun kuvvei iştira iyesi mi yoksa kuvvei iktisadiyesi mi diyelim, onun ziyama gönlümüz razı olmadı, Bunun üzerine öğretmen arkadaşlarımdan kongreye gelmelerini Rica ettim, teşrif ettiler. Kongrede bana dediler ki; biz bunun çok lâfını duyduk, çok güzel rüyalarını gördük, ama hiçbirisi tahakkuk etmedi. Bundan evvel de banka olacak, şu, bu olacak dendi. Eğer bu seferki, teşebbüs de sırf bir vaatten ibaret kalacaksa, çok rica ederiz, bu işi uzatmayalım, her birimizin eline 300 - 500, ne geçecekse dağıtalım ve bu iş Muallâkta kalmasın. Hükümetinizin, banka kurulması mevzuundaki hassasiyetini biliyorsunuz. O zaman ben Hükümetle temas ettim ve durumu arz ettim. Hükümetle anlaşmaya vardık. Sonra, kongreye gelerek dedim ki; artık bunun banka halinde kurulması bir Hükümet kararı haline gelmiştir. Ben bu işe teşebbüs ettim ve bankanın kurulmasını arzu ediyorum. Ama bu öyle bir

vaziyete geldi ki, bundan sonraki Maarif Vekilleri dahi bu kararı tatbik edeceklerdir. Bu suretle öğretmen arkadaşlarımız da kanaat getirdikten sonra kararı verdiler ve bu kararı derhal icra mevkiine koydum. işte arz ettiğim kanun Heyeti Umumiye ye sevk edilmek üzere iken seçimlere girildi, Devre değişti. Bugün yine yüksek itimatlarınızla bu vazifeye geldiğim zaman ilk iş olarak ele aldığım mesele, öğretmenler Bankası oldu. Bir muvakkat komisyonunun teşkilini Heyeti Celile'nizden istedim. Bu komisyonda lâyiha, haftalarca, aylarca müzakere edildi ve bugün anasırı ve erkânıyla iyi bir şekilde hazırlanmış olarak huzurunuza gelmiş bulunmaktadır.

Bugün yine yeniden tetkiki için komisyona havale edilmesi, arkadaşımızın, bu, gecikmesi diye ifade ettiği hususun bizatihi vukuuna sebep olmuş tadili mümkündür, bunların münakaşasını yaparız diyorlar. Ben de Maarif Vekili Beyefendiye ifade edeyim, o münakaşaların yapılması zamanı geldiği vakit, en az kendileri kadar, bu kürsüden, bilgimin, vukufumun yettiği kadar münakaşaya iştirak edecek kudretteyim. Olacaktır. Kanunun iyi hazırlanmış olduğu kanaatindeyim. Maddelere geçildiği zaman Heyeti Celiliniz tarafından iyi bir şekilde tetkik edileceğine şüphe yoktur. Heyeti umumiyesinin kabulüne karar verilmesini rica ediyorum.

Efendim, mucip sebepler lâyihasında ve maddelerde de bu hususta kayıt var ama mademki, arkadaşım temas buyuruyorlar sarahaten ifade edeyim: Halen bu Yapı Sandığında öğretmenler |Bankası müessislerinin sermayesi olarak intikal edecek olan Patrimuvan:

A) Nakit 66 345 66

B) Tahviller ' • 4 630 400

C) Alacaklar 430 278 68

D) Demirbaşlar 21 729 88

E) Gayrimenkuller 2 644 441 85

Yekûn 7 793 196 07

Yani hâlen 7 793 196,07 liralık mamelek mevcuttur.

Kurulacak olan bankaya orta tedrisat öğretmenleri, yüksek tedrisat öğretmenleri, eğitmenler, hulâsa bu derecedeki öğretim müesseselerinde vazifeli öğretmenler ve bütün maarif camiasında bu mevzuda ilgisi olan merkez teşkilatındaki vazifeliler hissedar olacaklardır. Ancak bu para Yapı Sandığından. İntikal ettiği için bu sandık ortakları bu müessesenin müessisi hüviyetini almış bulunuyorlar.

Heyeti Celilenin bu madde hakkında tenevvür ettiği kanaatindeyim. Bir defa, 14'incü maddenin kabulü ile 18'inci maddenin esası halledilmiştir. 18'inci maddede, Memurin Kanununun hükümleri bakımından bir istisna yapılmıştır. Bu istisna daima yapılabilir, tanin edildiği takdirde kanuna aykırılığı da kalmaz. Şahap Bey arkadaşımız geçen celsede; «Bu bankanın kurulmasında ve sandığın sermayesinin buraya intikalinde öğretmenlerin arzu ve ittifakları var mıdır?» dediler. Biz de dedik ki; hissede öğretmenler heyeti umumiye kongrelerini yapmışlar, mümessillerini seçip genel kongreye göndermişler, mümessiller, temsil ettikleri arkadaşları adına karara varmışlardır. Bu 8 milyon liralık sermayenin sahibi olan heyeti umumiyenin bir arzusu olarak sermayesinin üçte birine yakın bir miktarını nakden temin ettikleri bankaya Meclisi idare azası olabilme salâhiyetin ve hakkının kendilerine tanınmasıdır. Bundan tabii bir şey olamaz.

Bunun gerek Bankalar Kanunu, gerekse Memurin Kanununa aykırı bir tarafı olmadığı gibi, biz de sekiz milyon lira gibi muazzam bir sermayeye sahip bulunan öğretmenlere idare meclisi azası olmak hakkını tanımak hususunu yerinde bulduk ve tasarıyı bu şekilde sevk ettik. Son nokta olarak, Emin Soysal arkadaşımın kendine has bir üslûp ile temas ettiği, «vazifeler aksar» şeklindeki itirazlarına geleceğim Arkadaşım lütfetsinler de sermayesinin büyük bir kısmının sahibi bulunan öğretmen arkadaşlarıma üç sene müddetle devam edecek olan idare meclisi azalığımı çok görmesinler. Öğretmenlerimiz fedakârdır, vazifeşinastır. Bu vaziyette hiçbir suretle hakiki ve asli vazifelerini ihmal etmezler, aksatmazlar. Nasıl ki, sabahleyin başka bir okula, öğleden sonra başka bir okula gidiyor ve ders veriyorlar. Bu vaziyette vazifeleri aksıyor mu? Haftada bir toplanacak olan idare meclisi toplantılarına iştirak edecek öğretmen arkadaşlarımızın bu toplantıları vazifeleri aksatmayacak şekilde

tanzim edeceklerine hiç şüphe yoktur. Teklif yerindedir, kabulünü arz ve rica ediyorum. Efendim; kanunun maddelerinde, bankanın sermayesinin yüzde 75 inin öğretmeni meskene Kavuşturmak hedefini güttüğü sarihtir. Yalnız meskensiz öğretmen denince takdir buyurular ki, bu şekildeki bir şeyin kanun maddesine geçmesine imkân yoktur. Ancak ifade edeyim, hedef meskensiz öğretmene mesken yapmaktır, bu da nizamnamesinde ayrıca yer alacaktır.

Efendim, bir iki hususu tavzih ve bir iki hususa da arzı cevap için huzurunuza tekrar gelmiş bulunuyorum. Ferit Melen arkadaşımız Maarif Vekâletinin banka ile olan alâkasını izah ettiler. Geçen celsede de arz ettim, Maarif Vekâletinin banka ile hiçbir alâkası yoktur. Onun vazifesi bu bankayı kurmak ve tasarısını hazırlayıp huzurunuza getirmekten ibarettir. Banka kurulduktan sonra tamamen bir anonim şirket vasfını haiz bir müessese olarak Umumi heyeti, idare meclisi ve umum müdürü tarafından idare edilir. Bir hususa daha temas ettiler : «Ya bu kabul edilen (A) hisse senedi sahibi olan öğretmenlerden bir tanesi merkezde müsteşar veya umum müdür olursa» dediler. Böyle bir şey de yoktur. Bir kısmını kabul ettiğiniz, bir kısmını da kabul buyuracağınıza emin bulunduğumuz bu kanunda (A) hisse senetleri sahipleri, halen Yapı Sandığında parası olan ilkokul öğretmenleri arkadaşlardır. Bunların içinde ne müsteşar var, ne umum müdür vardır.

Şahab Bey arkadaşımız «hukuki münakaşa yapıyoruz.» buyurdular. Emin olsunlar biz de hukuki münakaşa yapıyoruz. Esasen biz hukuki münakaşayı tasarıyı hazırlarken yaptık ve huzurunuza o şekilde getirdik. Sonra, hukuki mesnetler ileri sürdük buyurdular. Müsterih olsunlar, bizim hukuki mesnetlerimiz de sağlam ve emin mesnetlerdir. Saniyen «Meclis değiştiremez» buyurdular. Bu nasıl söz? Meclisin değiştiremeyeceği, ilga edemeyeceği hiçbir kanun yoktur. Meclis Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzu bile değiştirir. Memurin Kanunu niçin bu hükmü koymuştur? Amme menfaati mülâhazası ile koymuştur. Bazı kanun daima ammenin menfaatini ön plânda tutar. Memurin Kanunu memuru tüccar olarak başka sahalarda çalışmaktan menetmiştir. Bunu amme mekanizmasının iyi işlemesini temin için yapmıştır. Aynı vazıhı kanun bir öğretmenler Bankası kurulurken yine bu ammenin menfaatini mülâhaza ederek, bu hükmü iki idare meclisi azalığımdan istisna etmiştir. Yerinde mi? Yerindedir. Hem vallahi, hem billahi yerindedir! (Soldan: Alkışlar) Meclis

olarak salâhiyeti var mı? Bu hususta şakkı şefe edilemez, söz bile söylenemez, elbette salâhiyeti vardır. Şimdi gelelim yine benim muhterem arkadaşım Emin Soysal Beye. Nedense yıldızımız bir türlü barışamadı. Kendisinden rica ederim, söylemediğim sözleri bana izafe buyurmamlar. Ben demedim ki, idare meclisine seçilecek arkadaş yalnız idare meclisinde çalışsın, öbür işleri ne olursa olsun bıraksın. Ben böyle bir şey demedim. Ben dedim ki, nasıl bir öğretmen sabah bir mektepte, öğleden sonra başka bir okulda ders veriyorsa, nasıl avukat olan öğretmenler varsa, nasıl ek görevli öğretmenler varsa ve nasıl ki, onlar görevlerini pek güzel tanzim ediyorlarsa, bu görevi de tanzim etsinler diyorum. Tanzim edebilir mi? Edebilir. Bizden bir söz almak istiyorlar; onu da arz edeyim: Buyurdular ki, «Buradaki meclisi idare azalığıma Erzurum'dan bir öğretmen seçilmiş ise, buradaki çalışması müddetince Erzurum'daki vazifesinin mi?» taahhüt ederim arkadaşlar. (Bravo sesleri Sağlam kurmaya gelince: Biz Yapı Sandığının ve Yapı Sandığı hissedarlarının şimdiye kadar çektiğini nazara aldığımız için bu bankanın sağlam bir müessese olacağı mülâhazasıyla bir Senedir uzun tetkikat yapmak suretiyle bu kanunu getirdik. Bunun için muhalif ve muvafık bu öğretmenler Bankası hakkında müspet reylerinizi rica ederim."[504]

2. Meclisin 14 Mayıs 1958 tarihli oturumunda "Hususi idarelerden maaş alan ilkokul öğretmenlerinin kadrolarına, terfi, taltif ve cezalandırılmalarına ve bu öğretmenler için teşkil edilecek Sağlık ve içtimai Yardım Sandığı ile Yapı ile Yapı Sandığına ve öğretmenlerin alacakların dair 4357 sayılı Kanunun 11. Maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun" münasebetiyle söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı:

"Çok muhterem arkadaşlarım; Türk maarifine ve feragatli Türk Öğretmenlerine karşı her zaman tesamühle ve şefkatle mukabele eden Heyeti Celilinize, bugün öğretmen Bankası için gösterdiğiniz yüksek alâka için ve bilhassa muhalefete mensup arkadaşlara, yaptıkları tenkitten sonra beyaz rey vermek suretiyle bu kanuna karşı gösterilen alâkadan dolayı Hükümet, Türk maarifi ve bütün öğretmenler camiası adına şükran ve minnetlerimizi arz ederim."[505]

---

[504] TBMM, ZC, D.XI, C.4, ss. 113-115, 118-119, 125, 129-130, 133-134.
[505] TBMM, ZC, D.XI, C.4, s .68

3. Meclisin 3 Aralık 1958 tarihli oturumunda "Öğretmenlerin özel okullarda ve özel öğrenci yurtlarında ek vazife deruhte edebilmeleri hakkındaki Kanun " münasebetiyle söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı:

"Çok muhterem arkadaşlarım, hatip arkadaşlarımızın serd buyurdukları bazı hususları burada açıklamak lüzumunu hissetim. Özel okulların teşvik edilmemesi yolundaki mütalâaya iştirak etmeye imkân yoktur. Özel okullar, bir memleket maarifi için resmî okullar kadar vazife gören ve bir memleketin bünyesinde lüzumlu olan müesseselerdir. Yalnız, bizim gibi bu davayı halletmemiş memleketler şöyle dursun, maarif davasını yüzde yüz halletmiş, ortadan kaldırmış bulunan memleketler, dahi bugün özel okullara iltifat göstermekten, özel okulları teşvik etmekten, özel okullara ihtiyaç hissetmekten fariğ kalamamışlardır. Binaenaleyh özel okulları teşvik edeceğiz, prensibimiz ve programımız budur. Dershane ve özel okullar hakkında serd buyrulan mütalâalara da arzı cevap edeyim: Malûmu devletleri olduğu gibi gerek özel okullar, gerek özel dershane ve gerek kurslar Vekâletimizin müsaadesiyle atılabilen müesseselerdir.

Ve bu açma keyfiyeti, kabul buyurduğunuz kanunlar ve prensiplerle tamamen Vekâletin takdirine aittir. Vekâlet bu özel okulu açmayacağım dediği zaman, neden aşmıyorsun diye hiçbir şekilde muhasebeye tâbi tutulamaz. Şurasını sarahaten ve katiyetle arz edebilirim ki, açılmış ve açılacak özel okullarla! Özel dershaneler ve özel kursların açılması hususunda Vekâlet, Heyeti Celile'nize ve millete lâyık bir şekilde titizlik ve bütün ciddî esaslarla murakabesini yapmaktadır. Şimdi izne iktiran eden bir müessese kurulduktan sonra, gene izne tâbi olmak şartıyla, oraya öğretmen verilecektir. Açıldığı zaman nasıl izne tâbi ise öğretmen verilmesi de gene izne ve takdire tâbi olduğu için bu hususta endişe etmemenizi rica edeceğim. özel dershaneler üzerinde bazı dedikodular olduğu, suiistimal ve haksızlıklar yaptıkları hakkında burada umumi olarak beyanlarda bulunuldu. Mesul ve hesabını Büyük Meclise vermek mecburiyetinde olan bir arkadaşınız olarak ifade edeyim ki; bugüne kadar özel okulların veya özel dershanelerin suiistimal yaptığı hakkında Vekâletimize bir ihbarda bulunulmuş değildir. Bazı ücret artırmaları veya sınıf geçme ve saire gibi hususlar üzerinde dikkatle durulduğunu arz ederken. Yüksek Heyetinizden bu mevzularda mecmuunuz olabilecek her*hangi bir hâdiseyi

Vekâletime bildirmenizi bilhassa rica ederim. Binaenaleyh, üzerinde durulmaya değer bir yolsuzluk bulunmadığını da burada ifade ve arz etmek isterim. Bunun dışında kanunun kabulünü ve Türk öğretmenlerinin vazifelerine taallûk eden hususlara teşekkür ederken öğretmenlerimizin 24 saat dışındaki mesailerine taallûk eden hususlara müteallik işaretleriniz üzerinde de durulacağını tekrar arz etmek isterim.

Efendim, muharrer kanunlara, şüphesiz ki, muharrer çıkacak hükümlere itibar etmek, gerek ana hukuk ve gerekse mevcut teamül icabıdır. Esasen bu kanun Ticaret Kanununun vazettiği hükümden; bu hususu bir misalle arz edeyim: Ticaret Kanununun vazettiği hüküm öğretmenin istisnasını tazammun eden hükümdür. Bunun gibi ahkâm/daha birçok mevzuat mevcuttur. Meselâ bankalar, Ticaret Kanunu hükümlerine tâbidir. Birçok hususi bankalarda bu hüküm cari değildir. Arzım şudur; bu kanun hükmü Ticaret Kanununun menettiği faaliyetlerden öğretmenin istisnasını tazammun ettiği için muteberdir. Sevk ettiğimiz hüküm özel okulların, özel yurtların ve özel dershanelerin özel okul idadine dâhil olmaması, onun teferruatından bulunmamasını temindir.

Müstakil dershane özel okul idadine dâhildir. Teklifi getirirken sadece özel okulları ele almıştı ve resmî öğretmenlerin özel okullarda üç. Türlü vazife görebileceklerini derpiş ediyordu. «Resmî öğretmenler, özel okullarda idarecilik, öğretmenlik ve müzakerelilik yapabilirler» yordu. Bütçe Encümeni buna hususi yurtları, kursları ve hususi dershaneleri de ilâve etti. Fakat bu üç vazifeye dokunmadı. Şimdi madde şu şekli almış oluyor : (Resmî öğretmenler, özel okullarda, özel yurtlarda, kurslarda ve özel dershanelerde öğretmenlik, idarecilik ve müzakerecilik yapabilirler.) Hâlbuki yurtlarda öğretmenlik yapılmaz. Filhakika sözcü arkadaşımız bu hususu tasrih ettilerse de mademki, bu maddeye göre öğretmenlik yapabiliyorlar, o halde dersten zayıf kalan talebeler bir araya gelirler, yurtta istedikleri hocaya, «Yurtlarda hocalık yapılabilecek, gel bize burada dere ver» derler. Binaenaleyh, yurdu mektebe çevirmek durumu hâsıl olur. Sözcü arkadaşım vaziyeti açıkladıklarına göre, artık madde değiştirilmezse dahi, sözleri zabıtlara geçti, mahzur kendiliğinden kalkmıştır. Maruzatım bundan ibarettir.

Çok muhterem arkadaşlar; tekrar kabilinden olsa dahi, iki hususun birbirinden ayrılması ve tavzihinde zaruret vardır. Huzurunuza gelen kanun tasarısı ne bir özel okulun açılmasına, ne bir yurdun tesisine, ne de bir dershanenin vücut bulmasına mütaallik bir tasarıdır. Bunların birbirinden tamamen ayrı hükümleri ve talimatnameleri vardır. Bu talimatnamelerde bu kanun sebebiyle teemmül buyrulan, işaret edilen murakabeye, disipline ve esaslara ait geniş hükümler bulunmaktadır. Bu hükümlerle vekâletimiz, özel okullar, dershane ve yurtlar açılmasında ve işletilmesinde gayet ciddî, gayet titiz bir-murakabe yapmaktadır. Özel okul ve müesseselere müteallik olabilecek her türlü itirazı ve ihbarı her an cevaplandırmaya amadeyim, önünüze gelen tasarı bunlarla alâkadar değildir. Huzurunuza tevdi edilen tasarı, muahhar Ticaret Kanununun (ki, maddeleri teker teker değil, kül halinde huzurunuzdan geçti) bu maddesi evvelce mevcut olan bir salâhiyeti yani öğretmenlerin bir hakkını nezreder bir madde değildir. Kanunun heyeti umum iyesi arkadaşlar tarafından müspet mütalâa olundu.

Mamafih bu arada, tekrar da olsa, birkaç kelime ile bazı fikirlere cevap vereyim Daim Süalp arkadaşımız şöyle buyurdular; «Bu kanunla, öğretmenler yurtlarda öğretmenlik kabul ederse başkaca ders veremez.» Hayır. Yurtlarda ders okutma izni almadan da öğretmenlik yaparlar, öğretmenin bir yurtta ders okutması talimatnamesine göre muvafakate bağlıdır. Eğer o yurtta vekâlet aynı zamanda tedrisat yapılmasına izin vermişse elbette ki, öğretmen orada hem öğretmenlik, hem müzakerecilik, hem de idarecilik yapar. Bu itibarla endişeyi, yahut iltibası tevlit edecek hiçbir husus ve keyfiyet mevcut değildir. Bu arada özel okulların murakabesinde tedbir alınmasına dair arkadaşımız Esat Mahmut Beyefendi bir noktaya temas ettiler. Her türlü tedbir alınmıştır. Bunu Yüksek Meclisin huzurunda arz ederim, özel okullar resmî okullar gibi, hatta daha fazla murakabe edilmektedir. Özel okullara müteallik her şikâyeti daima dinlemeyi ve hakkında tedbir almayı huzurunuzda bir kere daha taahhüt ederim. Bir noktaya da Sayın Asım Eren Beyefendi temas ettiler. Nihayet buraya da (Hürriyet) getirdiler. Efendim, bahsettikleri hürriyetleri de, bahsettikleri demokratik haklar da bu kanunun nefsinde mündemiçtir. Hür olan öğretmen, memur statüsüne girerken birtakım kayıtlara tâbi olmuştur ve öğretmenler maarif müesseselerinde, sicili, ahlâkı, fazileti, mesaisi. Bütün vücut ile hususi bütün ahvaliyle tetkik edildikten sonra, ancak, maarif

müesseselerinde istihdam edilmektedir. Hususi okullar için de elbette ki, aynı şey yapılacaktır. Bütün bunlar yapıldıktan sonra iş yine merkezin iznine iktiran etmektedir. Eğer öğretmen istediği zaman izin almadan bir özel okulda öğretmenlik yapmaya kalkarsa bunun altından çıkmaya imkân kalmaz. Sonra bir noktaya temas ettiler, «özel surette öğretmenlik yapsınlar» dediler. Af buyursunlar, özel öğretmenlik ne demektir? Anlayamadım. Öğretmenlik bir suretle iktisap edilir, bir izne tâbidir. Ama bütün bunları yapmadan kendi kendine ben öğretmenim derse, o kendinin bileceği bir şeydir, öğretmenlik yapabilmesi için, öğretmenlik vasfını ve iznini iktisap etmesi lâzımdır, öğretmen olduktan sonra da vekâletin' murakabesinden geçmek mecburiyetindedir. Esasen getirdiğimiz kanunlarda da istihdaf ettiğimiz Maarif Vekâletine bağlı müesseselerdeki öğretmenler ve mümasili olan zevattan ibarettir. Hususi teşekkülle veyahut da bazı vekâletlerin meselâ Ziraat Vekâletinin özel okulları vardır. Sıhhat Vekâletinin hemşire okulu vardır. Bunlar Maarif Vekâletini ilgilendiren hususlar değildir ve bu kanunun şümulüne girmezler. Maruzatım bundan ibarettir. Öğretmenlik meslekinden gelmeyen Maarif Vekâletince öğretmenliği kabul edilmeyen zevatın, vatandaşların, ne maarif müesseselerinde, ne de Maarif Vekâletinin iznine iktiran etmiş tedris müesseselerinde ders vermeleri mümkün değildir."[506]

4. Meclisin 21 Şubat 1959 tarihli oturumunda "1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanununun Heyeti Umumiyesi üzerinde sözleri " münasebetiyle söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı:

" Muhterem arkadaşlarım, bütçenin heyeti umumiyesinin müzakeresi sırasında Suphi Baykam Maarif Vekâleti bütçesi görüşülüyormuş gibi, üniversitelere ait bazı mütalâalar serd etmiş. Vekâlette çalışıyordum, haber aldım, derhal geldim. Maarif Vekâleti bütçesi görüşülmesi sırasına geldiğimiz zaman, Bütçe Encümeninde aldığı cevap gibi, bu sözlerinden dolayı da Suphi Baykam yine mesnetsiz ve kulaktan dolma malûmatının cevabını elbette alacaktır.[507]"

[506] TBMM, ZC, D. XI, C. 6, ss. 12-13, 29-31
[507] TBMM, ZC, D. XI, C. 7, s. 394

5. Meclisin 29 Nisan 1958 tarihli oturumunda "Futbol müsabakalarında müşterek bahisler tertibi hakkındaki Kanun " münasebetiyle söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı:

" Çok muhterem arkadaşlar, memleket sporunun, bedenî kabiliyet ve kudretiyle müterafik olarak bütün spor (sahaları, tesisleri, vasıta ve 'malzemeleriyle (Memleket çapında ve dünya ölçüsünde bir seviyeye çıkarmak ümit ve gayesiyle ve tamamen hizmet mülâhazasıyla, masum, mezat ve ciddî fikre ve dünya mevzuatında yer almış kaidelere adediler ek hazırlanıp huzurunuza getirilen bu kanuna karşı muhalefet partisine mensup »arkadaşların nasıl insafsızca hücuma geçtiklerini müşahade buyurdunuz. Biraz evvel buraya gelen bir arkadaşımız, usul noktasından meseleye müdahale etti. Netice itibariyle müşahede ettik iki, Haber hal ve kârda bu kanunun çıkmaması kendilerince matlup bir hedeftir. Bu niyeti biraz 'evvel ister istemez açığa vurdular. Suiniyetle konuşmuyorum. Ama mademki bazı düşünceler var, biz de düşüncelerimizi ifade edelim. Bu ilk bayanla mütaakup insafsız hücumlar bize şu manayı irşat etti; bu taarruz ve hücumlarla, bir nebze Behzat Bilgin arkadaşımız ifade ettiler, memleket sporu, memleket sporseverleri ve memleket (gençliğinin lehinde ve «memleket menfaatlerine DP Hükümetlerinin ilâve 'ettiği bir muvaffakiyeti akim (bırakmak, neticesiz bırakmak yoluna gittiler. (Sağdan, «Siz de tahrik etmeyin» sesleri)"

Tahrik yoktur. Allahtan korkmak lâzımdır. Arkadaşlar; şimdi ikinci bir arkadaş buraya geldi; Boran. Kâmil Boran fikir olarak buraya bir şey getirmedi. Tezyif edici sözlerle çıktı Ve hücuma geçti. Bu tezyif kâr ve hücum, açık söyleyeyim, ne bu kanuna ne DP Hükümetine ve ne de Maarif Vekâletinedir. Kâmil Boran'ın minelkadim davası benimledir. Kâmil Boran Allah için söylesin. Fakat ben burada onunla münakaşaya girmeyeceğim. Çünkü bir fikir 'getirmedi. Eğer münakaşaya girersem müsademeye girmem lâzım. Buna da tenezzül etmem. Arkadaşlar; kanuna girmek istiyorum. Kanuna vurulmak istenen damga (kumar), sözüdür. Onlar kumardır diyorlar; biz kumar değildir diyoruz. Niçin kumardır; niçin kumar değildir? Bunun münakaşasına girersek işin içinden çıkmaya imkân kalmaz. Kumar olduğunu iddia ve ispat etmek, kumarın tahripkâr, hanüman söndürücü unsurlarının bu kanunun bünyesinde olduğunu ispat etmeye bağlıdır.

Ben arz ediyorum ki, bu kanunun getirdiği iş, ne fiilen ne de hukuken kumar değildir. Hukuken kumar değildir; biraz evvel hukukçu arkadaşım, Türk Ceza Kanununun bir hükmünden bahsetti. Biz de kendileri kadar bu yoldan geçtik. Ceza Kanunu «Tali ve baht oyununa dayanan» demek suretiyle bütün mamelekini hesapsızca bu oyunlarda harcamak isteyen insanın hareketlerini önlemek, bir insanın, bir ailenin ve cemiyetin bekasını temin etmek istiyor. Bir kere bu unsurlar burada yoktur. (Sağdan, gürültüler) Dinle kardeşim, dinle... Ben şahsıma hücumları dahi sükûnetle dinledim. Hatta «Şark kari bir nazır statüsünden faydalanmak isteyen politikacı gibi» dendi. Bir şey deme&im ve karışmadım. «Otomobil saltanatını idame ettirmek için» dendi, ona da ses çıkarmadım. Ancak hazır söz otomobil saltanatına gelmişken arz edeyim; 7 senedir kabinedeyim ve tam 6 sene karayollarından İare suretiyle aldığımız otomobillerle vazife gördük. Bendenizin Maarif Vekili olmadığım zamanlarda Amerika'ya ısmarlanan ve Buik Fabrikasının her sene ayrı bir şekilde çıkardığı araba, has bel kader bendenizin vazife devreme tesadüf etmiştir.

Bunun için, «Celâl Yardımcı lüks otomobil getirtti» denmiştir. Biz bu kadarına tahammül ediyoruz. Ne ise lüzumsuz sözlerle vakit geçirmeden meseleye gelelim. Arkadaşlar, bu bir baht oyunu, bir tali oyunu değildir. Bu, zekâ, tecrübe, basiret ve bir neticenin tahmini keyfiyetidir. Hukuken kumar değildir, fiilen de kumar değildir. Bakın niçin? Arkadaşlar hâdisenin tatbikatı şudur; bütün memlekette 7 sinden 70 sine kadar vatandaşların spora, bilhassa futbol sporuna karşı gösterdiği temayül ve alâka cümlenizin malûmudur. Statlarımız bugün 40 bin 50 bin kişiliktir, yarın 500 bin kişilik de olsa yine yer bulunamayacaktır. Bu bütün dünyada olduğu gibi futbola karşı memleketimizde gösterilmekte olan alâkanın bir neticesidir. Şimdi bu alâkaya bu kanunu tatbik buyurduğunuz takdirde, gerek futbol müsabakalarını seyre giden, gerekse radyosunun başında dini iyen, gerekse burada ve Dolmabahçe Statlarında olduğu gibi otobüsün üstüne çıkıp maçı seyreden, 10, 25-, 30 lira verip sahaya giren vatandaşlardan isteyen, arzu eden bir tek bilet alacaktır. Bu biletin bedeli iki buçuk lirayı tecavüz edemez. Arz edeyim, Dünya tatbikatından ilham alınarak, okullara, okul meşgalelerine ve saire engel teşkil etmemesi için okul çocukları bundan uzak tutulmuştur.

Şimdi iki buçuk liraya bir tek bilet alan bir vatandaş bu biletin üzerine ismini, adresini, hüviyetini, yaşını yazacak ve bu bileti bu işi tedvir edecek olan idareye yollayacaktır. Neyi tahmin edecektir bir vatandaş? İstanbul'da, Ankara'da, İzmir'de; 10 kulüp arasında oynanacak olan, belki 10, belki 15 maçın neticelerini... Kulüplere bakacak, oyunculara bakacak, ekiplere bakacak, statlara bakacak, sahalara bakacak ve tahmin edecek. Bu tahminde isabet derecesine veya isabetsizliğe göre ya biletinin aynen karşılığını, ya bir miktarının karşılığını alacak yahut ta biletine mukabil vermiş olduğu 2,5 lira Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğüne irat kaydedilecektir. İsabetlerde hissesi nispetinde meblâğ verilecektir. Şimdi, hukuken kumardır, fiilen kumardır diyen insanları şu kürsüye çağırıp bunun nasıl hanümanlar söndürdüğünü, bunun memleket ahlâkını nasıl ifade ettiğini ispat etmelerini beklemek yerinde bir hareket olur. (Soldan, alkışlar) Gelelim işin diğer cephesine; bazı hatip arkadaşlar buyurdular ki, «Bizimki gibi fakir bir memlekette bin bir dâva ve mesele varken gelirinden münasip bir miktarını ayırıp nasıl futbol sahalarına versin» bir kısmı da «Hayır futbol memleket gençliğine faydalı bir harekettir, vergi konsun tahsisat konsun.» diyor. Arkadaşlar, ne birinci, ne ikinci iddiaya iştirake asla imkân yoktur. Bırakalım bizim memleketimizi. Hiçbir yerde bunun hilafı iddia edilemez, ispat da hiç edilemez. Bugün hazinelere sahip, artık iktisadi kalkınması, parası, millî takati ve gücü evcibalâda olan memleketler halkın temayülünden, arzusundan, tahmininden ilham alarak bu kanunları bünyelerine tatbik etmektedir.

Kim diyor? İngiltere diyor. Ahlâkı, terbiyesi ile, nezaketi ile ve sporu ile dünyaya ün salmış bütün Şimal memleketleri - Danimarka, İsveç, Norveç, Almanya - tatbik ediyor. İtalya tatbik ediyor, Yugoslavya tatbik ediyor, İsviçre tatbik ediyor. Arkadaşlar, bunlar hazinelere sahip memleketlerken bu kanunları vazetmişlerdir. Ve bu kanunlarla elde ettikleri gelirle de memleketler güzel olur. Buraya gelir konuşursun. Şirketler yapar diyor, bendeniz esastan uzaklaşmamaya çalıştıkça beni esastan uzaklaşmaya mecbur ediyorsunuz. Şirketler yapar diyorsunuz.. Kanun yapıldıkça hizmet mevkii tatbike konuluyor, bu hizmet devlet elinden alınarak iktisadi işletmecilik mülâhazasıyla, daha iyi semere vermesi için, bankalara, şirketlere veriliyor. Şimdi arkadaşlar, hazinelere, maddi bakımdan değil, manevi hazinelere sahip bütün devletler bu kanunu tatbik etmektedirler. Yani arkadaşlar şu saydığım maddi manevi hazinelere sahip milletler 3 - 5 kuruş gelir mukabilinde o

memleketler gençliğinin, cemiyetinin, sporunun ahlakiyatını terbiyesini haleldar mı ediyorlar, onları. Bir felâkete mi sürüklüyorlar. Acırım böyle bir mütalâaya! Arkadaşlar; bu memleketler bugün dünyada her türlü "Patrimuvanı" ile ön safta giden memleketlerdir.

Arkadaşlar, biz belki "Patrimuvan" ve maddi varlığımız bakımından o seviyelerde değiliz; ama, Türk milleti ahlâkiyat, seciye ve resanet bakımından hiçbir zaman bu memleketlerden geri bir mevkide değildir. (Soldan, bravo sesleri) Ne oluyoruz? Bu bahsi müştereki, neticeleri tahmin müsabakasını bir kumar, cemiyet ahlâkını ifadeden bir hareket, diye itham etmek günahtır, yazıktır. Arkadaşlar; biraz evvel bu anlattığım, futbol bahsi müşterekinin Millî Piyangoya benzer tarafı yoktur. Bunun at müsabakalarına benzer tarafı da yoktur, diğer kur'a oyunlarına benzer tarafı da yoktur. Millî piyango bir kumar mıdır? Hayır değildir. (Sağdan, «Banka ikramiyeleri » sesleri)' Arkadaşımız biraz evvel bir kumardır dediler. Kendi zamanlarında çıkmasına rağmen, ben iddia ederim ki, millî piyango bir kumar değildir. Hayır efendim, neden işimize gelsin? Bu kanun, muvafakatiyle, muhalefetiyle her hâdiseye muttali münevver bir Meclisin huzuruna gelmiş, ya çıkar, ya çıkmaz. Bunda benini işime gelecek ne vardır? Temeliz bir kanaatle ve tecrübelere dayanarak Hükümet bu kanunu getirmiştir. Bu kanunda işime gelen ne, gelmeyen ne var ki? (Soldan, bravo sesleri) Arkadaşlar, bunun millî piyango ile alâkası da, benzer tarafı da yoktur. Bir kimse millî piyango biletlerinden istediği kadar, yüz tane, bin tane alabilir, bütün servetini oraya verebilir (Devamla) — Müsaade edin, anlatacağım. Haklı olarak tenevvür etmek istediğiniz zaman, Kemal Sarıibrahimoğlu arkadaşım, peşin hükme varmadan tenevvür etmek istediğiniz hususlarda sizi âcizane tenvir etmek vazifemizdir. (Soldan, gülüşmeler) (Adana Mebusu Hamdi Öner'in gülmesi üzerine)

Aman ne güzel güldünüz. (Soldan, gülmeler). Bakınız size de gülüyorlar... Şimdi arkadaşlar, millî piyangodan bahsediyordum, herkes millî piyangodan istediği kadar bilet alabilir, ama burada bir biletten fazla alamaz. Hem de hüviyet varakasını daima bu bilet alma sadedinde göstermeye mecburdur. Takdir edersiniz ki, kanunların bütün tatbikat hükümleri, kanunların içinde yer almaz, orada ana, esas hükümler yer alır, tatbikata ait hükümler o kanunlara ait nizamname ve

talimatnamelerinde yerini bulur. Bütçe Encümeninde, Adliye Encümeninde, Maarif Encümeninde de arz ve ifade etmiştik ki, bu kanunu getirirken hem kendi bünyemize baktık, hem de dünya milletlerinin bünyelerine baktık -ve yabancı mevzuattan istifade ettik. Arkadaşlar, tenevvür etmek istediğiniz bütün hususları bu kanunun içinde ve tatbikatında mündemiçtir. Dünya milletlerinin mevzuatından istifade ettik ve ana hükümleri esas olarak aldık. Arkadaşlar, bir şahıs bir biletten fazla alamaz. Nizamname ve talimatnamesinde daima bileti alan hüviyetini ispata mecburdur, kamın kabul buyrulduğu takdirde, Nizamname intişar ettiği zaman bu hususu göreceksiniz. Bilet alan kimse hüviyetini, adresini, yaşını bütün esbabı sübut iyesini bu bilete yazacaktır. Bilete 100, 500, 5 000 lira isabet ettiği takdirde bu bilet sahibi hüviyet varakasını Beden Terbiyesine veya Beden Terbiyesi tarafından kendisine bu iş tevdi edilen millî bir müesseseye ibraza mecburdur.

Eğer bilet sahibinin hüviyeti nizamname hükümlerine uymuyorsa, bu biletten hiçbir hak elde edemez, bütün hakları sakıt olur. Bunun neticesini tatbikatta göreceksiniz. Bütün vatandaşlar nizamname ve talimatnameye uygun hareketten gayrı bir çare bulunmadığını, bunun dışında bahsi müştereke iştirak imkânı olmadığını müşahede edeceklerdir. Arkadaşlar, arz ettiğim gibi bu bahsi müşterekin Millî Piyangoya benzer tarafı yoktur, diğer kurum piyangolarına benzer tarafı mevcut değildir, bütün vücudu ile, bütün imkanlarıyla memleket sporunun kalkındırılmasına medar olan bir gelir kaynağıdır. Arkadaşlar, size bu mevzuda 1 - 2 misal arz etmek isterim: Biraz evvel de arz ettiğim gibi, Belçika, İsviçre, Avusturya, Almanya, İsveç, Norveç, İngiltere, Yunanistan, Romanya, Finlandiya, Danimarka, İtalya, Doğu - Almanya, Çekoslovakya, Polonya ve Macaristan bu bahsi müştereki tatbik etmektedir. Bazılarından gelen neticeler: Avusturya 1957 senesinde 11 milyon hâsılat sağlamıştır. İtalya, 1957 senesinde 369 milyon, İsveç, 1956 senesinde 8 milyon 964 bin lira, Yunanistan, (1959 neticesi alınmadı) 500 bin lira hâsılat sağlamıştır.

Şimdi arkadaşlar, memleket sporu - bedenî, ahlâki ve içtimai bütün imkân ve kabiliyetlerine rağmen - futbol, voleybol, güreş, su sporları velhasıl bütün federasyon faaliyetleri, devletçe verilen bir buçuk iki milyon lira ile idare edildiği halde, Garp memleketleri spor teşekkülleri 25- 30 - 50 milyon lira ile idare edilmekte

ve geniş imkânlara ve hazinelere sahip olmalarına rağmen bu sistemi tatbikten istiğna gösterememektedirler. Bütün dünyanın senelerce evvel tatbik etmiş olduğu bu kanunu, geciktirmeden ve bunu bir noksanlık olduğu kanaatinde bulunarak memleket sporunu bir gelir kaynağından mahrum etmemeyi vazife telâkkisi ile uygun bulduk. Memleket gençliğinin, Türk cemiyetinin ve milletin ahlâki ve manevi varlıklarının her sahada inkişafına en ufak bir zarar iris etmeyeceğine kani bulunarak bu teklifi huzurunuza getirmiş bulunuyoruz. Kabul veya ret tamamen sizin salâhiyetlerinize taallûk eden bir keyfiyettir. Ne karar verirseniz veriniz bundan sadece vicdan ve hizmet huzuru duyduğumu ifade eder neylerseniz güzel eyleyeceğinize kani bulunduğumu arz *ve* ilâve etmek isterim. (Alkışlar)

Muhterem arkadaşlar, kısaca maruzatta bulunayım. Ferit Melen arkadaşımızın temas ettiği hususları biz daha evvel huzurunuzda açıkladık ve buna istinaden kendileri takriri getirdiler. Biz bu hususları Heyeti Celiliye arz ederken, kabul buyurursunuz ki, nizamnamesine ve talimatnamesine geçecek olan bütün dünya mevzuatında mevcut bize uygun hükümleri, Hükümet olarak taahhüt etmiş bulunmaktayız. Yoksa bu esbabı mucibeydi sırf sizleri ikna için serd etmiş değiliz, Bugün için azami miktar 2,5 liradır ve hatta arkadaşım Ferda Güley'ın izah buyurduğu gibi, iştirak nispetine göre bu, 50 kuruşa kadar da düşebilir. Bunların kanunda yer alması ne kanun tekniğine ne de icaplara uyar. Çocukların katılması meselesine gelince; hazırlanacak olan talimatname Devlet Şûrasından geçecektir. Kanunun metni, burada cereyan eden müzakerat zabıtları gayet tabii Şûrayı Devletçe de gözden geçirilecektir. Bunun tatbikat şekli Yüksek Huzurunuzda izah edildikten sonra Şûrayı Devletin başka türlü hareket etmesine imkân olmadığı gibi Hükümetin de bu beyanları dışında hareket etmesi akla,, hayale gelmez. Aksi halde talimatnamede zikredilmesi iktiza eden hususların kanun metnine alınması gerekir ki, ne icap, ne kanun tekniği buna imkân verir. Başka memleketlerin mevzuatından misaller vermek isterim. Şimdiye kadar birçok memleket isimleri sayıldı. Fakat ne dünya milletlerinin ve onların maarif vekillerinin, ne de Türkiye Cumhuriyeti ve onun Maarif Vekilinin memleket gençliğinin ahlâkının, manevi varlığının, moralinin, rahne görmeden, gölge görmeden gelişmesinden başka bir emel ve vazifesi olamaz. Bütün bu kayıt ve şartlar içinde bu kanunu huzurunuza getirirken faydalı bir vazife ifa ettiğimize eminiz.

Arkadaşlar, bakınız size birkaç misal vereyim: Nizamnameye göre kupon vaktinde gönderilmezse veya bir başkasına ait olursa, bir şüphe yaratırsa, imzalanmamışsa, yollayanın ikametgâh adresi sarih ve vazıh bir şekilde yazılmamışsa, hakiki ismi ihtiva etmezse, yollayan bir okul veya bir okul talebesi ise veya bahsi müşterekte çalışan, onun karısı veya kocası olursa veya kupon üzerinde bir işaret bulunursa veya yollayan reşit yaşta değilse bu bilet hükümsüz sayılır. Bazı şimal memleketlerinde ve İngiltere'de reşit yaşı bu mevzuda 21 olarak kabul edilmiştir. Hâsılı bütün bunlar Devlet Şûrasından geçmiş Nizamnamesiyle her hal ve kârda muhalifiyle ve muaf ikiyle endişeleri bertaraf edecek bir durumdadır. Bununla iktifa edilmesini rica ederim.

Ben bahsi müşterek zannettim. Amerika kabul etmemiştir. Ferit Melene gelince; arz ettiğim gibi, kanunu daha iyi tatbik edebilmek için bunun nizamname ve talimatnamelerinde hüküm taşımasında fayda görürüz. Hem mekanizmanın iyi işlemesi hem de huzurunuza daha esaslı gelebilmek bakımından. Yalnız bir noktaya iştirak ederiz; 6' inci maddede talimatname deniyor Tensip ederseniz nizamname diyebiliriz. Bu suretle huzurunuzda vaat ettiğimiz hususların o nizamnamede her halükârda yer alacağını takdir buyurursunuz.

Efendim, Nizamnamesinde bir tek bilet alınacağı hükmü mevcut olacaktır. Bir biletten fazla alanlar olursa bu biletlerin icaplarından istifade edemezler. Dünya mevzuatını ve tatbikatını tetkik edenler bilirler ki, bunun için geniş bir teşkilât kurulur, memleketlerin en medeni vasıta ve makineleri vazedilir, kontrol edilir. Bilette adresi vardır, adı ve soyadı vardır, biletin geldiği bölge ve mıntıka vardır, kontrol memurları ve makineleri vardır. Farz buyurunuz ki, bir şahıs 100 bilet aldı, bu biletlerin 99 u batıldır. O 100 biletin muhakkak ayrı bir isme ve adrese kayıtlı olması iktiza eder. Eğer bilet adına yazılı değil veya adresim ihtiva etmez veya talimatnamedeki şu noksanı bulunursa batıldır. Talimatname esasen ona bir biletten fazlasını almaya imkân vermez. Teşkilât her türlü kontrol, tevzi ve çeşitli servisleri ihtiva eden ve makinelerle çalışan, bir kuruluştur. Bu, nizamname dışında ve ona aykırı olarak bilet satış ve tevziine imkân vermez.

Efendim, arkadaşımız üç sual tevcih buyurdular. 1 inci suale cevabım: Bu bir işletme masrafı olacaktır. Bu, Bütçe Encümeninde de mevzuubahis olmuştur. Biz

bu işin diğer memleketlerde olduğu gibi bir müesseseye verilmesini derpiş etmiştik. Ve yine kanunda vardır, millî bir müesseseye verilmek suretiyle ilk işletme masraflarının onun tarafından tekabül edilmesi gerektir. Fakat Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü tarafından işletilmesi mevzuubahis olduğuna göre, elbette ki ilk tesis masrafları bu müessesenin bütçesine konacaktır. Kanunu lütfedip kabul ederseniz, artık bu işte çalışmanın lüzumu aşikâr olur, ilk tesis masraflarının neye bağlı olacağım anlamak kolaylaşır. İkinci sual olarak, gelirini arz ettim. Üçüncü sual, posta emniyeti, Hamdullah, bugün memlekette muhaberede posta emniyetsizliği diye bir şey mevzubahis değildir ki, emniyeti hakkında bir maruzatta bulunayım.

Efendim, müsaade buyurularsa, bu kanunun kabulü halinde, Beden Terbiyesine ayrılacak olan gelir, bilaistisna memleketin bütün spor sahalarına, bütün vilâyetlere ve kazalara hizmet edecek bir şekilde tevzi ve tahsis edilecektir. Bu sebeple bundan bir hisse ayrılarak bazı belediyelere verilmesine iştirak etmiyoruz. Saniyen, Kızılay'a gelince, bu da usule uygun değildir. Biz Kızılay'dan istiane ederken, Kızılay'a da hisse ayrılması halinde, (Şimdi Danyal Bey arkadaşım da Çocuk Esirgeme Kurumunun spor faaliyetleri vardır, diyor.) muhtelif iktisadi ve menafi ammeye hadim dernekler de bir bir gelir, bize de hisse ayırın, derse; bu kanunun tatbiki gayrimümkün bir hal alır. Dünya mevzuatında da böyle bir şey yoktur. Bu takrirlere iştirak etmiyoruz, efendim.

Efendim, kanunda sarih hüküm var. Bir kere birinci madde ile müşterek bahis müsabakalarını Tertip etmek salâhiyetini Heyeti Celileniz Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğüne yeriyorsunuz. Şimdi Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğünün Tertip etmediği her hangi bir müsabaka bu kanun hükümlerine aykırıdır. Yani müsabakayı bir başkası tertip ederse, idare ederse, bu müsabakaya ait bilet ve davetiye dağıtırsa, bu maddeye göre ceza görür, madde sarihtir. Efendim, kanuna aykırı olarak müşterek bahisli futbol müsabakası tertip edenler hakkındaki ceza tasrih edilmiş. «Bu kanunun içindeki fiil ve hareketlerden dolayı suç işlenirse» bu suçlar umumi hükümlere tâbidir arkadaşlar. Misal olarak Millî Piyangoyu alalım. Millî Piyango Kanunu ile Piyango Müessesesi kurulduktan sonra oradaki muamelât resmiyet iktisap etmiştir. Bir millî piyango bileti üzerinde tahrifat yapanlar resmî evrakı tahrif edenlere ait hükme tabidirler. Cezalara gelince, arkadaşımız yanlış

metni okuduklarını ve zühul ettiklerini şimdi kabul buyuruyorlar. Efendim, Maarif Vekâletinin tasdikine iktiran hükmü, koyduğumuz talimatname için idi.

Şimdi müzakere neticesinde Heyeti Celilenin «nizamname» olmasını tasvip ettiğine göre, maddeyi şu şekilde değiştirmek lâzım geldiği kanaatindeyim, «Bu kanunun sureti tatbiki Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğünce hazırlanıp, Devlet Şûrasının tasdikinden geçecek bir nizamname ile tespit edilir.» Soldan «Maarif Vekâletinin hazırlayacağı bir nizamname ile» sesi) O halde «bu kanunun sureti tatbiki Maarif Vekâleti tarafından hazırlanacak bir nizamname ile tespit edilir.» Muhterem arkadaşlar, uzun saatlerden beri müzakere ve kabul buyurduğunuz kanunun tatbikatında hizmet, mesuliyet ve vazife anlayışımızı müdrik olarak bunun memlekete en iyi netice verecek şekilde tatbik etmeyi Hükümet adına vaat eder, göstermiş olduğunuz alâka ve lütuf tan dolayı Heyeti Celilenizi hürmetle selâmlarım. «[508]

6. Meclisin 23 Şubat 1960 tarihli oturumunda "1960 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanunu" münasebetiyle söz alan Celâl Yardımcı

" — Çok muhterem ve değerli arkadaşlarım; 1960 malî yılı bütçesi üzerinde söz alan muhalefet sözcüsü, Fransa'dan aldığı Clemeneeau misali ile söze başladı - ki sonra o misalin ne hale geldiğini göreceksiniz ve Clemeneeau misaliyle konuşmasını bitirdi. Bendeniz, usule intiba ile aynı yoldan hareket suretiyle İngiltere'den aldığımız bir parlâmento olayı ile konuşmama başlayacağım. Ancak bu olayın ruhuna nüfuz edebilmek için bir açıklama yapmakta fayda vardır. Bilirsiniz pikaba bir penny atılınca plâk değişir. Şimdi olaya geliyoruz. «İngiltere parlâmentosunda bir muhalefet hatibi, tıpkı bizim muhalefet hatiplerimiz gibi, konuşuyor, konuşuyor. Konuşuyor, dönüp dolaşıp, yine konuşuyor.» Bizim oğlan bina okur, döner döner yine okur, kabilinden.. Fakat bu konuşmalar, nihayet, gayet basiretli, gayet hâdiselerin mahiyetini esasından bilen, ciddiyetle bilen bir mebusun tahammülünü taşırıyor ve cebinden çıkardığı bir peniyi, spiker denen reisin masasına doğru fırlatıyor. Para gidip reisin masasına çarpıyor ve reis, «hangi centilmen attı bu peniyi?» Diyor: Bunun üzerine peniyi atmış olan mebus, ayağa kalkıyor ve «ben attım» diyor. Reis «lütfen celseyi terk ediniz» diyor. Mebus, «peki, ben celseyi terk

[508] TBMM, ZC, D. XI, C. 8, ss. 431-434, 441, 443-446, 449-450, 452, 455.

ederim, fakat lütfen düğmeye basınız plâk değişsin» diyor. (Soldan gülüşmeler) (Sağdan gürültüler, gülünecek şey mi? sesleri) Muhalefet sözcüsünün, fikir ve kanaatlerinin heyeti umumiyesinin ifade, ruh ve maksadını bu değişmeyen plâkta, on seneden beri değişmeyen plâkta toplamak mümkündür. İngiltere gibi bir memlekette, bir celse bile tahammül edilmeyen ve bizim on seneden beri sabırla dinlediğimiz bu değişmez plâkta beliren, sözde tenkit sesinin muhtevasını şimdi bölümlere ayırıp esasa gireceğim.

Şimdi bu tenkitlere gelelim:

1. Muhalefet sözcüsü bütçesiyle, yatırımlarıyla, iktisadi cihazlanmasıyla, fiyat politikası ile Demokrat Parti iktidarının tutumu isabetsizdir, diyor.

2. Murakabe yoktur, icrayı hükümet 'zihniyeti murakabeyi Önlemektedir.

3. Anayasaya, söylenen sözlere, programlara itibar olunmuyor.

4. Asıl mühim ders, asıl gaye, asıl hedef,

Başvekil istifa etmelidir veleddâlin âmin Şimdi, birinci kısımda yer alan iddiaları Hükümet ve iktisatçı arkadaşlarımız birer birer' cevaplandırdılar. Bu zaten bendenizin ihtisasımın hududu dışındadır. Ben diğer mütalâalar üzerin' de maruzatta bulunmaya ve mümkün olduğu kadar vaktinizi almamaya, safarinizi suiistimal etmemeye, hele ve hele, canınızı sıkmamaya çalışacağını. Murakabe yoktur diyen muhalefet hatibi, evvelâ, Meclisteki kavgaları misal olarak gösterdi vedir dalâletin mevcudiyetine işaret etti. Hakikaten öyledir. Yalnız bu kavgaların menşei, hafızanızı irşat buyurursanız daha henüz DP'nin ilk hükümet programının şu Mecliste okunduğu günlerdir, iktidara gelmiş olan DP mebuslarının büyük kısmı, muhalefette 30 mebustan gayrı bütün gelen arkadaşların hepsi yeni, birbirlerini dahi tanımazlar, hâdiselerin cereyanını bilmezler, mesele nedir, vazedilecek, poze edilecek davanın esasından malûmatları yok.

Ama bir kavgaya kararlı olarak ahzı mevki ederlerse oradan başlar, üç seneden beri, daha üç gün evveline kadar, bu kavga devam ederse, elbette ki, bu Meclisin bünyesinde veyahut partiler münasebetinde, bir dalâletin mevcudiyetini inkâr etmeye imkân yoktur. Ama bu dalâletin kaynağını araştırdığımız zaman bu

kaynağın, bu suyun durmadan, durmadan ve durmadan, muhalefet sathından nefan ettiğini açıkça görmüş oluyoruz. Şimdi arkadaşlarım, yine muhalefet mebusu arkadaşım ilâve ediyor, diyor ki, Anayasaya göre hâkimiyet fail aka düş art milletindir. Teşri ve icra salâhiyeti Büyük Mecliste temerküz eder. Meclis Hükümeti her zaman murakabe ve ıskat eder. Hâkimiyete mugayir bir gaye takip olunamaz. Hükümetin parlâmentoya hâkim olması, ne hakkı ne de haddidir..."[509]

7. Meclisin 27 Nisan 1960 tarihli oturumunda "TBMM Tahkikat Encümenlerinin vazife ve salahiyetleri hakkındaki kanun " münasebetiyle söz alan Adliye Vekili Celâl Yardımcı

"Ne yapsanız konuşacağım. (Sağdan; şiddetli gürültüler ve sıra kapakları vurma) Yani Hükümeti konuşturmayacak mısınız? Konuşacağım. Vuracaksınız, vuracaksınız; susacaksınız ve konuşacağım. (Sağdan; şiddetli ve fasılasız gürültüler) Fevkalâde iyiyim, siz kendi halinize bakınız, bana göre bir şey yok... (Sağdan; şiddetli ve sürekli gürültüler, kesilmeden devam eden şiddetli kapak sesleri) Muhterem arkadaşlarım, biraz evvel huzurunuza, İnönü'nün Hükümete ve memleket Adliyesine karşı tamamen bühtan ve tamamen iftiraya müstenit beyanatına cevap vermek için gelmiştim. Huzurunuzda derdesti müzakere olan mevzu Tahkikat encümenlerine verilmesi gereken salâhiyetlere aittir.

Tahkikat encümenlerinin Şimdiye kadar memleketin her hangi bir bölgesinde tevkife, müsadereye ait bir karar verdiği vaki değildir. İnönü'nün bahsettiği tevkifler, 30 milyona yakın nüfusu olan bu memleketin 2 - 3 yerinde meri ve cari bulunan kanunlara karşı aykırılık vukua geldiğinden dolayı adliyece yapılmıştır. Hükümetin adliyeyi tedhiş ederek tevkiflere giriştiği yolunda yaymak istedikleri propaganda ve vaki beyanlar tamamen hilafı hakikattir, Arkadaşlar, şurada henüz bütün sıcaklığını muhafaza eden birtakım müessif hâdiseler müşahede ettiniz. Bir kere dalca görüldü ki millete, hatta Meclise baskı yapmak isteyenler kendileridir. Adliyeyi baskı altında tutmak isteyenler kendileridir. Memlekette tedhiş havası yaratmak isteyenler kendileridir. Biz, Hükümet olarak Devlet idaresini Meclisi ve milleti bu tedhişten kurtarmak için kanunlarla tedbirler almak mevkiindeyiz. Tamamen masum ve meşru müdafaa halindeyiz. Milletin haklarını huzur ve asayişini

[509] TBMM, ZC, D. XI, C.12, s. 277

müdafaa edebilmek için çalışıyoruz. Uşak'ta beraat kararı veren adliye tedhişe maruz değildir, filân yerde beraat veya tahliye karan veren adliye tedhişe maruz değildir, vatka ki bir yerde memleketin ve milletin selâmeti uğruna bir iki tevkif kararı verilir, orada Hükümetin adliyeyi baskı altına aldığı manası çıkarılır. Hükümeti ve adliyeyi tamamen tenzih ederim. Bu tarzdaki bir iddia, memlekete, vatana, kanuna, idareye karşı işlenen hataların, bühtan ve iftiraların en büyüğüdür. İnönü'ye bu beyanını kemali nefretle ret ve iade ederim. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar)".[510]

4.1.2 Takrirler Üzerine Yaptığı Konuşmalar

1.Meclisin 22 Ocak 1958 tarihli oturumunda "Türkiye Öğretmenler Bankası Türk Anonim Şirketi Kuruluş Kanunu layihası ile Hususi idarelerden maaş alan ilkokul öğretmenlerinin kadrolarına, terfi, taltif ve cezalandırılmalarına ve bu öğretmenler için teşkil edilecek sağlık ve içtimai yardım sandığı ve öğretmenlerin alacaklarına dair 4357 sayılı Kanununun 11.maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun layihasının kurulacak Muvakkat Encümeninde görüşülmesi takriri " Önergeyi Maarif Vekili Celâl Yardımcı sunmuştur.

"Yüksek Reisliğe

Türkiye öğretmenler Bankası Türk Anonim Şirketi kuruluş kanunu lâyihası ile Hususi idarelerden maaş alan ilkokul öğretmenlerinin kadrolarına, terfi, taltif ve cezalandırılmalarına ve bu öğretmenler için teşkil edilecek sağlık ve içtimai yardım sandığı ile yapı sandığı ve öğretmenlerin alacaklarına dair 4357 sayılı Kanunun. 11'inci maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun lâyihasının, ehemmiyet, ve müstaceliyetine binaen, Maarif, Ticaret, Maliye ve Bütçe encümenlerinden seçilecek dörder azadan mürekkep muvakkat bir encümende müzakeresi hususunu arz ve teklif ederim." Maarif Vekili Celâl Yardımcı Takrir kabul edilmiştir."[511]

2. Meclisin 16 Şubat 1960 tarihli oturumunda "Malatya Mebusu Nüvit Yetkin'in, 27 Ekim 1957 tarihinde yapılan milletvekilleri seçimi dolayısıyla cezai, mali ve siyasi mesuliyetleri görülenler hakkında Meclis tahkikatı açılmasına dair takriri " münasebetiyle söz alan Celâl Yardımcı

[510] TBMM, ZC, D. XI, C. 1, ss. 302-303, 307
[511] TBMM, ZC, D. XI, C. 1, ss. 509

" Çok muhterem ve aziz arkadaşlarım; dün ve bugün Meclis tahkikatı sadedinde, Büyük Millet Meçlisi huzurunda cereyan eden müzakereleri dinledikten sonra, sadetten çıkmadan ve söze başlamadan, bir hakikati samimiyetle millet ve memleket ve bu Büyük Meclisin bekası adına arz ve tespit etmek mevkiindeyim. Hukuk devletleri, hukuk 'kaideleri, hukuk nizamı, hukuk usulü, nizamnameler, talimatnameler, Anayasa, içtüzük hükümlerinin hâkim olması velvelesiyle ortalığı çınlatan bu gidişe. İltifat etmek gerekirse, bundan sonra durmadan bu Meclisin nasıl bir hale geleceğini bilir misiniz? Davacısı, mahallenin huysuz bir sakini, davaları ardı arkası gelmeyen bir dedikodu listesi, suçlusu ise bir milletin mukadderatını sevk ve idare ile vazifeli Bakanlar ve Mecliste bir sulh ceza Mahkemesi hüviyetini almaktan kurtulamayacaktır. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar)

Bana, milletin ve memleketin bütün siyasi devresi içinde» veya bütün dünyadan bir tahkikat önergesi.'bir tahkikat talebi önergesi veriniz ki, bir seçmen bir iş işlerse, mesulü Vekil olur. Vatandaş bir fiil yapar; mesulü Vekil olur; nüfus memuru kasten veya sehven bir yanlışlık yapar; mesulü vekil olur. (Soldan, bravo sesleri) Kanunlarda bünyeye uymayan bir açıklık olur; mesulü vekil olur; bekçi bir iş işler; mesulü vekil olur; muhtar bir fiil işler; müdür, âmir, hâsılı Devlet hizmetinde vazife almış bir insan bir iş işler veya bir suç isnadı altında bulunur; onun mesulü vekil olur. Böyle bir şey olamaz. Ne bizde ne dünyada, (Soldan alkışlar) İstirham ediyorum. Memleketin ve milletin esas kanunları ve nizamları içinde kalarak el birliği ile iktidarın ve muhalefetin el birliği ile Meclisi bu halden kurtaralım. Milletlerin hayatı adına kurtaralım, siyasi istikrar adına kurtaralım, gelecek nesillerin siyasi terbiye ve "[512]

4.1.3. Bütçeler Üzerine Yaptığı Konuşmalar

1.Meclisin 26 Şubat 1958 tarihli oturumunda "Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1958 yılı bütçeleri " münasebetiyle söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı

[512] TBMM, ZC, D. XI, C. 11, s. 939.

"— Çok muhterem arkadaşlarım, Maarif Vekâletinin 1958 bütçesinin Heyeti Umumiyede müzakere'si sırasında bugün bir defa daha gördük ve öğrendik ki, Bütçe Encümeninden başlayıp Heyeti Umumiyeye gelinceye kadar muvafıkiyle, muhalifiyle Türkiye Büyük Millet Meclisinin muhterem azalarının Türk Milleti' nim ihtiyaçlarına, hallarına ve medeni inkişaflara vasıl olmanın imkânlarına en büyük ihtimamı sarf ederek ve harcayarak, temennileri, ikazları, irşatları ve. Hatta tenkitleriyle beraber sadece Türk -maarifine, Türk irfan hayatının ileri 'merhalelerine götürülmesinden başka hiçbir emeli ve arzusu yoktur. Bu vesile ile umumi ve yegâne emel ve arzunun bu olduğunu bir kere daha görmüş ve öğrenmiş olduk. Bu sebeple Hükümet adına ve Türk maarifi aidin a Büyük Meclisinize minnet ve şükranımızı arz ederken üniversiteleriyle, yüksek okulları, liseleriyle ortaokulları ile, teknik okulları ile ve ilkokulları ile Türk maarif camiasına mensup bütün öğretim azalarının ve mensuplarının Büyük Millet Meclisimizin bu takdir, ve irşat, 5 kez ve tesamuhuna lâyık olacak şekilde gösterdikleri faaliyetten dolayı onlara huzurunuzda teşekkür etmeyi Hükümet adına bir vazife bilmekteyim. Biraz evvel arz ettiğim gibi, Maarif bütçesinde söz alıp kürsüye çıkan bütün hatiplerin, - bir İM arkadaşın, bir iki noktai nazarı müstesna kalınırsa bütün beyanlar samimî, güzel, hayırhah ve şayanı hürmet temenniler olarak tezahür etti.

Memleket maarifi için izhar buyurduğunuz bu güzel temenni ve görüşlere Türk maarifinin lâyık olduğuna ve DP iktidarının Türk maarifini ileri merhalelere götürebilmek için memleketin feyiz ve irfanının envanterine kazandırdığı 'maddi ve manevi kıymetlere temas ettikten sonra lüzum görürsem bir iki güftügûye cevap vermek suretiyle maruzatıma son vereceğim. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar) Heyeti Celilinize temin ederim ki, bu izahlarda bulunurken, bütün arkadaşların ifade buyurdukları şekilde siyasi mülâhazaların dışında, sırf 'realitelere müstenit icra çalışmalarımızı mukayeseli bir şekilde arz etmekle iktifa edeceğim Arkadaşlar, bilirsiniz, başka memleketlerde maarifi ileri götürmek için türlü teşekküller, imkânlar ve kaynaklar vardır.

Türkiye camiasında bu işler yalnız Devlete ve Hükümetlere kalmıştır. O halde Türk maarifi adına yapılan hizmetleri üç devreye tefrik etmek, hatta üç devreye değil, iki devreye tefrik etmekte fayda vardır: Birinci devre imparatorluk devresi,

ikinci devre 'Cumhuriyet devresi. Cumhuriyet devrini de ikiye tefrik etmek lâzımdır, Halk Partisi devri, Demokrat Parti iktidarı devri. Bu hususta maruzatta bulunurken, mukayeselerimi yaparken, her mevzuda olduğu gibi, bu mevzuda da hizmetleri sevk etmiş olanları sadece şükranla yâd ederim. Arkadaşlar; Osmanlı Hükümetleri devrinden Cumhuriyet Hükümetlerine intikal eden maarif 'müesseseleri şöyledir: 1923'te 4 470 ilkokul, 72 ortaokul, 23 lise, sıfır teknik okul, 20 öğretmen okulu ve bir üniversite. 1923'te bu müesseseleri devralan Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı 27 senede -öğretmen okullarına 9, ilkokullara 8 348, ortaokullara 213, liselere 36 ilâve yapılmış, teknik okulları sıfırdan alınarak 259 a, gezici teknik kursları yine sıfırdan alınarak 152 ye, üniversiteler iki ilâve etmek suretiyle üçe iblâğ edilmiş bulunmaktadır. Gayretleri meşkûr olsun. Bu müesseseleri bu şekilde Halk Partisi iktidarından devralan Demokrat Parti iktidarı 7 senede ilkokullara 7 626, öğretmen okullarına 18, ortaokullara 285, liselere 59, teknik okullara 259, teknik 'kurslara 874, üniversitelere iki, ikisi yolda olmak üzere 4 üniversite ilâve etmiş bulunmaktadır. Her halde Yüksek Meclisiniz muhalifi ve muvafığı Demokrat Parti iktidarının bu hayırlı, bu inkişaflı ve bu feragatli mesaisini hayırla yâd edeceklerdir.

Buna itimadımız vardır. (Soldan, alkışlar) Bütçelerimize gelince: D. P. iktidarı Maarif bütçesini üniversitelerle 201 milyonda tesellüm etti. Bugün Maarif Vekaleti ve Maarif Vekâleti adına Nafıa Vekâleti tarafından harcanmak suretiyle, Türk Maarifine tahsis edilen para miktarı yalnız Maarife 551 milyon, üniversitelerine. 94 milyon ki ceman üniversiteleri ile birlikte 201 milyon lira olarak tesellüm ettiği bütçesini, 1958 senesinde 645 milyon 289 bin liraya çıkarmaysa muvaffak olmuştur. (Soldan; alkışlar) Bu bütçe, artışlarına muvazi olarak Osmanlı imparatorluğundan müdevver 10 238 öğretmene C. H. P. iktidarının 27 senede ilâve ettiği 16 982 öğretmene mukabil Demokrat Parti 7 senede 18 133 öğretmen ilâve etmeye muvaffak olmuştur. Orta tedrisat öğretmeni olarak 1923 te tesellüm edilen 1 312 öğretmene Halk Partisi iktidarının ilâve ettiği 27 senede 3 345 öğretmene mukabil Demokrat Parti iktidarı da 7 senede 1 581 öğretmen ilâve etmeye muvaffak olmuştur. Teknik tedrisat; İ950 de 4 421 öğretmenle-- tesellüm edilmiştir. 7 senede 4 786 ya iblâğ edilmiştir. İlkokul talebesi; 1923'te 341 bin iken 1950 de 1 577 000 e çıkmıştır. 1957 de 2 256 000 Türk çocuğunun ilkokulda okuması sağlanmıştır. Orta tedrisatta; 1923 teki 7 148 talebe 1950 de 76 bine çıkmıştır. 1957 de 230 bin

öğrencinin orta tedrisatta tahsil yapması sağlanmıştır. Öğretmen okulları talebesi 1923'te 2 528 iken 1950 de 15 797, 1957 de 18 506 ya çıkmıştır. Teknik tedrisatta 1923'te mevcut olmayan talebe 1950 de 69 bin olarak tahsile başlamıştır. 1957 de 117 bine çıkmıştır. Üniversite yüksek tahsil talebesi 1950 de 20 bin, 1957 de 32 bine çıkmıştır. Üniversiteler öğretim kadrosu 1950 de 1 386, 1957 de 1 856 dır. Yüksek okullar 1950 de 480, 1957 de 523 e iblâğ edilmiştir. Şimdi, arkadaşlarım; görülüyor ki, bütçe ile muvazi olarak Türk Maarifine ilâve edilen müesseseler, her gün biraz daha hızını artırmış ve Türk milleti her halükârda cehalet denilen karanlıktan külli ve katî surette kurtarılarak nura kavuşturulmanın yoluna girilmiştir ve bu yolda muvaffak olunacaktır. (İnşallah, sesleri)

Şimdi bu kısa maruzatta bulunduktan sonra bugün huzurunuza gelen hatip arkadaşların temas ettiği hususlara kısaca arzı cevap edeyim. Feyzi oğlu arkadaşımız bu seneki tahsisat ile 550 okulun yapılabileceğini söylüyorlar. Bu sene ilkokul ve köy okulları için konulan tahsisat 30 milyon liradır. Geçen sene alman tecrübelere nazaran bu sene bu para ile 550 değil, 750 - 800 okulun yapılması mutlaka sağlanacaktır. Temas ettikleri İlköğretim Kanununun derdest olduğunu ve Meclise takdim edileceğini arz ve ifade edebilirim. Terfi ve Tecziye Kanunu hazırlanmış, sevk edilmiştir, Personel Kanunu ile bazı hususlarda bir âdemi teadülü gidermek için Maliye Vekâletinde tetkik edilmektedir. Halk Eğitimi Umum Müdürlüğü ihdas edilmiştir, kadrosu Heyeti Celilinize sevk edilecektir. Yüksek Maarif Meclisi kanunu hazırdır, Meclise sevk edilecektir. Binaenaleyh gerek Feyzioğlu arkadaşımızın, gerekse diğer maarif meselelerine temas eden arkadaşların mütalâalarına Hükümetin fil hal ve hiç vakit kaybetmeden verdiği cevaplar gösteriyor ki, cümlenin rivayeti de birdir, maksudu da birdir. Cümleniz Türk Milletinin maarif ihtiyaçlarına vâkıftır. Bu vukuf Hükümetinizce de bilinmektedir, davalara el konulmuştur, halledilme yolundadır ve halledilecektir.

Yalnız sevgili arkadaşım Turhan Feyzioğlu, «Okullarda demokrasi esaslarına yer verilmesine, demokratik bir yolla öğrenicilerin yetiştirilmesine dikkat ve itina edilmesine ve sadık tebaa yetiştirilmemesine » işaret buyurdular. Bugünkü müfredat programımız bugünkü tahsil ve terbiye sistemimiz ilkokullardan alınız üniversitelerimize kadar hatta okullarımızdaki terbiyevi kollara kadar çalışma

faaliyetleri Türk vatandaşlarının, Türk çocuklarının sadece demokratik esaslar dairesinde hür söyleme ve hür düşünüp yaşama şartları altında yetiştirilecek. Turhan Bey arkadaşımız bu şartlar içinde yetişip kendisi ne mertebe sadık bende terbiyesi almışsa çocuklarımız hiçbir zaman sadık bende olmadan yetiştirilmiş olacaklardır. Öğretmen okullarımızın artırılmasını temenni buyurdular. Kendileriyle müttefikiz, Öğretmen okulları artırılacaktır.

Biz kaniiz ki, Türk milletinin maarif davası her şeyden evvel öğretmen davasıdır. Bu itibarla vakit kaybetmeden, benden evvelki arkadaşımızın bu yoldaki bir mesaisini bilhassa şükranla yâd edeceğim: Bir öğretmen okulları Umum Müdürlüğü ihdas etmişlerdir ve kanunu hazırlanmıştır. Bu kanunu ve bu kadroyu da aynı görüş ve kanaatle bendeniz Heyeti Celilinize sevk edeceğim. Bu öğretmen okullarının artırılması, öğretmen enstitülerinin artırılması ve Yüksek öğretmen okullarının tesisi, kararlarımız cümlesindendir. Hilâl Hanım arkadaşımız Maarife politikanın sokulmamasını temenni ettiler. Şayanı şükran bir hâdisedir ki, bu temenniye muhalefet arkadaşlarımız da alkışlamak suretiyle iltifat ettiler. Kendilerine teşekkür ederim. Türk irfan hayatını ilkokuldan alıp üniversitelere kadar politika cereyanlarından azade tutmak, körpe dimağların bu cereyanların ve bu çatışmaların atmosferi dışında objektif hüküm ve kanaatlerle yetişmesini temin etmek hem prensibimiz, hem de kararımızdır. Bu alkışın bundan sonra bu prensibi destekleyeceklerinin bir delili ve emaresi telâkki ettiğim için huzur duydum. (Soldan; bravo, sesleri, alkışlar) Ortaokul öğretmenleri intibak kanunu üzerindeki irşatlarım hüsnü telâkki ederim. Bununla meşgul olurum.

İlkokul öğretmenleri intibak Kanunu ise daha evvel huzurunuzda takdim edildi. Bedelsiz kitap verilmesi meselesi bütçe imkânlarıyla ilgilidir, üzerinde durulmaya değer. Bu sene için böyle bir taahhütte bulunmaya imkân yoktur. Burhanettin Onat arkadaşımızın okullarımızdaki ahlâk sistemleri üzerinde durulması hususundaki temennisine hürmet ederim. Yalnız bir iki hâdise izah ettiler. Biz Türk gençliğinin Türk milletinin ve Türk cibilliyetine uygun bir ahlâka sahip oldukları kanaatindeyiz. Arz ettikleri gibi bir iki fena misal zuhur etmişse,-bunları dünyanın her yerinde ve her devrinde mevcut olabilen mücerret hâdiselere ve bütün değişikliklere sari olarak telâkki etmek caiz değildir. imam - hatip okulları

üzerindeki, temenniler şayanı hürmettir. İmam. - hatip okullarını özel okullar adı altından çıkarıp ortaokullar arasında bir maarif sistemine tâbi tutmak üzere bir kanun hazırlanmaktadır. Kanun halen Maarif Encümeninden çıkmıştır, kadroları hazırlanmıştır. Turhan Feyzioğlu arkadaşımız verimin düşüklüğünü izah etti. Edip imar programın ağırlığından bahsettiler. Fakat bu her halükâr üzerinde durduğum bir hâdise olup hiçbirimizin meçhulü olan bir hâdise değildir. Nitekim Diyanet okullarımız vardır. Bunlar üzerinde çalışılmaktadır? Bunlardan elde edilecek neticeye göre programların ıslah ve tadil cihetine gidilecektir. Edip İmar arkadaşımız Sivas'ta 1957 de 105 ilkokulun temeli atıldığım, bunun 13 nün ikmal edildiğini ifade ettiler, doğrudur. Temeli atılıp yarım kalmış olan okulların bir kısmını bütçenin imkânı nispetinde tamamlamaya, diğer temellerin de zayi olmadan istifade edilmesine gayret edeceğiz. Münih Hayri Bey arkadaşımız, terbiyesi güç çocuklarla üstün zekâlı çocuklar üzerinde durulmasına işaret ettiler. Terbiyesi güç çocukların tahsil ve terbiyeleri mevzuu üzerinde halen Talim Terbiyede çalışılmaktadır.

Üstün zekâlı çocukların ayrı bir terbiye sistemine tâbi tutulması düşünülmemiştir ve" düşünülmesini icap ettirecek bir sebep de mevcut değildir. Heyeti Celilinizce tasvip edilen bir kanuna göre üstün zekâlı, fevkalâde zekâlı çocuklar yetiştirilecekleri müessese memleket içinde bulunduğu takdirde burada, bulunmadığı takdirde de dış memleketlere ebeveyni ile birlikte gönderilerek yetiştirilmekte ve memlekete iftihar unsuru haline getirilmeye çalışılmaktadır. Buna bu şekilde devam ediyoruz. Osman Eroğlu arkadaşımız; demokrat terbiyenin öneminden bahsettiler. Bunda müttefikiz. Demokratik terbiye müesseselerimiz de mevcuttur. Dursun Akçaoğlu arkadaşımız; okul hekimliğinden bahsettiler, kendisi ile müttefikiz. Esasen bu husustaki teşkilât kanunumuz da hazırlanmaktadır. İfade buyurdukları cihetler üzerinde ehemmiyetle durulacağını kendisine vat ederim. Türk çocuklarının bir cephesi tahsil terbiye, diğer cephesi ve en önemli cephesi de sıhhattir. Bu, iki unsuru müsavi olarak yürütmek kararındayız. Gelelim Ferda Gülay arkadaşımızın sordukları suallere; (Ferda Gülay'a hitaben) . Canım kardeşim bu tatlı havayı böylesine devam ettirip götüreydin de biz de şu mevzuda bir iki cümlecik arzı cevap edip bıraksaydık. Cevap vermeden geçersem, hiç de caiz olmaz, lâkin cevaplarımı da, yine arz ettiğim gibi, hiçbir taviz ve tam ihtiva etmeden sadece objektif olarak arz ve izah edeceğime itimat buyurunuz. Tam, çok ağırdı! Hem de

nasıl ağırdı! Şöyle buyurdular : «Manevi cihazlanmanın mesuliyetinden bahsederken bir baraj inşaatı arkasından hür bir müessesenin tahrip edildiğini, bir limanın arkasından bir hürriyet temel müessesesinin kapatıldığını söylediler. Takdir edersiniz bu, cevap vermeden geçiştirilecek bir tam değildi. Arkadaşlar, ne yaptık Ferda Gül ey arkadaşımıza sorarım. Biraz evvel Osmanlı imparatorluğu devrinden gelmişleri de şükranla yâd ettik, Halk Partisi devrinden gelenleri de hayırla andık.

Ve Demokrat Partinin Türk maarifini ileriye götürmek ve maarif davamızı halletmek için de nasıl bir gayret içinde bulunduğunu müesseselerin rakamlarının nasıl büyüdüğünü, bütçelerin nasıl çığ gibi yükseldiğini ifade ettik. Nasıl olur bu maarif müesseseleri ve maarif hizmetleri, arz ettiğim gibi, bu seviyeden alınıp şu seviyelere doğru büyürken ne yaptık ki, Ferda Gülay'dan Maarif bütçesi görüşülürken böyle bir ithama maruz kaldık? İlkokulları mı kapattık? Özür dilerim, bir hakikati ifade etmek istiyorum, vaktiyle öğretmen okullarımızın kapatılması gibi, biz de öğretmen okullarını mı kapattık, teknik okullara set mi çektik? Üniversitelere bu memlekette birbiri arkasından Türk irfan hayatının nura kavuşturulması için hizmetlerden geri mi kaldık? Yoksa (Sayın Avni Doğan arkadaşımı işar ederek diyeceğim, çünkü bundan evvelki devrelerin birinde bu mevzu burada görüşüldüğü zaman bir hâdise sebebiyle Avni Doğan arkadaşımızın hâdiseyi müdafaa ederken gözleri, yaşardı ve oturduğu yerde aradan senelerin geçmesine rağmen hâlâ aynı ıstırabı yüzünden okumak mümkün olur.) Şark'ta Şark çocuklarının okutulmaması politikasını mı tatbik ettik,-ne yaptık? (Soldan, alkışlar) Yoksa memleketimizin bütün maarif müesseselerindeki tedrisatımızı baştanbaşa diktatoral rejimlerin tedrisat programına mı tâbi tuttuk? Bu sözleri söylerken bir hakikate dayandığımı lütfen kabul buyurunuz.

Biz ne kitap değiştirdik, ne tedrisat sistemini tek parti, tek şef esaslarına uydurduk, ne de demokratik esaslardan ayrıldık. Bu sözleri neden söylediğimi ve bunda ne derece haklı olduğumu ifade etmek için şunu da arz edeceğim. Bakınız, bir zamanlar1 olduğu gibi üniversitelerde kallikalil olsa dahi – bir iki hocaya «müteaddit fırka demek, müteaddit efkârı umumiye demektir. Fırkaları kaldırmak efkârı umum iyenin taaddüt ve teşettütüne mâni olmak ve halk birliğini muhafaza etmek olur ki, bu suretle bu memleketi Balkanların güçlükle içinden çıkabildikleri adi politikacılık

şamatalarına atmamış oluruz. Çünkü memleket mütesanittir, vahdete muhtaçtır» dedirterek bunu mu tedris ettirdik arkadaşlar? (Sağdan gürültüler «tarihini söyle» sesleri) Müsaade buyurun. Mehazını takdim edeceğim. Şimdi burada kimseyi teşhir etmek istemiyorum. Ama arzu buyurursanız, mehazı size takdim ederim, tarihini, kitabını, sahifesini ve kimin bu dersi verdiğini okursunuz. Bir diğer misal, Bir diğer inkılâpçı hoca, inkılâp tarihi dersinde «hükümetin parlâmento tarafından murakabe edilmesi işi çok fırkalı memleketlerde Devlet çalışmasını güçleştirir.

Partiler çoğalınca politika işlerini meslek edinmiş birtakım türedi adamlar belirir ve devletlerin, milletlerin hizmetlerinde vakit kaybeden gayesiz çalışan ve birbirini boğazlayan bir didişme başlar, istikrarlı bir devlet çalışmasını imkânsız hale koyar. Binaenaleyh, çok fırkalı hayat mezrumdur.» Bu 1938 den sonra söylenmiş derslerdir. - (Sağdan gürültüler) («kim söylemiş? Açıkla» sesleri) Bir baraja mukabil bir hürriyet müessesesi, bir temele mukabil bir irfan ocağını tahribi ettiniz diyenlere karşı bu kadar verdiğimiz cevabı hoş görünüz ve sükûnetle dinleyiniz. (Sağdan gürültüler) «Siyasi parti hayatında, bilhassa üzerinde durulmaya lâyık başlıca bir unsur şeftir. Şef nüfuzu olmaksızın hiçbir toplulukta dirlik düzenlik ve güler yüzlülük olamaz» mı dedirttik? Soldan gülüşmeler) Merak eden arkadaşlara mehazı veriyorum.

O halde arkadaşlar, Ferda Gülay arkadaşıma sormak hakkımdır ki, Maarif bütçesi görüşülürken, Maarif bütçesi münasebetiyle tamam yaparken tahrip edildiğini söylediği kabul ettiği, beyan ettiği müessesenin hangi müessese olduğunu bildirmeye davet ediyorum. Sarih olsun. Çünkü yuvarlak sözlerle, ipham perdesi arkasında tereddütler yaratacak şekilde, ezanı yanlış istikametlere sevk etmemek lâzımdır. Mademki, bir fikir münakaşası üzerindeyiz ve bir iddianın ispatına tevessül olunuyor, o hal- de uzaktan taş atıp kaçmak caiz değildir. Menzile girmeli ve savaşı menzilden vermeli. (Soldan, alkışlar) Savaş menzilden verilirse hakkın ve galebenin kimin tarafında olduğunu Büyük Meclis takdirden aciz değildir. Şimdi, maruzatınım nihayetine gelmişken bir noktaya temas etmek zarureti edeyim: «Feyzioğlı arkadaşımız üniversite hocalarının memlekete tutacağı ışıkta zarar değil, ancak fayda görürüm» diyorlar. Tamamen kendisiyle müttefikim. «Hoca ilmî metotla çalışarak

vazifesini yapmalıdır.» Tamamen kendisiyle müttefikim. Bundan dolayı endişesi olmamalıdır. Yalnız bir noktaya temas edeceğim.

Lütfen söylediğinizi duyulacak kadar yüksek sesle ifade ederseniz, huzurunuzda cevap vermeye hazırım ve samimiyetle söyleyeyim ki, cevap vermeye muktedirim. (Soldan, alkışlar)Ben, kürsüde tekerleğine taş konacak bir adam değilim. Şimdi bir noktada ihtilâfımız var Feyzioğluyla: Üniversite hocası! (Hükümet üniversite hocasını dilediği anda vazifesinden uzaklaştırmak salâhiyetine sahip olmamalıdır. Hükümet hiçbir zaman dilediği anda sebep, illet kanun ve nizam olmadan bunlara istinat etmeden vicdani kanaat ve hukuki kanaatleri objektif olarak tesis eylemeden dilediği zaman, dilediği şekilde üniversite hocasını kürsüsünden aldığı, alabileceği...) ithamını sureti kafiyede reddederim. Söz buraya gelmişken şu noktaya temas etmek istiyorum: Büyük Meclisin ve amme efkârının huzurunda arz ve ilân ederim ki, Hükümetle üniversitelerimiz arasında hiçbir mesele yoktur. Hür ilmin, müstakil, muhtar üniversitenin taraftarı ve müdafiiyiz! (Soldan, bravo, sesleri). Hükümet olarak, üniversitelerin muvaffakiyetini ve ilmen inkişafını istiyoruz. Bu uğurda çalıştık, bu uğurda çalışacağız! (Soldan, bravo, sesleri)...

Hükümetle, Devletle üniversitelerarasına sokulmak istenen nifaktan vazgeçilsin. Üniversitenin büyük hizmeti ve muhterem mensuplarının aklıselimi, Hükümetin basireti, Hükümetle üniversite arasına sokulmak istenen gayretleri semeresiz kılmıştır, semeresiz kılacaktır! (Soldan, bravo sesleri, alkışlar)... Teşkil edecek münferit ve mücerret hâdiseleri alıp, kanunlara ve bizzat ilme uymadığı için kimin tecviz ettiği malûm olan o vakıaları alıp bu vakıalar üzerinde yapılan tasarrufları üniversitelerimizin heyeti umumiyesine sâri ve şamil telâkki etmek hatadır. Ne Hükümet ne de muhterem üniversitelerimiz bu mücerret vakaları üniversitelere şamil addetmektedir. Binaenaleyh bu hava ve hevesten vazgeçilmesi niyazındayım. Üniversitelerimizin itilâsını görmek emelimizdir, memlekete ilim saçmasını isteriz. Üniversitelerimizin bu emeli tahakkuk ettirmek yolunda olduklarına kaniiz. Bunun yanında hakkaniyet ve adaletten ayrılmadan kanun icaplarını yerine getirmek, memleketin nizamının bekçiliğini imanla yapmak vazifemizdir, arkadaşlar. Arkadaşımız bir bahse temas ettiler, dediler ki, «Üniversiteler Kanununun üçüncü maddesinin (E) bendi, üniversitenin Türk

toplumunun fikrî seviyesini yükseltmekle vazifelendirildiğini tespit etmiş bulunmaktadır.» Buna hiç şüphe yok. Bu vazifenin ifası hakkında biraz evvel Muhterem Behzat Bilgin arkadaşımız huzurunuzda arzı cevapta bulundular.

Bunu tekrar etmeden bir diğer noktayı da bendeniz kısaca tafsil etmek mevkiindeyim. Arkadaşlar; üniversitenin Türk toplumunun genel seviyesini yükseltmesi, feyzini halka yayması arzu edilen bir keyfiyettir, buna şiddetle taraftarız. Profesörlerin ilimlerini üniversitenin duvarları arasında tutmayarak halkı tenvir mahiyetinde neşriyatta bulunması ve feyzinden istifade ettirmesi can ve gönülden arzu edilen bir keyfiyettir, fakat bunları ilmin objektivitesi ve tarafsızlığı içinde yapmak mecburiyetindedirler. Bir ilim mensubunun ilmin objektif mutaları dışında günlük politikaya uyarak nümayişi davet eden bir şekilde yapmaya kalkarsa, kanunu ve bizzat ilmi karşısında bulur. Evvelâ Üniversite Kanununun 46'inci maddesini karşısında 'bulur, 'saniyen Memurin Kanununun 9'inci maddesini karşısında bulur ve nihayet ilmi karşısında bulur. Evvelâ Türk irfan (hayatının mihrak: noktasından birisi olan Ankara Üniversitesidir. Ankara Üniversitesi, 3.X.1957 tarihinde ittifakla şu kararı ittihaz etmiştir : «Üniversite profesörlerinin siyasetle meşgul olmaları karşısında üniversitelerde talebenin aydınlatılmasında vazifeli olan profesörlerin ve neticeten üniversite öğretim üyelerinin siyasi hayatta fiilen vazife 'almamasına ve ancak Üniversiteler Kanununun 3 'üncü maddesinin E bendinde cevaz verdiği yayınlarda bulunması hususuna ittifakla karar verildi.» Demek ki, arkadaşlar, bizzat ilmin bir mihrakı olan, bir şubesi olan Ankara Üniversitesi, hocaların siyasi teşekküllerde vazife aldıklarını ve hocaların Üniversiteler Kanununun 3'üncü maddesinin E bendinin tecviz etmediği siyasi yayınlarda (bulunduklarını görmüş, anlamış ve bunu tecviz etmemiştir ki, hu karara varmıştır.

Yalnız Türk üniversitesi ani bunu düşünüyor? Başka üniversite yok mudur? Arz edeyim biliyorsunuz; bilhassa muhalefete mensup olanlar hâdiselerin bu mevzudaki tahlil ve tetkiklerine giriştikleri zaman her şeyden evvel karşımıza unsur ve silâh olarak ilmi ve tercihan Garp ilmini çıkarmışlardır. Bizim silâhımız da aynen onların silâhı kıymetindedir. Biz de aynı ilme başvuracağız. Görelim, "bakalım, Avrupa ve Amerika üniversiteleri nasıl bu meseleyi halletmişler? Ordinaryüs

Profesör Hirsdh - ki yanılmıyorsam Feyzioğlu da bir zamanlar kendileri hakkında beyanatta bulunmuş ve on'dan feyiz almıştır, bakınız ne diyor? ('Dünya üniversiteleri ve Türkiye'de üniversitelerin gelişmesi) kitabından okuyorum : «İngiltere ve Amerika'daki üniversiteler üzerinde yazılmış birçok tetkikleri, hem kendi görüşleriyle hem de dünyanın muhtelif üniversitelerinde profesörlerin ilim hürriyeti, meslekinin disiplini ile mahduttur. Eğer hoca bu disipline tâbi olmayacaksa bu meslekten ayrılıp gazeteci veya politikacı olmak icap eder.» (Soldan, bravo sesleri, alkışlar) («Feyzioğlu hocasının sözünü tutmuş» sesleri) Cambridge Üniversitesi profesörlerinden Ernest Baker şunu söylüyor : «Üniversite profesörü ilim için ilim yapar. Kürsüde - rahlei tedrisinde bulunan talebe karşısında..» - dikkat buyurun, kürsüde diyor ve kürsünün dışında muhtelif gazetelerin polemik sütunlarına kadar götürmüyor. Biz bugüne kadar bu mevzuda üniversitenin ne maddi, ne manevi ilim ve faaliyet sahasına, ne fiilin, ne fikren başımızı çevirip bakacak değiliz. Bir üniversite ilim yapar, siyaseti konuşturmaz.

Dışarıda politikanın fevkinde bulunmayı bilirse işte o zamandır ki, akademik hürriyete hiç kimse müdahale etme cesaretini kendisinde bulamaz. Yine Hirş, Feyzioğlu arkadaşımızın, feyiz kaynağı olan Hirş Amerikan ve Avrupa üniversitelerinin durumunu tetkik ederken ve Avrupa ve Amerika üniversitelerinin politika cereyanlarına kendilerini kaptırmalarının mahzurlarını anlatırken, partilerin, talebe ve profesörlerin arasına soktukları siyasi tahriklerin ve hafiyelik sisteminin üniversitelerde çok fena hâdiseler meydana çıkmasına sebep olduğunu belirtmektedir. Bu hâdiseler gözümüzün önünde cereyan ederken Avrupa ve Amerika'ya gitmeye ne lüzum var? (Soldan : «Bravo» sesleri, alkışlar.) Arkadaşlar, görülüyor ki, ilmin siyasete, hele üniversite çatısı altında siyasete karışması, siyasetin ilme bulaşması muhassalası hayır değil, sadece ve sadece şer tevlideder. İşte bu sebepledir ki, bu şekilde hareket edenler, Türk vâzıı kanununun ruh ve maksadına ve memleket gençliğinin irfan hayatına tamamen uygun olarak ısrar ettiği kanunları karşısında bulur.

Bu kanunların icra salâhiyeti vekâletimize mevdudur. Biz, bu kanunu tatbik etmekle mükellefiz. Bize bu kanunu icra ettiğimiz için hesap sorulamaz, icra etmez, ihmal edersek mesul oluruz. (Soldan : «Bravo» sesleri, alkışlar) Bu itibarla bu kanun

8 sene zarfında Türk üniversitelerinde 3 hâdiseye tatbik edilmiştir. Bunların her üçü de ihtiyati tedbir mahiyetinde tatbik edilmiştir. Birisi, iade edilmiş, (Soldan, «Birisi meydanda» sesleri) birisi istifa ile sahayı şümulden çıkmış... (Devamla) — Bir diğeri, malûmuâlileri bulunan hâdisedir. Şimdi acaba, şunu iddia edebilirler mi? Meselâ; Turhan Feyzioğlu arkadaşımız o telmihli lisanı ile anlatırken iddia edebilirler mi ki, bu icrai tasarrufların yapıldığı tarihlerden evvelki muhtariyet ve tedris serbestisi icrai tasarrufların cereyanından sonraki muhtariyet ve tedris serbestisinden daha üstündür? Feyzioğlu arkadaşımız şunu iddia edebilirler mi ki, kendileri üniversiteden ayrılmakla üniversite kervanı yürümekten geri kaldı?. (Soldan, bravo sesleri) Hayır arkadaşlar. Emin olunuz ki, Türk üniversiteleri ve bunlara mensubolan ilim adamlarının ilmî, feyzi, salâbeti ilmiyesi, düşüncesi ve tefekkürü, bu hâdise sebebiyle alman kararları ancak o hâdiselere maksur ve münhasır addetmiş ve yine öğrencisine ve Türk toplumuna (tâbir caizse - cemaat ne derse desin, imam bildiğini okur - kabilinden) karşı olan vazifelerini eskisi gibi yapmakta bulunmuştur. Eğer bu kararlarla bir şeyin değiştiğini zannediyorlarsa ben netice-i kelâm olarak şunu arz etmek isterim, her şeye rağmen üniversitede âlem yine ol âlem, üniversitede devran yine ol devran ve üniversitede ilim kervanının memleket hizmetindeki yürümesi yine aynı yürümedir. Bu iddia sahiplerine, bunun hilâfına iddia edenlere son söz olarak : Zehi tasavvuru bâtıl, Zehi hayali muhal. derim. Maruzatım bundan ibarettir. (Soldan : Bravo, sesleri, şiddetli ve devamlı alkışlar) — Muhterem arkadaşlarım; bir noktaya çok kısa, beş dakikadan da kısaca cevap vermek istiyorum. (Sağdan; gürültüler) (Muhalefet saflarından kısmen ayağa kalkmalar) (Soldan; «Reis Bey, nizamnameyi tatbik et», sesi).

«Eğer Kübalı arkadaşımız ve kendisi hakkında alınan karar, Üniversiteler Kanununun 46 ncı maddesine göre alınsaydı, bir diyeceğimiz olmazdı», buyurdular. Kendisi hakkında alınan karar, keyfe mayeşa bir karar değildir. Üniversiteler Kanununun 46 ncı maddesinin (B) fıkrası esbabı mucibesiyle alınmıştır. Çok muhterem arkadaşlarım, tetkiksiz. Mesnetsiz, ezbere konuşma sahasında bendenizin Emin Soysal arkadaşımıza yetişmek imkânım yoktur. (Soldan, gülüşmeler) Hakikaten o kadar mesnetsiz, tetkiksiz, ezbere konuşuyor ki; «Lise açtınız, öğretmeni yok.» diyor.

Fizik hocası yoksa, dersi kapatılmış mıdır (Soldan, alkışlar) Memleketin maarif davasını gayet sarih olarak arz ettim. Bu memlekette maarif mevzuu her şeyden evvel öğretmen yetiştirmek davasıdır, dedim. Ve öğretmen yetiştirmek için de içinde bulunduğumuz gayretin mahiyetini, bütçelerimizi bu mevzuda ne şekilde seferber ettiğimizi anlattım. Halk Partisinin 27 senede yaptığı 29 okuluna mukabil bizim 7 senede 18 okul ilâve ettiğimizi söyledim. Şimdi diyor ki; «Enstitüleri öğretmen okullarına tebdil ettiniz, bu şekilde öğretmen okulu açtık diyorsunuz.» Hayır efendim.

Biz zamanlarında açılan enstitüleri kendi bilânçoların aktiflerine koyduk, ondan sonra ilâve ettiklerimizi anlattık. Şimdi başka şey izafe ediyor. Ezbere konuşuyor arkadaşımız; «Çok yerde öğretmen yok.» diyor. «Afşin'de, Andırın'- da, Elbistan'da, Göksün'da öğretmen yok.» diyor. Halbuki Afşin'de 3, Andırın'da 7, Elbistan'da 7, Göksün'da 3 öğretmen var. Diğer dersler de yardımcı öğretmenlerle kapatılmaktadır. Şimdi müsaade ederler mi, tensip buyururlar mı, tecviz ederler mi; vaziyet bu arz ettiğim şekilde iken, yani bu kadar öğretmen varken, buna rağmen; «Mademki kâfi miktarda öğretmen yok, öğretmeni olmıyan bir ortaokulu ben ne yapayım?» diyerek Afşin, Andırın, Elbistan ve Göksün ortaokullarını kapatmayı tecviz ederler mi? İnsaflı olmak lâzımgelin arkadaşlar... Okullarımızı kapatmak değil, onlara imkân vermek, takviye etmek lâzımdır. Burada bu mevzularda tenkid edilecek hiçbir taraf yoktur. Öğretmen denilen şey bir mektep gibi, dört duvar gibi öyle bir senede, altı ayda ikmal ediliverecek bir şey değildir.

Bunun müesseselerini hazırlamak, yetiştirmek lâzımdır. Yolda olduğumuzu ifade ettim, yine de tekrar ediyorum. Liseler bahsine gelince; ortaokulları ve liseleri boş bırakmadık. Liseleri tesis ederken ilk defa birinci sınıflarını açtık, bir sene sonra buna ikinci sınıfını ve mütaakıp senelerde de diğer sınıflarını ilâve ettik. Bu suretle de liseler kuruldu. Ders vasıtalarına gelince; iki türlü ders vasıtası vardır. Birisi, sıra gibi, tahta gibi, tebeşir gibi, silgi gibi vasıtalardır, bunlar mevcuttur. Diğer vasıtalar ise, fizik, kimya aletleridir. Meselâ bu sene 10 lisenin 52 bin dolar tutan bu gibi aletleri için transfer yaptık. Bunlar gelmek üzeredir. Ford Fondasyonu Anlaşması ile Orta Tedrisat Umum Müdürünü sureti mahsusada yüz bin dolarlık bir döviz tahsisi ile mekteplerimize tedrisat vasıtaları getirmesi için Almanya'ya göndermiş bulunduk.

Görülüyor ki, bir samimî gayretin içindeyiz. Bu mevzu ne zaman tenkid edilir? Yine söylesem politika yapıyorsun, diyeceksiniz. Atalet içinde gecen devirler varsa, günlerin atalet içinde geçtiğini biliyorsanız Sayın Emin Soysal, gelin burada söyleyin de istifade edelim. Ama gayret içindeyiz, bütün meselelere vâkıf ve nafiz bir şekilde bütün meselelerimizi halletme yolundayız. Memleketin takati nispetinde bu meselelerin halledileceğinden şüphe yoktur. Zatıâliniz; «Lise var, hocası yok, ortaokul var, ders vasıtası yok.» diyerek ezbere konuşuyorsunuz. Hocasınız, Allah aşkına ezbere "konuşmayın ye bizi bırakın da rahat çalışalım. (Soldan, alkışlar)

Arkadaşlar, biz hâdiseleri 'burada müsamaha ile takip ederken iddialar, temenniler itham şekline inkılap edince, takdir edersiniz ki, peşini hıralfemamak lâzım gelmektedir. Evvelâ huzurunuza geldiğim zaman dedim ki, Emin Soysal Bey arkadaşım ezbere konuşuyorlar. İkinci defa geliyor ve diyor ki : «Ne kadar Öğretmen mürihaldir, söyleyin.» Ezbere çalıştığınız şundan sabit ki, gerekçeyi okumamış (bulunuyorsunuz, ezbere konuşuyorsunuz. Bir vekâlette 70 küsur bine yakın kadro olursa-, üniversiteler, Devlet operaları, beden terbiyesi, akademiler v.s. muazzam bir manzumeyi sevk ve idare eden bir vekâlet nasıl olur da Emin Beyefendinin *ezbere ortaya attığı meselelerin kökünü tetkik edip, ortaya çıkarabilir? Gerekçede sorduğu husus açık olarak yazılıdır. Orta kısımda 7 480 öğretmen kadromuz bulunmaktadır, 8 114 öğretmene daha ihtiyaç vardır.

O halde neye hali soruyorsunuz? Gerekçede şu izahat da vardır : Bu 3 114 öğretmenin 1 422 si maharet dersleri öğretmenidir. Yani maharet derslerinden maksat; beden terbiyesi, resim, elişi, müzik. Bunları çıkardığınız zaman kültür dersleri öğretmeni ihtiyacı bütün Türkiye'de 1 692 dir. Yine politika yapıyorsun diyeceksiniz ama ne yapayım, 27 senelik atalet devresi içindeki noksanlığı 1 692 öğretmene kadar indirebilmiştik (buna sadece teşekkür etmek lâzımdır. Bu açık bulunan 1 692 öğretmenlik de öğretmen vekilleriyle kapatılmaktadır. Görüyor musunuz nasıl ezbere konuştuğunu1? Sonra buradan, kürsüden inerken «mitinglerde, kongrelerde dolaşıp konuşacağına maarif işlerine baksın» diyor... (Devamla) — Bana itibar etmiyorsunuz. Maarif Vekili olarak hayatım sabahın sekizinden gece yarısı saat ona kadar vekâletimde çalışmakla geçmektedir. Bu memleketin maarif davasına hepiniz gibi cidden gönül vermiş, bu davanın tahakkukuna Hükümetimle birlikte

çalışmaktan (başka emelim olmamıştır. Allah bizi bu yolda muvaffak kılsın, başka maruzatını yoktur. ('Soldan, alkışlar)

Arkadaşlar, Güzel Sanatlar Akademisinin teşkilât kanunu hazırlanmıştır. Müessesenin mimari kısmında esaslı 'ıslahat derpiş edilmiştir. Akademinin bünyesinde Türk Sanatları ve Mimari Araştırma Enstitüsü kurulması hususu da kararlaştırılmış ve buna ait rapor tanzim edilmiştir. Arkadaşlarımızın istemiş oldukları hususlar rapor da mündemiçtir.

Efendim; Avrupa'ya, Amerika'ya Maarif Vekâleti tarafından döviz tahsisatı verilmek suretiyle giden talebeler iki gruptur: Birisi; Devlet hesabına muhtelif vekâletler, İktisadi Devlet Teşekkülleri hesabına giden talebelerdir. Bunlar imtihana ve tahsilini ikmal edip geldikleri zaman mecburi hizmete tabidirler. Gelmeyenler için gönderen müesseseler takibatta bulunurlar. Bir de ikinci grup talebe vardır, bunlar kendi hesaplarına tahsile giderler. Biz, bu şekilde giden talebeleri gidip gelmemeleri veyahut kendi meslekleri dışında çalışmaları halinde bir takibata tâbi tutamayız. Biz, ancak talimatnamesine göre, döviz verildiği için, giden bir talebenin bu talimatname ahkâmına göre okuyup okumadığını takip ediyoruz. Talimatname ahkâmına göre tahsiline devam ettiği takdirde döviz verilir, devam etmediği zaman ise döviz kesilir. Tahsil bittikten sonra yahut yarıda kaldığı için dövizi kesilen talebenin gelip gelmemesi, takdir buyurursunuz ki, Hükümeti alâkadar eden bir keyfiyet değildir. Yalnız giden talebelere döviz verilmesi hakikaten esaslı şekilde tanzim edilmiş bir talimatnameye tâbidir. Fakat bu talimatname kâfi görülmediği için yeni bir talimatname üzerinde çalışılmaktadır. Memleketin döviz kaynağının mahalline masruf olması için, kendi hesaplarına gitmiş olsalar dahi, talebenin en iyi şekilde bundan istifade etmesi derpiş edilmektedir. Aynı zamanda müfettiş ve kültür ataşeleri tarafından bu çalışan, çalışmayan, işi havaiyata vuran, talimatnameye uygun hareket eden veya etmeyen talebelerin teftişleri yapılmakla beraber, bunların durumlarını tetkik etmek, uygun harekette bulun unvanların dövizlerini kesmek üzere sureti mahsusa da iki kişilik munzam bir müfettiş heyeti de gönderilmiş bulunmaktadır.

Ayrıca Maarif Encümeninden çıkan ve Bütçe Encümenine tevdi edilen yeni bir kanunla 20 kişilik bir kadro alacağız. Bu talebe müfettişleri, bu hizmetleri ifa için gönderdiğimiz memleketlerde aynı zamanda memleketimizle gittikleri memleket

arasında kültür münasebetlerini de yepyeni bir sahaya inkılâbett ireceklerdir. Bu suretle mesele üzerinde daha esaslı bir şekilde durmak mümkün olacaktır.— Efendim, bir noktaya cevap vermek lüzumunu hissettim. Bir arkadaş biraz evvel, Köy okullarının köylü çalıştırılmak suretiyle yaptırıldığını, yani eski usule benzer bir şekilde yapıldığını ifade eder gibi oldu. Huzurunuzda samimiyetle ifade edeyim ki, bugüne kadar köy okullarının, vali ve idare tarafından, köylülerin çalıştırılması suretiyle yaptırıldığına dair bir şikâyet vâkı olmadı. Yalnız hazan köylülerin yıllar borçlan faslına Maliye Vekâletince aktarılacak tahsisattan ödenir.— Çok muhterem arkadaşlar, memleket maarifi için izhar buyrulan alâkadan dolayı Hükümet adına şükranlarımı arz ederken Türk vatanı için hayırlı olması temennisinde bulunur ve bütçenin tatbikatı sırasında yardım ve müzaheretinize daima muhtaç bulunduğumuzu arz ve ilâve etmek isterim."[513]

2.Meclisin 25 Şubat 1959 tarihli oturumunda "Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1959 yılı bütçeleri " münasebetiyle söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı

" Efendim, vekâletimize ait bir rakamın izahında bir zühule düşüldüğü kanaatindeyim. Bunu tavzih etmek isterim. Sim Atalay arkadaşımız, «Aydın'a ne verildi, Kars'a ne verildi?» dedi. Yanlış bir beyandır. Aydın köy okullarına yardım faslından 1 milyon 900 bin lira, Kars için 2 milyon 830 bin lira verilmiştir. (Soldan, alkışlar) Çok muhterem arkadaşlarım; Maarif Vekâleti bütçesinin müzakeresi sebebiyle söz alan Demokrat Parti gurubuna mensup Sayın Ünal, Sayın Morgu ve Sayın Mehmet Karasan arkadaşlarıma bilhassa teşekkür ederim, cevaplanması gereken hususlar hakkında tatminkâr cevaplar vermek, rakamlar zikretmek suretiyle yükümü tahfif ettiklerinden dolayı ayrıca minnettarım.

Sayın Ferda Güley arkadaşımızın konuşmasından söz açmak istiyorum. Ben bu arkadaşımızı Meclise teşriflerinden beri esprileriyle tanıdım. Fakat çok gariptir ki, esprileri daima geri tepen bir silâh halinde tezahür etti. Meselâ, bundan evvelki bütçe müzakereleri ve encümende üniversitelerin muhtariyetinden bahsederlerken, Üniversite muhtariyetinden üniversitede bulunması gereken bir ilim gülü olmasını ve

[513] TBMM, ZC, D. XI, C.2, ss. 247, 745-751, 753, 764-766, 770, 772, 783-784, 802.

ancak o gülün Maarif Vekilinin yakasına takılmış bir gül olmamasını temenni etmişti. O zaman verdiğim cevap şu olmuştu: Üniversite muhtariyetini, üniversitenin bahçesinde bir güller mecmuası olarak görmek istiyoruz; o gül mecmuası ilmiyle, ilmin objektif memleket gençliğine, memleket ilmine, memleket irfan hayatına rengiyle, rayihasıyla ışığıyla ve bütün feyziyle nur saçan bir bahçe olsun, istiyoruz. Biz buradan ne bir gül koparıp yakamıza takmak istiyoruz; ne de o gül mecmuasını bozmak. Ancak kırk yılda bir varsa o bahçeyi ayrık otlarından temizlemek istiyoruz. (Soldan, alkışlar) Arkadaşım bir lâmbadan bahsetti.

İlim muhtariyetini ve üniversite muhtariyetini Halk Partisi devrinde meydana getirilmiş bir ilim ışığı diye tavsif ettiler ve ondan sonra bu ışığın yavaş yavaş söndüğünü ifade ettiler. Şimdi bu ışığın sönüp sönmediğini burada izah edeceğim, ilme, kanuni realitelere dayanarak izah edeceğim. Elbette ki, espriyi, geri tepen bu espriyi, cevaplandırmadan buradan bir adım atmayacağım,. Bu ilim lâmbasını yaktınız. Buna memleketin ilim ve irfanı adına teşekkür ederim. Yalnız (biliniz ki, ilim lâmbası gaz ışığından, elektrik ışığına, meşaleye inkılap etti. (Soldan, alkışlar) ilim lâmbası çoğaldı, o kadar çoğaldı ki, bunların söndüğünü iddia etmek bizatihi yaktıklarını söyledikleri üniversite ışığını inkâr etmek demektir. Demek oluyor ki, Ferda Gül ey'e göre bu memlekette üçten alınarak 6 ya çıkarılan üniversiteler, memleketin bünyesinde vakarla çalışan üniversiteler yoktur. Çıkardığı netice bu. Ama haber vereyim, bu ışıklar üçten altıya çıktı.

Yarın düzinelerle olacak. Suni zannettiğiniz meşalenin ışığından gözleriniz karardığı için görmüyorsunuz. Üniversite muhtariyetini bütün vücudu ile, esaslarıyla tekabül etmiş, varlığının, bekasının mevcudiyeti işini gönülden arzu etmiş bir iktidarın Hükümeti, üniversite ve ilim muhtariyetine asla müdahale etmemiştir, ilim adamını susturmamıştır. Biz şunu iddia ettik. Üniversite muhtariyeti, üniversitede ilmin objektif mutaları içinde, ilme tahsis edilmekle feyizli olur. Üniversite muhtariyetinin, ilim muhtariyetinin günlük politikaya karışmasını ret ve nehyeden bir zihniyete sahip bulunuyoruz. Yalnız biz mi? Bütün dünya memleketlerinde usul budur, tatbikat, budur. Dünya milletleri ilim adamlarına, bilhassa üniversite hocalarına «Politika yapar mısınız?» dediğimiz zaman, aldığımız cevap şudur : «îlim yapmaktan vaktimiz yok. ki politika yapalım.» (Sağdan, gürültüler)

Lâf atmakla iş bitmez. Dinleyeceksiniz, daha çok şey söyleyeceğim. Arkadaşlar, biz, 1958 bütçesinde ilmin muhtariyetine müdahale olmadığını, ilim ve üniversite muhtariyetinin ne demek olduğunu izah ederek bizzat kendilerinin istinat ettiği ilim adamlarının fikir ve mütalâalarından faydalanarak dersimizi verdik. Fakat anlıyoruz ki, (hâlâ bu ders kavranamamıştır. Onu tekrarda fayda vardır. Arkadaşlar, bir kere ilmin politikaya. karışmaması Ankara Üniversitesince ittihaz edilen bir karar cümlesindendir.' Saniyen İstanbul Üniversitesi bu hakikati teyit etti.

Bunun dışında, dünya memleketlerindeki ilim adamlarının sarih mütalâalarını burada huzurunuza getirdik, Bunlar, ilmi politikaya karıştırmak isteyen üniversite rahlei tedrisinde bulunan, objektif ve bitaraf usullerle yetiştirilmek mecburiyetinde bulunduğu memlekette gençliğini birtakım cereyanlara sürükler-, zararlı olur. Bu kanaatte olmayanlar ilmi terk edip gazeteci olsunlar demişlerdi. Biz bunu uzun uzun tekrar ettik. îlim ve (hakikat bir cepheden mütalâa edilirse bu zihniyette olan insanlarla münazaraya girmeye imkân yoktur. Hükümetin aldığı karar hiçbir zaman, bir üniversite muhtariyetine müdahale olmayıp, ilmi politikanın yıkıcı ve ihtiraslı cereyanlarında korumak gayesine matuftur. Bizzat üniversite kendi bünyesi içerisinde bunu halletmiş ve karara, burada çıkıp hâlâ ilim ve üniversite muhtariyetinden bahsetmek bizatihi üniversite muhtariyetini anlamamak demektir.(Sağdan, gürültüler, yalnız sen mi anlarsın sesleri)

Şimdi arkadaşlarım, Turhan Feyzioğlu arkadaşımıza gelelim. Allah razı olsun, burada Ziya Paşanın ruhunu sadetti. «Anlar ki verirler lâf ile dünyaya nizamat; bin türlü teseyyül 'bulum »r hanelerinde.» (Sağdan gürültüler)

Ben Grup Sözcüsü olarak sana hitap ediyorum, müsaade et ve bekle. Espri yalnız sizin inhisarınızda mıdır? (Sağdan, gürültüler) Espri sadece yalnız sizin inhisarınızda mıdır? Espri sizin. Fikrin mahiyetini idrak edebilmek için, sonuna kadar dinlemek lâzımdır. Bir kelime ile nasıl ithamlı konuşabilirsiniz? Şunu demek istiyorum. Bir Meclis Grubu adına çıkıp burada memleketin maarif hayatının ne safhada olduğundan bahsettiniz. Tenkit ettiniz, şu yok dediniz, bu yok dediniz. Hücum ettiniz. Bunu bir Grup Sözcüsü olarak yaptınız. (Sağdan, gürültüler)

Grup adına konuşma yaptınız. Şunu demek istiyorum, bekleyiniz beyler. Şu hâdise bana bir olayı hatırlattı. Onu burada arz edeyim: Allah rahmet etsin. Hafızamda yanlış kalmadı ise, o zaman küçük yaşlarda idim, Serbest Fırka yeni kurulmuştu. Fethi Bey İzmir'e seyahat yaptı. Bu seyahat sırasında vapurunu karşılayan binlerce vatandaş vardı. Bunlara hitabetti; bir şeyler söyledi. Muhalefet olarak parti kurduk, yarın, bir gün, iktidara gelmek nasip olursa biz fesi iade edecek, yeni harfleri ortadan kaldıracak, inkılâp unsurlarını değiştirecek.. Bunları dedikçe, bu iki fikirden memnun olan ve olmayanların bir çatışmasıyla karşılaştı, işte o değiliz demiş idi. Bu değil, dedirtmiyorlar. (Sağdan, bu ne demek sesleri)

Şunu demek istiyorum, tabiî lâmba söner, âlem zulmette kalır,ve biz dinleriz. Taahhüt, taahhüt eder, istihza eder, istihfaf eder biz dinleriz. Ama, bin türlü teseyyüp bulunur hanelerinde, bir fırtınaya sebep olur. Şunu demek istiyoruz, fikre fikirle mukabele et, fikir sercine imkân vermiyor sun ki. Bir grup sözcüsü olarak buraya geldin. O grup bir zamanlar iktidarda idi, birçok şeyler söylediniz, tenkitler yaptınız, eksiklerden noksanlardan bahsettiniz. Ben de şunu Demek isteyecektim. Siz DP İktidarı Hükümetinin Maarif Vekâleti bütçesiyle birtakım niza mat vermek istiyorsunuz. Asıl teseyyüp sizin hanelerinizdedir. Ne var bunda?

Şahsınızla hiçbir alâkası yoktur. Sizin ailenizi bilirim, şahsan sadece hürmetim vardır. Şimdi bakınız, esprimle sizin vicdanınızın ıstırabını çehrenizden okuyorum. (Soldan, bravo sesleri) Bakınız ne kadar samimiyim. Teseyyüp bulunmayan hane yok mu, var ki, daha ileriden, Osmanlı İmparatorluğundan başlar, Cumhuriyet Devri Osmanlı İmparatorluğundan harap haneyi, maarif hanesini devralmış, ıslaha çalışmıştır. Müteşekkiriz. Hiçbir zaman hizmetleri münkir değiliz. Mukaddir, kadirşinassız, ama teseyyüp sizin çatınızda Revanı etti. Şimdi biz de teseyyübe uğramış hangi haneyi ıslah etmekle, eksiklerini tamamlamakla, düzenlemekle, irfan haline getirmekle meşgulüz. (Soldan, alkışlar) Görüyorsunuz şahısları hedef almıyorum. Ama siz,de inhisarınıza almayın. Şimdi arkadaşlar, rakamlara, hakikatlere ve realitelere istinat ederek bu harap hane bize nasıl intikal etmiş ve biz ne yapmışız? Arkadaşlar, samimiyetle sizlerin ve milletin huzurunda şu hakikatleri açıklamak isterim. Maarif politikamız; memleket çocuklarını müspet ilimler, içtimai ilimler, manevi ilimler ve güzel sanatlar sahasında, millî gelir ve

imkânlarımız içinde, muzir cereyanlardan koruyarak, demokratik esaslar dairesinde, faziletli, vatansever, milletperver • insanlar olarak yetiştirmek,kendi millî ve vatani haklarını koruyacak ve dünya müşterek medeniyetini kurtaracak şekilde terbiye etmektedir. Politikamız; alfabesizliği yok etmek, bu memleketin hayatında cehaleti kökünden kaldırmak hedefini gütmektedir. Şimdi bu çalışmaların muhassalası nedir, izah edeyim.

Arkadaşlar; elbette ki, bu hedefe varmak için birinci imkândı Hükümetin bütçesi olduğunda şüphe yoktur. Ama bizim gibi dünyada hiçbir örneği daha bulunmayan ve bütün maarifi ilk Tedrisatından yüksek tedrisatına, teknik tedrisatından üniversitelere kadar bütün vücuhiyle Devlet tarafından sevk ve idare edilen, Devlet tarafından finanse edilen bir memlekette en büyük vasıtanın Devlet bütçesi olduğunu takdir edersiniz. Bu hedefe varmak için bütçelerimizi bu istikamete sevk etmiş miyiz, etmemiş miyiz? Bir arkadaşım 1950 senesinde 170 küsur milyon lira olan Maarif bütçesinin 600 milyon liraya yükseldiğini ifade ederken Halk Partisi Sözcüsü Feyzioğlu buraya geldi, düşünmüyorsunuz ki bu memlekette 1950 deki iştira gücünün 1959'daki iştira gücüyle mukayese edilemeyeceği bedihîdir, dedi. Ben bu işi iktisatçı ve maliyecilere bırakırım. Ama insan olarak, okul olarak, kütüphane olarak, Lâboratuvar olarak, personel olarak rakamları hangi iktisadi ve malî kaidelere tâbi tutup da tenzil edebilirsiniz? Bunu da öğrenmek isteriz. (Soldan, bravo sesleri) ^Ben yine söylüyorum, C. H. P. Osmanlı İmparatorluğundan 4 894 okul tevarüs etti. Arkadaşımız diyor ki; bu okullar hiç mi yıkılmadı? Bende diyorum ki; bizim zamanımızda okullar hiç mi yıkılmıyor? (Soldan, bravo sesleri) Rakamları bir realite olarak kabul etmek lâzımdır. Muhasebeye kalkarsak netice almaya imkân yoktur. 4 894 okul almışsınız, bu fersudeleşmiş mukayeseler değil, bu tutumun ifadesidir. Yolun ifadesidir, gidişin ifadesidir. Mütemadiyen, bu memleketin hedefine. varması lâzımdır, derken, bu memleketin hedefi Habeşistan değildir, dediniz. Elbette değildir. Ama bu memleketin hedefinin Habeşistan seviyesi olmadığını yeni mi öğrendiniz? Yine mukayeseler lâzımdır. C. H. P. si 4 894 ilkokul devralmıştır, öğrenci adedi 341 binde, öğretmen adedi 10 bindedir, (Sağdan, «bütçesi» sesleri)

Yine 78 ortaokul ve 23 lise, 7 146 öğrenci, 1 312 öğretmen devralmış. 20 öğretmen okulu ve 2 528 öğrenci, 325 öğretmen ve 1 üniversite devralmıştır.

Muhasebei hususiyelerin yaptığı 44 teknik okul, 8 yüksek okul ve yüksek okullarla üniversitede 2 719 talebe devralmıştır. Kendisine intikal eden müesseseler bunlardır, Bundan sonra 4 894 ilkokul 12 bil e çıkarılmıştır. Arkadaşın burada izah ettiği eğitmenli okullardır. Bunlar bugün öğretmeni! Okullara intikal etti. (Soldan; bravo, sesleri) öğrenci saysı 1 577 000 e öğretmeni 27 190, eğitmeni 6 654, ortaokul 368, e liseyi 59 a çıkarmış, 25 senede; üniversiteyi üçe, teknik öğretimi 275 e, öğretmen okulunu 29 a, yüksek okulları 13 e çıkarmıştır. Şimdi, Demokrat Parti iktidarı yedi-senede ne yapmış? (Sağdan; Amerikan yardımı, sesleri) İst ar Amerikan yardımı, ister millet yardımı. Siz de işgüzar olsaydınız da, siz de alsaydınız. Elinizi kolunuzu bağlıyan mı vardı1? Şimdi anlatacağım, tutumunuz tutum değildi. Onlar ki verir lâf ile dünyaya nizam at; Bin türlü teseyyüp bulunur hanelerinde. îşte ben o müteseyyip hanenizden bahsetmek isterim. (Soldan; alkışlar)

İftihar ederim; beni eğer siz yetiştirdinizse, teşekkür ederim. Ama beni yetiştiren milletim, milletimin irfan müesseseleri, milletimin emeği, memleketimizin irfan müesseseleridir. Milletimizin emeği kimsenin inhisarı altında değildir. Bu ne sizin, ne bizim inhisarımız altındadır. Alınan emanetleri... (Sağdan; gürültüler) Ben alınan emanetlerin. (Gürültüler)Ben milletin alman emanetlerinin nasıl bir zihniyetle sevk ve idare edildiğini anlatmak istiyorum. (Sağdan; gürültüler) Şimdi gelelim bizim hizmetlerimize; 7 senede, 25 senede 12 519 olan ilkokulları 21 bine çıkardık. Yedi senede 21 bine. (Sağdan; gürültüler)

Muhterem arkadaşlarım; 1950 de iktidarı devraldıktan sonra D. P. Hükümetleri 7 senede, 25 senede 4 binden 12 bine çıkan ilkokulları 7 senede 21 bine iblâğ etmek bahtiyarlığına erişmişlerdir. (Alkışlar)Yirmi beş senede 1 577 000 olarak teslim alman ilkokul çağındaki Türk öğrencisi yedi senede 2 381 000 e çıkarılmıştır, öğretmen sayısı 48 274 ü asil, ve vekil, 2 871 eğitmen olmak üzere 51 145 e çıkmıştır. 59 dan ibaret olan lise yedi senede 104 e çıkmıştır. (Soldan; alkışlar) öğrencisi 217 000 e iblâğ edilmiştir. Lisan tedrisatı yapan altı yeni kolej açılmıştır. Lise ve orta kısım öğretmeni 7 243 e iblâğ edilmiştir.

İktidarınız manevi ilimler sahasında 18 İmam Hatip okulu açmıştır. 29 Öğretmen okulunu 52 ye, yüksek okulları 16 ya çıkarmış ve üniversiteleri 6 ya, iblâğ etmiştir. (Soldan; bravo sesleri, alkışlar) Teknik okulları 481 e, talebesini de 109

bine, kursları 898 e iblâğ etmek mazhariyetine ermiştir. (Soldan; bravo, sesleri, şiddetli alkışlar) Bunları yaparken memleketi hiçbir şekilde Şark, Garp, Şimal, Cenup diye tefrik etmemiş, bütün bu ilim ve irfan müesseselerini seyyanen memlekettir her bölgesine tevzi etmiştir. Ve en kolay şekilde Türk çocuklarının okumasını sağlamıştır. (Soldan; alkışlar) Muhterem arkadaşlar, bu arada programlarımızın ilmî esaslar dâhilinde tahakkuk ettirilmesi ve müfredatın hafifleştirilmesi mülâhazası ile deneme okullarından istifade ve, dünya milletlerinin eğitim sistemlerinin mütalâası ihmal edilmemiştir. Bir taraftan millî kültürümüzün, millî harsımızın, millî ananemizin ve minelkadim istikrar bulmuş maarif sistemimizin, yalnız bir farkla hamleci olarak (Erişir menzili maksuduna aheste giden, tizreftar olanın pâyine damen dolaşır) Menzili maksuduna en seri...

En hızlı, kısa yollardan erişmek prensibi kabul edilerek çalışılmış, diğer taraftan dünya sistemlerinden istifade olunması da asla ihmal olunmamıştır. Meselâ; memleket irfan hayatına attığımız yeni kolejler, Almanca tedrisat yapan bir lisemizin ihdası, aynı zamanda hümaniste esaslara göre Lâtince tedrisat yapacak yeni bir lisenin hazırlıklarının yapılması, Ankara'da Orta – Doğu Teknik Üniversitesinin meydana getirilmesi, dünya milletleriyle yaptığımız kültür anlaşmaları ve çalışmaları, ÎCA ve Ford vakfı ve ÜNESKO ile yaptığımız kültür anlaşmaları dünya ilim metot ve sistemlerinden istifademizin en bariz örnekleridir.

Şimdi arkadaşlar; bu arada teknik cihazlanmadan kısaca bahsetmeme müsaadenizi rica edeceğim. Maarif politikamızın umumi çevresini arz ederken, teknik cihazlanma ve memleketin teknik sahada aldığı istikamette muvaffak olması için elden gelen bütün çalışmalar yapılmış ve teknik tedrisat müsteşarlığı ihdas edilmiştir. Ve bütçesi 90 küsur milyon liraya çıkarılmak suretiylebu hizmette de muvaffak olunması için çalışılmaktadır. Sanat hareketleri, eski eserler ve müzeler üzerindeki çalışmalar, sağlık ve spor çalışmalarımız, bu hedefin tahakkuku arzu edilen kollarını teşkil eder. Bu arada," yine bir tenkit vesilesi olduğu için, millî gelirimizin, fe bütçelerimizin müsaadesi nispetinde Türk gençliğinin çalışma kolaylıklarının temini hususundaki hizmetleri kısaca kaydetmek isterim. Arkadaşlar, halen İstanbul'da beş resmî talebe yurdunda 1 966 talebe okumaktadır. Ankara'daki talebe yurtlarında ise 2 130 talebe vardır. Ve bununla beraber 2 binden fazla talebe

sıra beklemektedir. Ancak, gerek İstanbul'da, gerekse Ankara'daki yurt temini çalışmalarımıza hızla devam etmekteyiz. İstanbul'da Veznecilerdeki yurdun bîr kısmı bitmiştir. Çağaloğlu'ndaki inşaat devam etmektedir. Vatan caddesindeki yurdun temaları atılmıştır. Ankara'da bir yurdun tesisi cihetine gidilmiştir. Burslar için verilen paralar, mütekabiliyet esasına göre ödenen ve başka memleketlerden temin edilen burslarla talebe okutmalar, gene vekâletin yardımı ile ve teşebbüsü ile İktisadi.

Devlet Teşekküllerinden temin edilen maddi yardımlar, Türk gençliğinin kolay ve rahat yaşayabilmesi ve okuyabilmesi için hedef olarak, prensip olarak ele alınan hususlar olup bunlar üzerinde hassasiyetle çalışıldığını ifade etmek isterim. Bu arada halk eğitimine temas ettiler. Bu burada cevaplandırmadan geçmek caiz değildir. Arkadaşlar, halk eğitiminde müsmir bir netice ile çalışmalara devam olunmaktadır. Şimdiye kadar 1 980 okuma odası, 1 540 halk dershanesi, 18 halk eğitimi merkezi tesis olunmuş, bu sene bu müesseselere devam eden 30 000 vatandaştan 13 969 vatandaşa mezuniyet belgesi verilmiştir. 1958 de mezun olan vatandaşların sayısı 47 615 kişidir. Yine halk eğitimi, öğretimi için 3 340 000 vatandaşa öğretici filimler gösterilmek suretiyle bu hizmetin tahakkukuna çalışılmıştır. Halk eğitimi kanunu derdesttir, Meclise getirilecektir. Bu arada alfabesizliğin bu milletin bünyesinden atılması mülâhazasıyla ordu ile iş birliği yapılarak ve Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubunun teşekkürünü mucib olan çalışmadan da kısaca bahsetmek isterim. Amerikalılarla yaptığımız çalışma ve iş birliği neticesinde ilk senesi 30 milyon lirası Amerikalılar tarafından verilmek, 1 milyon 998 bin lirası Maarif Vekâleti ve 5 milyon 995 bin lirası da Millî Müdafaa

Vekâleti tarafından karşılanmak suretiyle orduya iltihak edecek erlerden 100 -120 bin erin okuyup - yazma öğrenmesi temin edilmiştir. Lüzumlu kitapların baskısına devam edilmektedir. Her terhis edilen ere, gittiği köyde de bilgisini artırmak için, 100 er kitap verilecektir. Köyündeki vatandaşlara da okuma - yazmayı telkin etmek fikri üzerindeki çalışmalarımız muvaffak bir safhaya girmiş bulunmaktadır. (Bravo sesleri) Şimdi arkadaşlar, bu hizmetlerin karşısında C. H. P. Meclis Grubu sözcüsü burada huzurunuza gelerek kanaatimce sadece memleket maarif davasına ve irfan hayatına, memleketin feyiz ve hizmetlerine can-ü gönülden

katılıp bu yapılmış olanları şükranla karşılamak ve bunu asla bir tenkit ve hücum mevzuu ittihaz etmemek icap ederdi. Bu hizmetlerin karşısında buraya gelip ilköğretim kanunu niçin gelmedi diyorlar. İlköğretim kanunu gelecek, o da bizim eserimiz olacaktır. Bu mevzuda size söz söylemek imkânını veren D. P. Hükümeti olmuştur. Evet arkadaşlar, ilköğretim Kanununun getirilmesi defaatle vadedildi. Fiile değil niyete bakmak lâzımdır. Evvelâ niyete bffemak lâzımdır, hedefe bakmak lâzımdır, hamleye bakmak lâzımdır. ilköğretim Kanununu biz hazırladık. Bunun en iyi şekilde gelmesini temin için defaatle revizyona tâbi tuttuk ve nihayet kanun nihai şeklini aldı ve Maliye Vekâletine sevk edildi. Maarif Vekâleti olarak ilköğretim Kanununun geleceğini sizlere arz etmiştik; Maliye Vekâleti cevap vermedi, haklı idi, sebebi vardı. Biz yapılamayacak bir şeyin taahhüdünden teğafül edecek insanlardan değiliz. Gelmeyecek bir şeyi getireceğiz diyecek insanlardan değiliz. Fakat arkadaşlar ilköğretim Kanununun malî portesini bir hesap edecek olursak bunun100 - 120 milyon lira arasında olduğunu görürüz. 120 milyon lirayı Devlet bütçesinden tefrik etmek değme hükümetlerin, değme iktidarlarını kân değildir. Buna rağmen biz bu vazifeyi üzerimize almış bulunmaktayız. Maliye Vekâleti bu işin, karşılığını bulmak üzeredir. Ve bütçenin, heyeti umumiyesinin müzakeresi sırasında evvelce Maarif Vekilini» ağzından duyduğunuz bu taahhüdün nihayet Maliye Vekili arkadaşımız tarafından da beyan edildiğini, malî bir müessese olarak, Hazine olarak ifade edildiğini duymuş olduğunuza göre ilköğretim Kanunu muhakkak surette Meclise gelecek ve memleket maarifinin ilköğretim Kânunundan beklediği neticeler mutlaka tahakkuk edecektir.

Ne olmuş? Arzu ederdik ki; bir sene, iki sene, üç sene, dört sene evvel gelsin. Ama bir bütçe meselesi bu, gelir meselesi bu. Fakat ne olmuş rica ederim; ilköğretim Kanunu gelmediyse? Bu memleketin maarif hayatı olduğu yerde mi durdu Yalnız köy okullarına yedi senede 169 milyon lira vermekten çekinmeyen bir Hükümet elbette ki, bu kanunu getirecektir. Ne olmuş Maarif hizmetleri İlköğretim Kanunu gelmekle?Maarif hikmetleri bütün imkânları ile bütün heyecanıyla yürümektedir, yürümekte devam edecektir. Bu arada yine grubu adına konuşan arkadaşımız, kadrosuzluktan bahsetti. Şûrayı Devlet kararlarının ifa, edilemediğini söyledi. Bu intibak Kanununundan evvel Türk öğretmeninin nasıl bir mağduriyete maruz kaldığını biliyoruz. Bu mağduriyeti izale- eden, D. P. hükümetleri olmuştur.

Biz bu kanunu 1938 den evvel mağdur olan öğretmenlerin durumunu ıslah için çıkarmıştık. Devlet Şûrası müktesep hakların kabulüne karar verdi. Arzuhal Encümeni bu kararı teyit etti. Hükümetin defalarca beyan ettiği gibi Devlet Şûrası ve Arzuhal Encümeni kararlarını yırtıp sepete atan bir zihniyetin değil, o kararların vacibül ittiba ve icra olduğunu ve onlara hürmet edilmesi lâzım edildiğini kabul eden bir zihniyetin mürevvici olarak Kadro Kanununu sevk ettiğimizi ifade ettik. Bütün bu tenkit sadedinde söylenen sözler, daima Demokrat Parti hükümetlerinin hüsnüniyet ve feragatle Türk Maarifine hizmet için, bu memlekete ve millete hizmet için büyük gayretler sarf etmekten başka bir işle meşgul olmadığını ispat etmiş bulunmaktadır. (Soldan : bravo sesleri ve alkışlar.)

36 öğretmenin 29'u ayrılmış olduğundan bahsettiler. Yalan değil, yanlıştır. Bu beyanı Hükümet adına ben vermiştim. Şunu söyledim: 36 lisan öğretmeninden 29' u başka vazifelere gitmiştir. Bunun sebebi, memlekette iş ve kazanç hacminin alabildiğine inkişaf etmesi, işsizliğin artık tarihe karışmaya mahkûm olmasıdır. (Sağdan gülüşmeler) Gülme, gülme... 29 gencin gitmesi sebebi budur. Bu memlekette gelişen iş hayatı ne eski devirlerle; ne de hiçbir memleketin devirleriyle mukayese edilebilir, işsiz adam, bir sanat, bir meslek, nihayet bir iş sahibi olup da işsiz kalan insandır. Yoksa tembel, pejmürde sokaklarda gezmeye alışmış insan değildir. Böylelerine dünyanın her tarafında sokaklarda rastlanır. işte bugün 36 öğretmenden 29 unun ayrılmış olması, öğretmenlikte kalmamış olmasının sebebi serbest hayatta daha müsait daha iyi kazanç elde etmek İmkânını bulmuş olmasıdır. Tazminatını da peşin peşin ödemiştir. Bu sene yalnız lisan Öğretmeni yetiştirmek üzere bir lisan öğretmen okulu açmaya karar vermiş bulunmaktayız. (Soldan bravo sesleri).

Arkadaşlar şunu iddia ederim. Veyahut tabirimi değiştirerek şunu söylerim: Hiçbir şeyin iddiasında değiliz. Hiçbir zaman hizmetlerin bütün vücuhiyle hepimizin diline uygun bir şekilde neticelendiğini iddia etmiyoruz. Yalnız şunu iddia ediyoruz: İmkânlarımızın samimiyetinin üstüne çıkarak maddi ve manevi kaynaklarımızı, kemiyet ve keyfiyet bakımından Türk maarif hayatına hasretmiş bulunuyoruz. Bunun aksini iddia etmek neden şuraya değil, buraya mektep yaptınız demek, çalışmak, hizmet etmek isteyenlerin şevkini kırmak ve vebale girmek demektedir.

Mevzu bahsedeceğimiz meselelerin hiçbirisini bütün vücuhuyla yerine getirdiğimizi söyleyemem. Fakat Türk maarifi eksiktir, Türk maarifi noksandır diye neye ve nereye temas ederseniz oradan söz ve ses alırsınız. Bu şu demektir. Bir hükümet olarak bir vekâlet olarak bütün teşkilâtımızla memleket maarif meselelerinde Türk milletinin hizmetindeyiz. Mevcudiyetine, ilerlemesine de el koymuş bulunmakla davalara da agâhız. Davalara agâh olan insanların yollarında muvaffak olmalarını temin ve onların desteği olmak vazifemizdir. Bu vazifeyi esirgemek günahtır. Bu itibarla ben netice olarak şunu söylemek isterim ki, yapılmış olanları şükranla karşılayan bir zihniyete sahibiz. Eksikleri tamamlamak yolundayız bunda da muvaffak olacağız. şunu memnuniyetle, şükranla millet adına, Türk irfanı adına ifade edeyim ki, Bu Meclise iltihak ettiğim günden beri Türkiye Büyük Millet Meclisinin Türk maarif davası için hiçbir şey esirgemediğini müşahede etmiş olmanın gururu, hazzı içindeyim. Bunu bir kere daha ifade ediyorum. Vazife telâkki eder, hepinizi hürmetle selâmlarım. (Soldan suretli alkışlar).

Muhterem arkadaşlar, Heyeti Celile2den özür diler cevap verilmesi gereken meselelerin mahiyeti bakımından ve fakat mutlaka Hükümet adına cevap vermeyi icap ettiren bir hususta zühul ettiğim için tekrar söz almak suretiyle huzurunuza çıktığımdan dolayı affınızı rica ederim. Arkadaşlar, biraz evvel mâruzâtımın nihayetinde bütün maddi ve manevi cehalini, gayretini, neşesini, bedeni ve fikri istihdam bir hizmete veren Hükümetleri ve mesuliyet mevkiindeki insanları hiç değilse bir nebze de teşci etmek ve desteklemek ve onun hizmetlerinin faydalı taraflarını izah etmek vazifemizdir, demiştim. Şimdi bu lazımeye riayet olunmadığı için, bir hususu cevaplandırmak mecburiyetindeyim. O da Sayın Suphi Baykam'm bütçenin heyeti umumiyesi sırasında Atatürk Üniversitesinin kuruluş ve çalışmasına dair, asla mesnedi bulunmayan ve kendisine yanlış malûmat verildiği kanaatinde olduğum için, burada cevaplandırmak, tashih etmek ve kendisinin de herhalde bu neticelerden memnun kalacağını umarak yine kendisini müsterih kılmak maksadiyle söz; almış bulunuyorum.Arkadaşlar, Hükümetiniz Aziz Atatürk'ün bir eserini ve mukaddes bir vasiyetini ve Türk milletinin irfan hayatından bir ihtiyacını yerine getirmek için Erzurum'da bir Atatürk Üniversitesi kurdu ve bunu hizmete geçirdi...— • Bu hizmete mukabil Sayın Suphi Baykam'm vardığı hükme bakınız. (Sıhhiyeye giderken gördüğünüz gibi Dil - Tarih ve Coğrafya Fakültesi inşaatı ve bütün

teferruatıyla 900 bin liraya çıkmasına mukabil Erzurum'da Atatürk Üniversitesi merasimi... — Müsaade edin efendim. Suphi Baykam'm bir cümlesini söyleyeyim; Zabıtlar aynen şöyle; «Erzurum Atatürk Üniversitesi merasimi için, oradaki orta mektebi tamir için bir milyon lira sarf edilmiştir.» Zabıt bu. Şimdi eğer bunun merasim için olmadığını tashih buyuruyorsa ondan sarfı nazar edeceğim.

Ve devam ediyor Suphi Baykam; «Halk Partisi devrinde Ziraat Fakültesi kurulmuştu. Bu müessesenin kurulmasına karar verildiği zaman beş sene evvelinden hocalar Avrupa'ya gönderildi o zaman içinde binalar ikmal edildi ve bu suretle Ziraat Fakültesi açıldı. Erzurum'da tedrisata başlandığının üçüncü ayında rektör değiştirildi, hocalar Ankara'daki kadrolarını muhafaza etmek suretiyle vekâleten çalıştırılmaktadır, eski bir kız ortaokul binasında üniversite açtık diye övünüyorsunuz. Bir Üniversite laboratuar, hoca ve site meselesidir. Bunların hiç birisini yapmadan Atatürk Üniversitesi'ni açtınız» diyor. Dikkat ediyorsunuz ki, bir Atatürk Üniversitesi ki, sitesi yoktur, hocası yoktur, lâboratuarı yoktur, ders aletleri ve vasıtaları yoktur. Ve bir kız ortaokulunda açılmış olan bir müessesedir.

Şimdi arkadaşlar; hakikatler karşısında bu derece cesaretle konuşmak değil, konuşmamak lâzım gelir. Yine maruzatta bulunurken eski ve yeni devri mukayese niyetinde değilim. Fakat Suphi Baykam bu yolu açıyor. Diyor ki; Dil - Tarih ve Coğrafya Fakültesi şöyle n çildi, Ziraat Fakültesi şöyle açıldı. Fakat Atatürk Üniversitesi böyle açılmadı, şeklinde konuşarak, mukayese yolunu açıyor. Bu itibarla ben yine mukayese yaparken, eski devrin pek derme çatma şekillerde okul ve üniversite açma hizmetlerinin mukadderiyim, müteşekkirim. Yalnız, bakınız, dedikleri gibi mi, yoksa hakikat başka türlü mü? Ankara Dil - Tarih ve Coğrafya Fakültesi 1936 yılında Evkaf apartmanlarında açıldı. Şimdi bir kısım mebus arkadaşları ve vatandaşlarımızın oturdukları apartmanda. İlk açılış 9 Ocak 1936 da şimdiki Türk Ocağında yapıldı. Asıl Fakülte binası inşaatına 1937 de başlandı, 1940 senesinde ancak bu fakülteye yerleşildi. Şimdi, Evkaf Apartmanında açılan ve Dil - Tarih ve Coğrafya Fakültesi için ben sadece teşekkür ederim. İşte bu Evkaf apartmanında atılan bu küçük tohum, bugün övünülecek bir irfan mihrakı haline gelmiştir. (Soldan, alkışlar) Ziraat Fakültesinin açılması da Suphi Baykam'in dediği gibi değildir. 1930 senesinde eski Ankara Ziraat Mektebi binasında Yüksek Ziraat

Mektebi olarak kuruldu. Almanya'dan bir Profesör Oldenburg, müteakiben Diske, Kreston, Knop isimli öğretmenler getirildi ve 1933 te bu Fakülteye ilk defa Rektör tayin edildi ve 3,5 milyon liraya mal oldu ve bu suretle Ziraat Fakültesi teessüs etti. Evvelce gelen profesörler gönderildi, yeniden ecnebi profesörler getirilmek suretiyle tedrisata devam edildi. Atatürk Üniversitesi ile kıyas yaptığımız takdirde, mesele bizim lehimize çıkar. Ondanı sonra Avrupa'ya Ziraat Vekâleti tarafından gönderilen asistanlardan tedris heyeti tamamlandı ve böylece bu küçük bir başlangıç oldu. Şayanı şükrandır. Yapanlardan, ölenlerinin ruhu şad olsun, kalanlardan da Allah razı olsun. Bir de Hukuk Fakültesi hikâyesi vardır, kısaca onu da ilâve edeyim.

Ankara Hukuk Fakültesi eski Büyük Millet Meclisinde tedrisata başladı, bilâhare vilâyet binasının yanındaki tadil ve tamir edilen eski postanede tedrisata devam etti, ondan sonra Evkafa ait bugünkü Diyanet İşleri dairesinin bulunduğu binada devam etti ve nihayet bugünkü binasına da 1941 de girdi. Bunları ne kötülemek ve ne de tenkit etmek mülahazasıyla söylemiyorum. Suphi Baykam arkadaşıma şunu öğretmek istiyorum. Her devirde, dünyanın h€r yerinde, her şey küçükten başlamış, kemale ermiştir, kendileri gibi...

Atatürk Üniversitesinin kuruluşunda milletin huzurunda, Meclisin huzurunda, Allah'ın huzurunda, vicdan huzur ile söylüyorum ki, hiçbir aksaklık yoktur. Neden yoktur, şimdi izah edeceğim. Arkadaşlar, Atatürk Üniversitesinde bir kere 3 rektörün değiştirilmesi keyfiyeti mevzu bahis değildir, ilk defa Atatürk üniversitesine, henüz üniversite hazırlık devresinde iken, Ahmet özel arkadaşımız rektör tayin edilmişti. Bilâhare kendisi itizar etti, dışarıda bazı tetkiklerde bulunacağını ifade etti. Biz de Hükümet olarak kuruluşu tesri etmek mülâhazasıyla bir rektör evcili tayin ettik. Ziraat Fakültesi Dekanı Rektör Vekili olarak bu vazifeyi ifa etti. Nihayet Atatürk Üniversitesi açılıp istikrar bulduktan sonra, Sabahattin Özbek isminde eski bir dekan arkadaşımız Rektör tayin edildi. Bu tayindeki isabeti yalnız Hükümet değil, Büyük Meclisin birçok azaları ve bizimle iş birliği yapan Amerikalılar tasvip ve takdirle karşıladılar. Şimdi sıhhatle, selâmetle, dirayetle vazifesi başındadır.

Tahakkuk etmedi dediğiniz hizmetler, tahakkuk etti. Dördünü bilelim, kaldı beşincisi. Arkadaşlar; Atatürk Üniversitesi için istimlâk edilen araziye Maarif

Vekâletince 12 milyon lira sarf edildi. Atatürk Üniversitesinin proje müsabakaları, neticeleri ve ihale edilen kısımlarına kaç milyon lira harcandığı ve ne kadar hizmetin yapıldığı ve bunun mahiyeti hakkında Nafıa Vekili arkadaşımız sizleri tenvir edecektir. Bendeniz, bugün, açılan, fiilen vazifeye başlayan Atatürk Üniversitesinin bünyesi hakkında Heyeti Âliyenizi tenvir etmek vazifesiyle mükellefim. Arkadaşlar, Atatürk Üniversitesinin tedrisata açılması, ve binasının tadili ve inşası için bir milyon 65 bin lira, hazırlık bürosu,, öğrenci ve öğretmen lojmanları kiralan için 277 bin lira ve sair masraflar için de 49 bin lira ki, ceman 1 milyon 391 bin lira sarf edilmiştir. Şurada, burada birkaç satır yazı veya bir iki fiskos kabilinden dedikoduya istida edecek Atatürk Üniversitesi bir kız ortaokulunda açıldı, demek günahtır.

Kütüphane faaliyetidir. Ayrıca, Ziraat Fakültesi için 170 bin lira değerinde ziraat alet ve makin alan temin edilmiştir. Bu sene tedris edilen dersler laboratuvara ihtiyaç göstermemektedir, gelecek sene bu maksat için Amerika'dan 154 bin dolarlık ve Önümüzdeki sene için de 150 bin dolarlık malzeme sağlanmış bulunmaktadır. Atatürk Üniversitesinde bugün bir Amerikalı profesör ve bir Amerikalı uzman fiilen vazife görmektedir. Yine anlaşmaya göre, önümüzdeki yıl içinde ayrıca 8 Amerikalı profesör de bu üniversitede vazife alacaktır. Bugünkü Türk öğretim üyesi ve yardımcılarının durumuna gelince: Fiilen üniversite kadrosunda 3 profesör, 1 doçent ve bir de Türk öğretim görevlisi mevcuttur. Diğer üniversitelerimizden görevlendirilmek suretiyle 4 profesör, 7 doçent, 1 öğretim. görevlisi vazife almıştır. Görüyorsunuz ki, Almanya'dan getirilmiş adam, yoktur. Türk irfan ordusuna mensup arkadaşlarımız bu vazifeyi görmektedirler. 4 profesör ile 2 doçentin daha üniversite kadrosuna alınması muamelesi derdesttir.

Bu üniversitenin 6690 sayılı Kanuna göre 195 profesör ve 290 doçenti olmak üzere 485 üniversite öğretim üyesi Gittiyseniz o halde bunları söylememeniz lâzımdı. Bakınız Beyler, şimdi arz edeyim; kız ortaokulu dedikleri yerden eser yok. Bunun yerinde 1540 metre kare yer üzerine temelinden değiştirilerek inşa edilmiş bir bina var.. Bunun zemin katında 11 oda mevcuttur. Bu kattaki odaların ebadı; 9, 13 ve 5, 7 arasında değişmektedir. Bu kattaki odaların en büyük olacaktır. Ayrıca 365 asistan ve uzman, 20 de okutman olmak üzere 385 öğretim yardımcıları kadrosu mevcuttur. Üniversitede halen, 170 Türk talebe iki fakültede tefeyyüz etmektedir.

Şimdi, arkadaşım diyor M; Ziraat Fakültesi kurulurken Avrupa'ya elemanlar gönderildi. Sanki biz bundan tegafül etmişiz. (Devamla) — Biz de bundan tegafül etmemişiz. Atatürk Üniversitesi için Amerika'ya gönderilmiş olup; önümüzdeki Haziranda yurda dönecek asistanların isimlerini okuyayım : Haki Özbek, Abdülselâm Ergene, Fahrettin Tosun, Ahmet Kurt, Ömer Lûtfi Baykan, Macit Özcan, Dr. İbrahim Aksöz, Ziya Alkan, Dr. Mehmet Sözmen. Bir yıl sonra yurda dönecek olanlar: Ferit Uçarcı, Mehmet Aydın, Suavi Yalvaç, İnayet Berkman, Neriman Gürgünay, Osman Ankan, Lûtfi övüş, Dr. Şaban Karataş, Dr. Hasan Yüksel, Pr. Ali işyar, Dr. Kemal Bıyıkoğlu, Dr. Turgut Göksu. iki yıl sonra yurda dönecekler: Altan Ersayan, Mehmet öner, Halûk ipek, Hurşit Ertuğrul. işte arkadaşlar, Atatürk Üniversitesinin kuruluşunun, mevcudiyetinin, envanterinin, maddi kemiyet ye keyfiyet olarak bilançosunun hikâyesi kısaca budur. Bu hikâyenin Suphi Baykam arkadaşımın hükmüne mahkûm olmuş bir hikâye olmadığını muhalif, muvafık Büyük Millet Meclisinin takdirine arz ederim. (Soldan alkışlar)Şimdi, küçük bir mesele var.

Yahut çok büyük bir mesele Millete ve Büyük Meclise hesap vermekle mükellef olan ve memlekete faydalı bir yenisini katmaktan başka emeli olmayan mesul Hükümet, vicdan huzur ile bu müesseseyi açtım, diyor.. Suphi Baykam, hayır diyor. Bu müessesenin açıldığını tevsik eden unsurlar var. Koskoca Amerikan müessesesi mukavele yapmış. I. C. *A.* iştirak ediyor, tasvip ediyor. Suphi Baykam tasvip etmiyor. Bu müessesenin bu yolda noksansız açıldığını Türk ve ecnebi bir grup insan kabul ediyor, fakat Suphi Baykam kabul etmiyor. Bu müessesenin noksansız vazife gördüğüne kani bulunan 170 aile ve öğrenci bu kaynaktan feyiz alıyor, mevcudiyetini kabul ediyor, Suphi Baykam etmiyor. Hikâye bundan ibarettir. Vaziyet; buraya gelince; yine bir hücuma mâruz kalmadan §u hakikat karşısında Suphi Baykam arkadaşıma bir espri ile cevap vererek sözlerimi bitireceğim. Suphi planların sabahın fecrinde hakikat ışığında yürümeleri icap ed er. Şebiyeldada efsaneler üzere hamiş olmamak gerekir. (Sürekli alkışlar, gülüşmeler)

Muhterem arkadaşlar; Esat Mahmut Beyefendinin izah duyurduğu mesele; şimdiye kadar dışarıdan gelen öğretmenler ve uzman işinde tek fair hâdise teşkil etmektedir. Biz dışarıdan gelen öğretmenlerimizi mahallî Kültür ataşeleri, mahallî

sefaretler ve Dış Münasebet- iler Büromuzun uzun (bir tetkik ve 'sondajı neticesinde yurda getiririz. Şimdiye kadar gelen j(bütün öğretmenler (böyle gelmektedir. Bu Fransa'dan Galatasaray'a gelen iki öğretmene gelince; 'bir defe ihtisas ve (bilgisinin yetersizliği, tec- \ rütbesizliği hakkında bize bugüne kadar intikal etmiş (bir mesele yoktur. Yalnız arkadaşım Bütçe Encümeninde de izah ettiler, (bugün de ifade jettiler, gençliği üzerinde duruyorlar. Şimdi (biliyorsunuz, faizim Fransa ile (bir kültür mukavelemiz vardır. Bilhassa Galatasaray Lisesi, Öteden beri Fransız Hükümetiyle müşterek çalışma ve anlaşmalar neticesinde öğretmen getirtir.

Bu sefer gelen bu öğretmenler, (biri kız diğeri erkek olmak üzere iki kardeştir. Fransız Hükümeti tarafından (gönderilmiş- ve faturaya gelmişlerdir. Ben, 25-26 yaşlarında fair öğretmenin durumu üzerinde fair kadar endişeye düşmek lazım geldiği kanaatinde değilim. Mamafih arkadaşı fair görüşü var, zaten geçen sefer Fransız Kültür Heyeti geldiği zaman onlarla da bunun üzerinde konuştuk. Esasen, Galatasaray Lisesinin yeni baştan ele alınması ve daha iyi fair vaziyet verilmesi, kararımız cümlesindendir. Bu karar arasında da ıslah edeceğiz. (Soldan,bravo sesleri)

Muhterem arkadaşlar; Şahap Kitapçı Bey arkadaşımızın sanat enstitüleri hakkındaki mütalâasına cevap arz edeyim. Tokat'da bu sene 17 öğrenci müracaat etmiştir ve on yedisi 4e alınmıştır. Yine arz edeyim ki; sanat enstitülerimize o derece geniş mikyasta müracaat edenler olmaktadır ki, bunların hepsini alamamaktayız. Samimiyetle arz edeyim ki, ilk» defa Şahap Kitapçı Bey tarafından vâki beyan üzerine bu sanat enstitülerine rağbet gösterilmediği haberini almış bulunuyoruz. O derecede ki; bütün mebus arkadaşlarımı işhat ederek söyleyebilirim, hemen hepsi vilâyetlerinde sanat enstitülerinin açılmasını ve mevcutlarının genişletilmekti ve adedinin artırılmasını talep etmektedirler. Yalnız burada bir noktaya işaret etmek isterim: Bu şekilde alınacak talebeler ortaokulu mezunudur. Muhtemeldir ki, veliler ortaokulu bitirmiş bir yaşa, bir seviyeye gelmiş kız çocuklarını sanat enstitülerine göndermeyi arzu etmeyebilirler.

Bunu yapana atmamak lâzım. Bunun tedbirlerini okul bakımından, veliler bakımından düşünmek ve almak lâzım. Bir vilâyetimizde teftişte bulunurken bu vilâyette bir kız enstitüsü açılmasını bendenizden istediler. Evvelâ ortaokul, ilkokul mevcudunu, kız talebeyle erkek talebenin miktarlarını tetkik ettim» Nispet büyük

farklar arz ediyordu. Kız talebe erkek talebeden daha çoktu. Onun için vilâyetteki mebus arkadaşlarıma ve belediye reisine dedim ki, kız enstitüsünün açılmasını istiyorsanız evvelâ hanım kızlarımızı okula verin, ancak bu kayıtla açarım yani kız talebenin okula devam grafiğinin yükselmesi şartıyla açarım. Hakikaten arkadaşlar gayret ettiler, biz de çalıştık, kız talebeleri kaydettirdiler ve neticede okulu açtırdık. Mamafih Şahap Kitapçı arkadaşımızın bu temennisini hürmetle karşılarım, üzerinde tevakkuf eder tedbirini alırız. Sonra bir de Enver Dündar arkadaşım programa iş ahlâkı derslerinin konması halkanda bir noktai nazar serd ettiler. Atölye dersinde (iş ahlâkı) vardır. Bu temenniye ayrıca iştirak eder, bunun üzerinde de ayrıca dururuz. Bu temennilerin hepsi üzerinde ehemmiyetle duracağız. Halil Gürün arkadaşımız da yüksek ticaret okullarının akademi vasfını almasını istediler. Hakikaten bu konuda vekâlet mensupsan ile ticaret okulları mensupları arasında çalışmalar yapılmış, bu mevzuda bir tasan hazırlanmış vekile tevili edilmiştir. Halen bunu okumakta ve tetkik etmekteyim. Yakında sevk edeceğiz, efendim. Mâruzâtım bundan ibarettir.

Efendim, çok sık huzurunuza çıkıyorum. Bunlar cevaplandırılmadan geçiştirilecek hususlar değildir. Umumi konuşmamda da, arz ettiğim gibi, birçok şeyler bizim ve milletimizin istediği gibi bütün icaplarıyla tahakkuk etmiyor. Zihni Üner arkadaşım bâzı temennilerde bulundular. Doğrudur. Müşahede buyurdukları ihtiyaçlar ve ihzar buyurdukları temenniler yerindedir. Ama makamı tevazuda olsa dahi şunu arz edeyim: Vekâletiniz bu işe muttalidir. Nitekim elektrik, motor ve radyo, yapı ve kimya şubeleri tesis etmiştir. Vekâlet memleketin cihazlanması maksadıyla 16 elektrik şubesi, 11 motor şubesi; 5 radyo şubesi, 2 yapı ve kimya şubesi açmıştır. O halde mesele bütçe meselesidir. İhtiyaçları tespit etmiş bulunmaktayız. Ve yerine getirilmesine de isteriz. İmkân bulduğumuz nispette bu kadroyu genişleteceğiz.

Şahap Kitapçı arkadaşımıza arz edeyim, katiyen ifadelerini zayıf bulmadım, yerinde ve kuvvetli addettim. Okul kapatmak bizim aklımızdan geçmez, kendileri okul kapatsalar, biz açarız dediler. Biz okul kapatmayız; bizim vazifemiz okul açmaktır, biz okul açmakla mükellefiz. İfade buyurdukları husus üzerinde mahallî ve umumi âmiller olabilir, bunu her iki cepheden tetkik edeceğim. Bir de Ali Bey arkadaşımız erkek sanat 0 okullarının durumuna temas ettiler. Dedikleri doğrudur ve

sebepleri vardır, bu sebeplerden biri kazanç meselesidir, arkadaşlar. Onun içindir ki, biz bu, sene teknik tedrisat öğretmenlerinin fazla ücret yolu ile kadrodan uzaklaşmamalarını temin ettik. Biraz evvel Emin Soysal Bey Maarif Vekili gelsin, bize öğretmenler niye gidiyor, bunun sebeplerini lütfetsinler dedi, sebeplerini biliyoruz, ve bunun üzerinde duruyoruz. İş sahası öyle genişlemiş ki, bir öğretmene bugünkü maaşının dört mislini verseniz, bir marangozun, bir motorcunun, bir elektrikçinin, bir tesviyecinin, dışarıda alacağı para ile bunu mukayese etmememize imkân yoktur. Onları mesleğe bağlıya samimiyetleri, feragatleri, aşkları ve faziletleridir. Ama biz de onları bu vasıflarıyla kuru kuru bırakmaya niyetli değiliz. Bütçe Encümeninde Maliye Vekâletinin de tasvibini alarak yaptığımız teklifler iltifata, mahzar oldu. Bu maddi imkânlarla onların yaşama" standartlarını yükseltmek niyetindeyiz. Niyetimiz halisanedir. Allanın ve sizlerin yardımıyla mutlaka muvaffak olacağız.

Muhterem arkadaşlarım, Orta Doğu Teknik Üniversitenin Kuruluş Kanunu Orta - Doğu Teknik Üniversitesinin veçhesini tâyin etmiştir. Bu, arkadaşımız Turan Feyzioğlu'nun izah ettikleri Âmme İdaresi Enstitüsüyle mukayese edilecek bir şey değildir. Âmme İdaresi Enstitüsünde üniversite ile Amerika Birleşik Devletleri arasında bir Anlaşma vardır. Netice olarak üniversitenin içindedir. Bu öyle bir iş değildir. Orta • Doğu Teknik Üniversitesi Kuruluş Kanuniyle de tespit edilmiştir ki bir Türk Üniversitesidir ve Türk Üniversitesi olarak kurulmuştur. Teşkilât kanunu da Türk ana kanunlarının esasları dâhilinde gelecek, kadroları ona göre tanzim edilecek, çalışmalar bu şekilde devam edecektir. Yalnız bir fark var.

Bu üniversite İngilizce tedrisat yapmaktadır. Bunun da sebebi, teknik bir üniversite olduğu için ve ihtiva ettiği ve edeceği fakülteler bakımından Garb kültürü, Garb harsı, Garb kaynaklarında. bu Üniversitede âzami şekilde istifade edilmesi düşüncesidir. Şimdi arkadaşlardan biri, neden Türkçe değildir dediler ve Türkçe olmamasının mahzurları üzerinde durdular. Biz bu kanaatte değiliz. Hükümet olarak huzurunuzda sarih olarak arz ediyorum. Türkçe, tercüme yapmaması, bu milletine lisanına, ne ananesine, ne harsına ve ne millî ruhuna katiyen zarar iras «etmez. Aksini mülâhaza ettiğimiz takdirde müdafaası gevşer. Bir defa, arz ettiğim gibi, lisan, Ihars, anane bunlar temel bilgilerdir. Bu bilgiler ilkokuldan. başlar, ortaokul ve

lisede devam eder. Eğer bu okullarda bir .talebe Türkçe öğrenememişse, Türk kültürünü, 'harsını, ananesini almamışsa – hâşa tenzih ederim - dâva çürük bir dâva mahiyetini arz eder. Gelelim diğer tarafına: Arkadaşlar, şu anda ecnebi memleketlerde gerek Devlet 'hesabına ve gerekse kenai hesabına okuyan 3 290 talebemiz vardır. Eğer dışarıda ecnebi üniversitelerde okumak lisan bakımından bir mahzursa, evlâ bittarik kendi memleketimizde bu mahzuru asgari bir 'hadde indirmiş bulunuyoruz. Memleket içinde böyle bir üniversite bir taraftan memleket çocuklarının lisan ve teknik, kültür bakımından yetiştirilmesini sağlar ve diğer taraftan da çocukları ecnebi memleketlere gitmekten artar.

Biz bu hizmetleri huzurunuza getirmiş ve iyi bir iş yapmış olduğumuza kanaatindeyiz. Gelelim bu Orta - Doğu Teknik Üniversitesi adını almasına ve İngilizce tedrisat yapmasına. Arkadaşlar, birinci Maarif Vekilliğim sırasında, Hükümetteki teşebbüsümüzle bu –hizmeti memleketimize mal ettik. Birleşmiş Milletlerin asıl hürriyet taraftarı, istiklâl taraftarı, insan hakları taraftarlarının, yani bildiğiniz malûm ideolojinin hasmı foiâmanı olan taraftarlarının düşüncesiyle ve onların teşvikiyle, böyle bîr müessesenin kurulması düşünülmüştür. Bu müessese nerede faydalı olur diye sondajlara başladılar. Asırlar boyunca asla, salâbetinden bir şey kaybetmiyen, felâketli 'zamanlarında dahi bu sıfatını muhafaza eden, Türk Milletinin bu hizmeti en iyi bir şekilde yerine getirecek bir millet, ıbir memleket olduğu kanaatiyle, muhtelif Orta - Şarik devletleri nezdinde teşebbüste bulundu'ktan sonra, Ibizim memleketimizde karar (kıldılar. Tetkik ettik, tahlil ettik, bütün vücuhu ile yaptığımız tetki'kat neticesinde Ibunun memlekete faydadan ıgayri (bir §ey getirmiyeceği düşüncesiyle (burada Ikurulmasmda mutaJbakata vardik ve kurduk. Bunun hu işteki rolü, maddi ve mânevi yardımlardan ibarettir. Nitekim emareleri gözükmüştür, İşte 'halen Makina Fakültesi, Şehir Mimari Fakültesi. affınızı rica ederim, (birdenbire hepsini hatırlayamadım. Makine Mühendisliği, Mimarî Fakültesi, Mühendislik fakülteleri faaliyet hâlinde (bulunan (bu müesseseye 11 profesör dışarıdan verilmiştir. Bunların (bütün masrafını Birleşmiş Milletler ta'kalblbül etmiştir. İngiltere Hükümeti şimdiye kadar *bir* defasında 500 hin lira, hir defasında 700 'bin lira 'karşılığı olan Sterlin yardımında (bulunmuştur Ders âlet ve vasıtaları, 'kitap ve teknik vasıta yardımı devam etmektedir.

Bu arada bir arkadaşımızın ta'nettiği zatın, (bu sefer Amerika'daki seyahatimiz sırasında hu üniversiteye müşavir olarak 'gelmesini temin etmiş (bulunmaktayız. Arkadaşımız düşüncesinde serbesttir, ama şimdiden haher vereyim iki, hu zatın ilk gelişiyle 5 seneye sâri, ve Iher sene 1 er milyon dolar olmak üzere, 5 milyon doların Orta - Doğu Teknik Üniversitesine verilmesi sağlanmış 'bulunulmaktadır. Şimdi Orta - Doğu Teknik Üniversitesi üzerinde Birleşmiş Milletlerin hicbir tasarrufu, müdahalesi Mevzu bahis değildir. İlmî, manevi ve maddi sahadaki yardımından gayri. Arkadaşlar, elbette ki, hu üniversitenin (bu lisan üzerinden tedrisata (başlamasını ve Birleşmiş Milletlerin ve hu meyanda m er'i ve 'gayrimer'i Amerikan alâkasını teemmül (buyurursanız, bunun Orta - Doğu memleketlerinden Türkiye'ye) şimdi mahdud olan, pek çok talebenin akm edeceğini kabul etmek lâzımdır. Lisanı İngilizce olmakla 'beraber, (buraya gelen talebe yalnız ihtisası içinde mi kalacaktır? Türkçeyi de öğrenecektir.

Türk cemiyeti içine girecek, gerek kendi 'arkadaşları, gerekse muhiti onu Türk Cemiyetine ısındıracaktır. Bunlar faydalı şeylerdir. Muhakkak olan bir şey varsa, Burhanettin Onat Beyin, izah ettiği hususları da bu meyanda teemmül etmek ve mevcudiyetinde fayda mülâhaza etmek yerinde olur. Arkadaşlar, istimlâk edilen arazinin miktarı heyetçe malûmdur. Şu kadar seneden beri tedrisat yapan, yakında mezun verecek olan bu üniversitenin tedrisatı da aşikârdır. İstenen para, bina, tesisler ve projeler içindir. Teşkilât'Kanununun, Turhan Feyzioğlu merak etmesinler, diğer kanunlarla müşabeheti yoktur; arz ettim, diğer kanunları canü gönülden istiyoruz, istiyorsunuz, ve samimiyetle bunu Hükümet de arzu etmektedir. Fakat istirham ederim para işi başka şeye benzemez. Para, nihayet milletin millî geliri ve bütçesinin hacmiyle ölçülür. Taahhüt ettiğinizi yerine getirmediniz diye söylediğiniz, kanunlardan bahsettiniz. Taahhüdümüzü biz yerine getirmedik değil, taahhüdümüzü paramız, millî gelirimiz yerine getirmedi, getirmeye imkân vermedi, millî gelirimiz, paramız yerine getiremedi. Paraya sahip olunca bunu da yerine getireceğiz. O bu işe benzemez. Bu işin kadrosu var, çalışması var, programı var.

Teşkilât Kanunu muhakkak surette, hattâ diyebilir ki, Nisan ayında Heyeti Aliyenize gelecektir, bunun için Stassen'i bekliyoruz, Mart ayının ilk haftasında geliyor. Gelirken, aynı zamanda bu üniversitenin kuruluşunda büyük emeği, büyük

hizmeti geçmiş ve bu husustaki hüsnüniyetini huzurunuzda hayırla yad etmeyi bir borç bildiğim bir Türk kadar Türkçü, bir Türk kadar hayırhah Pensilvanya Üniversitesi Mimari Fakültesi Dekanı Perkins'i de beraberinde getiriyor. Bu Perkins, inşaat projeleri üzerinde çalışacaktır. Burada devamlı müşavir bırakmak için Stassen Perkin'i getirmiş olmasın deniyor. Perkins öyle sanıldığı gibi işi gücü olmayan bir insan değildir. Bu adam Amerika sanayi hayatında, şehirciliğinde otorite olan bir adamdır. Stassen ılezdindej Hükümet azanız olarak, bendeniz sureti mahsusa da bu adamı burada alıkoymak için gayret ediyorum. Muvaffak olursam hakikaten bir kazançtır. Şimdi Perkins 'le beraber Stassen beş on güne kadar buraya geliyor. Teşkilât Kanunu da hazırlanarak, huzurunuza getirilecektir. Bu üniversitenin kurulması ilk kuruluşu zamanında Perkins de bu üniversitenin millî bir üniversite olmasını sureti katiyede, şek ve şüpheden âri olarak, ifade ettikten sonra kabul edildi. Bu «kabul edildi» tâbirini doğru görmem.

Bu hükümranlık hakkı varit ve vâki olduğuna inkıyad edilerek iştirak olunduktan sonra dediler ki; bu üniversiteye Birleşmiş Milletlerin mânevi havasını katıyoruz, dışarıdan elemanları celbe ediyoruz, bu üniversiteyi bir Amerikan Üniversitesi vasfında kuralım ki, Rokfeller'den, Ford'dan ye mümasili hayır müesseselerinden bu müesseseye yardım temin edebilelim. Buna öyle bir hüviyet verelim ki; bu gibi yardımlardan istifade edecek bir şekle hürünsün. Bilirsiniz arkadaşlar, bu yardımların türlü rüzgârları vardır. Amerika'da dahi öyle üniversiteler vardır ki, Katolik olanlardan yardım görür, Protestan olanlardan yardım görmez, hele Ortodokslardan hiç yardım görmez. Bunu izaha beni mecbur bırakmayın. Dışarıdaki hayır müesseselerinden geniş şekilde yardım temin etmek için bâzı fikirlerim, mütalâalarım olacak.

Yalnız Stassen'e şunu söyledim; sana şunu bir dost olarak ifade etmek isterim ki; tavsiyelerin olacak, fikirlerin olacak, bundan istifade etmeyi memnuniyetle tekabül ederim. Yalnız teşrifinizden evvel Türk kanunlarını, Türk Anayasasını, hükümranlık kanunlarını tetkik et, bunlara aykırı düşecek tavsiyede bulunmayasın. Bu vesile ile millî müesseselerimiz üzerinde Meclisimizin, milletimizin lâyık olduğu bir hassasiyetle durduğumuzu ifade etmek isterim. (Soldan, bravo sesleri)Buyurdular ki; ne yapılacak, bunun projesi nedir? Doğru, haklıdırlar,

bu, istediğimiz para, proje ve saire içindir. Bunlar yapılmadığı için henüz kati rakam olarak ifade edilmemiştir. Çalışmalar neticesinde şu olacaktır ki; bu üniversite bütün müesses atı için 60 - 100 milyon lira arasında malî bir külfete ihtiyaç gösterecektir. Maddi ve manevi vasıflarıyla bekçisi bulunduğunuz milletin Hazinesinin santimine kadar onun muhafaza edileceğini bir kere daha arz ve ifade etmek isterim."[514]

4.1.4 Maarif Üzerine Yaptığı Konuşmalar

1. Meclisin 18 Aralık 1957 tarihli oturumunda " Maraş Mebusu Emin Soysal'ın, Göksün kazası Maarif Memurunun Hatay'a nakledilmesi sebebine ve aynı kaza Ortaokulu öğretmen kadrosunu dair suali" münasebetiyle söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı

" Muhterem arkadaşlar, Sayın Emin Soysal'ın, maarif memurunun nakli hakkındaki sualine cevabım şudur: Yetmiş bine yakın memuru, öğretmeni, müstahdemi ve idareciyi çatısı altında bulunduran bir Vekâletin bu gibi nakilleri her zaman vukua gelmiştir, gelecektir ve geliyor. Bu tabii bir şeydir. Bunun bir sual mevzuu teşkil edeceği kanaatinde dahi değilim. Bahsettikleri okul öğretmenlerinin durumu hakkındaki isteklerine maruzatım şudur: Göksün ortaokulu öğretmeni Macide Duran izin müddetini bitirdiği halde vazifesine gitmediği için müstafi addedilmiştir. Yerine tayin yapılacaktır. Kasım devresinde, Bahçe Ortaokuluna tayin edilen Fransızca öğretmeni Bn. Hayriye, hasta olduğunu ileri sürerek muayenesini istemiş ve Hatay'a gitmiştir. Yine Kasım devresinde tayin olunan iki öğretmenden birisi gitmiş birisi gitmemiştir. Okul müdürü tayin edilmek üzeredir. Okulda ders tevzi programına nazaran boş kalan derslerin kanunu gereğince kaymakam tarafından kapatılması için gerekli emir verilmiştir. Maruzatım bundan ibarettir. Muhterem Emin Soysal Beyefendi kürsüye çıkışlarında sözlerinin samimiyet ve hakikate Müstenit olduğunu ifade buyurdular. Samimiyetsizliğini iddia edemem, samimî bir arkadaş olabilir. Ama beyanlarının hakikate müstenit olmadığını müsaade buyursunlar arz edeyim. Memleketteki okulların binasıyla, öğretmeniyle, vasıtasıyla ve idarecisiyle tam ve kâmil bir şekilde meydana gelmesini istemeyecek tek vatandaş yoktur.

---

[514] TBMM, ZC, D. XI, C. 7, ss. 774, 793-803, 812, 818-820, 831-833.

Bu hisler bu memleketin birinci hedefi en büyük aşkı ve ihtirasıdır. Yalnız şunu da müsaade etsinler, bu ihtiras ve bu aşk ile yanan bir iktidarın mensubu olduğumuz 1950 den bu yana okulu, Öğretmeniyle, bütçesiyle memleket maarifini nereden alıp hangi seviyeye götürdüğümüzü bir düşünsünler. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar) Binaenaleyh okulun öğretmeni var, idarecisi yok, idarecisi var, lisan hocası yok... Bu gibi iddialara müsaade buyurun, buyurmasınlar. Memleket bütün imkânlarını bu yolda seferber etmiştir. İnşallah bunlara tam ve kâmil bir surette nail olduğunu görmek hepimize nasip olur, bu hepimizin malıdır.

Bu tarzdaki tenkitlerinin hakikat müstenit olduğunu telâkki etmemekteyim, özür dilerim. Erdoğan meselesine gelince: Arkadaşlar, selefini Vekil arkadaşımız tarafından, Teşkilât Kanununun 22' inci maddesine göre «görülen lüzum üzerine» nakledilmiş bir maarif memurudur. Arz ettiğim gibi yetmiş bine yakın bir camia içinde herkesin Bakanlıkta görülebilecek işleri vardır. Ne olmuş sonra? Ne olmuş Maraş'tan kalkmış da Hatay'a gitmiş. Benim zannımca Maraş'ta ve Hatay'da henüz kış da yoktur. Yalnız bir nokta nazarı dikkatimi celb etti; benim bilmediğim bir hususu telkin ettiler. Dediler ki; particilik ve propaganda yapmış. Millet Partisi, Halk Partisi, Demokrat Partili olsun mevcut olan kanunlar muvacehesinde hele bir öğretmenin masum, körpe nesilleri, bitaraf ve objektif zihniyetlerle yetiştirmek vazifesiyle mükellef olan bir öğretmenin siyaset yapmasına propaganda yapmasına asla müsaade etmeyeceğiz. (Soldan, alkışlar) Arkadaşımın bu ikazını bir telkin olarak telâkki edeceğim. Ve bu memurun siyasi faaliyetinden dolayı nakledilip edilmediğini tahkik edeceğim. Maruzatım bundan ibarettir."[515]

2. Meclisin 23 Ocak 1958 tarihli oturumunda " Adana Mebusu Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Ankara ve İstanbul Üniversite ve yüksekokullardaki talebe sayısı ile mezkur şehirlerdeki talebe yurtlarına dair şifahi suali " münasebetiyle söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı

Çok muhterem arkadaşlarım; hatibin hakikaten hayret ettiğim bir beyan tarzına şahit oldunuz. Buraya huzurunuza geldi, konuşmasının mukaddeme sinde «Ben bu suali sorarken her hangi bir polemiği, münakaşayı, davet etmek veya buna girişmek için yapmadım» dedi. Ama müteakip beyanlarında polemik ve

[515] TBMM, ZC, D. XI, C. 1, ss. 180, 182

münakaşanın alüyü lâlâsmı yapmak suretiyle kendi açtığı yoldan kötü bir mecraya girdi. Kendilerinden şunu rica ederim; Afrika'dan, Hotanto'dan şuradan, buradan misaller getirdi. Eğer bu üçlü, dörtlü tedrisatı yapmanın, Afrika'da, Hotanto'da bulunmayan bir utancı varsa bunu bu memleketi o ahval ve şerait içinde bulundurulanların vebalinde arasınlar. (Soldan, alkışlar) Arkadaşıma şunu sorarım; köy okullarını şehir okulları yapmak suretiyle..."[516]

3. Meclisin 10 Ocak 1958 tarihli oturumunda " Adana Mebusu Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Ankara ve İstanbul Üniversite ve yüksekokullardaki talebe sayısı ile mezkur şehirlerdeki talebe yurtlarına dair şifahi suali " münasebetiyle söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı

" Muhterem arkadaşlar, 965 şehir okulundan üçlü tedrisat yapan okul 24, dörtlü tedrisat yapan okul da 4 tür. Üçlü tedrisat yapan okullardan 2 si İstanbul, 10 u Ankara, 7 si İzmir. 2 si Sivas, 3 ü de Adana'dadır. Dörtlü tedrisat yapan 4 okul ise İstanbul'dadır. Arz ettiğim gibi, 965 şehir okulundan bu kadar okulun üçlü ve dörtlü tedrisat yapmaları büyük şehirlerimizde ve bilhassa 1953 ten sonra memleketin sanayileşen bölgelerinde geniş miktarda işçi akınının başlaması ve işçi teşekküllerinin mütekâsif bir halde bulunmasından ileri gelmektedir. Bu sistemin izalesi hakkındaki temenniye biz de iştirak ederiz. Takdir buyurursunuz ki, şehir okulları bina meselesidir, bu da özel idareleri ilgilendiren bir keyfiyettir, özel idarelerimizin durumları da malûmdur. İstanbul'da, Ankara'da İzmir'de ve Adana'da adedini arz ettiğim 3 lü, 4 lü tedrisat yapan okulların binaları yapıldığı Takdirde bu mahzur tamamen önlenmiş olacaktır. Hakikaten bu vilâyetler 5166 sayılı Kanunun hükümlerine dayanarak, kendi bütçelerinden mümkün olduğu kadar fazla para ayırmak suretiyle, fazla bina yapmaktadırlar. Bu sene Hükümetimiz de bunlara yardım etmek suretiyle üçlü ve dörtlü tedrisat yapan okulları haddi asgariye indirmeye, hatta tamamen ortadan kaldırmaya çalışacaktır. Maruzatım bundan ibarettir.

Çok muhterem arkadaşlarım; hatibin hakikaten hayret ettiğim bir beyan tarzına şahit oldunuz. Buraya huzurunuza geldi, konuşmasının mukaddeme sinde «Ben bu suali sorarken her hangi bir polemiği, münakaşayı, davet etmek veya buna

[516] TBMM, ZC, D. XI, C. I, s. 456

girişmek için yapmadım» dedi. Ama müteakip beyanlarında polemik ve münakaşanın alüyü lâlâsmı yapmak suretiyle kendi açtığı yoldan kötü bir mecraya girdi. Kendilerinden şunu rica ederim; Afrika'dan, Hotanto'dan şuradan, buradan misaller getirdi. Eğer bu üçlü, dörtlü tedrisatı yapmanın, Afrika'da, Hotanto'da bulunmayan bir utancı varsa bunu bu memleketi o ahval ve şerait içinde bulundurulanların vebalinde arasınlar. (Soldan, alkışlar) Arkadaşıma şunu sorarım; köy okullarını şehir okulları yapmak suretiyle..."[517]

4. Meclisin 31 Ocak 1958 tarihli oturumunda " Sivas Mebusu Ahmet Yılmaz'ın," köy okullarına da şehir okulları gibi tahsisat verilmesinin düşünülüp düşünülmediğine dair sual "münasebetiyle söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı

"Efendim, arkadaşımızın suali bir hususun düşünülüp düşünülmediğine matuftur. Yani köy okullarının ihtiyaçların da şehir okul- . lan misali temini düşünülüp düşünülmediği mevzuundadır. Bu husus düşünülmüş, bilhassa Meclise sevk etmek için üzerinde çalıştığımız ilk tedrisat kanunun unda köy okullarının bina, tedris vasıtası, tesis masrafı ihtiyaçlarının da Muvazenei Umumiyeden temini hususu düşünülmüştür. Malûmaten arz ederim.

Efendim, bütün gayemiz acı durumları müebbedeıı tarihe intikal ettirmektir. Kendilerinin, bilmem bundan evvelki bütçelerden malûmatı var mıdır? Efendim arz edeyim, bir defa 7 seneden beri bina inşaatı ile meşgulüz. Huzurunuzda takdisi nimet kabilinden arz edeyim; bu büyük milletin, Türk köylüsünün okul dâvası için sarf ettiği paraların miktarı şöyledir: 1946 ya kadar 140 milyon. Buna mukabil 1950 den 1957 ye kadar da 140 milyondur. 1957'de de 42 milyon lira tahsis edilmiştir. Bu sene de Bütçe Encümeni ve Hükümetin müşterek gayretleriyle yalnız 40 milyon lira Türk köylüsünün okul dâvasının halli için binalara tahsis edilmiş olacaktır. Bunun arkasında da arz ettiğim gibi sevk etmek üzere bulunduğumuz İlk Tedrisat Kanunu ile bu milyonların yanında Türk köylüsünün, çocuklarının, öğretmenlerinin diğer ihtiyaçlarını karşılamaya gayret edeceğiz, inşallah muvaffak olursak, cümlemizi mesut telâkki ederiz. (Alkışlar)

[517] TBMM, ZC, D. XI, C.1, ss. 456-457.

Efendim; ben, huzurunuzda politika yapmadım. Falan tarihte şöyle oldu, filân tarihte böyle oldu demedim. Arkadaşımız bâzı kanunların âmir hükümlerine temas ettiler, biraz zühulleri var, müsaadeleri ile, Ben, işlerin bu taraflarına girmedim, bitiliyorum, fakat girmedim. 5166 sayılı Kanun hükümleri; ilkokul öğretmen maaşlarının genel bütçeden tediyesini âmirdir. Bu kanun, inşa, tamir masraflarını özel idarelere bırakmıştır, Devlete değil, tashih buyurmalarını rica edeceğim. Dahası var, 5210 sayılı Kanun da köy okullarının her türlü bakım, koruma ve masraflarını, köy bütçelerine bırakmıştır, yani, bu, pek parlak bir kanun değildir. 1948 de çıkan bu kanun parlak bir kanun değildir. İşleri, özel idarelere ve köy bütçelerine tahmil etmiştir. Fakat biz hiçbir zaman memleketin umumi dâvalarını hm hulusunda millet ve Devlet olarak ile yürümekten fariğ kalmış değiliz. 1948 senesinde çıkan 5166 sayılı Kanun inşa ve tamiri özel idarelere bırakmasına rağmen 220 milyon lira Muvazenei Umumiye'den yardım ettik. Bu; hedefi gösterir. Ondan sonra; bakım masraflarını, diğer ihtiyaçlarını köy bütçelerine bırakmıştır. Şimdi arz ediyorum; 1957 senesinde köy okulları yapı, büyük tamiri ve masrafları için bütün vilâyetler hususi bütçelerinden ayrılan paranın miktarı yalnız 581 bin liradır. Bu kanunların köy bütçelerine, muhasebe! hususiye bütçelerine tahmil ettiği külfetle memleketin bu büyük dâvası halledilemez. Onun için lütfedin de; bu kanunların üzerinde hiç durmayalım ve elbirliğiyle bu işi Devlet olarak halletmeye çalışalım, efendim. (Alkışlar)[518]"

5. Meclisin 4 Mayıs 1958 tarihli oturumunda " Burdur Mebusu Fethi Çelikbaş'ın," Üniversiteler Kanununun 3. Maddesi (e) fıkrası hükmünün tatbik şekline dair suali"münasebetiyle söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı

" Muhterem arkadaşlar, Heyeti Umumiyenizden bir istirhamım vardır. Gündemin birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü maddelerindeki sualler, aynı meseleye taallûk ettiği için, bu dört suale toplu şekilde, tevhiden cevap vermemin teminine yüksek müsaadenizi arz ve rica ediyorum. Muhterem arkadaşların suallerine sırası ile arzı cevapta bulunuyorum: Önce Turhan Feyzioğlu arkadaşımızın sualine cevabım şudur: Profesör Hüseyin Nailî Kubalı'nın vekâlet emrine alınmasının düşünüldüğünden bahisle İstanbul Üniversitesine yazılan yazıya gelen mütalâada,

[518] TBMM, ZC, D. XI, C. 1, ss. 605-606.

(Hüseyin Nailî Kubalı'nın tetkik mevzuu olan yazılarının siyasi olmadığı, Üniversite Kanununun üçüncü maddesinin (E) bendinin mesağ verdiği yayınlarda bulunduğu, Hüseyin Nailî Kubalı'nın bu yazıdan maksadının da siyasi olmayıp bu şekilde Türk toplumunun fikrî ve ilmî seviyesini yükseltmeye matuf bulunduğu) ifade olunmuştur. Binaenaleyh 21 azadan mürekkep Üniversite Senatosunun ittifakla verdiği bu mütalâanamesinden sonra anlaşılmıştır ki, Kubalı'nın yazısı siyasi mahiyette değildir. Vekâlet bu yazı ile kendisini mukayyet saymamıştır.

Muhterem Osman Canatan Beyefendi arkadaşımızın sualine cevap olarak diyeceğim ki; Senatonun mütalâası vekâlet noktai nazarına göre, vekâletin bu yazı ile, bu mütalâa ile kendisini mukayyet sayması gibi bir neticeye varmadığından, yazılan yazı ve beyan ise Üniversiteler Kanununun 46 ncı maddesinin (D)fıkrasının menettiği ahvalden bulunmakla Hüseyin Nailî Kübalı arkadaşımız vekâlet emrine alınmıştır. Fethi Çelikbaş arkadaşımızın sualine arzı cevap ediyorum: Vekâlet emri müessesesi 6 aylık bir müddetle mukayyettir. Vekâlet emrine alman Devlet memuru veya profesör bu 6 ay zarfında ya vazifesine iade olunur, (bir tedbiri ihtiyatidir, bu tedbiri ihtiyati bir müddet devam ettirilir, kâfi görülürse vazifesine iade edilir.) veyahut da bir başka vazife teklif olunur, bu teklif olunan başka vazifeyi kabul etmediği veyahut bulunuyorlar, anlayışına teşekkür ederim. (Soldan; gürültüler)

Çok muhterem arkadaşlarım; huzurunuzda vereceğim tafsilât, bu meselede Hükümetin, Sayın Çelikbaş arkadaşımızın dediği gibi keyfî mi; Osman Canatan arkadaşımızın dediği gibi indî mi, yoksa hakkaniyete, adalete, kanuna ve nefsi muhasebeye, uzun bir tetkik ve tahlile dayanarak, uzun bir tetebbudan sonra mı bir karar ittihaz edilmiş olduğunu göreceksiniz. Yalnız lütfediniz, sabırla dinleyiniz. Kelimelerin arkasını beklemeden, cümle bitmeden telâşlanmamanızı istirham edeceğim. Arkadaşlar, Profesör Kübalı hakkında ittihaz olunan bir karan Meclis kürsüsüne getirdiklerinden dolayı soru sahiplerine minnettar ve müteşekkirim. (Soldan, bravo, sesleri.) Çünkü bu karar münasebetiyle muhalif partilerin kopardıkları fırtınalar, bazı muhalif matbuattan yaptıkları hücumlar hepinizin malûmudur. Liderler demeyeyim ama, muhalefete mensup sözcülerin kaleminden çıkan ve bir nevi beyanname mahiyetinde olan makalelerle bu işe nasıl hücum edildiği aşikârdır.

Hatta bu kararların karşılığını ilân ve ispat sadedinde şahsımı istihdaf ederek tatbikatı da avukatlığım zamanında başlayan, semtine dahi yanaşmadığım bir davayı, bir profesörün öldürülmesi davasını güya can gönülden tekabül ederek o günden beri üniversite ile aramın ne derece açıldığı, uydurma neşriyatı hafızalarda tazeliğini muhafaza etse gerektir. (Soldan, bravo, sesleri) Bu hâdise öylesine istismar edildi ki, üniversiteyi Hükümetin aleyhine tahrik, Hükümetin üniversiteye düşman olduğu hattâ üniversitede seri halinde istifalar vukua gelmekte bulunduğu yolunda heyecanlı haberler yaymaya kadar gidildi, arkadaşlar. Biz bütün bunlara karşı susmayı tercih ettik ve «biz sadece kanuni salâhiyetimizi kullandık» demekle iktifa ettik. Çünkü kanaatimiz odur ki, Hükümetin temkini, vakarı, azmi, hukuki inancı ve basireti bu hücumlara aynı silâhlarla, aynı sahalarda cevap vermeye mesaj vermez. (Soldan, bravo, sesleri) Biz şuna inanıyoruz ki, bu üniversite kararlarının muhasebe sahnesi ve yeri Türkiye Büyük Millet Meclisidir. Onun için biz metanetle ve itidalle bekledik. Allah bugünü bize gösterdi, şimdi huzurunuzdayız. (Soldan, alkışlar)

Hakikaten soru sahiplerine minnettar ve müteşekkirim. Muhalefet duygusu ile bir tezi ortaya atmaları neticesinde müdafaayı kazanmak maksadıyla belki vicahen noktai nazarlarından ayırabilirler, belki bu kararı tasvip etmeyebilirler. Fakat mâruzâtımın nihayetinde mutlaka ve mutlaka, soru sahipleri dâhil, bugüne kadar bu tarizi yapanlar da dâhil, vicdanların bir köşesinde bu karar için; «objektif olarak, vicdani bir kanaatle ve hukuki esaslara dayanılarak verilmiş bir karardır» diyeceklerinden eminim. (Soldan, bravo sesleri, sağdan gülüşmeler) Neden Çelikbaş? Çünkü bu tenkitler hiçbir hakikate, hiçbir tetkik ve tetebbua isnat etmiyordu. Bu itibarla evvelâ şunu söyleyeyim ki, hücum, tenkit, tariz, ne olursa olsun Hükümetle üniversite arasında hiçbir mesele yoktur. Meselelerimiz, Hükümetle üniversite arasına girmek isteyenlerledir. (Soldan : Bravo sesleri, alkışlar) Biz, üniversitelerimizin muvaffakiyetini ve ilmin inkişafını istiyoruz. Bu uğurda çalıştık ve çalışacağız da

Üniversitelerimizin inkişaf ettiğini görmek istiyoruz, ilmin memlekete feyiz ve nur saçması, hattâ memleket hudutları dışına aşması hasretimizdir. Ama hakkaniyet ve adaletten ayrılmamak, kanuna itaat etmek ve ettirmek, memleket nizamının bekçiliğini imanla yapmak da şaşmaz vazifelerimizdir. işte Hükümet

olarak Hüseyin Naili Kübalı hakkındaki icraatımızın mesnedi bu vazife anlayışıdır ve bir kanun hükmünü yerine getirmek ve kanuna itaat etmek gayesine matuftur. (Soldan, bravo sesleri) Arkadaşlar; Hüseyin Naili Kübalı arkadaşımız uzun zamandan beri neşriyat ve beyanlarıyle Üniversite Kanununun 46 ncı maddesinin (D) bendini ihlâl etmeyi itiyadedinmiştir. (Sağdan, «A a a a» sesleri) Bekleyin efendim; sabredin efendim, bakınız ne gelecek arkasından, Vekâlet, kendisim vekâlet emrine aldı. Bunun hiç kimseyi mağdur etmeyi, rızka mâni olmayı ilmin serbestîsine engel olmayı, hiç kimseyi tehdit etmeyi düşünmeden, kast etmeden, samimiyetle ve kanun hükmünü yerine getirmek için bir mesuliyet hissiyle alınmış bir karar olduğunu şimdi huzurunuzda ispat edeceğim. Arkadaşlar, Üniversiteler Kanununun 3 ncü maddesinin E bendi, üniversitelerin Türk toplumunun genel seviyesini yükseltecek bilim verilerini söz ve yazı ile halka yaymasını kabul etmiştir, bunda müttefikiz. Fakat bunu ilmin tarafsızlığı içinde yapmak mecburiyetindedir.

Bir üniversite mensubunun ilmin objektif mutaları dışında günlük politika meselelerine ve hele demagojiye dayanır bir tarzda, karışmaya kalkarsa kanunu da, ilmi de karşısında bulur arkadaşlar. Evvelâ Üniversiteler Kanununu karşısında bulur. Bildiğiniz gibi arkadaşlar – Sayın Feyzioğlu kanunu iki safhaya ayıra dursun - kanun bu memlekette kanundur. (Sağdan, gülüşmeler, alkışlar) Kanuna itaata hepimiz mecburuz. Üniversiteler Kanununun 46'ncı maddesi öğretim üyelerinin siyasi mahiyette beyanat ve neşriyatta bulunmalarını menetmektedir. Sonra, Memurin Kanununun 9 ncu maddesi memurların siyasi beyanat ve neşriyatta bulunmasını men etmektedir. Kanunun bu iki hükmüne göre siyasi beyanat ve neşriyatta bulunanlar üniversite meslekinden ihraç olunur. Ondan sonra demiştim ki, ilmin bizzat kendisi bunu meneder... Evvelâ meseleyi üniversiteye arz ettik. Ankara Üniversitesinin 3 . X . 1957 gün ve 515 sayılı Kararı aynen şöyledir : «Üniversite profesörlerinin siyasetle meşgul olmaları karşısında üniversite durumunun aydınlatılması hususu zaruri görülmüş ve neticede üniversite öğretim üyelerinin siyasi teşekküllerde fiilen vazife almamaları ve Üniversiteler Kanununun 3 ncü maddesinin E bendi hükmünün cevaz vermediği siyasi yayınlarda bulunmamaları hususuna ittifakla karar verildi.» Demek ki, üniversite mensupları, Üniversiteler Kanununun 3 ncü maddesinin E bendinin mesaj vermediği siyasi beyanlarda bulunmuşlardır ki, Ankara Üniversitesi Senatosu bu kararı ittihaz etmek mecburiyetinde ve mükellefiyetinde kalmıştır.

Bu bizim üniversitenin görüşü. Dünya üniversiteleri ne demiş acaba? Bunu da bilmek mecburiyetindeyiz. Bunu da bileceğiz. Bahusus aziz soru sahipleri, muhalefete mensup arkadaşlar, şu kürsüye geldikleri zaman evvelâ ilme ve tercihan Garp ilmine dayanıyorlar. Himmet buyursunlar da biraz biz de oradan nasibimizi alalım, arkadaşlar. Acaba Avrupa ve Amerika üniversiteleri nasıl düşünmüş? Ordinaryüs Profesör Hirsch - bütçede de söylemiştim

Aziz Feyzioğlu'nun feyiz kaynağı olmuştur. (Dünya üniversiteleri ve Türkiye'de üniversitenin gelişmesi) isimli eserde yer alan ve İngiliz ve Amerikan üniversitelerinin muhtariyeti üzerinde yapmış olduğu tetkiklerde Hirsch şöyle diyor : «Profesörün, hürriyeti, meslekinin disipliniyle mahduttur. Hoca bu disipline tâbi olmayacaksa, siyaset yaparsa bu meslekten ayrılıp gazeteci veya politikacı olmalıdır.» Bir kısmının olduğu gibi. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar) Kembriç Üniversitesi profesörlerinden Ernest Baker «Üniversite profesörü ilim için ilim yapar, kürsüde ilmi siyasete karıştırmaz ve dışarıda politikanın fevkinde kalmasını bilirse akademik hürriyetine dünyanın hiçbir yerinde müdahale edilemez.» diyor. Yine Hirsch Amerika ve Avrupa üniversitelerinin tarihî inkişafını izah ederken, bir zamanlar Avrupa ve Amerika'da üniversiteler içine politika cereyanlarının girmesi mahzurlarını şöyle anlatıyor : «Bâzı partilerin talebe ve profesör grupları arasına soktukları siyasi tahrikler ve hafiyelik sistemi üniversitelerde çok fecî hâdiselerin hudusüne Sebep olmuştur.» Bu hakikati anlamak için Avrupa'ya, Amerika'ya kadar uzanmaya hiç lüzum yoktur. Hâdiseler gözümüzün önünde cereyan etmiyor mu? (Soldan, «bravo Yardımcı» sesleri) Görüyorsunuz ki, üniversite çatısı altında ilmin siyasete karışmasının muhassalası hayır değil, serdir! Meselenin geniş şekilde hukuki ve ilmî esaslarını böylece vaz'ettikten sonra şimdi Kıbalı'- mn yazılarına geleceğim.Arkadaşlar, Kübalı arkadaşımızın yazılarının günlük politika mahiyetinde bulunduğunu ve Üniversiteler Kanununun üçüncü maddesinin (E) bendinin mesağ verdiği yayın ve beyanlarla hiçbir alâkası bulunmadığını arz ve izaha çalışacağım. Huzurunuzda biraz evvel «Kanunu tatbik vazifemdir» demiştim, ihmalinden mesulüm ama hiçbir zaman vazife ve salâhiyetim olan kanunu gelişigüzel tatbik salâhiyetinde , bulunduğumu iddia etmedim ve edemem.

Aksine bu kanun hükmünün hüsnü suretle, hakkaniyetle ve vicdan rahatlığı ile tatbik edilmiş olduğunu huzurunuzda ispat edeceğim. Arkadaşlar, Kübalı arkadaşımız hakkında alman kararın Senato mütalâasına uygun düşmediği için isabetsizliğine temas edilmiş ve bunun dışında üniversite muhtariyetinin ihlâl edildiği iddia olunmuştur. Yalnız söz buraya gelmişken içimden gelen bir görüşü burada açıklamaktan kendimi men edemeyeceğim : Senatonun mütalâası şayanı hürmet görülmüştür. Hükümetçe bu mütalâadan ne kırgınlık, ne küskünlük duyulmuştur. (Sağdan, gürültüler) Kanaatim odur ki, bu mütalâa ilmî muhtariyetin, hür fikrin, açık kanaatin bu memlekette bütün kemali ile cari ve hâkim bulunduğunun en mütekâmil bir örneğidir. (Soldan alkışlar) Zira bu memlekette iddia ettikleri gibi, üniversite muhtariyeti üzerinde bir baskı, tenkitden ürkme, ışıktan korkma gibi vehimler hükümran olsaydı her şeyden evvel Kübalı hakkında yaptığımız bu işjler ve verdiğimiz karar münasebetiyle büyük bir haksızlık içinde olduğumuzdan bahsedilerek tenkid edilirdik. (Soldan, alkışlar). Eski iktidar icraatında ve tatbikatında bulunanlar bunu pek iyi bilirler. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar). Şimdi arkadaşlar, bu gelen ilk mütalâa değildir. Çünkü bendenizin ve benden sonra gelmiş Maarif Vekili arkadaşlarımızın zamanında da bu nevi mütalâalar başka işlerden dolayı, gelmiştir. Bu mütalâaların bir kısmı ile mukayyet kalınmış, bir kısmı varit görülmemiştir. Bunu burada tafsil etmeye ve arkadaşlarımızı birer birer ilân ve teşhir etmeye mahal yoktur. Hepimiz ve hepiniz bunu bilmekteyiz.

Bu sefer gelen mütalâanın da mukayyet kalınması izabeden bir mütalâa olmadığı neticesine varılmış ve bildiğiniz karar ittihaz olunmuştur. Şimdi arkadaşlar, bizim Hükümet olarak yalnız profesörün lehinde gelen mütalâa ve karara yüz çevirmekle itham edilmemiz sadece vebaldir. Biz leh ve aleyhte diye bir şey tanımıyoruz. Kanun muhterem Üniversite hocalarının lehinde ise lehinde, aleyhinde ise aleyhinde tatbik edilir. Bu kanun hükümleri beyan ve yazı itibariyle Hüseyin Nailî Kübalı aleyhinde karar almaya bizi mecbur kılmıştır. Fakat başka bir öğretim üyesi hakkında bu kanunun lehinde tatbik edilmesi hususiyle bizi mükellef kıldı : Hepinizin bildiği gibi Âdile Ayda Üniversiteler Kanununun 46 ncı maddesinin (D) fıkrası hükümleri dâhilinde üniversiteden ihraç edildi ve ilmî unvanı, üzerinden alındı. Biz bu kararı, vâzıı kanunun maksadına uygun bulmadık, Âdile Ayda'nm kürsüsünde kalmasını müdafaa ettik. Arkadaşlar, ne yapmıştı Âdile Ayda?

(Üniversiteler Kanunu değiştirilmelidir.) diye bir yazı yazmıştı. Bu yazı kendisinin üniversiteden atılması ile neticelendi. Filvaki bu yazıda Üniversitedeki arkadaşlarına târizkâr cümleler vardı, fakat 46 ncı maddenin (D) fıkrasının tatbikini icap ettirecek şeref ve haysiyeti muhil bir suçu Âdile Ayda işlemiş değildi. Fakat vazifeden çıkarılmıştı. Biz onun hakkını müdafaa ettik.

Bir başka misal: Tarık Artel doçentlik hakkını kazanmıştı. Şûrayı Devlet kararma ve Meclis kararma rağmen vazifeye alınmadı. Hükümet olarak bu arkadaşın da hakkını almasını, kürsüsüne geçmesini müdafaa ettik. Görülüyor ki, kanun kimin lehindeyse lehte, kimin aleyhinde ise aleyhte tatbik ediliyor. (Sağdan gürültüler) Buradaki arzım kimseye tariz değil, sadece bir hakikati hatırlatmadır. Arkadaşlarım, şimdi üniversitenin mütalâasına geliyorum. Sizden nihan hiçbir şey yoktur. İzahat istendiği için her şeyi arz edeceğim. Bir arkadaşım buraya gelip, mühendis, bir başka meslek sahibi, filân gibi bâzı tefrikler yaptı. Bendeniz bu tefriki yapmam. Mühendis olsun, doktor olsun, sanatkâr olsun herkesin memleket kanunları ve memleket kültürü hakkında kâfi derecede bilgisi vardır. Binaenaleyh, ben bu tefriki yapmadan maruzatta bulunacağım, sorulduğu için de ayrıca arz etmek mecburiyetindeyim. Evvelâ Senatoyu takdim edeyim. Arkadaşlar, Senatoyu teşkil eden bu 21 arkadaşımız bir Rektör, bir önceki rektör, ordinaryus profesör veya profesörlerden terkekübeder. Rektör arkadaşımız iktisadi coğrafya profesörüdür, önceki rektör Orman Fakültesi profesörüdür, üç tanesi Tıp Fakültesi profesörüdür. Üç hukuk profesörü, üç Edebiyat Fakültesi profesörü, üç Fen Fakültesi profesörü, üç İktisat Fakültesi profesörü, iki de Orman Fakültesi profesörü... (Sağdan; «Reis Bey, müddet ne oldu?» sesleri) Cümlemi bitireyim. Sureti terkibini arz ettiğim İstanbul Üniversitesinin Muhterem Senatosu hulâsa olarak şu mütalâada bulunmaktadır...

Arkadaşlar; yeni bir mevzu ile karşılaştık, Fethi Çelikbaş'm sayesinde... (Sağdan: Gürültüler). Dinleyiniz efendim, dinleyiniz. Aksi takdirde ben de dakikalarımı mahfuz tutmak şartıyle konuşmaz beklerim. (Sağdan, gürültüler, «O vazife\Riyasetindir» sesleri). Sözlü sorulara Hükümet cevap verir. Hükümetin vereceği bu cevap nedir acaba? Bu düşünülmeden mebus arkadaşlar pekâlâ evlerinde, yazıhanelerinde, çalışma odalarında türlü efkârı bulur,yazar buraya getirir söylerler. Bütün bunlar haklıdır. Ama Hükümete gelince onun bu tarzda bir hareketi

meşru değildir... Ben senin ne diyeceğini bilirim, Çelikbaş. Müdafaamı sizin silâhlarınızla yapacağım. Bizim silâhlarımızın çeliği de sizinkindendir. Şimdi, Ayanoğlu'nun suallerine geliyorum. Arkadaşlar; dikkat buyurdunuzsa, çekildiği, imza edildiği mevzu bahsedilen telgraf çıka çıka Ayanoğlu arkadaşımızın cebinden çıktı. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar) Arkadaşlar; bir telgraf telgrafhaneye verilir, o telgrafın aslı, metni Ayanoğlu arkadaşımızın cebinde ne arar? (Soldan, bravo, sesleri) tşte bunlar tahrikin emsalsiz birer örneğidir. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar)

Müsaade buyurun; şimdi, ne olmuş bakım; Hukuk Fakültesi talebesinden Erdoğan, Müddei umumiliğe davet ediliyor, kendisine soruluyor; söyleyin bakalım; bu telgraf nerede? Çünkü, 380 imzalı telgraf çekildiği hakkında bir tekzip vardır, tekzip etmek hakkıdır, soruluyor, ayrıca da ifadesi almıyor. İfadesinde diyor ki, «Hay hay, ben bu imzaları ihtiva eden telgarfnamenin aslını getireyim.» Gidiyor ve bir daha da görünmüyor. Evrak İstanbul Müddei umumiliğinin 9-58/358 numaralı dosyasındadır. Muhterem arkadaşlar, böyle "bir telgraf çekilmişle bu neden telgrafhaneye verilmez; böyle bir telgraf çekilmişse neden bu müddeiumumiliğe ihraz edilmez de 'Sayın Ayanoğlu'nun cenine konur, bunun mânasını anlamak kolay olmuyor. (Sağdan, 'gürültüler) Mütalâaname elimdedir, okumaya amadeyim, fakat vakit yok ki.. (Sağdan, gürültüler)

Çelikbaş diyor ki; neden esasa girmiyor da, Kübalı'nın itiyadına gidiyor?Üniversiteler Kanununun. (Sağdan, tamamını oku sesleri) Kendi notlarımı da yüzde elli kısarak okuyorum. (Sağdan, gülüşmeler) Üniversiteler Kanununun 3 ncü maddesinin E "bendine tevafuk etmesi, bunun gazetede intişarının mesele yaratmayacağı, siyasi mahiyette olsa bile, ilmî objektiviteyi ihtiva ettiği.. Ondan sonra da neden itiyadından bahsettiğimin kastını tebarüz ettireceğim. Bakınız ne diyor; Senato diyor ki, kanun, mevzu bahis olan kanun, ilmî tenkit ile gündelik siyasi polemiğin hudutlarını birbirinden tefrika medar olabilecek kıstası ihtiva etmediğinden beyan sahibinin kastına bakmak icap ettiğine ve beyan sahibi olan

Sayın Kübalı'nm kasama bakıldığı takdirde onun hayatı ilmiye ve siyasiyesinden bu yazıyı siyasi maksatla yazdığı anlaşılmamıştır.) demektedir. (Sağdan, doğru sesleri) Bunun içindir ki, ben siyasi mülâhazalarla hareket ettiğini mâruzâtımın mukaddemesinde işaret ettim. Arkadaşlar, şimdi Kübalı arkadaşımız

eğer Üniversiteler Kanununun 3 ncü maddesinin E bendinin derpiş ettiği faaliyet ve maksatla hareket etmiş olsa idi, bu halde kendisinin ilmî faaliyetini üniversite çatısı altında tutmadan efkârı umumiyeye sirayetini arzu etse idi, bu muhterem arkadaşımızı 1946 ya kadar içinde bulunduğu mesai sistemi içinde müşahede etmemiz icabederdi. Halbuki Vekâlet emrine alınmayı icafbettiren yazıda bakın ne diyor. Hüseyin Nailî Kuhalı bu sözleri İçtüzük tadilâtı mevzuubahsolduğu zaman söylüyor: «Gazetelerden okuduğuma göre, İçtüzüğün tadili ekseriyet partisi vasıtasiyle icranın Meclis ve muhalefet karşısında asgari murakabe ve âzami rahatlık içinde üstünlük teminine matuftur.» Siz buna idare ilmi diyeceksiniz değil mi? (Sağdan, evet sesleri) Bir cümle daha : «Bu tüzük tadili ile ekseriyet partisi vasıtasiyle Meclisteki bâzı partilere varlık tanınmamaktadır.» deniyor. Bu da ilim mi? (Sağdan, evet sesleri, gürültüler) Bir misal daha : «Bu tüzük tadili aleniyet prensibini zedelemiştir.» Bu sözler de siyasi değildir arkadaşlarımıza göre ve Senatoya göre. (Sağdan, hayır sesleri) «Bu tüzük tadili demokrasimizi çok yanlış ve zararlı istikamete sürükliyerek mevcut rejim buhranını vahîm şekilde artırmak istidadımdadır.» Bu da ilimdir öyle mil.. (Sağdan, evet sesleri, gürültüler) Hayır, arkadaşlar, bunlardan hiçbirinin ilimle alâkası yoktur, politikadır. Günlük politikadır, muhalefetin siyasi çekişmelere girdiği, siyasi demagojilere girdiği, siyasi polemiği davet eder bir beyanıdır. Ye Üniversiteler Kanununa göre memnudur.

Arkadaşlar, bu arz ettiğimiz beyanın siyasi mahiyette olduğunu biz bizzat sözlü soru sahibi arkadaşlarımızın mensup oldukları grubun sözcüsünün bütçe müzakeresinde söylediği sözlerle de teyit edeceğiz. Bakınız Sayın İsmail Rüştü Aksal'm sözlerini okuyorum : Aksal şöyle diyor; «iktisadi ve malî sahada karşılaştığımız başarısızlıkların, sıkıntı ve mahrumiyetlerin aslında memleketin adım adım içine sürüklendiği rejim buhranı ile sıkı ve derin irtibatını bu münasebetle bir daha belirtmek isteriz. » Ondan sonra devam ediyor «filhakika yorucu ve fakat devamlı muvaffakiyetin başlıca teminatını (Sağdan, doğru sesleri) teşkil eden gerçek demokratik bir idare için devamlı murakabe altında çalışmak yerine DP hükümetlerinin murakabesizliğin ve mesuliyetsizliğin rahatlığı içinde merkeziyetçi ve şahsi bir idare sistemine süratle kaymaları elde ettiğimiz geniş imkânlara ve şartlara millet olarak karşılaştığımız bunca fedakârlıklara rağmen bugün iktisadi ve malî sahada karşılaştığımız başarısızlıkların, düzensizliklerin sıkıntı ve

mahrumiyetlerin temel sebebini teşkil etmektedir.» Demek istiyorsunuz ki, siyasi bir partinin bütçe müzakereleri sırasındaki bu beyanı da siyaset değildir, düpedüz ilimdir. (Gülüşmeler) Şimdi kasde temas edeceğim, aziz Çelikbaş arkadaşımızın dediği gibi, eğer Hüseyin Nailî Kubalı'nm kasdı siyaset değil de ilim yapmak ise, 1943 te Doçent iken, «Eski Mevzuatımızda Maden Mülkiyeti» isimli 32 sayfalık, keza «Medeni Kanun ve Maden Mülkiyeti» isimli 48 sayfalık, «öğretimde Terakki» isimli 65 sayfalık, «Hukuk Nizamı» isimli 34 sayfalık ve «Ahlâk ve Hukuk Kaideleri» isimli 57 sayfalık ve «Devlet Anayasa Hukuku» isimli 288 sayfalık bir kitap verdiğine göre, memleketi yine ilmi ile, eseri ile tenvir ederdi. Ama arkadaşlar bunu bırakmıştır. Memleketi ilim ve asarı ile tenvir etmek yerine, siyasi partilerin görüşlerini tetkik eder safhaya geldi. Ve bu mevzular üzerinde durulduğu zaman da bu arkadaşımız sadece bu mevzuları ele almakta ve senede bir iki defa bir gazetenin sütununda birkaç satır makale veya birkaç satır beyanda bulunmak suretiyle memleket efkârını tenvir etmeyi tercih eylemiştir.

Yani içtüzük tadili münasebetiyle, falan kanunun çıkarılması münasebetiyle memleket efkârını tenvir etmek maksadında idi ise, itimat edin ki, Türk milletinin yedisinden yetmişine kadar ilmi seviyelerini yükseltebilmek için, tenvir edebilmek için onların siyasi ve demokratik hakları mevzuunda bu memleketi tenvir etmek için bu memlekette ve bütün dünyada 1946 seçimlerinden başka hiçbir siyasi hâdise yoktu. (Sağdan, 1957 seçimleri, sesleri) O zaman yapmadı. Niçin yapmadı?. Bunu o zaman yapsaydı o da siyaset olurdu. Hüseyin Nailî Kübalı arkadaşımızın maksadının siyasi olduğunu izah etmek için söylüyorum bunları. Arkadaşımız şimdi arz ettiğim şekilde ilmî ve objektif mütalâalarla memleketi tenvir edeceği yerde gazete sütunlarında siyaset yapmayı tercih etmiştir. Yaptığı tamamen siyasettir. Arkadaşlar, siyasi maksatla hareket ettiğini tebarüz ettirmek için bunlara temas ediyorum. Bakınız ne yapıyor : Demokrat Partinin kongresi olur, sırf siyasi tesanüt, parti tesanüdü mülâhazasiyle birkaç delege bir takrir verirler. Bu takrir sadece Genel kurulda, kongrede görüşülür. Ne Meclisin Heyeti Umumiyesine ve ne de Demokrat Parti Meclis Grupuna gelir. Yani hukuki bir tasarrufa mevzu olacak mahiyette değildir. Derhal Hüseyin Nailî Kübalı bir fikri beyana varmıştır, çünkü siyaset yapacak; «Anayasada böyle bir tadil yapılmaya kalkışılırsa Büyük Millet Meclisi parti kuklalarından mürekkep bir çete haline getirilmiş ve teşrîî istiklâl baltalanmış

olur »der. Bu, bir siyasettir arkadaşlar. 9 Kasım 1955 tarihinde yazdığı bir makaledir bu. Başka bir misal, siyasi hâdiselerin seyıi icabı, günün birinde Üçüncü Menderes Kabinesi istifa etmiş bulunur. 2 Aralık 1955 te Hüseyin Naili Kübalı yine karşımızdadır. Bu hususta. Türk umumi efkârını tenvire salahiyetli bir tek otorite sıfartiyle ortaya çıkar ve Cumhuriyet Gazetesinde hazırlanan suallere cevap vererek şöyle der : «Bugünkü hükümet buhranının doğurduğu hazin durum karşısında bütün Kabine istifa etmiş iken grubun sadece Başbakana . itimat vermesi açık bir tenakuzdur. Akla, siyasi ahlâka, siyasi temayüllere aykırıdır.» demeye başlar. Aradan on gün geçmiş bu mevzuu 12 Aralık 1955 te tekrar ele atılır ve uzun bir makale yazar: .«Demokrat Partinin tesis ettiği imtiyazlı itimat usulünün sebep olduğu çeşitli aykırılıklara temas edilmekte, böyle bir telâkkinin mahsulü olan bu antidemokratik itimat usulünün gayrimeşra olduğu» ifadesiyle parti grubuna hücum eder.

Bu siyaset değil midir? (Sağdan değil *ya* sesleri) Bir tane daha : Büyük Meclis üniversite mensupları dâhil bütün Devlet memurlarına şâmil bir vekâlet emrine alma kanunu çıkarır. Kübalı gene karşımızda; bakın nejdiyor; Zafere çatıyor, dikkat nazarınızı arz ederim. «Bu iktidar organının İçendi bindiği dalı kesen bir insan gaf'letiyle kayıtsız şartsız emri altında bulunduğu zihniyete pek uygun ve fakat memleketin yüksek menfaatlerine aykırı olarak tehditten çekinmemektedir. » «Tavsiye edeceğimiz şey çok geniş münevverler umumi efkâriyle iktidar arasmda Türkiye'de ilk defa olmak üzere bir zamandan beri müşahede edilen ve gittikçe uçurumlaşıtığı esefle görülen aykırılığın kaldırılmasıdır. Yoksa ilmin çanlarına ot tıkamak, gören, düşünen ve serbestçe hüküm veren beyinleri felce uğratmak yani münevverler kütlesini bertaraf etmek değildir. Bu da siyaset değil?. En sonu : «Siyasi tarihimizde misli görülmemiş ümit ve heyecanlarla işbaşına getirilmiş olduğu halde bugün birçok ağır hataların ve yine misli görülmemiş bir millî ye'sin müsebbibi ve mes ulü vaziyetine düşürülmüş olan Demokrat Partinin ele hayati menfaatlerinin emrettiği bir nefis muhasebesine davet ederim.» diyor. Bu da ilim. Ve nihayet İçtüzük mevzu bahsi olurken biraz huzurunuzda okuduğum mütalâalar. Arkadaşlar; biz şu kanaatteyiz ki; bu yazı ve beyanların Üniversiteler Kanununun 3 ncü maddesinin tecviz ettiği ilmî yayın ve beyanlarla hiçbir alâkası mevcut değildir. Ve devam eden, arz ettiğim silsile yazılar siyasi maksatla hareket edildiğini ispat etmiş bulunmaktadır.

Arkadaşlar; mâruzâtımın bir kısmını vakit yüzünden maalesef arz ve izah edecek durumda değilim. Maksat bakımından Kubalı'nm maksadını değil kanun vâzıınm maksadını tercih etmek iktiza eder. Kanun vâzıınm maksadı ise 46 ncı maddenin (D) fıkrasının tatbikini emretmektedir. Netice olarak, sözümü bitirmek istiyorum, bütün gaye ve hedefimiz, ilmin ilim için çalışması ve siyasetin, ilmin çatısında yuvarlanmasıdır. Bir senato mütalâasına izafe edilen itibar kadar millî menfaatler uğruna kanunları ve nizamları tatbik mevkiinde bulunan bir Hükümetin, Grupu ile, vekâlet teşkilâtı ile, arşiv ve kütüphanesiyle, hulâsa en az senatonun haiz olduğu kadar geniş imkânlarla mücehhez ve geniş bir müşavir kadrosu ile verdiği karara aynı itibarı göstermiyen zihniyetleri tarihin affedeceğini zannetmiyorum. Biz böyle düşünüyoruz, böyle görüyoruz ve bu inançla hareket ediyoruz. Bundan sonra işin takdiri Heyeti Celilenizindir. Hakikatleri olduğu gibi görmek istemiyen, her işi ters zaviyeden ve kendi görüşlerine göre çevirmek istiyenleri millete ve Allaha emanet ediyorum. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar)

Nasıl isterseniz öyle telâkki buyurunuz. Ne eylerseniz güzel eylersiniz. Vazifemizi kanunun sarahati dairesinde, vicdan muhasebesinin ışığı altında ifa ediyoruz. Fethi Çelikbaş'ın nümayişkâr bir eda ile mahkûmiyet ilân eden sedasına rağmen ben vicdani huzur içinde olduğumu samimiyetle arz ve ifade etmek isterim. (Soldan, bravo, alkışlar)

Muhterem arkadaşlar, hakikaten Ayanoğlu arkadaşımızın bu suali bu kürsüye getirişine hayret ettim. Bana sorulacak sual bu olmamak lâzımdı. Yani bu talebelerin bir Hükümet icraatına karşı bu şekilde ayaklanmalarını tasvip mi ediyorlar? (Sağdan, hayır sesleri) Bana sorulan sual şu olmak lâzım gelir: Hükümetin bir kararma karşı telgrafın metninde yazılı olduğu şekilde, toplu şekilde, nasıl söyleyeyim,Serkeşliği tazammun eden bu talebeler hakkında Hükümet ne' düşündü, bunu sormalı idi bana? Bunun sonu nereye gider? Devlet icraatı, Devlet nizamı, Devlet ahengi, icraat ve kararı karşısında ayaklanmayı, serkeşliği tasvip ederse bu memleketin sonu anarşiye müncer olur, bunu Tasvip eder misiniz? (Sağdan, hayır sesleri)

Sonra bir nokta daha var; neden Üniversiteden alındı da Yüksek Ticaret Okulundan alınmadı. Ayanoğlu; bu işi sizden çok daha iyi ve alâsını bilenlerdenim.

Tasarrufunu bilerek yapan bir Hükümet adamıyım. Kanunun hükümlerini çok iyi bilerek hareket eden bir Hükümet adamıyım. İktidarımı, Hükümetimi, bin netice beni buraya seçip getiren Türk Milletidir, zatıâliniz değilsiniz ki; sizin istifa et sözünüze papuç bırakayım. Ticaret Okulundaki vazifesinden niçin almadık? Evet tetkik ederek, düşünerek almadım. Neden? Hocanın beyanatı ve yayınları Üniversiteler Kanununun 46'ıncı maddesinin (D) fıkrası hükümleri dairesinde mütalâa olunduğu için ve o hükümler üniversiteden uzaklaştırılmasını âmir bulunduğu için sadece o vazifeye maksur ve münhasır olarak karar ittihaz edilmiştir.

Yüksek Ticaret Mektebindeki vazifesiyle üniversitedeki vazifesinin mahiyeti birbirlerinden tamamen farklıdır. Kararımızda hiçbir zaman haksız bir düşünceye yer vermiş değiliz. Bendenizin mütemadiyen Maarif Vekâleti, Hükümet, müşaveret, kütüphane ve arşivden bahsetmeme rağmen arkadaşlarım meseleyi mutlaka Maarif Vekili üzerine toplamaya uğraşırlar. Çünkü işlerine öyle gelir. Kübalı' nın, munzam vazifesinden alınması Lazım mıdır, değil midir diye düşünülmüş, tetkik edilmiş ve neticede alınmaması lâzım geldiği hukuki kanaatine varılmış ve o vazifesinde ipka edilmiştir. Bu arada vazifeden alınırsa iyi olur, şöyle olur, böyle olur diye tavsiyelerde bulunulmuştur. Arkadaşlar; hukuki kanaatlerimizde ve takdirlerimizde kanuna, nizamnamelere ve vicdani unsurlara dayanmaktayız. Hüseyin Naili Kübalı 'nın vekâlet emrine alınması nasıl kanun icabı ise, eğer bu, vekâlet emrine alınmanın kaldırılması icap ederse ne beyefendilerin tavsiyeleri, ne verdikleri sözlü sorular baskısı ve ne de dava açılacak, şöyle olacak, böyle olacak gibi ileri sürülmek istenen baskılar altında vukua gelecektir. Hukuki kanaatle gitmiştir, gelirse hukuki kanaatle gelecektir. Bendeniz hiç şahsiyat yapmadım.

Mütemadiyen Hükümetten bahsettim. Ama arkadaşlar Maarif Vekili diye tutturmuşlar. Çünkü işlerine öyle geliyor. Ben size diyorum ki; kanunun bana verdiği salâhiyeti uzun uzun tetkik ettim. 1949 senesinde Kübalı istifa ettiği zaman; Çelikbaş, ben zatıâliniz kadar bilirim, o hâdise ile bu hâdisenin hiçbir münasebeti yoktur, eğer öyledir derseniz ben de size şunu söylerim, beyanları tamamen siyasi mahiyette ve tamamen kanunun menettiği evsafta olduğu halde, hücumları Meclis tasarruflarına uzanıncaya kadar, takibat yapmadık. Hükümet hakkında söylediklerinden takibat yapmadık. O zaman bir tanesi için yapılmadı ise biz dört beş

tanesi için yapmadık. Görüyorsunuz ki, mahsupta da biz kârlıyız Beyefendi. Mesele Meclis tasarrufuna intikal edince iş değişti. Meclisin yegâne müdafaa organı Hükümettir. Meclis kendi kendini müdafaa edemez. Sözlerimi bitiriyorum, ne söylersek sizlere evet dedirtmeye imkân yoktur. Muhalefet için, üniversite için, dernekler için, efradı millet için ve hattâ bütün bir nevi beşer için hür yazmak, hür düşünmek, hür söylemek, hür beyanda bulunmak ve karara varmak mümkündür, vaciptir. Yalnız bu işlerden mahrum olması gereken tek kuvvet varsa, o da Hükümettir.

Hükümetin serbest söylemeye hakkı yoktur, serbest düşünmeye hakkı yoktur, serbest yazmaya, serbest karar ittihazına, hakkı yoktur. Bu nimetlerden Hükümet mahrumdur. İş oraya getiriliyor. İşte arkadaşlar Türk milleti bu zihniyeti görmüş ve kararını vererek istediğini iş başına getirmiştir. Beraat ve mahkûmiyet hükmünü o verir. İşte biz 400 ü aşan bir iktidar, siz de bu sebeple 4 ü geçmeyen bir muhalefet halinde buraya geldik, aziz Çelikbaş (Soldan, gülüşmeler) Şunu da ilâve edeyim; ben asla Meclis karışmaz, demedim. Hâşâ böyle bir şey aklımdan geçmez. Meclis her şeye sahip ve hâkimdir. Dilediğini dilediği gibi hesaba çeker ve hükmünü verir. Ben, Meclis dışında ve üniversite içinde yapılan tahriklerden bahsetmek istedim. Bu itibarla söylediğim sözleri bana izafe etmeyiniz. Sözlerimi Sayın Feyzioğlu'nun bir cümlesi ile ikmal edeceğim. Bu memleket Kubalı'sız da olur, Yardımcı'sız da olur. (Soldan, Feyzioğlusuz da olur sesleri) Fakat, bu memleket hiç şüphesiz ki, hürriyetsiz olmaz. Üniversite de huviyetsiz olmaz. Ama üniversitesiyle, bütün kültür müesseseleriyle bütün milletin hürriyete sahip olduğunun bizatihi burhanı da memleketin kendisidir. Maruzatım bundan ibarettir. (»Soldan, şiddetli Azası olmakla şeref duyduğum Meclis

Muhterem arkadaşlar, söylemediğim sözler izafe edilince cevap vermek mecburiyetinde kalıyorum. Şimdi arkadaşım diyor ki, kanun Senatodan mütalâa alınmasını emretmiştir. Lütfediniz efendim, ben, arkadaşımın emrine göre değil, kanunun bana emrettiğine göre hareket edeceğim. Kanunun, Senatodan mütalâa almayı emrettiği bir vakıadır, bir bedahettir. Fakat, kanun eğer Senatodan alman mütalâa ile mukayyet kalınmasını emretseydi, o takdirde, Senatodan alman mütalâa dairesinde karar verir, hükmünü de vazetmesi icap ederdi. Senato, istişare bir

mercidir, arkadaşlar, karar mercii değildir. Kanunen yapılacak icraatta, Senatodan istişare mahiyette mütalâa alınması hükmü vardır. Vekâletin de yaptığı budur. Aynı kanun, Senatodan istişare mahiyette alman mütalâa ile Hükümetin mukayyet kalmayacağı da derpiş eylemiştir. Çok okuyan, tetkik eden, hakikaten geniş bir hafızaya sahip olan arkadaşım Turhan Feyzioğlu çok iyi bilirler, hatta bu tadil kanununun görüşülmesi sırasında bu husus meskût kalmış değildir. Meskût kalmamış, mevzu bahis olmuş, mebus arkadaşlar üzerinde müzakere açmışlar ve müzakereler neticesinde gerek encümende, gerekse Heyeti Umumiyede istişare olarak alman mütalâaya bağlı kalmayacağı kabul dilmiştir. Demek oluyor ki, Senatonun mütalâasıyla, Hükümetin mukayyet kalmaması ve takdir hakkını kanunun çerçevesi dâhilinde istimale salahiyetli bulunduğu kabul edilmiş bulunmaktadır. Bunu başka türlü tefsir ve izaha imkân yoktur, arkadaşlar. (Soldan, bravo sesleri)

Sonra, «Üniversitenin başı» deniyor. Üniversitenin başı olan Maarif Vekili bir bu mücerrette tek başına mı çalışmakta mıdır? İstirham ederim. Maarif Vekili üniversitenin başıdır, üniversiteyi denetler, üniversitelerarası kurula riyaset eder. Gelen evrakı tetkik eder, tayinleri tasdik eder, Vekil karışmadıkça Vekâletin üniversitelerle hiçbir irtibatı yoktur. Biz, bunun aksini iddia etmedik. Ama bendenizin arz etmek istediğim şudur: Üniversitenin başı olan Maarif Vekili tek başına mı çalışır, onun istişare organları yok mudur, Kütüphanesi yok müdür, müşaviri yok mudur, temas edeceği ilim adamları yok mudur? Bu nasıl tefsir tarzı? Şunu demek istedim: Üniversite nasıl Senatodan müteşekkil ulema heyeti bir karar vermişse Hükümet de bu kararı verirken bir zühule düşmemek ve kanuni icapları yerine getirmesi için bir çalışma zemini üzerinde bütün tetkik ve tetebbularıyla bir neticeye varmıştır. Bunun başka türlü izahı yoktur. Bazı esprili kelimeler üzerinde durdular. Bendenizin buna cevap verecek istitaatı fikriyim olmadığını ifade etmek isterim. Pusuya yatmak. Çelikbaş arkadaşım böyle tasvir buyurdular.

Bunu kendilerine hiç yakıştıramadım. Yalnız şunu söyleyeyim; evet Hüseyin Naili Kübalı biraz evvel maksadını tahlil sadedinde siyasi maksadının tahlili sadedinde arz ettim. Yazı ve beyanları dolayısıyla kendisi hak kında bu karar alınmış değildir. Bundan evvelki yazı ve beyanlarının ikisi hakkında üniversiteden mütalâa istenilmiş ve üniversite kendisi hakkında bu işte olduğu gibi lehinde mütalâa

vermiştir. Bununla mukayyet kalkılmıştır. Şunu arz etmek isterim ki, üniversitenin ilk gelen mütalâası değdir. H. N. Kübalı 'nın bu şekildeki yazı ve beyanları teselsül eylemiştir. Nihayet Meclise taarruz teşkil eden beyanlarından sonradır ki bu karar alınmıştır. Bir nokta hakkında da arzı malûmat edeyim; Meclisin kendi kendisini müdafaa edecek vasıtaları yoktur. Meclis bir pouvoir'dir. Bu pouvoir'in icra organı hükümettir. Şimdi sorarım size bir profesör arkadaşımız tarafından ve herhangi başka bir surette Meclise bir taarruz vukua geldiği zaman Meclis kendisini mi müdafaa eder? Meclisin müdafii icra organıdır. Ben bunu söyledim. Bundan nasıl olur da Meclis haklarının, Meclis salâhiyetlerinin Meclis salâhiyetlerinin Meclise vâki olacak tecavüzlerin ref'inde hükümeti vazife dar addetmiyorsunuz? O halde niçin başka türlü tefsir ediyorsunuz, rica ederim. Şimdi arkadaşlar; bendeniz yazı ve beyanların siyasi mahiyetini izah ettim. Kanun hükmünü de izah ettim. Takdirin tamamen Meclise ait olduğunu da arz ettim. Bundan sonra söylenecek hiçbir söz yoktur. Bunun da cevabını bütün kemaliyle aldınız ve yüreğinizin yağı eridi tabiî (gülüşmeler) (Sağdan, gürültüler).[519]"

6. Meclisin 2 Mayıs 1958 tarihli oturumunda " Ankara Mebusu Hasan Tez'in, ODTÜ için istimlak edilen arazi bedellerinin hangi esaslara göre takdir edildiğine dair sualine " söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı

" — Efendim, sualin cevabını arz ediyorum. Orta - Doğu Teknik Üniversitesi için istimlâk edilen arazinin bedelleri; 6976 sayılı Kanun hükümlerine göre teşkil edilmiş olan Takdiri Kıymet Komisyonu tarafından takdir edilmiştir. Bedellerin tespitinden önce 6830 sayılı Kanunun 11'inci maddesine uyularak kıymet takdiri yapılacak tarih on gün müddetle ilgili köylerde ilân edilmiştir. Takdiri Kıymet Komisyonu, tayin edilen tarihte mahalline giderek hazır bulunan alâkalıları dinledikten sonra gayrimenkullerin cinsi ve nevilerini, mesahalarını, kıymetine tesir edebilecek bütün vasıf ve. Unsurlarını ve meselâ, gayrimenkulün hali hazır durumunu, zirai kıymetini yola ve şehre mesafesini bugünkü durumuna göre getirebileceği gelirini tesbit ve bu civarda yapılan alım ve satım ile Devlet tarafından evvelce yapılmış olan istimlâkleri de göz önünde tutmak suretiyle kıymetlerini takdir etmiştir.

[519] TBMM, ZC, D. XI, C. 3, ss. 169-170, 175-178, 182-184, 187-191.

Şimdiye kadar istimlâk edilen saha 10 609 019 M2

Parsel adedi: 497

Bugüne kadar ödenen para 3 081 400 Lira

İstimlâk edilecek bütün saha 45 132 780 M2

Parsel adedi: 7 203

Ödenecek bütün para 9 258 982 Lira.[520]"

7. Meclisin 2 Mayıs 1958 tarihli oturumunda " Mardin Mebusu Mehmet Ali Arıkan'ın, Mardin Lisesinin binasının inşasına bu yıl başlanıp başlanmayacağına dair sualine " cevabı için söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı

" Muhterem arkadaşlar; geçen yıl Mardin'e yeni bir lise binası yaptırmak üzere inşaat işlerini tedvir etmekte bulunan Nafıa Vekâleti nezdinde gereken teşebbüste bulunulmuş ve talep üzerine mezkûr Vekâlet ilk parti tahsisatını ayırmış ve 1957 de inşaata başlamak üzere projeleri müsabakaya koymuştu. Ancak proje müteahhitlerinin projeyi zamanında vermemeleri sebebiyle bu inşaatı ihaleye çıkarmak mümkün olamamış ve dolayısıyla ayrılan tahsisatı o malî yıl içinde bu maksatla kullanmak mümkün olamamıştır. 1958 bütçesiyle, ancak geçen yıl ihaleleri yapılarak inşalarına başlanan binalar için tahsisat alınabildiğinden, Mardin Lisesi gibi yeniden ihalesi yapılacak inşaata para ayrılmasına imkân görülememiştir. Malumatı arz ederim,"[521]

8. Meclisin 2 Mayıs 1958 tarihli oturumunda " Mardin Mebusu Mehmet Ali Arıkan 'ın Midyat, Cizye, Nusaybin, Savur, Kızıltepe ve Derik ortaokullarının Öğretmen kadrosuna dair sualine "cevabı için söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı

"Muhterem arkadaşlar, Mardin vilâyetine bağlı Midyat, Nusaybin, Cizre, Savur, Kızıltepe ve Derik ortaokullarının sınıf, öğretmen ve öğrenci sayısını arz ediyorum: Midyat Ortaokulunda 4 öğretmen, 108 öğrenci, 3 şube mevcuttur. Nusaybin Ortaokulunda 2 öğretmen, 69 öğrenci, 3 şube mevcuttur. Cizre Orta

[520] TBMM, ZC, D. XI, C. 4, s. 6.
[521] TBMM, ZC, D. XI, C. 4, s. 9.

okunda 2 öğretmen, 49 öğrenci, 3 şube mevcuttur. Savur Ortaokulunda 3 öğretmen, 79 öğrenci, 3 şube mevcuttur. Kızıltepe Ortaokulunda 2 öğretmen 76 öğrenci, 2 şube mevcuttur. Derik Ortaokulunda 3 öğretmen, 48 öğrenci, 3 şube mevcuttur. Görülüyor ki, bu okullarda her asil öğretmene isabet eden öğrenci sayısı 16 - 35 arasında değişmektedir. 2. Mevzuubahis ortaokullarda çalışan ilkokul öğretmeni sayısı ise şöyledir: Midyat Ortaokulunda 3 ilkokul öğretmeni haftada 17 saat ders okutmaktadır. Nusaybin Ortaokulunda 5 ilkokul öğretmeni haftada 20 saat ders okutmaktadır, Cizre Ortaokulunda 4 ilkokul öğretmeni haftada 23 saat ders okutmaktadır. Savur Ortaokulunda 6 ilkokul öğretmeni, haftada 20 saat ders okutmaktadır. Kızıltepe Ortaokulunda 2 ilkokul öğretmeni, haftada 6 saat ders okutmaktadır. Derik Ortaokulunda 3 ilkokul öğretmeni, haftada 22 saat ders okutmaktadır. Bu okutulan derslerin ekserisi beden eğitimi, müzik gibi maharet dersleridir. Diğer kültür dersleri arz ettiğim gibi asıl öğretmenler tarafından okutulmaktadır. 3. Bu maruzatımdan da anlaşılacağı üzere Mardin kazalarındaki ortaokullar, şube ve Öğrenci sayıları az, küçük okullardır ve derslerin büyük bir kısmı sail öğretmenler tarafından okutulmaktadır. Diğer derslerde maharet dersleri olup 6837 sayılı Kanuna tevfikan ilkokul öğretmenlerine verilen derslerdir. Mâruzâtım bundan ibarettir.

Muhterem arkadaşlarım; biz burada bir haklılık, haksızlık münakaşası ihdas etmedik. Vekâlete bir sual soruldu, vekâlet de mevcut bilgiyi sayın mebusa arz etti. Eğer bu iddianın müzakere ve münakaşası icap ederse, bunun münazarasına girersek, zannım odur ki, arkadaşım yenilir.

Kaldı ki, temas buyurduğu diğer vilayetlerimizdeki öğretmen durumu, ifade buyurdukları gibi, fazladır, öğrenci adedini de lütfedip, ihsan edip söylemeleri lâzımdır. Midyat ortaokulunda 108 öğrenci, 3 öğretmen... Eğer 108 öğrenciye 4 asıl öğretmeni kıstas olarak alırsak, o zaman bizim İzmir'e, Muğla'ya ve diğer vilâyetlere verecek cevabımız kalmaz, haksız çıkarız. Kaldı ki, millî harsın, millî kültürün, millî dilin inkişaf ettirilmesine ve bu inkişafın bütün vatan sathında muvaffak olmasında birlik halindeyiz. Esasen inkişafı şart olan bölgelerde, ifade buyurdukları ehemmiyetin verilmesinde ve bu ehemmiyetin tahakkuk ettirilmesinde kendileriyle tamamen müttefikiz. (Sağdan bravo sesleri)

Bunda katiyen tereddütleri olmasın. Vatanı bir bütün olarak ele alan Hükümet olarak, iktidar olarak, parti olarak, muhalefet olarak memlekete lâyık olan ehemmiyeti vereceğiz. Bundan sonra, yeniden açacağımız eğitim enstitüleri vardır. İki yüksek öğretmen okulu, dört tane ilk öğretmen okulu açmak suretiyle bugün 500 raddelerinde bulunan ilk öğretmen okullarındaki talebeleri $ 000 raddelerine ve mezun yekûnunu da hiç olmazsa 3 000 e yükseltmek azim ve kararındayız ve bu öğretmenlerin mühim bir miktarını her halükârda, arz ettiğimiz zaruretle, millî hars ve lisan bakımında» takviyeye muhtaç yerlere teksif etmek vazifemizdir. Buna itimatm buyurulusun. Bizi teşvik etsinler, bize gayret versinler, çalışalım muvaffak olalım. Netice hepimize aittir. Mâruzâtım bundan ibarettir. [522](Bravo, sesleri)"

9. Meclisin 2 Mayıs 1958 tarihli oturumunda " Urfa Mebusu M. Yaşar Alhas'ın, Siverek orta okulu Öğretmen kadrosunda münhal bulunup bulunmadığına dair sualine " cevabı için söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı

"Muhterem arkadaşlarım, bu sözlü sorular münasebetiyle önce muhterem arkadaşlarımdan bir istirhamda bulunacağım: Müşahede buyrulacağı veçhile sayın mebus arkadaşlarımızın bilgi edinmek istedikleri, tedbir alınmasında teşebbüs edilip edilmediği hususlar hakkında her zaman teşrif buyurmaları veya telefon etmeleri suretiyle emirlerinin yerine getirilmesi ve istedikleri malûmatın kendilerine arz edilmesi imkânı vardır. Bu maruzatımı böylece arz ettikten sonra muhterem arkadaşımızın sualine cevap veriyorum. Efendim, 193 öğrencisi bulunan Siverek Ortaokulunda ders yılı basında müdürle birlikte bir edebiyat grubu, bir fen grubu, bir Fransızca ve bir de ev işleri için olmak üzere dört öğretmen mevcuttur. Bunlardan ev işleri öğretmeni istifa etmiş olup dersleri mahallen kapatılmıştır. Ankara'ya naklini isteyen Fransızca öğretmeninin vazifeye devam etmediği anlaşıldığından hakkında kanuni muameleye tevessül olunmuştur. Böylece vukua gelen öğretmen azalmasını telâfi için bir fen grubu öğretmeninin naklen tâyini yapılmıştır, önümüzdeki ders yılı başında iki öğretmen daha verebileceğimizi ümit ediyorum. Mâruzâtım bundan ibarettir.

Muhterem arkadaşlar; mutabık kalmadığımız bir husus yok. Arkadaşım Siverek Ortaokulu öğretmen kadrosu hakkında bir sual sordu. Ben bunun cevabını,

[522] TBMM, ZC, D. XI, C. 4, ss. 10-11.

sualin hududu içinde mukayyet kalarak arz ettim. Ortaokul müdürünün hasta olduğunu, halen prevantoryumda tedavi altında bulunduğunu elbette Maarif Vekili arkadaşınız bilir. Ama bana böyle bir sual sormadılar ki... Bana kadroyu soruyorlar. Diğer hususlarda da huzurunuzda belegan m.abelâğ cevap itasına hazırım. Biz yeni tedbirler alıyoruz. Enstitülerde bu sene ilâve yapılacaktır, yüksek öğretmen okullarına, ilk öğretmen okullarına ilâveler yapılacaktır.

Ben, arkadaşım teşrif etmedi, demedim. Bu ve bundan sonraki sözlü sorularda müşahede buyrulacağı gibi bu sorulan suallerde, muhterem mebusların her zaman vekâletten cevap almaları mümkündür, onu arz etmek istedim. Arkadaşım teşrif ettiler. Fakat başka şeyler üzerine konuştular. Bu malûmatı istemediler. Yoksa bu malûmatı Meclis huzurunda vermeye amade olan vekâletin, onun bir cüzü olan mebus arkadaşlara, teşriflerinde bu cevapları bildirmemesi için bir sebep yoktur. Bunu hüsnü niyetle arz ediyorum."[523]

10. Meclisin 2 Mayıs 1958 tarihli oturumunda " Urfa Mebusu Mehmet Yaşar Alhas'ın, Urfa vilayetinin Merkez ve kazalarındaki ilkokulların ihtiyaca kafi gelip gelmediğine dair sualine " cevabı için söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı

"Muhterem arkadaşlar, Urfa vilâyeti merkez ve kazalarında 22 ilkokul mevcuttur. Halfeti ve Bozova'dan gayri yerlerdeki okullar gayrikâfi olduğundan 10 okul çift tedrisat yapmak suretiyle bu ihtiyaç karşılanmaktadır. Gerek bütçe müzakereleri sırasında arz ettiğimiz, gerekse halen vâki 'olan çalışmalarımız, ilkokullarımızın gerek köylerde, gerek kasabalarda tahsil çağındaki çocuklarımıza yetecek şekilde teminine gayret edilmektedir. Esasen kasaba ve şehir ilkokulları Özel idarelere aittir. Böyle olmakla beraber Meclise takdim etmek üzere bulunduğumuz İlk Tedrisat Kanununda bu hususun Devlet uhdesine alınmasını düşünmek suretiyle bu vazifenin yerine getirileceği kanaatindeyiz."[524]

11. Meclisin 2 Mayıs 1958 tarihli oturumunda " Zonguldak Mebusu Suat Başol'un kadrosuzluk yüzünden terfi edemeyen öğretmen mevcut olup olmadığına dair sualine " söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı

[523] TBMM, ZC, D. XI, C. 4, s. 4-5.
[524] TBMM, ZC, D. XI, C. 4, s. 8

"Muhterem arkadaşlarım, Yüksek Meclisin bütçe müzakereleri sırasında, yakın tarihte kabul buyurduğu 26 Şubat 1958 tarih ve 7803 sayılı Kanunla yeniden alınan kadrolarla, şu anda terfi etmemiş hiçbir ilkokul öğretmeni yoktur, hepsi terfi ettirilmiştir. (Soldan, bravo, sesleri) Orta ve Yüksek tedrisat öğretmenleri ki, adetleri 6 232'dir. Bunlar arasında halen terfi etmeyen 876 öğretmen mevcuttur. Bunlar da büyük feregat ve fedakârlık duygusu içinde, milletimize hizmet etmekte bulundukları kanaati tamamen mevcuttur. Terfilerini sağlamak üzere gerekli kanun tasarısı hazırlanmış ve vekâletlerin mütalâalarına sunulmuştur. Mâruzâtım bu kadardır, efendim.

Efendim; aziz arkadaşımızın öğretmenlere, Maarif Encümenine ve vekâletin hizmetlerine karşı sarf ettikleri iltif atkâr sözlerinden dolayı arzı teşekkür ederim. Kendileri bir noktaya temas buyurdular; ilkokul kadrosuna dâhil bulunan öğretmenlerin, günün birinde tekrar terfi edememek durumuna düşmemeleri için tedbir alınmasına işaret buyurdular. Arkadaşım müsterih olsunlar, bu tedbir bütün, kemaliyle alınmıştır. Şöyle ki; bugün 47 909 dan ibaret olan ilk öğretmen kadrosuna mukabil 1960 senesine kadar 56 909 kişilik kadro alınmıştır. Yani 56 909 ilkokul öğretmenimiz 1960 senesine kadar terfiden geri kalmayacaktır. 1960 senesinden sonra da, yaptığımız hesaplara nazaran, 1965 senesine kadar 72 bine baliğ olacak olan ilköğretim öğretmenlerinin kadrolarının sağlanması işinin tedbirleri alınmıştır. Memleketimizdeki inkişaf, malî ve iktisadi bünyemiz ve her yıl artan bütçelerimiz buna cevap teşkil etmektedir. Bu suretle arkadaşımızın endişelerine mahal olmayacâğına kanaatindeyim, efendim."[525]

12. Meclisin 9 Mayıs 1958 tarihli oturumunda " Ankara Mebusu Selim Soley'in, Ankara köylerinde okul binası olduğu halde tedrisat yapılamayan okullara Öğretmen temini hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair sualine" söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı

"Muhterem arkadaşlar; Ankara okullarında, bina mevcut olduğu halde öğretmeni bulunmayan okullardan birinin öğretmeni vefat etmiştir, diğer bir okulun öğretmeni de istifa etmek suretiyle ayrılmıştır. Halen on iki okulun binası var, Öğretmeni yoktur. Bu on iki okula, kadroları mevcut olduğu halde öğretmen vekili

[525] TBMM, ZC, D. XI, C. 4, s. 12.

bulunamamıştır, bu sebeple öğretmensiz kalmaktadır. Okulların öğretmene kavuşturulması, takdir buyrulacağı gibi öğretmen okullarının adetlerinin çoğaltılmasına ve mevcut Öğretmen okulları talebe miktarının artırılmasına bağlı dır. Hükümet bu iki yolda da vazifesini bihakkın yapmaktadır. Bugün 47 öğretmen okulu vardır. Bu sene daha bir ay dahi olmadan öğretmen okulları Umum Müdürünün Anadolu'muzda geniş bir tetkik ve teftiş seyahatine çıkması neticesinde bu sene yeni öğretmen okulları ilâve olunacak, aynı zamanda da mevcut öğretmen okullarımızın talebe adedinin de artırılması üzerinde tedbirler alınmış ve yeni ders yılında bunların miktardır Artırılmak suretiyle öğretmenler çoğaltılarak öğretmensiz okul bırakılmamasına gayret edilecektir. Maruzatım bundan ibarettir.

Çok muhterem arkadaşlar, buraya gelen soru sahibinin, demagojik maariften ayrılıpta ciddî maarife teveccüh edilmesini ifade eden bu zatın, kendi hüviyetiyle, beyaniyle, bilgisiyle demagojinin nasıl tipik bir misali olduğunu ispat ettiğini gördünüz. Hakikaten bilmediğiniz tarafları vardı. Onu da kendisinden öğrenmiş olduk. Meğerse arkadaşın dâvası ve sorusu Maarifin dâvası değil, dağı derun diye ciğerine çöken Yardımcı'nm dâvası imiş. (Soldan, alkışlar) 12 numaralı arabanın dâvası imiş. Keyflerinde ve zevklerinde kullandıkları, yıllarca kullandıkları ve şimdi tekrar o şekilde kullanmak hasretiyle yandıkları ve kullanamadıkları, o hasrete kavuşmamanın dâvası imiş. (Soldan, şiddetli, alkışlar) Yardımcı'nm politikası neye bu kadar yüreğine dağı derim olmuş, efendimize? Çünkü Yardımcı, Demokrat Parti iktidarının her mebusu, her vekili gibi şerefiyle, namusiyle, haysiyetiyle dağ gibi karşısında bulunduğu içindir. Bu iktidarı yıkamıyacaksmız. Her türlü tezvir ve iftiralarınıza rağmen yıkamıyacaksmız. (Soldan, bravo sesleri, ve alkışlar) Demokrat Parti iktidarını ve şahıslarını türlü türlü sebeplerle seçim propagandasından tutun toprak altı hareketlerine kadar devirmeye çalıştınız, fakat yıkamayacaksınız. (Sağdan, mevzu içinde konuş, sesleri)

Parlâmentonun müesses nizam, teamül ve usulleri dairesinde sual sorulması ieabeder. Aynı teamül ve esaslar dairesinde bir milletvekilinin sorduğu sualin cevabını alması,bir Vekilin de aynı esas ve mesuliyetler dairesinde cevap vermesi esastır. Şahsımı hedeftutan birtakım çirkin esprilerle; imalarlaifadeye çalışmak haysiyet sahibi bir insana yakışırşeyler değildir,(Soldan, bravo seslen) Bunun

cevabını kısmende teessür altında vermeye kalktınız mışamata ile mukabele görüyorsunuz. Şamatacılar bilsinler ki, en az kendileri bundan zarar dide olacaklardır. (Sağdan, gürültüler, sıra kapakları vurulması) — Netice olarak sözümü şu cümle ile bağlıyorum: Vekâletten ciddî mesai isteyenlerin vekâleti abes işlerle meşgul etmemelerini tavsiye ederim. (Soldan : Alkışlar, bravo, sesleri; sağdan : Gürültüler)

Arkadaşlar, Ankara'da mevcut olan 661 okuldan 14 tanesinde öğretmen bulunmaması mevzuu ile ve öğretmensiz okullara öğretmen bulmak için Hükümetin ne tedbir aldığını sorma bahanesiyle, bu mebusun ne maksatla bu kürsüye geldiğini hepiniz ve Türk umumi efkârı bildiği için, ben mesudum, o bedbahttır. Yalnız diline bir noktayı çok doladı, hakikaten ikinci defa kürsüye geldiği zamanda da tekrar etti, mütemadiyen iktidar ve ademi iktidar sözlerini tekrar edip durdu. Böylece bu arkadaşın iktidar, ademi iktidar sahasında haylice tecrübe sahibi olduğunu görmekteyiz. (Soldan, şiddetli alkışlar) Maarif Vekâletinin, Maarif Vekilinin iktidarı veya ademi iktidarı olup olmadığının anlaşılması için çok rica ederim, çalışma sahası ibraz etsinler, kendisine bunu isbat edelim. (Soldan, şiddetli alkışlar), (Soldan, bravo sesleri, alkışlar.)

Politikaya gelince: Orada. (Sağdan, gürültüler, bu, bir Maarif Vekiline yakışmaz, sesleri.)Hükümetin maarif politikası, Hükümetin bütçeleri, Hükümetin faaliyetleri ve Maarif Vekâletinin çalışmalarıyle aşikârdır. Allah'a hamd ederiz ki, Allah'a şükrederiz ki; bu politika zulüm ile okul yaptırmak politikası, cebir ile, dayak ile ve nihayet zorla okul yaptırıp üç gün sonra harabolan okulların karşısına geçip de eza duymadan bakmak politikası değildir. (Soldan, bravo, sesleri, alkışlar.) îşte benim bu sora sahibine son cevabım bundan ibarettir. Bugünkü konuşması ile kendisini millete bir kere daha tanıtan ve Allattı'a havale eden bu mebusa söyleyecek başka sözüm yoktur. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar.), (Sağdan, gülüşmeler, gürültüler."[526]

13. Meclisin 2 Mayıs 1958 tarihli oturumunda " Mardin Mebusu Mehmet Ali Arıkan 'ın Mardin Merkez kazasıyla Midyat kazası merkez ilkokullarının

[526] TBMM, ZC, D. XI, C. 4, ss. 77-80.

durumuna ve her iki kazada yeni okul inşasının düşünüp düşünülmediğine dair sualine " cevabı için söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı.

"Bir noktanın tavzihi yahut yanlış anlaşılmışsa tashihi için tekrar huzurunuza çıktım. Urfa'da yapılması ve bu sene tedrisata açılması düşünülen 6 dersaneli okul, 53 bin lira ile yapılmamaktadır. Bu sene özel İdare bütçesine konan tahsisata ilâveten Hükümetin de arz ettiğjm yardımı ve mahallen temin edilen imkânlarla ikmal edilip bu sene tedrisata açılacaktır. Münhasıran 53 bin lira ile böyle bir okul yapılıyor, demedim. Yanlış anlaşılmışsa tashih ediyorum. Efendim, bilgi edinilmesi arzu buyrulan hususlar hakkında cevaplarım şunlardan ibarettir. İki ilce merkezinden, Midyat merkezinde; iki okul inşa edilmektedir, Mardin merkezinde altı okul vardır, bu altı okuldan üç tanesi kira ile temin edilmiştir, üç tanesi de yine özel İdare tarafından başka maksatlarla yapılan binalarda hizmet görmektedir.

Özel İdarenin üç ilkokulu daha mevcuttur. Bunlardan iki tanesi lise, bir tanesi de kız enstitüsü hizmetindedir. Midyatta iki ilkokul vardır. Birisi yedi dersaneli modern bir binadır. Diğeri de kiralıktır. Merkezde üç, Midyat'ta bir, ceman dört okul mevcuttur. Kira olarak senede ödenen para; 14 800 liradır. 1957 de hususi muhasebeye verilen 50 bin lira ile Midyat, merkezinde bir okul binası inşası ihale edilmiştir. Keza 85 bin lira ile iki ilkokul inşasına teşebbüs edilmektedir. Yine muhasebe hususiyeye verilen 25 bin liralık yardıma ilâveten hususi muhasebe kendi bütçesinden 22 bin lira ilâve etmek suretiyle emanet yoliyle Midyat'ta bir ilkokul inşasına başlamıştır. Bu merkezdeki okulların tedrisata açılması ve nihayet dâvanın halli arz ettiğim kanunla bugün özel İdarelere verilmiş bir vazifedir. Ve Devlet tarafından tahakkuk ettirilecektir. Mardin derneklerine 27 bin lira, köy okullarına da 600 bin lira gibi muayyen bir tahsisat ayrılmıştır. Mâruzâtım bundan ibarettir."[527]

14. Meclisin 2 Mayıs 1958 tarihli oturumunda " Urfa Mebusu M. Yaşar Alhas'ın Urfa vilayetinde 1958 bütçe yılında ne kadar ilkokul yapılabileceğine dair sualine " söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı

"Efendim; muhterem arkadaşımızın bu suallerine şu. şekilde cevaplarımı arz ediyorum: Heyeti Celileee ve muhterem arkadaşlarımızca malûm bulunduğu veçhile

[527] TBMM, ZC, D. XI, C. 4, s. 73.

kaza ve merkezdeki okul inşaatı vazifesi 566 sayılı Kanuna göre özel idareye aittir. Bundan evvel geçen celsede bir soru münasebetiyle arz ettiğim gibi özel idarelerin bütçelerinin ve gelirlerinin malûm bulunan hacmi karşısında bu'dâvanın hiçbir zaman özel idarece halledilemiyeceğini müşahede eden Hükümetiniz, İlk Tedrisat Kanlımı ile bu vazifeyi Devlet uhdesine almış bulunacaktır. Mamafih özel idare olarak şimdiye kadar aldığımız malûmata göre Urfa vilâyet merkezinde altı dersaneli bir okul yaptırmak için 1958 bütçesine bir mikdar tahsisat konmuş ve buna 53 küsur bin lira da verilmek suretiyle bu 6 dersaneli okulun inşaatı tamamlanarak 1958 - 1959 yılı içinde tedrisata başlıyacaktır. Bundan başka bir de Bozova'daki okul inşaatı ikmal edilmek üzeredir. Bu sene öz*el idarelerce yapılmaya başlanan ve natamam kalan okullara 47 bin lira yardım yapılmıştır. Ve demin de arz ettiğim gibi bu yıl ilkokullar için 600 bin lira tahsisat ayrılmıştır ve bununla da takriben 12 ilkokul yapılabilecektir. Mâruzâtım bundan ibarettir."[528]

15. Meclisin 2 Mayıs 1958 tarihli oturumunda " Urfa Mebusu M.Yaşar Alhas'ın ,Urfa vilayeti köylerinin kaçında okul mevcut olduğuna dair sualine" cevaben söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı

" Efendim, muhterem arkadaşımız Yaşar Beyin sorduğu suallere cevaplarını arz ediyorum. Urfa'nm merkez ve kazalarında muhtarlık teşkilâtını ihtiva eden 628 köy mevcuttur. Bunların 169 nda okul vardır; 459 nda okul yoktur. Mâruzâtım bundan ibarettir. Muhterem arkadaşlarım, çok iyi müşahede buyurulmaktadır ki, biz Tüzük hükümlerine sadık kalarak sayın mebusların istedikleri malûmatı vermekle vazifemizi yapıyoruz. Başkaca işin müzakere ve münakaşasına lüzum görmüyoruz. Arkadaşım bendenize; «Şark'ta kaç okul vardır, kaç kazamızda veya nahiyemizde okul yoktur? » diye sordular. Ben de cevap arz ettim. Buraya teşrif ettiler, mevcut okuma çağındaki çocukların adedini, okuma nispetlerini ifade ettiler. Bilmem bunları burada zikretmenin faydası nedir? (Sağdan, çoook sesleri) Müsaade buyurunuz. Eğer bir idareyi, bir gidişatı tenkid ise burada yaya kalırlar. Şimdi bakınız, bir defa Bütçe Komisyonundaki mâruzâtımızdan, hattâ bundan evvel geçen Cuma günü cevaplandırdığımız sözlü sorularda dedik ki; memleketin bu dâvası ihmal edilmiştir. Bugünün iktidarı bu ihmal edilen dâvayı ele almıştır, yürütmektedir. Toptan, iktidarı

[528] TBMM, ZC, D. XI, C. 4, s. 72.

ile, muhalefetiyle bu dâvayı tahakkuk ettirmenin azmi içindedir. İmkânlarımız şudur: İlköğretim Kanunu ile bunu tahakkuk ettirmeyi Allah bu millete nasibedecektir, dedik. Birtakım münakaşalar, efendim, ben de çıkar dersem ki, eski iktidar zamanında 93 okul vardı, bunun da 27 tanesi geçici binalarda çalışıyordu. Bu sene verdiğimiz 600 bin lira hariç, çalışmayı şeref sayarız, elbette çalışacağız, yalnız Urfa vilâyetine 1950 yılından bu yana 3 491 000 lira harcanarak yedi senede 118 okul yapılmıştır dersem... (Soldan; bravo sesleri, alkışlar) Bence bunun da faydası yok. Fayda şuradadır Kaç okul vardı, kaç okul yoktu, deyip de burada bir tenkid ve polemik münakaşası yapmak» tansa, imkân verin çalışalım, iş görelim siz de rahat edin, memleket de rahat etsin arkadaşlar. I (Soldan, bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlardir. Urfa'nm okuma çağındaki çocuklarından okuyabilenlerin nispeti % 30 dur. Fakat okuma çağından yaşı geçmiş olanları da hesaba katarsak bu rakam ve bu nispetin ne kadar düşeceğini takdir buyurursunuz.

Arkadaşlar, size şu durumu arz etmek mecburiyetindeyim. Bk zamanlar Harran Medresesinde okumuş feyiz almış ve kahramanlıkları dillere destan olan Urfa'lılar bugün okuma ve yazma imkânından mahrumdurlar. Bunu tezelden halletmenin çaresini aramak lâzımdır. Şu hususu üzülerek arz edeyim ki, bugün ilköğretim bakımından Urfa en geri kalmış bir vilâyetimizdir. İlköğretim bakımından dâvalarını % 99 nispetinde halletmiş vilâyetlerimiz vardır. Bunları kıskanmıyoruz, sadece gıpta ediyoruz, bizi bu seviyeye ulaştırmalarını istiyoruz. Maruzatım bundan ibarettir. Bu dâvaları halletmek için Vekil Beyden ciddî mesai istirham ediyorum.

Bir noktanın tavzihi yahut yanlış anlaşılmışsa tashihi için tekrar huzurunuza çıktım. Urfa'da yapılması ve bu sene tedrisata açılması düşünülen 6 dersaneli okul, 53 bin lira ile yapılmamaktadır. Bu sene özel İdare bütçesine konan tahsisata ilâveten Hükümetin de arz ettiğjm yardımı ve mahallen temin edilen imkânlarla ikmal edilip bu sene tedrisata açılacaktır. Münhasıran 53 bin lira ile böyle bir okul yapılıyor, demedim. Yanlış anlaşılmışsa tashih ediyorum, Efendim, bilgi edinilmesi arzu buyrulan hususlar hakkında cevaplarım şunlardan ibarettir. İki ilce merkezinden, Midyat merkezinde; iki okul inşa edilmektedir, Mardin merkezinde altı okul vardır, bu altı okuldan üç tanesi kira ile temin edilmiştir, üç tanesi de yine özel İdare tarafından başka maksatlarla yapılan binalarda hizmet görmektedir. özel İdarenin üç

ilkokulu daha mevcuttur. Bunlardan iki tanesi lise, bir tanesi de kız enstitüsü hizmetindedir. Midyat'ta iki ilkokul vardır. Birisi yedi dersaneli modern bir binadır. Diğeri de kiralıktır. Merkezde üç, Midyat'ta bir, ceman dört okul mevcuttur. Kira olarak senede ödenen para; 14 800 liradır. 1957 de hususi muhasebeye verilen50 bin lira ile Midyat, merkezinde bir okul binası inşası ihale edilmiştir. Keza 85 bin lira ile iki ilkokul inşasına teşebbüs edilmektedir.

Yine muhasebei hususiyeye verilen 25 bin liralık yardıma ilâveten hususi muhasebe kendi bütçesinden 22 bin lira ilâve etmek suretiyle emanet yoliyle Midyat'ta bir ilkokul inşasına başlamıştır. Bu merkezdeki okulların tedrisata açılması ve nihayet dâvanın halli arz ettiğim kanunla bugün özel İdarelere verilmiş bir vazifedir. Ve Devlet tarafından tahakkuk ettirilecektir. Mardin derneklerine 27 bin lira, köy okullarına da 600 bin lira gibi muayyen bir tahsisat ayrılmıştır. Mâruzâtım bundan ibarettir."[529]

16.Meclisin 13 Şubat 1959 tarihli oturumunda "Usul ve sabık zabıt hakkında " söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı:

"Muhterem arkadaşlar, şahsım adına söz alarak huzurunuza çıkmış bulunuyorum. Uzun müddet Heyeti Celilenizin Reis Vekilliği vazifesini ifaden ve teşehhüt miktar! tecrübesi olan bir arkadaşınız sıfatiyle, Nüvit Yetkin arkadaşımızın ifade ettiği gibi, hakikaten nıüzakeratın cereyanı, hâdiselerin tahlili sırasında kâh meseleler kâh şahsi heyecan, ferdî duygularla zaman zaman bir kısım arkadaşlarımızda, hattâ Heyeti Umumiyeye sirayet eden heyecanlı hâdiseler vukua gelmektedir. Yalnız şunu kabul etmek lâzımdır ki, Riyaset vazifesi hakikaten güç bir vazifedir. Bu heyecan aynı şekilde Riyasete de sirayet eder ve çok defa Riyasetin meselelerin üzerinde bir dakikalık teemmül ve tefekkür imkânım bulamayıp karar vermek mevkiinde olduğu aşikârdır. Bu karar bâzan isabetsiz olabilir. Şimdi bu hâdiseyi bu şekilde teemmül ettiğimiz takdirde biraz evvel Mehmet Hazer Beyin sarf ettiği sözün hakikaten parlâmento tîdabiyle kabilitelif bir husus olmadığı aşikârdır. Mehmet Hazer Bey «arkadaşımdı, böyle hitabettim» diyor. Arkadaşlık, dostluk, samimiyet bu salonda cereyan etmez.

[529] TBMM, ZC, D. XI, C. 4, ss. 71, 73.

Dışarıda her türlü müsamaha ve şakayı, latifeyi caiz görürüz ama, burada mümkün değildir. Burada tamamen resmiyet, tamamen tüzük, tamamen Meclis vakar ve ciddiyeti hâkimdir. Arkadaşlar arasındaki samimiyet derecesi ne olursa olsun, bunlar umumi muzakerat esnasında kullanılamaz. Şunu arz edeyim ki, bu ani heyecan ve bu karar, yalnız Riyasete tahmil edilemez. Nihayet Riyaset, Heyeti Celilenin ekseriyetinin kararıyle hüküm verir. Demek ki Riyasetin âni kararlarındaki her hangi bir zühulü, yalnız Riyasete tahmil etmek caiz değildir. Heyeti Celileden istirhamım, Mehmet Beyin usulen celseye alınması saniyen, Mehmet Hazer Beyin, tavzih, tadil v.s. yollara gitmeden «Sözümü geri alıyorum» demesi; şu muameleden sonra vaz'edilen cezanın kaldırılması hususunun Heyeti Umumiyeye teklifini arz ve rica ediyorum. (Bravo sesleri, alkışlar)[530]

Efendim, maruzatım şu olacaktır. Filhakika sual müddetinin uzatılması muhterem Heyetin takdirine ait bir keyfiyettir. Verilen takrirler hakkında bir noktayı hatırlatmak isterim: Bir saatlik zaman, suallerin cevaplandırılmasına mütaalliktir. Suallerde Nizamnamenin tatbik edilmesi, edilmemesi uzun uzun müzakere edildi. Bu kısımların, suallerin sorulması, cevapların verilmesi müddetinden tenzil olunması icap eder. Bunu arz etmek istiyorum."[531]

17. Meclisin 5 Aralık 1958 tarihli oturumunda "Ordu Mebusu Arif Hikmet Onat'ın, Ordu vilayeti Devlet Hastanesi Röntgen kısmının ne zaman faaliyete geçirileceğine dair suali " münasebetiyle söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı

"Muhterem arkadaşlar, Arif Hikmet Onat Beyefendiye, Nizamnameye ait bir hususa temas buyurdukları için hem cevapsız bırakmamayı caiz gördüm, hem de Nizamname mucibince hakkım olduğu için cevap vermek istiyorum. Her hangi bir okulun yapılmasının geri bırakılması veya âmme hizmetinin geri bırakılması için hiçbir zaman siyasi maksat düşünülmemiştir ve düşünülmeyecektir. Allah hepimizi böyle zihniyetten korusun. Lisenin ihalesinin Maarif Vekâletince nasıl takip edildiğini Arif Hikmet Onat arkadaşımız çok iyi bilirler. Biz ihaleye çıkarılmasını tensibi ettik, acele liseleri yapılacak vilâyetler meyanmdâ Nafıa- Vekâletine yazdık

[530] TBMM, ZC, D. XI, C. 2, s. 692.
[531] TBMM, ZC, D. XI, C. 7, s. 151.

ve Nafıa Vekâleti de ihaleye çıkardı. Bendenizin bildiğim budur, bunun dışında hiçbir isnat kabul etmeme imkân yoktur. Kendileri de takdir ederler."[532]

18.Meclisin 30 Ocak 1959 tarihli oturumunda "Adana Mebusu Kemal Sarıibrahimoğlu 'nun 6273 sayılı Kanunun tatbikini tazammun eden Arzuhal Encümeni kararları gereğinin yapılıp yapılmadığına ve Arzuhal Encümeni kararları bazı kararlarında bahsi geçen kesinleşmiş Devlet Şurası ilamlarının infaz edilmemesi sebebine dair suallari " münasebetiyle söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı

"Efendim, Devlet Şûrasının ve buna müsteniden Büyük Millet Meclisi Arzuhal Encümeninin ittihaz ettiği kararlar vacibül ittibardır. Şayana hürmettir, Hükümetçe infaz olunacaktır. Şimdi bilindiği gibi, 6273 sayılı Kanun neşrinden sonra; gerek kanunun hazırlanışı maksadıyla ve gerekse kanunun Büyük Millet Meclisinde müzakeresi sırasında hangi öğretmenlerin ne zamandan beri intibak Kanunundan istifade edecekleri nazarı mütalâaya alınarak tatbik edilmiştir. Bu suretle 10 685 öğretmen bu kanundan istifade etmiştir. Bilâhara bu kanundan istifade etmesi lâzım iken istifade ettiremedikleri mütalâasiyle Devlet Şûrasına bâzı öğretmenler dâva açmışlardır. Bu öğretmenlerin açtıkları dâvada serd ettikleri noktai nazar, Vekâletin noktai nazarı ile ayrı bir safhada tekevvün etmiştir. Neticede Devlet Şûrası, dâva açan öğretmenlerin bir kısmının dâvalarını kabul etmiş, onların İntibak Kanunundan istifade 'etmesi lüzumu hakkında karar ittihaz etmiştir. Bu karar Tevhidi içtihat yoliyle ayrıca teyidedilmiş ve katîleşmiştir. Bu karardan sonra, bu kararın icapları dairesinde 1 900 öğretmene daha kadro tahsis edilmiş ve bu vasıfta olan öğretmenlerden bazılarının aynı Devlet Şûrası kararma nazaran bu"\hakki iktisap edecekleri vekâlet tarafından teemmül ve kabul etmiştir.

Dava açmayan öğretmenler, de dâva açıp karar almış öğretmenler gibi bu mucip sebepler dairesinde aynı kategoriye dâhil edilmiştir. Bu suretle teşmil kararı alan 7 bin öğretmenin daha intibak hakkından faydalanması lâzım gelmektedir. Fakat takdir edersiniz ki, bu kararların infazı Büyük Meclisçe verilecek kadroya ve tahsisata bağlıdır. Bu kadro ve tahsisatın verilmesinin ve binnetice Devlet Şûrası ve Meclis Arzuhal Encümeni kararlarının yerine getirilmesini temin mülâhazasiyle tasan hazırlanmış ve Maliye Vekâletine tevdi edilmiştir. Elbette bu tasarı

[532] TBMM, ZC, D. XI, C. 6, s. 67.

kanunlaşacak ve öğretmen arkadaşlarımız bu kadro ve tahsisat temin edilir edilmez haklarını alacaklardır. Hiçbir mağduriyetleri mevzu bahis olmayacaktır.

Muhterem arkadaşlar, mâruzâtımın mukaddem esinde hâdiseye verilen 'ehemmiyeti ve icaplarının yerine getirilmeye çalışıldığını iz8lı ettiğime göre zannederim ki, arkadaşımın, ne Anayasa hukukunu ne de mevzu bahis ettiği kanunları bize hatırlatmasına ve bu zahmete katlanmasına mahal bırakmadığımı zannediyorum. Şimdi istirhamım şu: Neden hâdiseleri olduğu gibi izah etmiyoruz? Neden birtakım hususlarda hâdisenin esas çerçevesi dışına çıkıyoruz? Şimdi arkadaşımın mevzu bahis ettiği kanun numarası 6273 tür. Bu kanunun âmir hükmü 6273 sayılı Kanunla yerine gelmiştir, ifade buyurdukları bir aylık müddet ve saire. Bunlar o kanunla yerine getirilmiştir. Şimdi burada mevzu bahis olan sadece 6273 sayılı Kanundan doğan bir içtihat farkıdır.

Ve yine arz ettim, dedim ki, 6273 sayılı Kanun tedvin edildiği zaman Devlet Şûrasının kararlarının mesnedini teşkil eden noktai nazar hâkim değildi. Bu, ancak Devlet Şûrası kararından sonra çıkan bir meseledir. Şimdi istirham ederim, kanunun hiynı tedvininde bu kadro keyfiyeti mevzu bahis olmadığına göre, böyle bir kadro gelse idi, siz bu kadroyu bugün kabul etmezdiniz. Devlet Şûrası kararından sonra bu mesele ortaya çıkmıştır. Biz ne dedik? Devlet Şûrası kararını tanımıyoruz mu dedik? Devlet Şûrası kararı vacibülittiba değildir mi dedik, mer'iülicra değildir mi dedik, tehir mi ettik? Burada bir yığın adama ders vermeye kalkıyorlar. Çok rica ederim, katlanmasınlar bu zahmetlere. Devlet Şûrası kararını arz ettim; yalnız burada değil, katiyetle hesap ettiğim tarihte buna .teşebbüs ettim. Meclis Arzuhal Encümeni bu şekilde cevap verdi. Biz Devlet Şûrasının kararlarını yırtıp sepetlere atan idareler değiliz. (Soldan, bravo sesleri) Şimdi bir mesele var : Bir tahsisat mevzu bahistir. Devlet Şûrasının kararma sadakatle itaat ediyoruz. Fiilen Devlet Şûrasına itaat demek, icaplarını yerine getirmek demektir. Bu, tahsisata bağlıdır. Bunu Maliyeden istiyoruz.

Rica ederim bir icra daha nasıl çalışır? Bunun neresinde tehir, neresinde itaatsizlik, neresinde sadakatsizlik ve neresinde burada birtakım derslerin verilmesine ve töhmetlerin serdine lüzum vardır? Çok rica ederim, kararlar çıktıktan sonra kadro vardı, 1 900 öğretmene daha kadro verdik. Bu karar olmasaydı 6273 sayılı Kanunun

maksadı tedvinine ve -anlayışına göre biz bu kadroları vermeyecektik. Demek ki, Devlet Şûrası kararma sadakatle itaat olunmuştur ki, bu 1 900 kadro verilmiştir. İkinciye gelelim, Devlet Şûrası kararı katileşince bir mahkeme ilâmıdır. O halde emsal hâdiseler de bu şekilde karara bağlanacağından daha 7 000 öğretmenin mahkemeye şevkine lüzum görmemiş, onlara da bu hakkı sağlamışız. Rica ederim görenler Allah için söylesin; kim çalışıyor, kim çalışmıyor? (Soldan, alkışlar)

Efendim, gerek kanun hükümleri, gerek tatbikattaki namütenahi emsal göstermektedir ki, bu işte ne siyasi, ne de hukuki hiçbir kusurumuz yoktur. Siyasi ve hukuki icaplara tamamen uyuyoruz. Arkadaşım çok şey söyledi ama bir noktayı burada ifade etmekten çekindiler. Bu bir tahsisat işidir, dedim. Müstakil bir kanunla değil, tahsisatla karşılanacak bir kanundur. Tahsisat demek gelir işidir, tahsisat demek ,bütçe işidir. Mütemadiyen benim hukukçuluğumdan bahsettiler. Ben de biraz kendilerinin hukukçuluğundan bahsedeyim. Tarih boyunca, sizin devrede, bizim devrede Devletten alacağı olup da ilâm istihsal edenler mutlaka ilâmlarını dakikasında infaz edip tahsil ediyorlar mı ? Bütçe işi efendim. Şimdi mahkemelerden alınıp da bütçe sebepleriyle tahsili gecikmiş, dünyanın her tarafında namütenahi ilâm vardır. Bu ilâm bütçe mülâhazası ile infaz edilmedi diye Anayasaya aykırıdır, hukuk prensiplerine aykırıdır denilebilir mi? Allah aşkına arz ediyorum, hakikaten derslere pek çok doydum!"[533]

19. Meclisin 30 Ocak 1959 tarihli oturumunda "Elazığ Mebusu Hürrem Mutlugil'in ,Elazığ'da Atatürk Üniversitesi için istimlak edilen arazi hakkındaki suali" münasebetiyle söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı

" Muhterem arkadaşlar, Elâzığ'da Atatürk Üniversitesi için istimlâk edilen arazinin 9 918 dönümü şahıslardan, 751 dönümü de Hazineden intikal etmiştir. 9 914 dönümü istimlâk, 751 dönümü de intikaldir, istimlâk için tediye edilen 1 124 440 liradır. Ve%bu bedellerin hepsi tediye edilmiştir, istimlâk edilen ve intikal eden bu arazinin sahiplerine iadosi mevzuubahis değildir. Bu arazinin bir kısmında Atatürk Üniversitesi Zirai Araştırma istasyonu yapmak kararındadır. Bu yıl tedrisata başlıyan Atatürk Üniversitesi önümüzdeki bahardan itibaren bu arazinin zirai gelişmesi için bir kısmını alacak ve bir kısmını da Elâzığ'da kurulması mukarrer olan bir Yüksek

[533] TBMM, ZC, D. XI, C. 6, ss. 680-683.

Teknik Okul sahasına hasredecektir. Bu Teknik okulun kuruluşuna ait kanun tasarısı üzerinde çalışılmaktadır, yakında Meclise getirilecektir. Şahıslara arazinin iadesi mevzuubahis değildir.

Efendim, ortada ne bir yara var, ne de işlemekte olan bir fitil var, sapasağlam istimlâk edilmiş memleket maarifine ve tedris hayatına tahsis edilmek istenen bir arazi mevcuttur. Bu arazinin bedeli arz ettiğim gibi, bir milyon küsur lirası tediye edilmiştir. Halkın şikâyetini mucip olduğunu söylediler. Mesul bir makam olarak huzurunuzda arz ediyorum ki, bugüne kadar istimlâk bedelini artırmak için mahkemeye vâki müracaati mütaakıp tezyidi bedel karan katileşen hiçbir hak sahibinin hakkı zimmetimizde kalmamıştır. Tezyidi bedel kararı alanların, hükmü katileşenlerin tezyidi bedelle beraber bankaya adlarına konmuş olan bedeli de almışlardır. Demek oluyor ki, mağduriyeti mucip bir keyfiyet yoktur ve mağduriyet iddiasiyle bir tek şikâyet mesbuk değildir. Bunu sarıh olarak huzurunuzda arz ederim. Ama mutlaka bu iş fitille işletilmekte olan bir yara halinde izah edilmek istenirse, o da artık bunu bu şekilde telâkki etmek isteyen insanların maksadına bağlıdır, ben bu maksadın önüne geçemem. Gayeye gelince: Arkadaşlar, burası, Atatürk Üniversitesinin kurulması için istimlâk edilmiştir. Atatürk Üniversitesinin en mühim vasfı ziraattir, nüvesini Ziraat Fakültesi teşkil eder. Bu arazi Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesinin bir tatbikat arazisi ve binnetice tedrisatla ilgili bir maksat zımnında istimal edilecektir. Diğer kısma gelince : Bir Teknik Yüksek Okulun kurulmasını derpiş ettiğimiz diğer kısımda da yine maksat ve gaye dışında bir tesis mevzu bahis değildir. Binaenaleyh bu arazinin istimlâki bedelinin tahmininde, bedelinin' artırılması halinde ve tediyenin veçhi tahsisinde usule, kanuna ve adalete aykırı bir cihet yoktur. Mâruzâtım bundan ibarettir.

Efendim; vebalin ve günahın hesabını her zaman ödemeye amade olacak kadar yüzümüz ve vicdanımız açıktır. (Soldan, alkışlar) Memlekete bihakkin hizmet etmiş olmak kanaatiyle vicdanen sadece müftehirim. Eğer üniversitenin Elâzığ'a değil, Erzurum'a gitmesi kırgınlığa sebep olmuşsa; (Çünkü, Elâzığ'ı temsil eden arkadaşımız tarafından bu şekilde ifade edildi, bunun vebali boynundadır, dediler) eğer bu mütalâa ile düşünüyorlarsa, ben kendilerine şunu ifade edeyim, Erzurum ne ise Elâzığ aynıdır, Elâzığ ne ise Ege aynıdır, Eğe ne ise Antalya aynıdır, hepsi bu

memleketin parçasıdır, bu memleketin evlâtları bu üniversitede okuyup bu memleketin refah, saadet ve fazilet envanterine dâhil olacaklardır. (Soldan : Bravo sesleri, alkışlar)

Binaenaleyh, bu hizmeti yerine getirebildimse hakikaten sadece müftehirim. Olan nedir? Mukaddema bir tetkik yapılmış, bu tetkike göre bir üniversitenin, muhtelif bölgelerde, muhtelif fakültelerinin serpiştirilmesi hakkında bir proje yapılmıştır. Bu maarif politikası sadedinde birçok yerlerde gayrimenkuller istimlâk edilmiş ve hattâ bu, benim vekâletimden evvel vuku bulmuştur. Benden evvel vâki oldu, diye bunun yanlışlığını iddia etmiyorum. Bu projeye göre bu şekilde hareket etmek icabetmişti. Vaktaki Amerikalılarla teşriki mesai ederek, onların land - college tâoir ettikleri bir sistem üzerinde üniversite kurulması düşünülünce ve dünyanın bilhassa bu şekildeki üniversitelerinde muhtelif fakültelerin muhtelif vilâyetlere serpiştirilmesinin mahzurlu olduğu görülmüş, üniversitenin bütün fakültelerinin bir vilâyette kurulması bu hususta yapılmış tetkikler neticesinde kararlaştırılmıştır. Bu üniversitenin de, yine müşterek çalışmalar neticesinde, Hükümetin karar ile Erzurum'da kurulması takarrür etmiştir. Diyorlar ki; «Erzurum'da kurulacaktı da Elâzığ'da neden istimlâk yapıldı?» Bu istimlâk edilen arazi dolayısı ile mağduriyete uğradığı iddiası ile kimse şikâyette bulunmadı. Burada ifade, ettim, bu şikâyet, şikâyet hakkı taallûk eden insanlara aittir. Arkadaşımız buraya geliyor ;" «Bu istimlâkten mağduriyete uğramış kimseler var.» diye iddiada bulunuyor. Kime vekâleten? (Sağdan, şiddetli gürültüler) Anlaşılıyor, diyeceksiniz ki, mebus değil miyim? Rica ederim, mebussunuz ama şahsi hakka taallûk eden meselede hak, sahibi tarafından istenmelidir. (Sağdan, gülüşmeler) Hangi vesikaya istinat ederek, bu mağduriyetin, bu bedellerin ödenmediğini iddia ediyorsunuz? (Sağdan, gürültüler) Niçin benim hakkımda bu şekilde Hitap ediyorsunuz ? İşlerine gelmeyince mutlaka müdahale ederler.

Efendim, esas hakkında konuşuyorum. Erzurum'da kurulan üniversitenin, Ziraat Fakültesinin tatbikat sahası olarak istimlâk edilen arazinin bir kısmı kullanılacaktır. Diğer kısmı, biraz evvel de arz ettiğim gibi, bir yüksek okul için kullanılacaktır. Her ikisi de memleket menfaatinedir ve kanuna, usule uygundur.

(Soldan, alkışlar)

Hatibin; «Maarif Vekili gibi kanun hükümlerini tanımak istemeyenlere, kanun hükümlerini tanıtmak için konuşacağım», diyen hatibe şunu hatırlatırım ki, Maarif Vekili kanun hükümlerini harfiyen bilmekte, kanun hükümlerine harfiyen sadık kalmaktadır. (Soldan; alkışlar) Maarif Vekilinin vazifesi, kanun hükümlerini siyasi maksatlarla saymamak isteyenleri göğüslemektir. (Sağdan; şiddetli gürültüler.) (Soldan; «Bravo», sesleri, alkışlar) Ben diyorum ki...

Muhterem Beyefendi; bendenize bir sual soruldu. Sual; (Arazinin iadesi düşünülüyor mu, düşünülmüyor mu?) menlinde idi. ifade ettiğim gibi, Teşkilâtı Esasiye Kanununun hükümleri dairesinde burada temsil salâhiyetini haiz olan mebus arkadaşıma istediği malûmatı verebilmek için geniş şekilde izahat vermek suretiyle vazifemi yaptım. Bu malûmattan sonra her hangi bir münazaraya girdim mi? İstediklerini kendisine malûmat olarak verdim. Bu malûmatı istismar eden kendileri oldu. Şimdi bana şöyle soruyor: Kanun hükümlerini tanımayan Maarif Vekili, diyor. Sualin neticesi şudur: Elâzığ'da istimlâk ettiğiniz bu araziyi sahiplerine iade edecek misiniz, etmeyecek misiniz? Hayır, etmeyeceğim. (Sağdan: Gürültüler) Sebep; bu arazi hangi maksatla istimlâk edilmiş ise o maksadın hizmetine tahsis ve tevcih edilmiştir. Bu cevap karşısında sual sahibinin vazifesi şu idi: Beni birtakım kanunsuzluklarla afakî bir şekilde itham etmek değil, bu arazinin Atatürk Üniversitesinin Ziraat Fakültesinin tatbikat sahası ve araştırma Enstitüsü olarak kullanılacağını söylediğime göre, bunun doğru olmadığını hukuki bakımdan şerh ve tavzih etmekti; hücum ederek değil. Ben arkadaşıma şunu hatırlatmak isterim ki, bu kadar sene memleket hukukuna emek vermiş bir insanım ve kendisinin Teşkilâtı Esasiye Kanunu hükümlerine göre burada milleti temsil ettiğini bilmiyorum da bana öğrettiler; eksik olmasınlar, teşekkür ederim. (Sağdan, gürültüler)

Ben şunu söyledim: Şahsi bir hak mevzuubahistir. Hiç kimse çıkıp da ben paramı alamadım, demediği halde Hangi hususa müsteniden bunu iddia ediyorlar? Ben bunu söyledim. Hâdisenin hakikati açıktır. Benim polemik yaptığımı hiç kimsenin söylemesine imkân yoktur. Her kesin bildiği gibi, bu sahada ancak hasenat ve seyyiat kalır, muhterem sözlü soru sahibi!(Soldan, bravo, sesleri)

Arkadaşlar, Ziraat Vekâletinin veya Ziraat Vekili arkadaşın, sözlü soru sahibi ile yaptığı bir konuşmasına istinaden bir mütalâa beyan etmesi, hakikati

ortadan kaldırmaz, elimizdeki mevzuatı değiştirmez. Yine dikkat buyurmuşsunuzdur, benim tamamen hukuk esasları içinde arz ettiğim ifadelerimi, başka türlü bir izaha tâbi tutuyorlar. Ne demek veremem? Veremem dediğim şu, kanun bir arazinin istimlâki salâhiyetini Vekâletime tanımıştır. Bu istimlâk edilen arazinin de veçhi tahsisine, maksadı istimaline uygun olarak kullanılacağından iade edilmeyecektir, kanuna dayanılarak iade edilmeyecektir. Bunun aksini iddia et de görüşelim."[534]

20. Meclisin 13 Şubat 1959 tarihli oturumunda "Tokat Mebusu Şahap Kitapçı'nın ,Tokat'ın Reşadiye kazası Gazipaşa İlkokulu Başöğretmeninin Artova kazasına nakledilmesi sebebine dair suali " münasebetiyle söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı

" Muhterem arkadaşlar Reşadiye'nin Gazipaşa Okulu Başöğretmeni ve kaza maarif memuru, mahallinde bâzı velilerle arasındaki geçim sizlik sebebiyle vilâyetçe, İller Kanununun verdiği salâhiyete müsteniden vilâyet İnzibat Kurulu tarafından takdiren Artova kazası Başöğretmenliğine tâyin edilmiştir. Sebep bundan ibarettir. mücadele etmek mecburiyetindeyiz. Şunu da bu vesile ile ifade etmek isterim ki; bugün muhalefetin kazandığı her vilâyette bu kaybın mesuliyetinin kendisinde olmadığını ispat için idare adamları her fırsattan faydalanmaktadır. Bu nakil de bunun tipik, canlı bir misalidir. Mebuslara yemek yedirmiyen bu zihniyettir. Zile hâdiselerine sebebiyet veren bu zihniyettir. Sizleri iktidardan düşürecek okn da bu zihniyettir. (Soldan: Gürültüler, Sağdan: Bravo sesleri)

Çok muhterem arkadaşlar; 1954 ten evvel de diyeceğim ama 1954 - 1957 den sonraki Meclis zabıtları gelecek nesillere muhakkak olan bir hakikati intikal ettirecektir. O hakikat şudur: Bir soru münasebetiyle kürsüye gelen Vekil, soru sahibinin beyan ve mütalâasına, hürmetle gereken malûmatı, cevabı verip ve Parlâmentoye gösterilmesi gereken saygının bütün şartlarına riayet edip kürsüden Sekildikten sonra soru sahibinin daima bir tecavüz telididi ile bu yoldan hücuma geçtiğidir. Bu hakikati zabıtlar gelecek nesillere nakledecektir. Her halde bu tarzdaki hücumların bir muhalefet için şerefli bir şey olduğunu ka\bul etmeye imkân yoktur. Soru sahibi buraya gek Huzurunuzda küçük düşürücü ef'alden tutunuz partizan idareye kadar türlü vesilelerle bir soru münasebetiyle icra makamına hücum etti.

[534] TBMM, ZC, D. XI, C. 6, ss. 675-679.

Bu nakli yapan Maarif Vekâleti değildir. bir kere bir müessesenin, nizamname dâhilinde takdirine dayanarak, bu nakli yaptığını arz ettim. Bu nakli yapan bir vilâyettir. Bir vilâyetin inzibat kuruludur. Bu inzibat kuruluna giren valisinden, maarif müdüründen, okul müdürlerinden, başöğretmenlerinden tutunuz, hepsinin takdirinin yersiz ve isabetsiz, haksız ve mutlaka partizan bir zihniyete muzaf bulunduğunu iddia etmek günah bir iştir. Ben arz ettim, takdire müstenit bir nakil yapılmıştır. Takdir objektiftir, idare kurulurum da takdiri objektiftir, Şahap Beyin takdirinin de objektif simasını arzu ederim. Vekâlet makamının takdiri de objektiftir. Bakınız bu objektif olarak vukua gelen takdirin neticesinde icra makamının adaletle ve hakkaniyetle nasıl hareket ettiğinin size bir örneğini vereceğim. Bu takdir şu, vilâyet idare makamı, bir kısım velilerle başöğretmen arasında ihtilâfın mevcut olduğunu mütalâa ederek bu huzursuzluğu gidermek ve bir ahenk tesis etmek için bu nakle lüzum görmüş. Bunun mutlaka velilerin ve mahallî halkın Demokrat Partili olduğunu iddia ederek bu naklin bu sebeple yapıldığını söylemek caiz, değildir. Ama şimdi Şahap Beye teşekkür ederim, Demokrat Partililerle vaki olan ihtilâflarından dolayı nakledildiğini kabul ediyorlarsa, ben şimdi bu sözlerinden dolayı kendilerine iltihak edeceğim ve bu sözü kabul edeceğim.

Eğer Demokrat Partililerle vâki ihtilâf ve partizan bir sebepten dolayı bu naklin yapıldığını görmüş olsa idi, bunu tasvir etmesi lâzımdı. Ancak Şahap Beye ifade edeyim ki,bu nakli vekâlet tasvip etmemiştir. Gördünüz mü, bir icra makamının hakkaniyet ve adaletinde partizan bir hareket olmadığını. Fakat orada, huzursuzluk ve ahenksizlik mevcut olduğunu kabul eden başöğretmen bana kaani olduğu için kendi arzusu ve kendi isteği ile ve rahat çalışması nam ve hesabına, vâki müracaatı üzerine Artova'dan alınarak bilâhara Niksar kazası Merkez Albayrak Okulu Başöğretmenliği e tayin edilmiştir. işte görüyorsunuz ki, arkadaşlar ortada hiçî bir partizan zihniyete dayanmayan, sadece tak lire dayanan bir icraat vardır ve bu icraat hakkaniyet ve adaletle sevk ve idare edilmiştir. Şahap Beyin hücumunun asiâ yerinde olmadığı bir kere daha tezahür etmiştir. Maruzatım bundan ibarettir. (Soldan; alkışlar)

Efendim, arkadaşımız partizan bir zihniyetle nakledildi, diyor. Ben diyorum ki, tasvip edildikten sonra bu şekilde nakli değiştirmek meseleye tesir etmez.

Arkadaşlar ben arz ettim, bu nakil Maarif Vekâletinin tasvibinden geçen bir nakil değildir. Arkadaşımız hukukçudur, bu işleri bilmesi lâzımdır. Altmış küsur vilâyette şu kadar kazada binlerce öğretmeni bulunan bir memlekette bu naipler,vilâyetçe, kazaca İller Kanunu hükümleri dâhilinde yapılır. Birçok nakillerden, 100 lerce binlerce nakillerden Maarif Vekâletinin haberi dahi olmaz, olmasına imkân dahi yoktur. Şimdi ben burada arkadaşıma mevzuatı mı öğreteceğim? Nakli yapan vilâyet inzibat kuruhı, arz ettim' bu • kurul şu kadar zevattan ve şu meslek sahiplerinden ibarettir. Partizan bir zihniyetle bir nakil yapılması Mevz bahs olamaz diyorum. Arkadaşım, diyor ki - mahallinden aldığı bir vesika olacak her halde, benim dosyamda böyle bir yazı mevcut değil

DP mensuplarının hoşuna gitmediği...Arkadaşlarım, ben size başöğretmenin velilerle arasında ihtilâf olduğundan bahsettim. Bu velilerin bir kısmı veya tamamı Demokrat Partili ise bu bir günah mı? Eğer mutlaka DP ise bu bir kabahat midir? Mesele şudur : Arkadaşlar bir öğretmenin veya bir memurun mahallinde, bilhassa bir öğretmenin, çocuk velileriyle ihtilâfa girmesinin neticesinde bir üst makam bu ihtilâfı nasıl halledecektir?. Ahenksizliği nasıl ortadan kaldıracaktır? Arz ettim, bir ihtilâfın ortadan kaldırılması için inzibat kurulu buna karar vermiş. Şimdi nakil yapıldıktan sonra sözlü soru veyahut da nakledilen öğretmenin şikâyeti, itirazı veya bir ihbar, neticesinde elbette mesele vekâlete intikal edecektir.

Bunun başka yolu var mı, Şahap Beyefendi? Şimdi biz diyoruz ki; mesele vekâlete intikal ettikten sonra, vekâlet üzerinde durmuş. Eğer partizan zihniyeti olsaydı, vekâletin de bu partizan zihniyeti tasvih etmesi lâzımdı. Böyle bir şey yok. Mesele vekâlete intikal ettikten sonra, nakil sebebi ile itiraz tetkik edilmiş, bir netice öğretmenin dahi velilerle girdiği ihtilâf neticesinde yerinde barınamayacağı intibaını hâsıl ettiği için kendi arzu ile Niksar kazasına tâyin edilmiş bulunmaktadır. İhtilâfa girdiği velilerden bir kısmı Dp ise, o da hiçbir zaman meselenin mahiyetini değiştirmez. Öğretmence de kabul edilen huzursuzluğun izalesi sebebiyle öğretmenin Niksar'a tâyin edilmesi partizanlık zihniyetinin ademi mevcudiyetinin büyük delili ve

hakkaniyetin yerine getirildiğinin en büyük misalidir. Bundan sonra Şahap Kitapçı arkadaşımız ne söylerse söylesin."[535]

21. Meclisin 27 Mart 1959 tarihli oturumunda " Malatya mebusu Tevfik Ünsalan'ın, ortaokul ve liselere öğretmen tayin edilirken hangi esasların tatbik edildiğine dair suali " münasebetiyle söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı

"Muhterem arkadaşlar, ortaokul ve liselere tâyin edilen öğretmenlerin hangi esas- lara riayetle tâyinlerinin yapıldığı soruluyor. Bu husus 1702 ve 439 sayılı kanunlarla tesbit edilmiş bulunmakla beraber, mademki arkadaşımız arzu etmişler, bir kere daha arz edeyim. Orta dereceli okullara üniversite, yüksek okul ve eğitim enstitüsü mezunları ve bir de liselerden mezun olup ehliyet imtihanında muvaffakiyetleri tesbit erimiş bulunan arkadaşlarımız öğretmen olarak tâyin edilir. Naklen tâyinlerde ise, talimatnameye göre, karı – koca durumu, çocuk okutma ve hastalık durumu gibi muhtelif mazeretlerle sıra tesbit edilmek Suretiyle nazara alınır. Matalûmaten arz ederim."[536]

22. Meclisin 27 Mart 1959 tarihli oturumunda " Malatya mebusu Tevfik Ünsalan'ın, vilayet ve kazalarda liselerin hangi esas ve gayelere açıldığına dair suali " münasebetiyle söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı

"Muhterem arkadaşlarım, Maarif Vekâleti bütçesinin müzakeresi sırasında arz etmiştim. Minelkadim Türk Milletinin maarif politikası Türk gençliğini müspet ilimler içtimai ve mânevi ilimler sahasında teçhiz etmektir. Bu teçhiz etmenin birinci unsurlarından birisi. belki birincisi, şüphesiz ki liselerdir. Liselere, Türk gençliğine umumi kültür vermek ve yüksek tahsile hazırlamak için ehemmiyet atfediyoruz. Politikamız, prensibimiz evvel emirde vilâyetleri lisesiz,bırakmamak, ondan sonra bina, nüfus, talebe adedi talebe kesafeti, ortaokul mezunları sayısı gibi unsurları nazara alarak, imkân bulduğumuz nispette, kazalarda da lise açmaktır. Şimdiye kadar yapa geldiğimiz hareket budur. Bundan sonra da böyle olacaktır. Arz ederim.

Muhterem arkadaşlarını, bir kere daha huzurunuzda ve milletin huzurunda arz edeyim, vazife olarak teyit edeyim ki; vatanın hiçbir bölgesinde lise, ama hiçbir

[535] TBMM, ZC, D. XI, C. 7, ss. 163-167.
[536] TBMM, ZC, D. XI, C. 8, ss. 149.

bölgesinde lise, açmamak için maksadımız yoktur. Bilâkis lise açmak için bütün arzumuzla ve gönlümüzün iştiyakı ile davranmaktayız. (Sağdan, bravo sesleri).

Şimdi niyet ve vazifeyi böylece belirttikten sonra neden bâzı yerlerde açılıyor, neden bâzılarında açılmıyor? Biraz evvelki maruzatımda ifade ettiğim, bu, şartlara bağlıdır. Şartlar açılmaya müsait ise açıyoruz, müsait değilse açamıyoruz. Arkadaşımın kaza diye beyan ettikleri yerleri arz edeyim. Aksaray'ın 759 ortaokul talebesi var, dün bir vilâyetti, bugün de yine bir vilâyet namzetidir. Aksaray'ın binası hazırdı. Öteden beri maarif manzumesinin tekasüf ettiği öğretmeninin kolayca bulunduğu bir yerde -lise açmaktan nasıl kaçınırsınız? Düzce'de, 1235 talebe vardır, Düzce'de ortaokulu, enstitüsü, sanat okulu yakmanda Bolu öğretmen Okulu ve mükemmel bir şekilde hazırlanmış bir bina mevcuttur. Buna rağmen sayın mebuslar iki sene Maarif Vekâletine gide gele, taşma taşma bizar oldular. Ancak bu sene açıldı. Gölcük; 502 talebesi var. Sonra Deniz Kuvvetlerinin bulunduğu yer. Daima şükranla anarım, her sahada olduğu gibi, bu sahada da Deniz Kuvvetleri mensupları bize yardım ettiler, Hükümet gerekli masrafı verdi, okul binası meydana geldi. Hepinizin bildiği üzere 1 Mart Faciasını müteakip oradan İzmit'e. liseye, devam eden durumunu tetkik ettikten sonra çocukların deniz aşırı gidip gelmelerini de nazara aldık ve liseyi açtık. Heybeliada; Filhakika talebe sayısı 1.53j Fakat mükemmel bir binası vardır. Heybeliada'- deki lise talebelerinin sabahları İstanbul ve Beyoğlu cihetindeki liselere yetişmesini ve bir de dönüş saatini nazara alırsak, arkadaşım da Maarif Vekili olsaydı, oraya derhal lise açmaktan fariğ olamayacaktı, kanaatindeyim.

Silifke; 512 talebesi var. Bina meydana geldi, şartlar imkân veriyor açtık. Bununla iftihar ederiz. Lüleburgaz diğerlerinden daha üstün şartları haiz, yanında öğretmen okulu var. imkânları mevcut, bina hazır, Edirne ve İstanbul yolu üzerinde, yanı başında Kırklareli. burada açtık ve iyi bir vazife yaptığımıza kaniiz. Kilis; 582 talebesi vardır. Vilâyet olması mukadder ve mukarrerdir, yaihut hakkıdır.-İmkân var, açtık. Bolvadin aynı şartlarda. Salihli'de ve Akhisar'da da açtık, Manisalı arkadaşlarımı ve Manisalıları tebrik ederim. Bu iki kazada lisenin meydana gelebilmesi için gösterilen gayretler her türlü takdirin fevkindedir. Açabileceğimize kani olduk ve açtık. Sonra arkadaşlar şunu arz edeyim ki, sınıfı .birden açmıyoruz. Kademeli açıyoruz. Evvelâ birinci sınıfları ertesi sene ikinci sınıfı ve sonraki sene de

üçüncü sınıfı açıyoruz. Böylece üç senede tekemmül ediyor. Bugüne kadar bu şekilde açılan liselerin faydalı neticelerinden memnun olduğumuz için, açıyoruz. Bunun dışında arkadaşımızın izah ettiği gibi büyük kazalar vardır. Vilâyetlerden daha kesif nüfusa sahip iktisadi, içtimai ve kültürel seviyesi itibariyle birçok vilâyetlerimizle boy ölçüşebilecek veya geçecek seviyede kazalarımız vardır. Buralarda açabildiğimizi açıyoruz, açamadığımızı açmıyoruz. Arzumuz ağmaktır, imkân bulduğumuz nispette açıyoruz. Başka maksada hamledilmemesini rica ederim. açılmaya lâyik olan yerlerde lise açılmasını ben de temenni ederim. Falan yere yaptınız da buraya neden yapmadınız demiyorum. Nerelerde lise açılmış ise ve açılırsa bundan ancak memnun oluruz tenkif, muamele tamamdır ,lâyiha kanuniyet kesbetmiştir.

Efendim, Şinasi Moran arkadaşımızın suallerine arzı cevap etmek için, vilâyetten vâki soruşturmaya aldığımız karşılık yazıda, ifade buyurdukları tarihlerde okul inşaat malzemesinin taşıttırılması için taahhüt veya pazarlıkla anlaşmalar vâki olmuş ve bu hizmeti gören mütaahhitlerin hepsinin alacaklarını almış bulunduğu; Koyulhisar'da ve Suşehrin'de okul inşaatı için kereste taşıttıkları halde, nakliye bedellerini alamadıklarını ifade eden irfan Karabal ve İsmail özer ismindeki vatandaşların bu taşımaları bir hibe olarak yaptıkları, her hangi bir ücret mukabilinde bu malzemenin taşattınl madiği ve bu itibarla da ifade buyurdukları şekilde kimseye bedelsiz malzeme taşıttırılmadığı cevabı alınmıştır. Suale cevap olarak arz ediyorum. bahis değildir."[537]

23. Meclisin 27 Mart 1959 tarihli oturumunda "Sivas Mebusu Şinasi Moran'ın, Sivas'ta okul inşaat malzemesinin nakliyecilere parasız taşıttırıldığının doğru olup olmadığına dair suali" münasebetiyle söz alan Maarif Vekili Celâl Yardımcı

" Efendim, Şinasi Moran arkadaşımızın suallerine arzı cevap etmek için, vilâyetten vâki soruşturmaya aldığımız karşılık yazıda, ifade buyurdukları tarihlerde okul inşaat malzemesinin taşıttırılması için taahhüt veya pazarlıkla anlaşmalar vâki olmuş ve bu hizmeti gören mütaahhitlerin hepsinin alacaklarını almış bulunduğu; Koyulhisar'da ve Suşehrin'de okul inşaatı için kereste taşıttıkları halde, nakliye

[537] TBMM, ZC, D. XI, C. 8, ss. 152-154.

bedellerini alamadıklarını ifade eden irfan Karabal ve İsmail özer ismindeki vatandaşların bu taşımaları bir hibe olarak yaptıkları, her hangi bir ücret mukabilinde bu malzemenin taşattınlmadiği ve bu itibarla da ifade buyurdukları şekilde kimseye bedelsiz malzeme taşıttırılmadığı cevabı alınmıştır.

Suale cevap olarak arz ediyorum. okuyacağım; verilen cevap, valinin imzası altında resmî bir yazıdır. «Yapılan inceleme neticesinde bahsettiğiniz iki kamyon çimentoyu sabık vali-yine isim vermeyeceğim - falancanın ricası üzerine yardım olarak naklettiğiniz kanaatine verilmiştir. Bundan evvelki müracaatınıza karşılık verilecek başkaca bir 'cevap bulunamamaktadır. Bilgi edinilmesini rica ederim.» Şimdi efendim; bu da anlatıyor ki nakliyeci, talep ettiği halde parasını alamamıştır.

Efendim, Şinasi Moran arkadaşımızın burada bugün sözlü soru sebebiyle biraz daha izah ettikleri, ifade buyurdukları ve ıttılaınıza ve ıttılaımıza vâsıl olan hususları, ayrıca sureti mahsusada tahkik ve takibedeceğimi vazifem olarak ifade etmek isterim. Bunun dışmda iki kelime ile ifade edeyim ki, vekâlete müracaat edip alacaklarını alamamışlar mevzuunda bir zühul vardır. Vekâlete, kalacağını alamadığı için müracaat eden İrfan Karabal ile İsmail özer'dir. Biz bu şikâyet üzerine vekâletçe meseleyi tahkik ettirdik. Vilâyetten gelen cevapta İsmail özer ile İrfan Karabal ismindeki vatandaşlarla hiçbir veçhile ne pazarlık yapıldığı, ne de bir taahhüt suretiyle bir malzeme nakletme meselesinde mutabakata varıldığı hususlarının vârid olmadığı ve bunların hibe suretiyle yapılmasını takabbül ettikleri ifade edilmiştir. Bundan sonra iki taraf canibinden de yeni bir müracaat ve ses çıkmamıştır. Elan dahi arkadaşımızın söylediği malûmatın dışında hak sahibleri tarafından vâki bir müracaata muttali değilim. Yalnız, taşırsanız lâstik veririm dendiği için acaba lâstik verilmemiş mi? Lâstik verilmiş te daha fazla alacağı mı zuhur etmiş?

Bunu bilmiyoruz. Bunun hukuki mahiyetini takdir edersiniz. Filhakika vekâletin bu husustaki vazifesi murakabedir. Fakat vilâyetlerde cereyan eden alışverişler nihayet vilâyet idare heyetlerinde cereyan eder. Eğer hakkını istihsal edemeyen olursa vekâlete müracaat eder veya kaza yolu ile hakkını tahsil eder.

Bunların hiçbirisi vâki değildir. Tekrar teyit ederîm ki, arkadaşımın verdiği izahattaki hususları tetkik ettireceğim."[538]

Tablo Celal Yardımcı'nın Meclis Konuşmaları

Bütçe		1. Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1958 yılı bütçeleri 2. Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1959 yılı bütçeleri
Kanun		1.Türkiye Öğretmenler bankası Türk Anonim Şirketi Kuruluş Kanunu 2."Hususi idarelerden maaş alan ilkokul öğretmenlerinin kadrolarına, terfi, taltif ve cezalandırılmalarına ve bu öğretmenler için teşkil edilecek Sağlık ve içtimai Yardım Sandığı ile Yapı ile Yapı Sandığına ve öğretmenlerin alacakların dair 4357 sayılı Kanunun 11. Maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun 3."Öğretmenlerin özel okullarda ve özel öğrenci yurtlarında ek vazife deruhte edebilmeleri hakkındaki Kanun 4.1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanununun heyeti umumiyesi üzerinde sözleri 5.Futbol müsabakalarında müşterek bahisler tertibi hakkındaki Kanun 6.1960i yılı Muvazenei Umumiye Kanunu 7.TBMM Tahkikat Encümenlerinin vazife ve salahiyetleri

[538] TBMM, ZC, D. XI, C. 8, ss. 154-156

		hakkındaki kanun
Takrir		1.Türkiye Öğretmenler Bankası Türk Anonim Şirketi Kuruluş Kanunu layihası ile Hususi idarelerden maaş alan ilkokul öğretmenlerinin kadrolarına, terfi, taltif ve cezalandırılmalarına ve bu öğretmenler için teşkil edilecek sağlık ve içtimai yardım sandığı ve öğretmenlerin alacaklarına dair 4357 sayılı Kanununun 11.maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun layihasının kurulacak Muvakkat Encümeninde görüşülmesi takriri 2. Malatya Mebusu Nüvit Yetkin'in, 27 Ekim 1957 tarihinde yapılan milletvekilleri seçimi dolayısıyla cezai, mali ve siyasi mesuliyetleri görülenler hakkında Meclis tahkikatı açılmasına dair takriri

Maarif	3	1. Maraş Mebusu Emin Soysal'ın, Göksün kazası Maarif Memurunun Hatay'a nakledilmesi sebebine ve aynı kaza Ortaokulu öğretmen kadrosunu dair suali 2.Adana Mebusu Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Ankara ve İstanbul Üniversite ve yüksekokullardaki talebe sayısı ile mezkur şehirlerdeki talebe yurtlarına dair şifahi suali 3.Adana Mebusu Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Ankara ve İstanbul Üniversite ve yüksekokullardaki talebe sayısı ile mezkur şehirlerdeki talebe yurtlarına dair şifahi suali 4.Sivas Mebusu Ahmet Yılmaz'ın," köy okullarına da şehir okulları gibi tahsisat verilmesinin düşünülüp düşünülmediğine dair sual 5.Burdur Mebusu Fethi Çelikbaş'ın," Üniversiteler Kanununun 3. Maddesi (e) fıkrası hükmünün tatbik şekline dair suali 6.Ankara Mebusu Hasan Tez'in, ODTÜ için istimlak edilen arazi bedellerinin hangi esaslara göre takdir edildiğine dair sualine 7.Mardin Mebusu Mehmet Ali Arıkan'ın, Mardin Lisesinin binasının inşasına bu yıl başlanıp başlanmayacağına dair sualine 8.Mardin Mebusu Mehmet Ali Arıkan 'ın Midyat, Cizye, Nusaybin, Savur, Kızıltepe ve Derik orta okullarının Öğretmen kadrosuna dair sualine 9. Urfa Mebusu M.Yaşar Alhas'ın, Siverek orta okulu Öğretmen kadrosunda münhal bulunup bulunmadığına dair sualine " 10 Urfa Mebusu Mehmet Yaşar Alhas'ın, Urfa vilayetinin Merkez ve kazalarındaki ilkokulların ihtiyaca kafi gelip

		gelmediğine dair sualine 11. Zonguldak Mebusu Suat Başol'un kadrosuzluk yüzünden terfi edemeyen öğretmen mevcut olup olmadığına dair sualine 12 Ankara Mebusu Selim Soley'in, Ankara köylerinde okul binası olduğu halde tedrisat yapılamayan okullara Öğretmen temini hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair sualine 13. Mardin Mebusu Mehmet Ali Arıkan 'ın Mardin Merkez kazasıyla Midyat kazası merkez ilkokullarının durumuna ve her iki kazada yeni okul inşasının düşünüp düşünülmediğine dair sualine 14. Urfa Mebusu M. Yaşar Alhas'ın Urfa vilayetinde 1958 bütçe yılında ne kadar ilkokul yapılabileceğine dair sualine 15. Urfa Mebusu M.Yaşar Alhas'ın ,Urfa vilayeti köylerinin kaçında okul mevcut olduğuna dair sualine 16. Usul ve sabık zabıt hakkında 17. Ordu Mebusu Arif Hikmet Onat'ın,Ordu vilayeti Devlet Hastanesi Röntgen kısmının ne zaman faaliyete geçirileceğine dair suali 18. Adana Mebusu Kemal Sarıibrahimoğlu 'nun 6273 sayılı Kanunun tatbikini tazammun eden Arzuhal Encümeni kararları gereğinin yapılıp yapılmadığına ve Arzuhal Encümeni kararları bazı kararlarında bahsi geçen kesinleşmiş Devlet Şurası ilamlarının infaz edilmemesi sebebine dair suallari 19. Elazığ Mebusu Hürrem Mutlugil'in ,Elazığ'da Atatürk Üniversitesi için istimlak edilen arazi hakkındaki suali 20. Tokat Mebusu Şahap Kitapçı'nın ,Tokat'ın Reşadiye kazası Gazipaşa İlkokulu Başöğretmeninin Artova kazasına

		nakledilmesi sebebine dair suali 21. Malatya mebusu Tevfik Ünsalan'ın,ortaokul ve liselere öğretmen tayin edilirken hangi esasların tatbik edildiğine dair suali 22. Malatya mebusu Tevfik Ünsalan'ın, vilayet ve kazalarda liselerin hangi esas ve gayelere açıldığına dair suali 23. Sivas Mebusu Şinasi Moran'ın, Sivas'ta okul inşaat malzemesinin nakliyecilere parasız taşıttırıldığının doğru olup

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Ağrı Milletvekili Celâl Yardımcı milletvekilliği döneminde 7 Kanun tasarısı, 2 Bütçe görüşmesi, 2 Takrir ve 23 konuşmada Milli eğitim sorunları ve çözümleri üzerine konuşma yapmıştır.

4.2. Halis ÖZTÜRK

4.2.1 Takrir Üzerine Yaptığı Konuşmalar

1. Meclisin 21 Şubat 1959 tarihli oturumunda "1757 sayılı Kanuna ek 5142 sayılı Kanunun birinci maddesini tadil eden 6479 sayılı Kanunun değiştirilmesi hakkındaki kanun teklifinin geri verilmesine " münasebetiyle söz alan Halis Öztürk

" Ağrı Mebusu Halis Öztürk ve Van Mebusu Tevfik Doğuşışıker ve üç arkadaşının 1757 Sayılı Kanuna ek 5142 sayılı Kanunun birinci maddesini tadil eden 6479 sayılı Kanunun değiştirilmesi Hakkındaki kanun teklifinin geri verilmesine dair takriri (2/282, 4/129)

REİS — Takriri okuyoruz:

Yüksek Reisliğe

1757 sayılı Kanuna ek 5142 sayılı Kanunun 1' inci maddesini tadil eden 6478 sayılı Kanunun değiştirilmesi hakkındaki kanun teklifimizin iadesi için gereken muamelenin ifasına yüksek müsaadelerinizi saygılarımızla arz ederiz.

REÎS — Geri verilmiştir."[539]

4.2.2. Teklif Üzerine Yaptığı Konuşmalar

1. Meclisin 21 Şubat 1959 tarihli oturumunda "1757 sayılı Kanuna ek 5142 sayılı Kanunun birinci maddesini tadil eden 6479 sayılı Kanunun değiştirilmesi hakkındaki kanun teklifinin geri verilmesine " münasebetiyle söz alan Halis Öztürk

" Ağrı Mebusu Halis Öztürk ve Van Mebusu Tevfik Doğuışıker ve üç arkadaşının 1757 Sayılı Kanuna ek 5142 sayılı Kanunun birinci maddesini tadil eden 6479 sayılı Kanunun değiştirilmesi hakkındaki kanun teklifinin geri verilmesine dair takriri (2/282, 4/129) 1757 sayılı Kanuna ek 5142 sayılı Kanunun 1' inci maddesini tadil eden 6478 sayılı Kanunun Değiştirilmesi hakkındaki kanun teklifimizin iadesi için gereken muamelenin ifasına yüksek Müsaadelerinizi saygılarımızla arz ederiz.

[539] TBMM, ZC, D. XI, C. 9, s. 201.

Ağrı	Van	Trabzon	Bingöl	Muş
Halis Öztürk	T. Doğuışıker	P. Sanaç	E. Yıldız	Ş. Ağaoğlu

Takrir meclis tarafından kabul edilmemiştir."[540]

Tablo 9. Halis Öztürk'ün Meclis Faaliyetleri

Konusu	Konuşma Sayısı	Konuşmaların İçeriği
Teklifler	1	1757 sayılı Kanuna ek 5142 sayılı Kanunun birinci maddesini tadil eden 6478 sayılı Kanunun değiştirilmesi hakkındaki kanun teklifinin geri verilmesine
Takrirler	1	1757 sayılı Kanuna ek 5142 sayılı Kanunun birinci maddesini tadil eden 6479 sayılı Kanunun değiştirilmesi hakkındaki kanun teklifinin geri verilmesine

Yukarıdaki tabloda anlaşılacağı üzere Ağrı Milletvekili Halis Öztürk 1 teklif ve 1 Takrir üzerine konuşma yapmıştır.

[540] TBMM, ZC, D. XI, C. 9, s. 433.

4.3. Selim YATAĞAN

4.3.1. Bütçe Üzerine Yaptığı Konuşmalar

1. Meclisin 27 Şubat 1960 tarihli oturumunda "İmar ve İskan Vekaleti 1959 yılı Bütçesi " münasebetiyle söz alan Selim Yatağan

2.Meclisin 27 Şubat 1960 tarihli oturumunda "Ziraat Vekaleti Üretme Çiftlikleri Umum Müdürlüğü Orman Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçeleri " münasebetiyle söz alan Selim Yatağan

"Muhterem arkadaşlarım, umumi ziraat bütçesi konuşulurken söz almak istedim, kader yaver olmadı, kifayet geldi. Şimdi bu fasıl; benim mevzuum ile ilgili bir fasıl olduğu için bazı malûmat arz edeceğim. Arkadaşlar; cümlenize malûmdur ki, hepimizin davası; bu milletin hakiki refah denen seviyeye çıkmasıdır, cıbırlık denen şeyden kurtulmasıdır. Burada Hükümetin takip ettiği zirai politikanın mühim rol oynadığını hepimiz biliriz, bu bir hakikattir. Yalnız cereyan eden müzakerelerden şunu anlıyorum; burada mevzuu bilen, arkadaşlar konuşursa daha muvafık olur. ihtisası olmayıp da konuşan arkadaşlara ben burada Napolyon'un çizme hikâyesini hatırlatırım. P. Lira 419 Bahçe ziraatı işleri, bağcılık, meyvecilik, sebzecilik, süs nebatları, zeytin ve çay umumi Masrafları 3 433 000 milyondur."[541]

Tablo.10. Selim Yatağan'ın Meclis Faaliyetleri

Konusu	**Konuşma Sayısı**	**Konuşmaların içeriği**
Bütçe	2	1.İmar ve İskan Vekaleti 1959 yılı Bütçesi 2.Ziraat Vekâleti Üretme Çiftlikleri Umum Müdürlüğü Orman Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçeleri

[541] TBMM, ZC, D. XI, C.12, s. 843.

BEŞİNCİ BÖLÜM

1957-1961 AĞRI'DA SİYASAL YAŞAM

5.1. Ağrı İlindeki Parti Faaliyetleri

Ağrı ilinde 1956 yılından itibaren çeşitli siyasal partiler kongreler düzenlemiştir.1956 yılında Ağrı ili Taşlıçay ilçesinde DP Milletvekili Nimet Sümer başkanlığında toplanan İlçe Kongresi 37 delegenin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Yapılan Kongrenin akabinde oluşturulan idari heyete; Ali Bayat, Kamil Özer, Ferit Şahin, Yusuf Varoğlu, Haydar Turan ve Halil Bayram adlı kişiler seçilmiştir.[542]

Ağrı ili Tutak ilçesinde ise gerçekleştirilen DP Kongresi, parti binasında delegelerin katılımı ile yapılmış ve kongre başkanlığına Zeki Toker, kâtiplik görevine ise Ömer Karaca ve Osman Öztürk seçilmiştir.[543] Tutak DP Kongresi'nde ilçe başkanı Mecit Yalçın yerine Osman Öztürk'ün getirilmesi de tartışmalara neden olmuştur. DP Genel Merkezi'ne itirazda bulunan Mecit Yalçın tekrar başkanlığa getirilmiştir.[544] Aynı tarihlerde Merkez İlçe Kongresi Ağrı Ferah Oteli Salonunda 77 delegenin katılımıyla bir kongre daha gerçekleştirilmiş, Kongre Başkanlığı'na Zeki Toker, İkinci Başkanlığa Abdülkadir Şefkat, kâtiplik görevlerine ise; Mehmet Kutlay ve Sabri Önaydın seçilmiştir. Seçimlerden sonra yapılan konuşmalarda 1950'den beri DP'nin Ağrı'da yaptığı yatırım ve hizmetler anlatılmıştır. Kongrede idari heyete; Cabbar Erat, Ömer Karaca, Kerim Çetin, Rıza Avcı, İbrahim Tunay, Şevket Kızılcan ve Cimşit Arslan seçilmiştir.[545]

9 Ocak 1957 yılında gerçekleştirilen İl Genel Meclis toplantısında adi masraf ile olağanüstü masraf bütçeleri görüşülmüş ve kabul edilmiştir.[546] 11 Ocak 1957 yılında ise gerçekleştirilen Vilayet Daimi Encümenlik seçimine 7 kişi aday olmuşsa da 4 DP adayı daimi encümenliğe seçilmiştir. Bunlar Mehmet Ali Konyar (Doğubeyazıt) 10 rey, Mustafa Atabay (Merkez) 7 rey, Reşit Yüce (Diyadin) 7 rey,

---

[542] Şark Ekspres, 17 Ekim 1956.
[543] Demokrat Ağrı, 11 Eylül 1956.
[544] Yayla, 13 Eylül 1956.
[545] Karaköse, 16 Ekim 1956.
[546] Demokrat Ağrı,12 Ocak 1957; Karaköse, 11 Ocak 1957.

Maksut Karacan (Tutak) 6 rey alarak seçilmişlerdir. Muhalif gruptan aday olanlar Davut Özbek 5 rey, Saadettin Özmen 5 rey, Nadir Süphandağı 5 rey almış ve daimi encümenliğe seçilememişlerdir.[547]

15 Ocak 1957 yılında Demokrat Ağrı Gazetesinin yapmış olduğu bir haberde Ağrı Belediye Reisliğine 21 Kasım 1956 yılında getirilen Şeref Saraçoğlu'nun Reisliğinin onaylandığı yazılmıştır.[548] 12 Şubat 1957 yılında Belediye Meclisi toplantısında aldığı kararlar; Nusret Aralın Tekaüde, Başkâtiplik kadrosundan mevkufiyeti ile Başkatip Baki Silahtarın Zabıta İşlerinde, Reşat Güneş'in Temizlik Amele Çavuşu olarak çalıştırılmasına karar verilmiştir.[549]

Ağrı Belediye Reisi Şeref Saraçoğlu ve Vali Ali Aksevin katılımıyla 25 Mart 1957 yılında gerçekleştirilen Ağrı'yı Güzelleştirme ve İmar Derneği yıllık kongresi lise binasında gerçekleştirilmiş ayrıca 42 Aza da bu kongreye iştirak etmiştir. Kongre Başkanlığına Şeref Saraçoğlu, Azalıklara Fuat Fırat, Aslan Koç ve Kâtipliğe de Musa Avşaroğlu seçilmiştir. Yeni İdare Heyetine ise oylama sonucu İsa Eraslan, Fazıl Karacan, Nuri Koç, Fuat Tekgün, Ali Ekber Hazar, İsmail Alpaslan ve Celal Ayhan, seçilirken Yedek Azalıklara ise Dursun Çaloğlu ve Kazım İler seçilmiş, Murakipliğe; Dursun Çaloğlu, Talat Öztürk, Musa Avşar, Haysiyet divanına,; Abdurrezak Kurt, İzzet Yalçın getirilmiştir.[550]

Reis Saraçoğlu başkanlığında 8 Mayıs 1957 yılında 35 iş yeri için yapılan kura sonucu bu iş yerlerinin mülkiyeti halka verilmiştir.[551] 15 Mayıs 1957 yılında Ağrı Milletvekillerinden Kasım Küfrevi ve Nimet Sümer Belediyeyi ziyaret edip Ağrı sorunları için görüşülmüştür.[552] 4 Haziran 1957 yılında Ağrı ilinde yapılması planlanan DP il kongresi ileri bir tarihe ertelenmiştir.[553]

---

[547] Şark Ekspres, 12 Ocak 1957.
[548] Demokrat Ağrı, 15 Ocak 1957; Yayla, 15 Ocak 1957.
[549] Demokrat Ağrı, 12 Şubat 1957.
[550] Demokrat Ağrı, 25 Mart 1957.
[551] Demokrat Ağrı, 8 Mayıs 1957.
[552] Demokrat Ağrı, 15 Mayıs 1957.
[553] Demokrat ağrı, 4 Haziran 1957.

26 Temmuz 1957 yılında Ağrı Milletvekili Kasım Küfrevi ile Başvekil Adnan Menderes iki buçuk saat süren bir konuşma yapmışlar ve Kasım Küfrevi'nin yeniden DP bünyesi altında milletvekilliğine devam etmesini istenmiştir.[554]

19 Ağustos 1957 yılında Taşlıçay İlçesinde DP Kongresi yapılmış ve Başkanlığa Ahmet Vural Seçilmiştir.[555] 19 Ağustos 1957 yılında Demokrat Ağrı Gazetesi, Belediye ile ilgili yapmış olduğu haberin manşetinde Ağrı Belediyesinin Bitlis Mahallesinin yollarını yaptığı ve Tayyare Mahallesinde yol çalışmaları devam ettiğini yazmıştır.

7 Eylül 1957 tarihinde Ağrı ilinde CHP Kongresi yapıldı ve başkanlığa 41 oyla Eski Başkan Fuat Fırat İkinci Başkanlığa Sadrettin Sürbahan, Kâtipliklere Mehmet Özdemir ve Naşid Aydın seçildi. Sonra İl İdare Heyeti Seçimi yapıldı. Mustafa Kurtkaya 45, Sıtkı Seyhan 40,Fazıl Karacan 39, Mustafa Koç 38, İzzet Yalçın 38, Nizamettin Koç 30, Celal Ayhan 28, Ahmet Takar 28, Maruf Demirci 27 ve Ali Gökhan 27 rey alarak İl İdare Heyeti oluşturulmuş Bunun üzerine Ahmet Tokar, Ali Gökhan ve Sıtkı Seyhan CHP'den istifa etmişlerdir.[556]

19 Eylül 1957 tarihinde Belediye Başkanı Şeref Saraçoğlu milletvekili olmak için istifa etmiş ve yerine Vekâleten Fazıl Karacan atanmıştır. Aynı gün Hizipçilik yaptıkları nedeniyle DP'den Şevket Kızılcan, Kerem ve Abdulcebbar Erat DP'den ihraç edilip yerlerine Nedim Ülkü, Gazi Alyap ve Mehmet Kutlay getirilmiştir. Ağrı Abalı CHP teşkilatından 57 kişi ve Hürriyet Partisinin 10 Ocak Teşkilatı bünyesindeki bütün üyeleri istifa edip DP'ye geçmişlerdir.[557] 28 Eylül 1957 yılında CHP İl Başkanı Fuat Fırat istifa etmiş ve yerine İkinci Başkan Mustafa Kurtkaya atanmıştır. [558]

2 Ekim 1957 yılında Ağrı Belediye Meclisi toplanmış, toplantıya Belediye Başkanı Fazıl Karacan ve 22 üye katılmıştır. Toplantı da Encümen Azalığına Tahir Toker, Mustafa Koç ve Habip Hazar seçilirken, Meclis Reis Vekilliğine Şükrü Şenol

---

[554] Demokrat Ağrı, 15 Şubat 1958, Yayla, 27 Temmuz 1957.
[555] Demokrat Ağrı, 19 Ağustos 1957.
[556] Demokrat Ağrı, 7 Eylül 1957; Yayla 7 Eylül 1957.
[557] Demokrat Ağrı, 19 Eylül 1957.
[558] Yayla 28 Eylül 1957.

ve İhsan Çakan getirilmiştir.[559] 16 Ekim 1957 yılında Ağrı iline bağlı Güneysu CHP Başkanı Mehmet Yılmaz ve 250 arkadaşı DP'ye geçmişlerdir.[560]

23 Kasım 1957 yılında Ağrı Valisi Ali Akseven ve Ağrı Milletvekili Şeref Sarçoğlu başkanlığında Ağrı köylerinde 25 çeşme açılışı yapılmıştır.[561] 26 Kasım 1957 yılında Beşinci Menderes Kabinesine Ağrı Milletvekili Celal Yardımcı Maarif Vekili olarak atanmıştır.[562]

15 Şubat 1958 yılında TBMM adına temsilen Ağrı Milletvekili Kasım Küfrevi Londra'ya gitmiştir.[563] 6 Mart 1958 yılında Ağrı Milletvekili Celal Yardımcı İzmit Gezisi sırasında kaza geçirmiştir.[564] 24 Mayıs 1958 yılında Ağrı ilindeki seçimlerin durumunu analiz etmek için Ağrı Milletvekillerinden Halis Öztürk ile Kasım Küfrevi Ağrıya gelmişlerdir.[565] 12 Haziran 1958 yılında Ağrı Milletvekili Kasım Küfrevi tarafından Ağrı ilinden Batı illerine hayvan satışı serbest hale getirilmiştir. Aynı gün Belediye Başkanı Fazıl Karacan Başkanlığında Belediye Heyeti toplantı Şehrin Kanalizasyon meselesi görüşülmüş ve karara bağlanmıştır.[566]

13 Eylül 1958 yılında Reisicumhur Celal Bayar ile Ağrı Milletvekili Kasım Küfrevi İran'a gitmişlerdir.[567] 20 Eylül 1958 yılında Maarif Vekili Celal Yardımcı Ağrı iline gelmiştir. Maarif Vekilini, Ağrı Valisi Hakkı Baykal ve Ağrı Tümen Komutanı Tüm General Ali Rıza Topçuoğlu karşılamıştır. Celal Yardımcı Ağrı da halk tarafında büyük sevinçle karşılanmış ve halka Öğretmen Okulu, Kız Sanat Enstitüsü sözü vermiştir. Aynı gün Ağrı Milletvekili Celal Yardımcı Doğubeyazıta gitmiştir. Yardımcı'nın Doğubayazıt ziyareti sonrası CHP'den DP'ye kaymalar olmuşve ilk olarak CHP Doğubayazıt Belediye Başkanı Abdullah Baydar, İkinci Başkan Mikail Evren, Belediye Azalarından, Bekir Aladağ, Baba Eren, Hakkı Tanrıverdi görevlerinden istifa edip DP 'ye geçmişlerdir.[568]

---

[559] Yayla, 2 Ekim 1957.
[560] Yayla, 16 Ekim 1957.
[561] Demokrat Ağrı, 23 Kasım 1957; Yayla, 23 Kasım 1957.
[562] Demokrat Ağrı, 25 Kasım 1957; Yayla, 26 Kasım 1957.
[563] Karaköse, 15 Şubat 1957.
[564] Karaköse, 6 Mart 1958.
[565] Karaköse, 24 Mayıs 1958.
[566] Karaköse, 12 Haziran 1958.
[567] Demokrat Ağrı, 13 Eylül 1958.
[568] Karaköse, 22 –24 Eylül 1958.

29 Eylül 1958 yılında üç yıldan beri yapılmayan DP İl Kongresi gerçekleştirilmiştir. Kongrede yapılan oylama sonucunda DP İl Teşkilatı Başkanlığına İsa Eraslan seçilmiştir.[569] 29 Eylül 1958 yılında DP İl Kongresi Ağrı Halk eğitim Salonunda İdare Heyeti Başkanı İsa Eraslan'ın konuşması ile başlamıştır. Ağrı DP İkinci Başkanı Zeki Toker Kongre divanının seçimi istemiştir. Yapılan açık oylama sonucunda Kongre Divan Başkanlığına;Mehmet Peker, İkinci Başkanlığa Mecit Yalçın ve Kâtipliğe de Rıza Avcı getirilmiş ve kongre 59 delegenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.[570]Bu kongre de Patnos Delegesi Nurettin Yıldırım Tutak-Patnos yollarının aylarca kapalı kalmasının yarattığı sıkıntıları gündeme getirmiştir. Diyadin Delegesi Şamil Peker ise özellikle müteahhitlerden şikâyetçi olarak okul ve çeşmelerin iyi yapılmadığını belirtmiştir.[571] Bu şikayetlerden sonra yapılan İdari Heyet seçimine; İsa Eraslan 57, Zeki Toker 57, Abdulkadir Şefkatli 56, Şamil Gökalp 51, Abdurrezzak Kurt 48, Reşti Sarı 46, Mehmet Ali Karaca 43, Mustafa Kılıçarslan 42, Medet Araz 40 oy alarak idari heyette bulunmaya hak kazanmışlardır.[572] İdari Heyet seçiminden sonra Başkanlığa İsa Eraslan İkinci Başkanlığa Zeki Toker Kâtipliğe M. Ali Karaca, Muhasipliğe Şamil Gökalp seçilmiştir.[573]

Ağrı Milletvekili Şeref Saraçoğlu'nun katkılarıyla 7 Kasım 1958 Ağrı Yüksek Talebe Yurdu açılmıştır.[574] Maarif Vekili Celal Yardımcı'nın katkılarıyla Belediye binasına 500 ton kömür yardımı yapılmıştır.[575]

Belediye Başkanı Fazıl Karacan'ın katkılarıyla Elektrik Motoru alınmıştır.[576] 1 Aralık 1958 yılında Maarif Vekili Celal Yardımcı erlerin Okuma yazma öğrenmeleri için 13 yerde ordu eğitim merkezi açılacağını ve okuma yazma öğrenen erlerin iki ay önce terhis edileceğini bildirmiştir.[577] Vali Hakkı Baykal ve Ağrı Milletvekillerinin katkılarıyla Eleşkirt ilçesine Elektrik Motoru getirilmiştir.[578]

---

[569] Karaköse, 30 Eylül 1958.
[570] Demokrat Ağrı, 30 Eylül 1958.
[571] Demokrat Ağrı, 1 Ekim 1958
[572] Şark Ekspres, 1 Ekim 1958.
[573] Karaköse, 30 Eylül 1958;
[574] Yayla, 8 Kasım 1958.
[575] Yayla, 25 Kasım 1958.
[576] Yayla, 25 Kasım 1958.
[577] Yayla, 1 Aralık 1958.
[578] Yayla, 13 Aralık 1958.

22 Aralık 1958 yılında Ağrılı bir grup siyasetçilerden oluşan bir heyette bulunan CHP eski milletvekili Ahmet Alpaslan, Doğubeyazıt Belediye Başkanı Abdullah Baydar, D.Beyazıt Cumhuriyet Halk Partisi ilçe Başkanı Mikail Evren, Patnos Belediye Reisi Ali İhsan Erhan adlı kişiler Başvekil Adnan Menderesi ziyaret etmişlerdir.[579] 6 Mart 1959 tarihinde Maarif Vekili Celal Yardımcı İstanbul da Devlet Resim ve Heykel Sergisine başkanlık etmiştir.[580]

CHP'nin Ağrı kurucularından Belediye Başkanı Fazıl Karacan ve Sanayi ve Ticaret Odası Eski Başkanı İlhan Ogün partilerinden istifa ederek DP'ye geçmiş olmaları CHP'de büyük bir şaşkınlık yaratmış[581] olsa da daha büyük istifaları beraberinde getirmiştir. Nitekim CHP'den 64 kişi partilerinden istifa ederek DP'ye geçmişlerdir.[582] CHP yönetiminde yer alan Halit Alparslan, İsmail Alparslan ve İbrahim Kılıçarslan[583], CMKP'nin İl Başkanı Cevdet Elçi ve İsmail Aras adlı kişilerde partilerinden istifa ederek DP'ye katılmışlardır.[584] Yukarı Keşiş Köyü'nde Demir, Yeğen ve Yaşar aileleri toplu bir şekilde CHP'den DP'ye geçmişlerdir.[585]

9 Mart 1959 tarihinde Ağrı ilinde CHP Heyeti tarafından Gülek Ocağı kurulmuş ve CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek tebrik telgrafı yollamıştır. .[586] 9 Mart 1959 tarihinde Ağrı ilinde Vatan Cephesine bağlı Yardımcı Ocağı Nur Palas Otelinde yapılan toplantı sonucu açılmıştır. Saat 10 da ilk konuşmayı Merkez İlçe Başkanı Ömer Karaca Yapmıştır. Konuşmasın da DP'nin Doğu da kalesi durumda olan Ağrı da bu teşkilatlanmanın kurulması aşaması ve önemine değinmiştir. Diyadin İlçe Başkanı Şamil Peker ise yolların kapalı olması nedeniyle gelememiş; fakat telgraf yollamıştır. Ocağın açılışı için Başvekil Adnan Menderes, Maarif Vekili Celal Yardımcı, Halis Öztürk, Kasım Küfrevi, Selim Yatağan ve Şeref Saraçoğlu telgraf çekmişlerdir. Tutak Başkanı Mecit Yalçın da ocağın açılışına dair dilek ve temennilerini bildiren bir konuşma yapmıştır.Yardımcı Ocağı Müteşebbis Heyeti; Dişçi Zehni Şimsek, Tüccar Ali Akbulut, nur Palas Oteli sahibi, Ali Tanzif, Tan

---

[579] Karaköse, 22 Aralık 1958; Yayla, 22 Aralık 1958.
[580] Yayla, 6 Mart 1959.
[581] Karaköse, 25 Şubat 1960.
[582] Karaköse, 12 Ocak 1960.
[583] Şark Ekspres, 7 Mart 1959.
[584] Karaköse, 10 Mart 1960.
[585] Karaköse, 3 Mart 1960.
[586] Şark Ekspres,9 Mart 1959.

Mağazası Sahibi İshak Yüksel ve Tüccar Hanefi Kabandan oluşmuştur.[587] Ağrı Şark Ekspres Gazetesinde 12 – 14 Mart 1959 tarihleri arasında Yardımcı Ocağına üye olan kişilerin isimleri bildirilmiştir. Kısa süre içinde Ocağa yüzlerce kişi kayıt yaptırmıştır.

15 Nisan 1959 Çarşamba günü Ağrı ilinin kurtuluşunun 41. Yıl dönümü nedeniyle Maarif Vekili Celal Yardımcı Radyo da konuşma yapmış ve bu güzel anlamlı günü yaşattığı için Türk milletine teşekkür etmiştir.[588]

25 Mayıs 1959 yılında ise Ağrı Milletvekili Celal Yardımcı Maarif Vekâleti görevinden istifa etmiş yerine Tevfik İleri atanmıştır.[589] 6 Haziran 1959 yılında Ağrı ilini ziyarete gelen Milletvekilimiz Kasım Küfrevi Yardımcı Ocağını ziyaret etmiştir.[590]

8 Haziran 1959 yılında DP il Müteşebbis Heyeti İl Başkanı Nimet Sümer'in Başkanlığın da toplanmıştır. DP'nin parti binasında yapılan oylama sonucunda ikinci Başkanlığa İsa Eraslan seçilmiş, Kâtipliğe Mehmet Ali Karaca, Muhasipliğe ise Mustafa Kılıçaslan seçilmiştir.[591] DP İl İdare Kurulu Başkanı Nimet Sümer Ağrı ilinin sorunlarını görüşmek üzere gittiği Ankara'dan Ağrı iline dönmüş aynı gün Ağrı Milletvekili Kasım Küfrevi Ağrı ilini ziyarete gelmiş ve dönüşte Eski İl Başkanı İsa Eraslan ile Ankara'ya gitmiştir.[592]

30 Temmuz 1959 yılında Ağrı Valisi Hakkı Baykal Eleşkirt ilçesindeki sorunların tespiti için ilçeyi ziyaret etmiş ve aynı Ağrı Milletvekili Kasım Küfrevi seçmenleri ile buluşmak için Ankara'dan Ağrı iline gelmiştir.[593]

26 Ağustos 1959 yılında Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başvekil Adnan Menderes'in Ağrı ilini ziyareti Şark Ekspres Gazetesinin manşetinde yer almıştır. Çarşamba günü saat 12 de Uçağının havaalanına ineceği ve büyük halk kitlesi

---

[587] Şark Ekspres, 9 Mart 1959; Yayla, 9 Mart 1959.
[588] Şark Ekspres, 16 Nisan 1959.
[589] Şark Ekspres, 25 Mayıs 1959.
[590] Şark Ekspres, 8 Haziran 1959.
[591] Şark Ekspres, 8 Haziran 1959.
[592] Şark Ekspres, 18 Temmuz 1959.
[593] Şark Ekspres, 30 Temmuz 1959.

tarafından karşılanması gerektiği yazılmıştır. DP İdare Kurulu Başkanı Nimet Sümer ziyaretlerde herhangi bir sorun çıkmaması için idare kurulunu toplamıştır.[594]

26 Ağustos 1959 yılında Malazgirt Zaferi'nin 888. Yıl dönümü münasebetiyle Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile Adnan Menderes Ağrı iline gelmişlerdir. Reisi Cumhuru görmek için civar vilayetlerde Erzurum, Kars, Erzincan, Bingöl, Elazığ, Gümüşhane, Diyarbakır, Bitlis, Muş, Van ve Hakkâri'den Belediye Başkanları ve DP İl başkanları gelmiştir. Halk tarafından 600 kurban kesilmiştir.[595]

17 Ekim 1959 tarihinde Ağrı Valisi Hakkı Baykal Ağrı ilinden ayrılıp yeni görev yeri olan Adıyaman'a gitmiştir. Aynı tarihte Ağrı ilinde bulunan Celal Yardımcı Belediye Başkanı Fazıl Karacan'ı makamın da ziyaret etmiş ve Ağrı ilindeki sorunlar konuşulup 150 ton ek kömür yardımı yapılacağını bildirmiştir.[596]

18 Ekim 1959 tarihinde Hamur ilçesin de DP İlçe Kongresi yapılmış 34 Ocaktan 26 Ocak delegesi Kazaya gelerek kongreye iştirak etmişlerdir. Yapılan oylama sonucunda, Cemil Yiğit, Abdülhamit Kaya, Zeki Kekin, Nuri Aslan, Mehmet Ayhan, Süleyman Arslan ve Mehmet Yiğit 26 şar oyla İlçe Kuruluna seçilmişlerdir. Hamur Kazası Büyük Kahve de kongre yapılmıştır. 20 Ekim 1959 tarihinde Eski Vali Hakkı Baykal'ın yerine Rahmi Sanalan tayin edilmiştir.[597]

4 Kasım 1959 tarihinde yeni Vali Rahmi Sanalan köyleri ziyaret edip sorunları tespit etmiştir.[598] 15 Ocak 1960 tarihinde Ağrı Milletvekili Şeref Saraçoğlu Ağrı Belediye Başkanı Fazıl Karacanı makamında ziyaret ederek Ağrı hakkında genel bilgiler almış ve akabinde Tutak, Eleşkirt, Taşlıçay ve Diyadin ilçelerini ziyaret etmiştir.[599]

DP Ağrı ili Hamur İlçe Kongresi 26 Ocak 1960 delege katılımıyla parti binasında toplanmıştır. İl Teşkilatı tarafından Zeki Toker, Abdurrezzak Kurt görevlendirilmiştir. İdari Heyete; Cemil Yiğit, Abdulhamit Kaya, Zeki Kekin, Nuri Arslan, Mehmet Ayhan, Süleyman Arslan ve Mehmet Yiğit 26 oy alarak

---

[594] Şark Ekspres, 24 Ağustos 1959.
[595] Şark Ekspres, 27 Ağustos 1959.
[596] Şark Ekspres, 17 Ekim 1959.
[597] Şark Ekspres, 20 Ekim 1959.
[598] Şark Ekspres, 4 Kasım 1959.
[599] Demokrat Ağrı, 15 Ocak 1960.

seçilmiştir[600]4 Nisan 1960 tarihinde ise Ağrı Milletvekili Celal Yardımcı Adliye Vekili olarak Başvekil tarafından atanmıştır.[601]

25 Nisan 1960 yılında Ağrı Belediye Başkanı Ankara'da Ağrı ilinin sorunlarına görüşüp geri dönmüştür. Belediye Başkanı Fazıl Karacan görüşmeler sonunda şu sözleri almıştır:

1. Ağrı'nın İmarı için yeni 16 caddenin açılması

2. Elektrik hatlarına yeni ilaveler yapılması

3.Su işlerinin çözülmesi

4.Yeni bir Belediye binasının yapılması

Bu dört konu da Devlet Erkânı tarafından söz aldığını halka ifade etmiştir.[602]

27 Mayıs 1960 yılında Türk silahlı kuvvetleri Milli Birlik komitesi idareyi eline almıştır.[603] Askeri ihtilaldan sonra Ağrı Valilik görevini kısa süreliğine Ağrı Garnizon komutanı Kurmay Albay Faik Türün üstlenmiştir. 3 Haziran 1960 yılnda Ağrı Valiliğine Tuğgeneral Nusret Akıncılar atanmıştır.[604] 3 Eylül 1960 Ağrı ilinde bulunan DP levhası indirilip eşyaları orduya sevk edilmiştir.[605]

5.2. 27 Mayıs 1960 Askeri İhtilâlinin Gelişim Süreci

1950 yılında DP'nin iktidara gelmesiyle birlikte CHP, iktidara karşı büyük bir muhalefet oluşturmuştur. CHP'nin yanı sıra Orduda da bu durum 1951'den itibaren bir takım subayın bir araya gelerek DP iktidarını devirmek amacıyla parti aleyhine yapmış oldukları toplantılar bu durumu desteklemekteydi. Ordudaki tepkilerin en önemli nedeni partinin laiklik karşıtı uygulamaları gösterilebilir.[606]

Adnan Menderes Hükümeti'ne karşı ordu içinden gelen hoşnutsuzluğun asıl sebebi ise başkaydı. DP iktidarını, TBMM'deki siyasal üstünlüğün verdiği güçle

---

[600] Karaköse, 20 Ekim 1959; Yayla, 11 Haziran 1959.
[601] Demokrat Ağrı,4 Nisan 1960; Şark Ekspres, 4 Nisan 1960.
[602] Demokrat Ağrı, 25 Nisan 1960.
[603] Demokrat Ağrı, 28 Mayıs 1960.
[604] Demokrat Ağrı, 3 Haziran 1960.
[605] Demokrat Ağrı, 3 Eylül 1960.
[606] İpekçi vd, *İhtilalin İçyüzü*, ss. 20.

muhalefete karşı uyguladığı hoşgörüsüz tavır, başka partiye oy verdiği için Kırşehir'in ilçe yapılmasıyla doruğa çıkmıştı[607]. Cumhuriyetin en önemli sosyal kurumlarından Halkevleri DP iktidarı tarafından kapatıldı[608]. Bunlar dışında "Arapça Ezan" yasağının kaldırılması ile ideolojik olarak cumhuriyet ilkelerine ihanet edildiği düşüncesi ortaya çıkmıştır. CHP'nin serbest seçimlerde başarılı olabileceğinden ümidi kesen genç subaylar bu durumdan rahatsızdı. [609]

DP'ye karşı 1951'de Kurmay Yarbay Faruk Ateşdağlı tarafından kurulan ihtilal örgütünü, 1952'de Muzaffer Özdağ'ın kurmuş olduğu örgüt izlemiştir. Bu iki örgütlenmenin yanı sıra 1954'de Yüzbaşı Dündar Seyhan, 1956' da ise Kurmay Binbaşı Talat Aydemir ayrı ayrı ihtilal örgütleri kurmuşlardır. Bu örgütlenmeler yapılması düşünülen ihtilalin bir habercisiydi. Bir süre sonra Talat Aydemir tarafından kurulan örgütün bünyesine aynı düşünceyi paylaşan bir takım gruplarda dâhil olmuştur. Bu gruplar ilk etapta ülkenin içinde bulunduğu olumsuz duruma el atmak yerine gelişmeleri uzaktan izlemeyi uygun görmüş ve kritik noktalara arkadaşlarının atanmasına ön ayak olmaya çalışmışlardır.[610]

Bütün ihtilal örgütlerinin birleştiği tek nokta yapılacak 1957 seçimini beklemek ve seçim sonrası oluşacak duruma göre hareket etmekti. 1957 seçiminde DP'nin tekrar iktidar olması ihtilal örgütlerini harekete geçirmiş ve ilk etapta İsmet İnönü ile görüşüp kendilerine destek olmalarını istemişlerdir. Yapılan görüşmede istenen cevap alınamayınca, ihtilal örgütleri Milli Savunma Bakanı Sami Ergin'e yapmayı düşündükleri darbenin başına geçmeyi teklif etmişlerdir. Teklifi reddeden Sami Ergin kimseyi ihbar etmemiş ve örgütlere gizli bir destek vermeyi uygun görmüştür. Ancak Samet Kuşcu isimli binbaşının gizli örgütleri Adnan Menderes'e ihbar eden mektubu ihtilalcileri ortaya çıkarmıştır. Yapılan soruşturma ve mahkeme sonucunda ilginç bir gelişme yaşanmış "ihbarcı" Samet Kuşcu 2 yıl hapis cezası alır iken yargılanan 9 subaya[611] beraat kararı verilmiştir.[612]

---

[607]İrfan Neziroğlu, *Türkiye'de Askeri Müdahaleler Ve Basın,* ss. 60-70.
[608] Ülkü Ayşe Oğuzhan Börekçi,'' *Siyaset, Medya ve Ordu Üçgeninde 27 Mayıs Atmosferi: "Karanlığa Direnen Yıldız'' Üzerinden Bir Bakış''* Turkish Studies Dergisi, S. 9, Ankara, 2013, ss. 1-20.
[609]Neziroğlu, *Türkiye'de Askeri Müdahaleler Ve Basın, ss.* 73-86.
[610] Özdağ, *Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkisi ve 27 Mayıs İhtilali*, ss. 75-87.
[611]"Dokuz Subay'dan üçü Albay, biri Yarbay ve Dördü Binbaşı ve Biri de Yüzbaşıdır. Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 208.
[612] İpekçi vd,, *İhtilalin İçyüzü*, İstanbul, Milliyet Yayınları, ss. 29-67.

1957 Seçimlerine hile karıştığı iddiaları yeniden ortaya atılmış. DP iktidarı ülkede demokratikleşmeyi sağlamak iddiasıyla Vatan Cephesini (12 Ekim 1958) kurmuştur. Bu uygulama ülkede cepheleşmeyi arttırmış, kendi dışındaki siyasi güçleri tasfiye etmeye çalışmıştır[613]. 7 Mayıs 1959 gelindiğinde CHP genel başkanı İsmet İnönü, Uşak'ta DP'li bir grup tarafından saldırıya uğramıştır[614].

Bu durum tansiyonu daha da yükseltmiştir. DP ülke yönetiminde kaybettiği otoriteyi tekrar tahsis etmek için 12-15 Nisan 1960'ta Tahkikat Komisyonu kurma kararı almıştır.[615]Bu komisyonun amacı muhalefeti susturmak ve kurumları kontrol altına almaktı. Bu komisyonun kurulması İsmet İnönü'nün 18 Nisan 1960 tarihinde meclis konuşmasında şiddetle eleştirilmiş ve bu tavrın devamlılığı darbenin kaçınılmaz olduğunu bildirmiştir.[616] Bütün bu gelişmeler hiç şüphesiz DP iktidarının sonunun bir habercisi idi.[617]

Tahkikat Komisyonunun oluşturulmasından sonra İstanbul Üniversite'sinde olaylar patlak vermiştir.28 Nisanda ki Üniversite olayları, Türk siyasi tarihine "Kanlı Perşembe" olarak geçmiştir.[618]

1960 Darbesini hazırlayan en önemli olaylardan biri de 5 Mayısta yaşanan durumdur. Tarihe 555 K olarak geçen "beşinci ayın beşinde saat beşte Kızılay'da" olarak şifrelenen protesto Kızılay'da büyük bir kalabalığın oluşmasına neden olmuştur. Olayların yatıştırılması için alana gelen Adnan Menderes kalabalığın ortasında kalınca bir gazetecinin aracına bindirilerek kurtarılması olayların ciddiyetini göstermiştir. Cumhurbaşkanı Celal Bayar ise bu dönemde ipleri eline alarak Adnan Menderes'i ikinci planda tutmaya başlamıştır. 21 Mayısta ise Harbiyelilerin yürüyüşü ve Zafer Anıtı'nda İstiklal Marşı ve Harbiye Marşı'nı okuyarak dağılmaları artık sona gelindiğini göstermektedir.[619]

Gerilim koşullarının birbiri ardına yarattığı olumsuz hava, 25 Mayıs günü Kara Kuvvetleri Lojistik Başkanı Tümgeneral Cemal Madanoğlu'na bağlı grubun

---

[613]Süleyman Kocabaş, *''27 Mayıs Rejimi 1960-1961''*, Nasip Ofset, İstanbul, 2014, ss. 12-15.
[614]Kocabaş, *27 Mayıs Rejimi 1960-1961*, ss. 15-17.
[615] Mustafa Albayrak,Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti,(1946- 1960), Ankara, 2004, s. 144.
[616] TBMM, ZC, D. XI, C.23, ss. 198-200.
[617] Mehmet Önder,"*1960 Darbesi Sürecinde Akis Dergisi*",Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmalar Dergisi, S. 28, 2014, ss. 283-306.
[618] Birand vd., Demirkırat, s. 115.
[619] Eroğul, *Demokrat Parti, Tarihi ve İdeolojisi*, s. 245-247.

aldığı harekete geçme kararıyla darbenin fitili ateşlenmiştir.[620]26 Mayıs 1960 gecesi, darbeci grup harekât merkezi ve karargâh olarak kullanacakları Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı binasında toplanmıştır. 27 Mayıs 1960 gününün ilk saatlerinde Kara Harp Okulu öğrencileri ve komandolar Ankara'nın kritik mevkilerini işgal etmek üzere sevk edilmişlerdir. Böylelikle yapılması planlanan darbe hareketi fiiliyata geçmiştir. 27 Mayıs sabaha karşı saat 3.15'te darbeye katılan piyade kıtaları ile süvariler, 3.30'da ise tanklar harekete geçmiştir.[621] Birlikler kısa sürede şehre hâkim oldular ve ilkin karşı koyma potansiyeli olan komutanlardan başlayarak tutuklamalara giriştiler

27 Mayıs sabahı yönetime el konulmuş ve pek çok tutuklama yapılarak tutuklananlar Kara Harp Okulu'na getirilmeye başlanmıştır. Sabahın erken saatlerinde önce İstanbul Radyosu işgal edilmiş. "İhtilâl bildirisini sabah 4.30 sularında, bir bölük asker nezaretinde zor kullanarak Ankara Radyosu'na giren, Albay Alparslan Türkeş ihtilal bildirgesini okumuştur[622].

Darbeciler Millî Birlik Komitesi adı altında örgütlenip iktidarı ele aldıktan sonra, orduda büyük bir tasfiye hareketine giriştiler. "EMİNSU Olayı" olarak adlandırılan bu girişimle 235 amiral ve generalle çeşitli rütbelerden 5 bin kadar subay emekli edilmiştir.[623] Bu sırada DP ileri gelenlerini yargılamakla görevli "Yüksek Adalet Divanı" 18 Ağustos tarihinde bir kararname ile kurulmuştur.[624] Akabinde, 29 Eylül'de DP kapatılmıştır.[625] 14 Ekim'de ise Yüksek Adalet Divanı savcılığı, Menderes hükümetinin önde gelenlerini "Anayasayı ihlal" ile suçlamıştır[626].Demokrat Partililerden 15'i hakkında idam hükmü verilmişti. Milli Birlik Komitesi, yaptığı toplantıdan sonra, 16 Eylül 1961 günü üç idam hükmünü onaylamış, 12 idam hükmünü ise müebbet hapse çevirmiştir[627]. İdam edilecek üç kişi: Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu, Hasan Polatkan idi. 43 kişi hakkında

---

[620]Kocabaş, *27 Mayıs Rejimi 1960-1961,* ss. 12-15.
[621] Ahmad,, *Modern Türkiye'nin Oluşumu,* ss. 147-155.
[622]Suavi Aydın-Yüksel Taşkın, *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, ss. 61-63.
[623] Aydın ve Taşkın, *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi,* s. 73.
[624] Neziroğlu, *Türkiye'de Askeri Müdahaleler Ve Basın,* s. 75-80.
[625] Ahmad vd, Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971),s.223; Yeni Asır, 30 Eylül 1960.
[626]Sedef Bulut, "*27 Mayıs 1960'tan Günümüze Paylaşılamayan Demokrat Parti Mirası",* Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, S:19, 2009, ss. 73-90.
[627]Ahmad, ''*Modern Türkiye'nin Oluşumu''*, ss. 155-160.

müebbet hapis cezası uygulanma kararı alınmıştır. Bunlardan 12'si idam edilmekten kurtulan Demokrat Parti'nin üst düzey kadrolarından, Celal Bayar, Refik Koraltan, Emin Kalafat, Agah Erozan, İbrahim Kirazoğlu, Ahmet Hamdi Sancar, Bahadır Dülger, Baha Akşit, Nusret Kirişçioğlu, Zeki Erataman, Osman Kavrakoğlu, Rüştü Erdelhun. Cezaları müebbet hapse çevrilen başta Celal Bayar olmak üzere Yassıada mahkûmları Kayseri Cezaevi'ne nakledildiler[628].

Yassıada mahkemeleri 15 Eylül 1961 günü sonuçlanmıştır. Mahkeme kararları şöyledir:

- 15 DP'li sanık idama
- 30 Sanık Müebbet hapis
- 1 Sanık 20 yıl ceza
- 3 Sanık 15 yıl ağır hapis
- 17 Sanık 10 yıl ağır ceza
- 2 Sanık 8 yıl ağır hapis
- 6 Sanık 7 yıl ağır hapis,
- 15 Sanık 6 yıl ağır hapis
- 117 Sanık 5 yıl ağır hapis

143 sanık 4 yıl 2 ay ağır hapis cezasına çarptırılırken 47 kişi ise beraat ettirilmiştir.[629]

5.3. 27 Mayıs Askeri İhtilalinde Yargılanan DP Ağrı Milletvekilleri

5.3.1. Celâl YARDIMCI

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi gerçekleştiği vakit Ağrı Milletvekillerinden Celâl Yardımcı Adliye Vekilliği görevini üstlenmekteydi. Yassıada yargılanmalarında hakkında açılan davalar şunlardır:

- Maarif Bakanlığı döneminde İstanbul Üniversitesinde çalışmakta olan 20 Profesörün emekliye ayrılması için hazırlatılan Kararnameler.[630]

---

[628] Kocabaş, *27 Mayıs Rejimi 1960-1961*, ss. 23-28.
[629] Aydemir, Menderes'in Dramı (1899-1960), İstanbul, 2004, s. 494; Burçak, Türkiye'de Milli İrade'nin Zaferi, s. 97; Burçak, Yassıada ve Öncesi, s. 279-282.
[630] B.C.A.010.09.7.21.3-1.

- DP döneminde milletvekilliği yaptığı süre zarfında Celâl Yardımcı eşi ve çocuklarının gayrimeşru surette mal varlıklarında artış olup olmadığına dair.[631]
- Celâl Yardımcı Vatan Cephesi oluşturulması dair .[632]
- Milletvekilliği döneminde Radyoda yaptıkları konuşmalara dair.[633]
- Celâl Yardımcının Milli Eğitim Bakanı olduğu dönemde 1958 yılında Fener yolundaki evinin tamirat işlerini Zincirlikuyu Yapı Enstitüsü öğretmenlerine yaptırılması için Müdür Vekili Halis Emiroğlu'na emir verdiği gerekçesiyle görevi kötüye kullanmasına dair.[634]
- 1957 Seçim çalışmaları sırasında Ağrı mitinginde 200 bin liralık çeki DP Ağrı teşkilatına verdiğine dair .[635]
- Celâl Yardımcının, usul ve kanunu hükümlere aykırı olarak Milli Eğitim Bütçesinden belli şahıslara ödeme yapmasına dair .[636]
- Celâl Yardımcı'nın 1955-1959 yılları arasında Vakıflar Genel müdürlüğü bütçesinin bir kısmını politik çalışmalarda kullandığına dair.[637]
- Celâl Yardımcı'nın 1958 yılında Devlet Tiyatro ve Operasını iki ayrı kuruluşa bölmesine dair.[638]
- Adalet Bakanı Celâl Yardımcı Kırşehir'in İlçe yapılmasına ve Emekli Sandığı Kanununun 39.maddesine oy vermesi ile Şemi Ergin'in not defterine Sultanahmet DP ilçe Kongresinde İsmet İnönü aleyhine konuşmasından ayrıca Adalet Bakanlığını kabul etmesinden dolayı davalar açılmıştır.[639]

Açılan bu davalar sonucunda 15 Eylül 1961 günü Adliye Vekili Celâl Yardımcı Müebbet Hapis Cezasına çarptırılmıştır.[640]

---

[631] B.C.A.010.09.260.796.10-6.
[632] B.C.A.010.09.221.684-2.
[633] B.C.A.010.09.33.100.2-55.
[634] B.C.A.010.09.312.971.1-1.
[635] B.C.A.010.09.322.998.1-7.
[636] B.C.A.010.09.327.1011.2-1.
[637] B.C.A.010.09.326.1007.5-1.
[638] B.C.A.010.09.307.954.1-1.
[639] Yücel, Demokrat Parti, s. 168.
[640] Burçak, Yassıada ve Öncesi, s. 282.

5.3.2. Halis ÖZTÜRK

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi sırasında Ağrı Milletvekili idi. Askeri Darbe sırasında yakalanmıştır. Mahkemeler de şu suçlardan yargılanmıştır:

- Mal varlığı davası.[641]
- Biga da Münteşir Birlik Gazetesinin 6 Ağustos 1960 tarihli Züktü Güven tarafındgfan kaleme alınan (Ağrı Dağından Büyük Millet Meclisine) başlıklı yazıda Sabık Milletvekili Halis Öztürk ile ilgili yapılan gazetedeki habere dair .[642]

Açılan bu davalar sonucunda 15 Eylül 1961 günü Halis Öztürk on yıl ağır hapis cezasına çarptırılmıştır.[643]

5.3.3. Kasım KÜFREVİ

Askeri Darbe yapıldığı zaman Kasım Küfrevi Ağrı milletvekili idi. 27 Mayıs Askeri Darbesinde yakalanmıştır. Hakkında şu davalar açılmıştır:

- Haksız mal kazancı [644]
- Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 104.üncü maddesi hükmünün ihlali davasına dair.[645]
- Yurt dışından silah getirmesi

Açılan bu üç dava sonucunda 15 Eylül 1961 günü Kasım Küfrevi bu davalardan suçsuz bulunup beraat etmiştir.[646]

5.3.4. Selim YATAĞAN

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesinde yakalanmıştır. Hakkında açılan davalar şunlardır:

---

[641] B.C.A.010.09.280.857.1-1.
[642] B.C.A.010.09.21.59.7-3.
[643] Burçak, Yassıada ve Öncesi, s.281.
[644] B.C.A.010.09274.828.3-1.
[645] B.C.A.010.09.31.95.1-27.
[646] Burçak, Yassıada ve Öncesi, s. 279.

- 1957 -1959 tarihleri arasında görevi kötüye kullanma suçu;Süt Fabrikasının yolunun askerler tarafından açılmasına dair [647]
- Osman Bölükbaşının yakalanmasına dair yaptığı konuşmaya dair dava.[648]
- Anayasayı ihlal suçu .[649]
- Mecliste yaptığı konuşmalara dair .[650]

15 Eylül 1961 günü hakkında açılan davalar sonunda karar verilmiştir. Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırılmıştır.[651]

5.3.5. Şeref SARAÇOĞLU

27 Mayıs 1960 Askeri İhtilalinde yakalanmıştır. XI. dönem Ağrı milletvekilliği görevinde bulunmuştur. Hakkında açılan davalar şunlardır:

- Anayasayı ihlal.[652]
- 7468 sayılı kanunun 27 Nisan 1960 tarihinde kabulüne dair .[653]
- Haksız Mal Kazancı dair.[654]

On Birinci Dönem Ağrı milletvekili Şeref Saraçoğlu hakkında açılan bu davalar sonucunda 15 Eylül 1961 tarihinde 10 yıl ağır hapis cezasına çarptırılmıştır.[655]

Yassıada Mahkemesinin yargılamaları sonucunda Ağrı milletvekillerinden Kasım Küfrevi suçsuz bulunmuş; Fakat dört milletvekili çeşitli suçlardan ceza almıştır. Yargılanan Ağrı milletvekillerinden Celâl Yardımcı ve Kasım Küfrevi ilerleyen yıllarda siyasete geri dönmüş diğer milletvekilleri ise siyasete bir daha girmemişlerdir.

---

[647] B.C.A.010.09.307.955.2-1.
[648] B.C.A.010.09.41.121.10.-1.
[649] B.C.A.010.09.41.121.10-1.
[650] B.C.A.010.09.41.121.10.-14.
[651] Burçak, Yassıada ve Öncesi, s. 282.
[652] B.C.A.010.09.41.122.1-9.
[653] B.C.A.010.09.41.122.1-23.
[654] B.C.A.010.09.41.122.5-25.
[655] Burçak, Yassıada ve Öncesi, s. 281.

5.4. Türkiye ve Ağrı İlinde 1961 Seçimleri

Milli Birlik komitesinde yaşanan fikir ayrılıklarının artması komite içerisinde bulunan on dört üyenin (on dörtler), ılımlı grup olarak nitelendirilen ve seçimlerin erken bir tarihte yapılmasını isteyen kişilerce, yurt dışına ihraçları istenip bu doğrultuda hareket etmeleri sağlanmıştır.[656] Bu süreçte 27 Mayıs 1961 tarihinde Anayasa tamamlanarak 9 Temmuz 1961'de halk oyuna sunulmuştur. Halk oylaması sonucunda anayasa % 61 evet alarak yürürlüğe girmiştir.[657] Akabinde Kurucu Meclis 4 Eylül 1961' de kaldırılmıştır.[658] Yaşanan bu gelişmelerin ardından tansiyon hiç düşmemiş her geçen gün daha artmıştır. Nitekim Yassıada mahkemelerinin sonuçlanması, DP bünyesinde bulunan şahıs kadrosuna ağır cezaların verilmesi, Menderes, Zorlu ve Polatkan'ın idamı ülkeyi daha da büyük bir karmaşanın içerisine sürüklemiştir. Bu durumun 1961 seçimlerine de yansıdığı çok açıktır ki Adalet Partisi idam cezalarını kınamak adına ve tepkilerini açık bir şekilde ortaya koymak amacıyla mitinglerinde ağaçlara mikrofonlar asmışlardır. [659]

25 Mayıs 1961 tarihli, 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nda kabul edilen çevre barajlı nispi temsil (d'Hondt) seçim sistemi, 15 Ekim 1961 tarihinde yapılan milletvekili seçiminde uygulanmıştır. Böylece 1961 seçiminde ilk kez milletvekili sayısı sabitleştirilmiş ve 450 olarak belirlenmiştir. Yine bu yasaya göre, milletvekili seçilebilme yaşı 30 olarak belirlenir iken seçmen yaşı ise 21, olarak değiştirilmiştir. Milletvekilliği süresi ise 4 yıl olarak belirlenmiştir. Seçimler, serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre anayasa da belirtildiği gibi yapılmıştır. [660]

1961 seçimlerine az bir süre kala seçim maddeleri ve seçmen kütükleri hakkındaki kanun 15 gün süreyle iki defa değiştirilmiş, ilkinde propaganda süresi 30 gün iken ikincisinde ise 21 güne indirilmiştir.[661] Bu gelişmenin dışında ayrıca 1961

---

[656]Dündar Seyhan, *Gölgedeki Adam*, Nurettin Uycan Matbaası, İstanbul,1966, ss.125-126.
[657] Bülent Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2010, ss.377-411.
[658] Erdoğan, *Türkiye'de Anayasalar ve Siyaset,* s.79
[659] Cumhuriyet, 30 Eylül 1961.
[660] Tüik, Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011, s. 13.
[661] Burçak, *Türkiye'de Milli İradenin Zaferi,* s. 87.

Anayasası ilk olarak tüm siyasi partilerin radyo yayınlarını güvence altına almıştır. Böylece muhalefet partileri de özgür bir şekilde radyo ve basından yararlanma imkanına sahip olmuştur. [662] Aslında ihtilali yapan grup seçimlerin yapılmasını ve demokratik düzene geçme taraftarıydı fakat DP'nin başka bir isim altında yeniden iktidara gelmesinden endişe duymaktaydılar. Seçimlerden CHP'nin tek başına iktidar olması ancak ihtilalcileri kışlalarına döndürebilirdi. CHP'nin ordudan tam destek aldığı, diğer partilerin ise baskı altına alındığı demokratik olmayan bir ortam hazırlanmıştır.[663] 15 Ekim 1961 seçimlerine Adalet Partisi (AP), CHP, Cumhuriyetçi Köylü Parti (CKMP) ve YTP olmak üzere dört parti katılmıştır. AP 62 ilde, CHP 67, CKMP 61 ve YTP 51 ilde seçime katılmıştır.[664]

15 Ekim 1961 seçimlerinde CHP'ye yakın bir oy alan AP, CHP'nin tek başına iktidar olmasına aldığı oylar nedeniyle imkan vermemiştir. Böylece tek parti iktidarının yerine iki partiden mürekkep bir koalisyon hükümeti kurmuştur. Seçimlerde partilerin oy oranı ve milletvekili dağılımı aşağıdaki gibidir.

Tablo 11. 1961 Seçim sonuçları

Parti Adı	Aldığı Oy	Oranı	Milletvekili Sayısı	Senatör Sayısı	Toplam
CHP	3.724.752	% 36,7	173	36	229
AP	3.527.435	% 34.8	158	71	209
YTP	1.391.934	% 13.7	65	27	92
CMKP	1.415.390.	% 14.0	54	16	70
BAĞIMSIZLAR	81.732	% 0.8	0	0	0

[662] Aysel Aziz, *Siyasal İletişim*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2003, s. 84.
[663] Davut Dursun, *12 Mart Darbesi*, İstanbul, 2003, ss. 18-19 .
[664] Burçak, *Türkiye'de Milli İradenin Zaferi*, s. 86.

Yapılan seçimler sonucunda Halk Partisi başarısız olurken AP büüyk başarı göstererek seçimleri kazanmıştır. [665] Toplantıda ayrıca Cemal Gürsel'in Cumhurbaşkanı, İsmet İnönü'nün de Başbakan olmasına karar verilmiştir. Protokolün imzalanmasıyla artık meclisin açılmasının önünde bir engel kalmamıştır. 25 Ekimde meclis açılarak görevine başlamış ve 26 Ekimde Cemal Gürsel 637 reyden 434 alarak Cumhurbaşkanı seçilmiş.[666]

CHP'den Fuat Sirmen Meclis Başkanı, Suat Hayri Ürgüplü ise Senato başkanlığına seçilmiş ve 16 Kasım 1961'de ise CHP ile AP koalisyonu kurularak İsmet İnönü de Başbakanlık koltuğuna oturmuştur. [667] Birinci İnönü Koalisyon Hükümeti şu şekildedir;

Tablo 12. Bakanlar Kurulu

Başbakan	İsmet İnönü (CHP)
Başbakan Yardımcısı	Akif Eyidoğan (AP)
Başbakan Yardımcısı	Turhan Feyzioğlu (CHP)
Devlet Bakanı	Naci Ökten (AP)
Adalet Bakanı	Sahir Kurutluoğlu (CHP)
Milli Savunma Bakanı	İlhami Sancar (CHP)
İçişleri Bakanı	Ahmet Topaloğlu (AP)
Dışişleri Bakanı	Selim Sarper (CHP)
Maliye Bakanı	Şefik İnan (CHP)
Milli Eğitim Bakanı	Hilmi İncesu (CHP)
Bayındırlık Bakanı	Emin Paksüt (CHP)
Ticaret Bakanı	İhsan Gürsan (AP)
Sağlık Bakanı	Suat Seren (AP)
Tekel Bakanı	Şevket Buladoğlu (AP)
Tarım Bakanı	Cavit Oral (AP)
Ulaştırma Bakanı	Cahit Akyar (AP)

[665] Cumhuriyet,17 Ekim 1961; Turan, İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği, s. 393; Burçak, Türkiye'de Milli İradenin Zaferi, s. 109.
[666] Hürriyet, 27 Ekim 1961.
[667] Tercüman, 21 Kasım 1961.

Çalışma Bakanı	Bülent Ecevit (CHP)
Sanayi Bakanı	Fethi Çelikbaş (CHP)
Basın-Yayın Bakanı	Kamuran Evliyaoğlu (AP)
İmar-İskân Bakanı	Muhittin Güven (AP)

27 Mayıs sonrası Ağrı ilinde yapılan ilk seçimdir. 1961 seçime Ağrı ilinden Adalet Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, CKMP ve YTP katılmıştır.1961 Seçimlerine Ağrı ilinde kayıtlı seçmen 81.844, oy kullanımı 69.768, geçerli oy, 67.238 ve katılım % 85,2 olmuştur. Ağrı ilinde Adalet Partisi 7411, CHP 21.759, YTP 14.974 ve CKMP ise 23.094 oy almıştır. Ağrı ilinde yapılan 1961 Genel seçimleri sonucunda CKMP, Ağrı ilinde 3 vekil çıkarırken CHP ve muhalif partiler vekil çıkaramamıştır. 1961 genel seçimlerine bakıldığında CKMP Ağrı ilinden büyük bir başarı elde etmiştir.[668]CKMP'nin Senato Milletvekili adaylarından biri seçimi kazanmıştır.[669] Genel seçimler sonucunda meclise Ağrı ilinden Nevzat Güngör, Kerem Özcan ve Rıza Polat seçilmiştir.[670]

[668] Tüik, Genel Seçimler 1923-2011, ss. 1813-1814.
[669] Cumhuriyet, 17 Ekim 1961.
[670] TBMM Albümü, C.III, ss. 775-776.

SONUÇ

Parlamenter sistemin yakın tarihimize ilişkin gelişme süreci ele alındığında ulaştığımız veriler, iki farklı durumun ortaya çıkardığını göstermektedir. Birincisi halkın temsilciler aracılığıyla fikirlerini sunması, ikincisi ise siyasi fikirlerin halka benimsetilmesidir. Türk tarihinde XIX. Yüzyılda Genç Osmanlılar ile başlayan bu hareket İttihat ve Terakki ile devam etmiştir. Türkiye'de demokrasinin geçmişine bakıldığında Osmanlı Devleti'nde halkın kısıtlı da olsa yönetime katıldığı I. Meşrutiyet döneminden itibaren Anayasa ve Parlamento'nun Türk Siyasi hayatına girdiği görülmektedir. Nitekim Meşrutiyetin İlan edilip meclisin açılması siyasi tarihimizde bir dönüm noktası olmuştur. Anayasal ve Parlamenter rejimin süreklilik kazanması da II. Meşrutiyetin ilanı ile gerçekleşmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanı ile başlayan ve tamamen batılı parlamenter sistemin özellikleriyle biçimlenen bu süreç zaman zaman kesintilere uğramıştır. II. Meşrutiyet dönemi ise siyasal gelenekleri miras bırakarak Cumhuriyete intikali sağlamıştır.

Yeni Türk Devleti'nin kurulmasıyla beraber yeni yönetim şekli günümüze kadar devam etmiştir. 23Nisan 1920'de TBMM açılmıştır. Bu meclis savaş koşullarının olduğu bir dönemde açıldığı için olağanüstü yetkilere sahip olmuştur. Türkiye'de Cumhuriyet rejimi Atatürk dönemi ile başlamıştır. Atatürk döneminde demokrasinin değişmez özelliği olan çok partili yaşam denemeleri olmuştur.1924 yılında Terakkiperver Cumhuriyet fırkası, 1930 yılında ise Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur. Bu iki Fırka belli aralıklarda meydana gelen isyanlar nedeniyle başarısız olmuş ve çok partili hayata geçiş denemesi sekteye uğramıştır. Atatürk'ün vefatından sonra yerine Cumhurbaşkanı seçilen İsmet İnönü, Cumhuriyet tarihinde yeni bir dönem başlatmıştır. İsmet İnönü döneminde ilk kez çok partili seçimler gerçekleşmiştir. Bunun ilk örneği olan 1946 seçimi ile ilk kez CHP iktidarının yanında muhalif bir parti de meclisteki yerini almıştır. 1946 'da çok partili hayata geçilmesiyle beraber, milletvekillerinin demokratik ve seçim bölgelerindeki halkın iradesine uygun performans sergilediği görülmektedir.

1950 Genel Seçimleriyle beraber 27 yıllık CHP iktidarı son bulmuş mecliste DP dönemi başlamıştır. 1950 – 1960 dönemleri arasında yapılan seçimlerde DP büyük başarı göstererek iktidarı tek başına eline almıştır. DP iktidarı döneminde Ağrı'da yapılan genel seçimleri (1950, 1954 ve 1957) tek başına DP kazanmıştır.

Bu tez çalışmasında,1957- 1961 yasama yılları arasında, TBMM'de Ağrı'yı temsil eden milletvekillerinin yasama faaliyetleri, yürütülmüş olan bu faaliyetlerin değerlendirilmesi kısaca seçilen milletvekillerinin özgeçmişleri, o döneme ait belgeler ışığında incelenmiştir. Milletvekillerinin yasama dönemi içerisinde ortaya koydukları faaliyetler konularına göre sınıflara ayrılmış, hangi milletvekillerinin hangi konularda çalışma yaptıkları ele alınmıştır. Bu çalışma bir çok yönüyle o dönemin sosyal, siyasi ve kültürel dönemlerine aydınlatılmasına katkı sağlamıştır.

1957 Genel Seçimlerinde CHP Ağrı ilinde seçmenlerle yüz yüze görüşmeler yaparak oy istemiştir. DP 1957 seçimlerinde Ağrı ili ve İlçelerinde yapmış oldukları çalışmalar işe Ağrı ilinin DP kalesi olduğunu ve burada halkın muhalefet partilerine ders vermesi gerektiği anlayışı içindedir. Fakat DP 1954 seçimlerine göre bu seçimde oy kaybına uğrarken Ağrı ilindeki seçimi kazanmayı başarmıştır Bu çalışmanın konusu olan 1957 Genel Seçimleri sonucunda Ağrı ilinden CHP milletvekili çıkarmamış iken DP beş milletvekili çıkarmıştır. Seçim sonucunda DP Ağrı Milletvekilleri Celâl Yardımcı, Halis Öztürk, Kasım Küfrevi, Selim Yatağan ve Şeref Saraçoğlu'dur. Milletvekillerinden Celâl Yardımcı Maarif Bakanlığı ve Adliye Bakanlığı görevlerini üstlenirken, Şeref Saraçoğlu ise meclis oturumlarına en çok katılım gösteren vekil olmuştur. On Birinci Dönem TBMM'ye Ağrı'dan seçilen milletvekillerinden üçü Ağrılı olup biri Aydınlı ve Bir diğer milletvekili de Bitlislidir. Ve seçilen milletvekillerinden dördü Üniversite mezunu biri ise ilkokul mezunudur. Bu da gösteriyor ki milletvekillerinin eğitim düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir 1923-1957 yılları arasında 10 yasama dönemi bulunmaktadır. On Birinci yasama döneminde Ağrı milletvekillerinden en etkili olanı ve mecliste en çok faaliyet gösteren kişi Celal Yardımcı genelde maarif konusu üzerine konuşmalar yapmıştır. Ağrı milletvekillerinden Selim Yatağan'ın ihtisas alanının Veterinerlik olduğundan Ziraat ve Hayvansal konularla ilgili görüşmelerde aktif performans gösterdiği tespit edilmiştir. Milletvekillerinden Kasım Küfrevi ve Şeref Saraçoğlu

TBMM'de üç yıllık yasama döneminde hiçbir konuşma yapmamışlardır. Sadece TBMM'de oylamalara katılım göstermişlerdir

DP üç dönem (1950-1960) Ağrı ilin de yapılan seçimleri kazanmasının nedeni olarak aday gösterdiği kişilerin halk tarafından tanınması ve bu kişilerin halk tarafından sevilmesinden kaynaklanmaktadır. Milletvekillerinden Celal Yardımcı Milletvekilliği döneminde Ağrı ilinin eğitim sorunlarını hal edip Camiler yaptırmıştır. Halis Öztürk Ağrı iline bağlı Tutak ilçesinde yaşayan aşiret reisidir. Seçim sürecinde Tutak ilçesinde birinci parti olarak DP çıkmıştır. Kasım Küfrevi'ye baktığımız da Ağrı ilinde tanına ünlü bir Şeyh ailesine mensuptur halk tarafından da çok sevilmektedir. Şeref Saraçoğlu ise DP döneminde Ağrı Belediye Başkanlığı görevini üstlenmiştir. Ağrı iline kazanımları çok fazla olmuştur. DP göstermiş olduğu bu adaylar sayesinde seçimleri kazanmıştır.

1957 seçimlerinden sonra DP yeniden Ağrı ilinde tamamen güçlenmek için Vatan Cephesine bağlı Yardımcı Cephesini kurmuştur. Bu dönemde muhalefet partilerine üye olan kişiler istifa edip DP geçişleri görülmektedir.. DP iktidarının son döneminde Ağrı ilinde muhalif partiler ile iktidar yanlısı taraflar arasında sorunlar yaşanmış ve Ağrı da siyasi ve sosyal yapı bozulmuştur.

DP iktidarı 27 Mayıs Askeri İhtilali ile son bulmuştur. Askeri İhtilal ile beraber Ağrı milletvekilleri de tutuklanmış ve Ağrı ilinde DP'yi destekleyen Aşiretler ve Şeyh Aileleri sürgün edilmiştir. On Birinci Dönem TBMM görevini üstlenen Ağrı Milletvekilleri de tutuklanmıştır. Tutuklananlardan Celâl Yardımcı Müebbet, Halis Öztürk 10 yıl, Kasım Küfrevi Beraat, Selim Yatağan Müebbet ve Şeref Saraçoğlu da 5 yıl ağır hapse mahkûm edilmiştir. Bu kişiler Milli Birlik Komitesi tarafından yargılanmışlardır.

1961 Genel Seçimleri 27 Mayıs Askeri müdahalesinin denetiminde yapıldığı görülmektedir. Seçimler sonucunda koalisyon hükümet oluşmuş. Adalet Partisi ise DP bir uzantısı olarak mecliste yer almıştır.1961 genel seçimini Ağrı ilinde CKMP kazanmıştır. Bu partiden seçilen milletvekilleri Kerem Özcan, Rıza Polat ve Nevzat Güngör'dür. Türkiye'de ilk kez 1961 seçimleriyle koalisyon hükümet kurulmuştur.

Bu tez, özellikle TBMM'de görev yapan Ağrı milletvekilleri ile ilgili bir araştırmanın eksik olması nedeniyle oluşturulmuştur. Bu çalışmada amaçlanan eksikliği tespit edilen bu alandaki boşluğun belli bir döneminin doldurulması amaçlanmıştır. Ayrıca bu tez çalışması bundan sonraki çalışmalar için de bir kaynak oluşturabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

1.Arşivler

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

030.01.00.50.301.11-3; 010.09.459.193.6-3; 010.09.459.1330.6-3;
010.09.459.1330.6-1; 010.0900.260.796.10; 010.900.260.796.10-17;
010.900.41.122-2; 010.09.280.857.1-9; 010.900.274.838.3-26;
010.900.41.122.3; 010.900.307.955.2-1; 010.900.41.121.10-18;
010.09.261.800.5-8; 010.09.41.122.1-23; 010.09.7.21.3-1;
010.09.260.796.10-6; 010.09.221.684-2; 010.09.33.100.2-55;
010.09.312.971.1-1; 010.09.322.998.1-7; 010.09.327.1011.2-1;
010.09.326.1007.5-1; 010.09.307.954.1-1; 010.09.280.857.1-1;
010.09.21.59.7-3; 010.09274.828.3-1; 010.09.31.95.1-27.
010.09.307.955.2-1; 010.09.41.121.10-1; 010.09.41.121.10-1;
010.09.41.121.10.-14; 010.09.41.122.1-9; 010.09.41.122.1-23;
010.09.41.122.5-25.

TBMM Arşivi

2.Resmi Yayınlar ve Tutanaklar

Resmi Gazete

TBMM Zabıt Ceridesi

TBMM, ZC, D. X, C.1, 1954-1957

TBMM, ZC, D. X, C. 2, 1954-1957

TBMM, ZC, D. XI, C. 3, 1957-1960

TBMM, ZC, D. XI, C. 4, 1957-1960

TBMM, ZC, D. XI, C. 6, 1957-1960

TBMM, ZC, D. XI, C. 7, 1957-1960

TBMM, ZC, D. XI, C. 8, 1957-1960

TBMM, ZC, D. XI, C. 9, 1957-1960

TBMM, ZC, D. XI, C.11, 1957-1960

TBMM, ZC, D. XI, C.12, 1957-1960

TBMM, ZC, D. XI, C.23, 1957-1960

TBMM, ZC, D. XI, C.39, 1957-1960

3.Süreli Yayınlar

A.Gazeteler

Ağrı (11 Mayıs 1950)

Akşam (8 Ocak 1946)

Akşam (18 Mayıs 1954)

Ayın Tarihi (Ocak 1946)

Ayın Tarihi (Ekim 1951)

Cumhuriyet (5 Aralık 1946)

Cumhuriyet (18 Temmuz 1946)

Cumhuriyet (8 Ocak 1947)

Cumhuriyet (12 Temmuz 1947)

Cumhuriyet (16 Ocak 1949)

Cumhuriyet (15 Mayıs 1950)

Cumhuriyet (16 Mayıs 1950)

Cumhuriyet (15 Ekim 1952)

Cumhuriyet (26 Eylül 1957)

Cumhuriyet (17 Ekim 1961)

Demokrat Ağrı (6 Mart 1954)

Demokrat Ağrı (29 Eylül 1957)

Demokrat Ağrı (30 Eylül 1957)

Demokrat Ağrı (4 Ekim 1957)

Demokrat Ağrı (8 Ekim 1957)

Demokrat Ağrı (18 Ekim 1957)

Demokrat Ağrı (21 Ekim 1957)

Demokrat Ağrı (22 Ekim 1957)

Demokrat Ağrı(1 Ekim 1958)

Hürriyet (23 Mayıs 1950)

Hürriyet (4 Mayıs 1954)

Hürriyet (28 Ekim 1957)

Tercüman (21 Kasım 1961)

Karaköse (29 Mart 1954)

Karaköse (4 Mayıs 1954)

Karaköse(18 Mayıs 1954)

Karaköse (30 Ekim 1957)

Kudret (19 Mayıs 1950)

Milliyet Halk (13 Nisan 1954)

Milliyet Halk (20 Eylül 1957)

Son Telgraf (19 Temmuz 1946)

Şark Ekspres (1 Ekim 1957)

Şark Ekspres (3 Ekim 1957)

Şark Ekspres (8 Ekim 1957)

Şark Ekspres (15 Ekim 1957)

Şark Ekspres (16 Ekim 1957)

Şark Ekspres (1 Ekim 1958)

Tanin (8 Ocak 1946)

Tanin (12 Temmuz 1947)

Tasvir (17 Mayıs 1945)

Tasvir (8 Ocak 1946)

Ulus (12 Temmuz 1947)

Ulus (29 Mart 1950)

Ulus (23 Nisan 1950)

Ulus (15 Mayıs 1950)

Ulus (18 Ağustos 1953)

Vatan (30 Nisan 1946)

Vatan (27 Haziran 1946)

Vatan (12 Temmuz 1947)

Yayla (26 Mayıs 1953)

Yayla (29 Mayıs 1953)

Yayla (15 Temmuz 1953)

Yayla (16 Temmuz 1953)

Yayla (20 Temmuz 1953)

Yayla (26 Ağustos 1953)

Yayla (1 Eylül 1953)

Yayla (20 Mart 1953)

Yayla (6 Nisan 1954)

Yayla (21 Nisan 1954)

Yayla (23 Nisan 1954)

Yayla (28 Eylül 1957)

Yayla (30 Eylül 1957)

Yayla (8 Ekim 1957)

Yayla (16 Ekim 1957)

Yayla (18 Ekim 1957)

Yayla (19 Ekim 1957)

Yayla (28 Ekim 1957)

Yayla (26 Kasım 1957)

Yeni Asır (18 Mayıs 1950)

Yeni Sabah (8 Ocak 1946)

Zafer (30 Mart 1957)

Zafer (Eylül - Ekim 1957)

Zafer (31 Ekim 1957)

B.Dergiler

Akademik Bakış

Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilim Dergisi

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmalar Dergisi,

Literatüre and History of Turkish or Turkic,

Selçuklu Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi

Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi

TBMM Tutanak Dergisi

Turkish Studies

C.Ansiklopediler

Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923- 2000, II, İstanbul, 2003.

Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, 8, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983

ARAŞTIRMA ve İNCELEME ESERLERİ

A.Kitap

Ahmad, F., *Modern Türkiye'nin Oluşumu,* Kaynak Yayınları, İstanbul 2014.

Ahmad, F. ve B. T., *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1976.

Ağaoğlu, A., *Serbest Fırka Hatıraları,* Nebioğlu Yayınevi, İstanbul 1969.

Akşin, S., Kısa Türkiye Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014

Aldatmaz, Ç., *Elli Kelime Yardımcı Ailesinin Yassıada Öyküsü*, Pia Yayınları, İstanbul 2013.

Apuhan *Ş, R., 27 Mayıs'tan Yassıada Mahkemelerine Menderes,* Timaş Yayınları, İstanbul 2007.

Atatürk, *Nutuk*, TTK Basımevi, Ankara 1989.

Atatürk, *Nutuk II*, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul 1970.

Aydemir, Ş. S., *İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs Mayıs İhtilali*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2000.

Aydın S. ve Taşkın, Y., *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2014.

Aziz, A., *Siyasal İletişim* , Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2003.

Barutçu, F.A., *Siyasi Hatıralarım,* Ankara 2001.

Bayar, C., *Başvekilim Adnan Menderes,* Truva Yayınları, İstanbul 2010.

Bilgiç, S., *Türkiye'de Seçimler ve Seçim Kanunları*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1995.

Birand, M. A. Dündar, C Çaplı, B., *Demirkırat Bir Demokrasinin Doğuşu*, Doğan Kitap, İstanbul 2007.

Bölükbaşı, D., *Türk Siyasetinde Anadolu Fırtınası Osman Bölükbaşı*, Doğan Kitap, İstanbul 2005.

Burçak, R.S., *Türkiye'de Milli İradenin Zaferi,* Demokratlar Kulübü Yayınları, Ankara 1994.

……,Yassıada ve Öncesi, Çam Matbaası, Ankara 1998.

……,*On Yılın Anıları,* Çam Matbaası, Ankara 1998.

Tanör, B., *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010.

Çavdar, T., *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara 2004.

Cebesoy, A. F., *Siyasi Hatıralarım II,* Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul 1960.

Çufalı, M., *Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950)*, Babil Yayıncılık, Ankara 2004.

……., *Türk Parlamento Tarihi VIII. Dönem (1946-1950)*, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 2012.

Demir, Ş., *Türk Siyasi Tarihinde Adnan Menderes*, Paraf Yayınları, İstanbul 2010. Demir,

……,*Menderes ve İnönü Demokrat Parti'den 27 Mayıs Darbesi'ne Olaylar*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011.

Dursun, D., *12 Mart Darbesi*,Şehir Yayınları, İstanbul 2003

Seyhan, D., *Gölgedeki Adam*, Nurettin Uycan Matbaası, İstanbul 1966.

Erdoğan, M., Modern *Türkiye'de Anayasalar ve Siyasi Hayat*, Siyasal Kitabevi, Ankara 1997 .

Eren, T., *Türkiye'de Parti Kavgaları,* Ticaret Postası Matbaası, İstanbul 1963.

Eroğul, C., *Demokrat Parti,* İmge Kitabevi, Ankara 1998.

....., *Demokrat Parti, Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi, İstanbul 2003.

Ertan, T.F., *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyet Tarihi*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2011.

Giritlioğlu, F., *Türk Siyasi Tarihinde Cumhuriyet Halk Partisinin Mevkii I*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1965.

Heper, M., *Türkiye Sözlüğü,* Doğu Batı Yayınları, İstanbul 2006.

İnönü, İ., *İsmet İnönü Hatıralar*, C.II, Bilgi Yayınevi 1987.

İnönü, İ., *Defterler (1919-1973),* Haz: Ahmet Demirel, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001.

İpekçi,A. ve Çoşar, Ö. S., *İhtilalin İçyüzü,* Milliyet Yayınları, İstanbul 1965.

Karpat, K., *Türk Demokrasi Tarihi,* Timaş Yayınları, İstanbul 2012.

....., Türk *Siyasi Tarihi,* Timaş Yayınları, Ankara 2013.

Kılıç, S., *II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türk Devrimi ve Fikir Temelleri*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2014.

Kocabaş, S., *27 Mayıs Rejimi 1960-1961,* Nasip Ofset, İstanbul 2014.

Koçak, C., *Siyasal Tarih (1923-1950),* Cem Yayınevi, İstanbul 2013.

.....,Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945), C.I, İletişim Yayınları, İstanbul 2013.

.....,*Siyasal Tarih (1923-1950),* Türkiye Tarihi, C.IV, Cem Yayınları 1997.

Lewis, B., *Modern Türkiye'nin Doğuşu,* Arkadaş Yayınları, Ankara 1996.

Mardin, Ş., *Jön Türklerin Siyasî Fikirleri (1895-1908),* İletişim Yayınları, İstanbul 2012.

Neziroğlu, İ., *Türkiye'de Askeri Müdahaleler Ve Basın,* Türk Demokrasi Diyanet Vakfı, Ankara 2003.

Oğuz, A., *Birinci Meşrutiyet Kanun –i Esasi ve Meclis-i Mebusan,* Grafiker Yayınları, Ankara 2010.

Okyar, O. ve Seyitdanlıoğlu, M., *Atatürk, Okyar, Çok Partili Türkiye Fethi Okyar'ın Anıları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014.

Özbudun, E., *1924 Anayasası*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2012.

Özdağ, Ü *Menderes Döneminde Ordu- Siyaset ilişkileri ve 27 Mayıs İhtilali,* Boyut Kitapları, İstanbul 2004.

Özdemir, H., *Türkiye Cumhuriyeti*, İz Yayıncılık, İstanbul 1995.

Perin, M., Zindana Tıkılan İktidar 27 Mayıs ve Yassıada Günleri, Doğan kitap, İstanbul 2011.

Sander, O., *Siyasi Tarih*, İmge Kitabevi, Ankara 2014.

Sarıçoban G., *Samet Ağaoğlu'nun Siyasi Biyografisi*, Hacettepe Üniversitesi, A.İ.İ.T.E (B.D.T), Ankara 2010.

Sükan,F., *Başbakan Adnan Menderes'in Meclis Konuşmaları,Kültür Ofset Basım,* Ankara 1991.

Timur, T., *Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş*, İmge Kİtabevi, Ankara 2003.

Toker, M., *Demokrasiden Darbeye (1957- 1960),* Bilgi Yayınevi, İstanbul 1992.

Toker, M., *Şeyh Sait İsyanı, Bilgi Yayınevi, İstanbul* 1998

Turan,Ş., *İsmet İnönü Yaşamı Dönemi ve Kişiliği*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2000. Turan, Ş., *Türk Devrim Tarihi*, C.III, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2005.

Tunaya, T.Z., *Türkiye'de Siyasi Partiler(1859-1952),* Arba Yayınları, İstanbul 1995.

Tunçay, M., *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923- 1931)*,Yurt Yayınları, Ankara 1981.

Tuncay, Mete., "Siyasal Tarih(1950-1960)", Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye Tarihi1908-1980, Yay. Yönetmeni Sina Aksin Cem Yayınları, İstanbul 1997.

Tüik, Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011

Uluğ, N. H., Üç Büyük Devrim, Ak Yayınları, İstanbul 1973.

Uran,H., *Hatıralarım*, Ayyıldız Matbaası, İstanbul 1959.

Ünal,O., *Türkiye'de Demokrasinin Doğuşu,* Milliyet Yayınları, İstanbul 1994.

Yalçın vd.,*Türkiye Cumhuriyeti II,* Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2014.

Yardımcı, C., Kader Rüzgârı, Akşam Matbaası,İstanbul 1962.

Yeşil, A., *Türkiye'de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş,* Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988

Yücel, M.S., *Demokrat Parti,* Ülke Kitapları, İstanbul 2001.

....., *Menderes Dönemi (1950-1960),* Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002

Zürcher, E Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, (Çev, Yasemin Saner Güven), İletişim Yayınları, İstanbul 2004.

B.Bildiri

Mercan, M. S., " Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Ağrı Milletvekilleri", *I. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh' un Gemi'si Sempozyumu Bildirileri,* (Ed. Oktay Belli), İstanbul 2007, s. 415-420.

C.Makale

Bakan, S., ve Özdemir, H., "Türkiye'de 1946-1960 Dönemi İktidar - Muhalefet İlişkileri: Cumhuriyet Halk Partisi(CHP) Demokrat Parti (DP)'ye Karşı", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilim Dergisi, 14 (1), 2013,373-397.

Bulut,S., "Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960):Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu, *Akademik Bakış*, 2(4), (Yaz 2009), 125-145.

Bulut, S., "*27 Mayıs 1960'tan Günümüze Paylaşılamayan Demokrat Parti Mirası",* Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,19, 2009,73-90.

Çavdar, T., "Demokrat Parti",*Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1983,6, 2065-2066.

İlyas, A "1950-1960 Yılları Arasında Gerçekleşen Genel Seçimlerin Doğu Ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi Açısından Değerlendirilmesi" *Turkish*

Studies,International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume, 9 (4) , Ankara, (Spring 2014), 563-575.

Oğuzhan Börekçi, Ü. A., *"Siyaset, Medya ve Ordu Üçgeninde 27 Mayıs Atmosferi: "Karanlığa Direnen Yıldız'' Üzerinden Bir Bakış"* Turkish Studies Dergisi, 9, 2013, 1-20.

Önder, M., *"1960 Darbesi Sürecinde Akis Dergisi"*, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmalar Dergisi, 28, 2014, 283-306.

Saraçoğlu, Ş., " Demokrat Parti ve Kuruluşu VIII", Yayla, 14 Temmuz 1953.

……," Demokrat Parti ve Kuruluşu IX " (1953), Yayla, 15 Temmuz 1953.

……," Demokrat Parti ve Kuruluşu X " (1953), Yayla,16 Temmuz 1953.

……., " Demokrat Parti ve Kuruluşu XI " (1953), Yayla, 20 Temmuz 1953.

……," Demokrat Parti ve Kuruluşu XII " (1953), Yayla,26 Ağustos 1953.

……," Demokrat Parti ve Kuruluşu XIII " (1953), Yayla, 1 Eylül 1953.

Tekeli, Ş., "Cumhuriyet Döneminde Seçimler", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, 7, 1813-

Topaloğlu, B.,"Fırka",*Diyanet İslam Ansiklopedisi (DiA),*Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul,1996, 13, 35-

Yılmaz, M., *"İnönü Dönemi Türk Dış Politikası"*, Selçuklu Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Konya 1997, 8 14-31.

Yüceer, S., "Cumhuriyet Dönemi Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde İlk Girişim: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası", *Türkler,* 16, Yeni Türkiye Yayını, Ankara 2012, 534- 545.

D. Yüksek Lisans

Batmaz, D., *Türkiye'de Çok Partili Dönemde Seçimler(1946-1960),* (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi) Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 2004.

E.İnternet

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=1&v_donem=11&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=&v_sb=AÃ RI&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=42&v_kullanici_id=5821955&v_gelecek_sayfa=1 (06.05.2015, saat: 14: 10)

EKLER

AKŞAM

Karadenizde hafiflemiş olan fırtına dünden beri yeniden şiddetlendi

Başbakanın gülünç propagandalara kesin cevabı

İRAN MESELESİ

Azerbaycan 100 bin kişilik ordu hazırlıyor

Ruslar çekildikleri zaman bu ordu vaziyete hâkim olacak

İran hükûmeti Birleşmiş Milletlere müracaat etti

Silâh altına çağrılanlar

Times gazetesine göre

Sovyetlerin Türkiye'den istedikleri nelermiş?

1 - Stratejik noktaların işgali, 2 - "Dost bir hükûmet„ in iş başına gelmesi

Almanya'da

Times'in makalesi

Demokrat Partisi resmen teşekkül etti

B. Celâl Bayar dün gazetecilerle görüştü—Yeni partinin programı

BULGARİSTAN'DA MUHALİFLERLE ANLAŞMA OLAMADI

Başbakan Georgief, İç ve Dışişleri Bakanlariyle birlikte Moskova'da Stalin tarafından kabul edildi

Romanyada hükûmetle muhalifler arasında bir anlaşma oldu

Galatasaray durağı tekrar tesis ediliyor

DİKKATLER

Günler Geçerken

Zevksizliğe alıştıranlar

Ek 1: Akşam Gazetesi, 8 Ocak 1946, Demokrat Partinin Kuruluşu

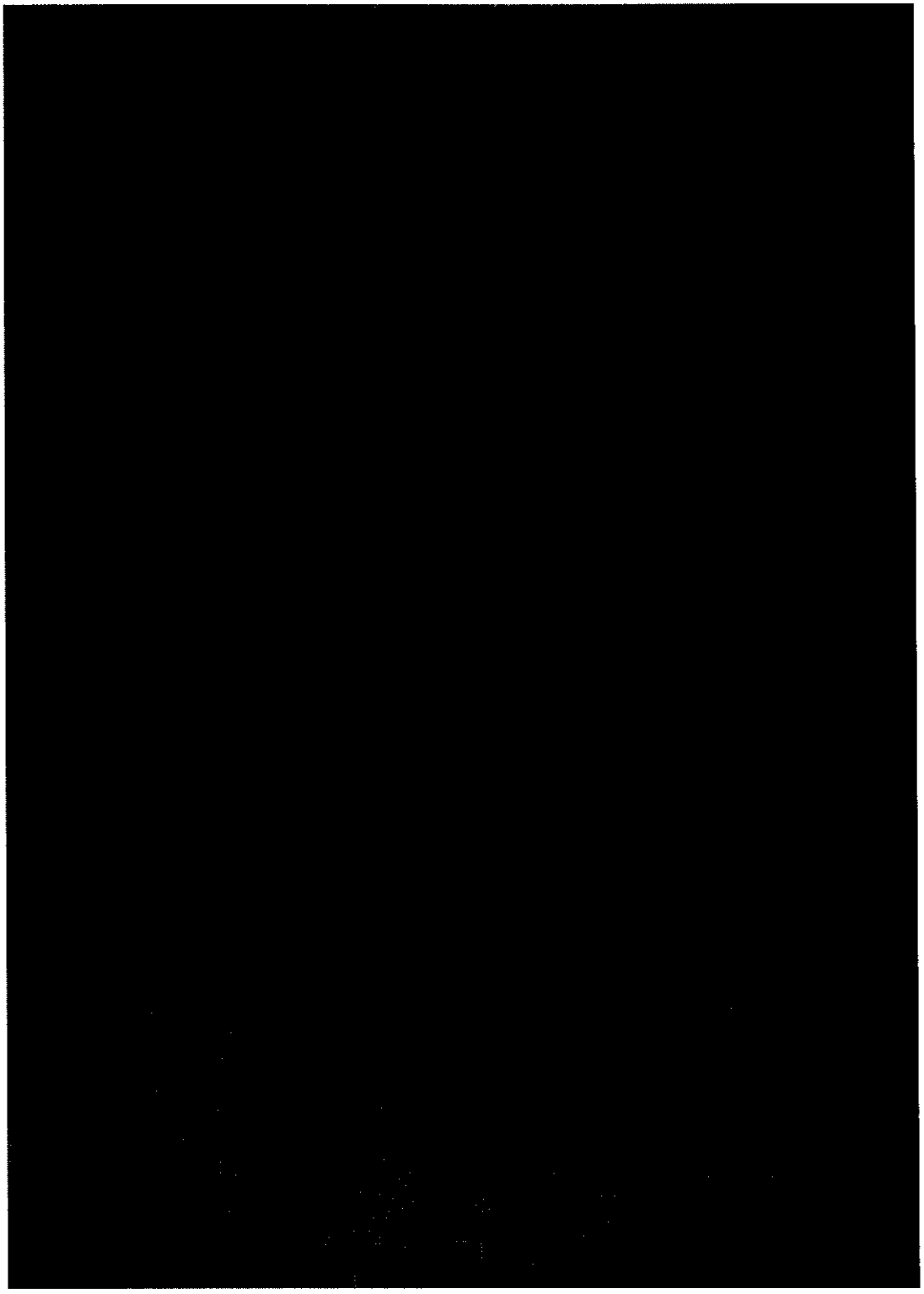

Ek-2 Ağrı Gazetesi, Ağrı Milletvekillerinin Özgeçmişleri

YAYLA

Demokrat Parti ve kuruluşu

Bugün İzmir Limanına bir grup Kore gazimiz gelecek

Bunların arasında 91 harp esiride var

Malazgirt antı açılıyor

Kuzey Atlantik Paktı genel karargâhında

EK -3 Yayla Gazetesi, 26 Ağustos 1953, Demokrat Parti Teşkilatının Ağrı'da Kuruluş Süreci

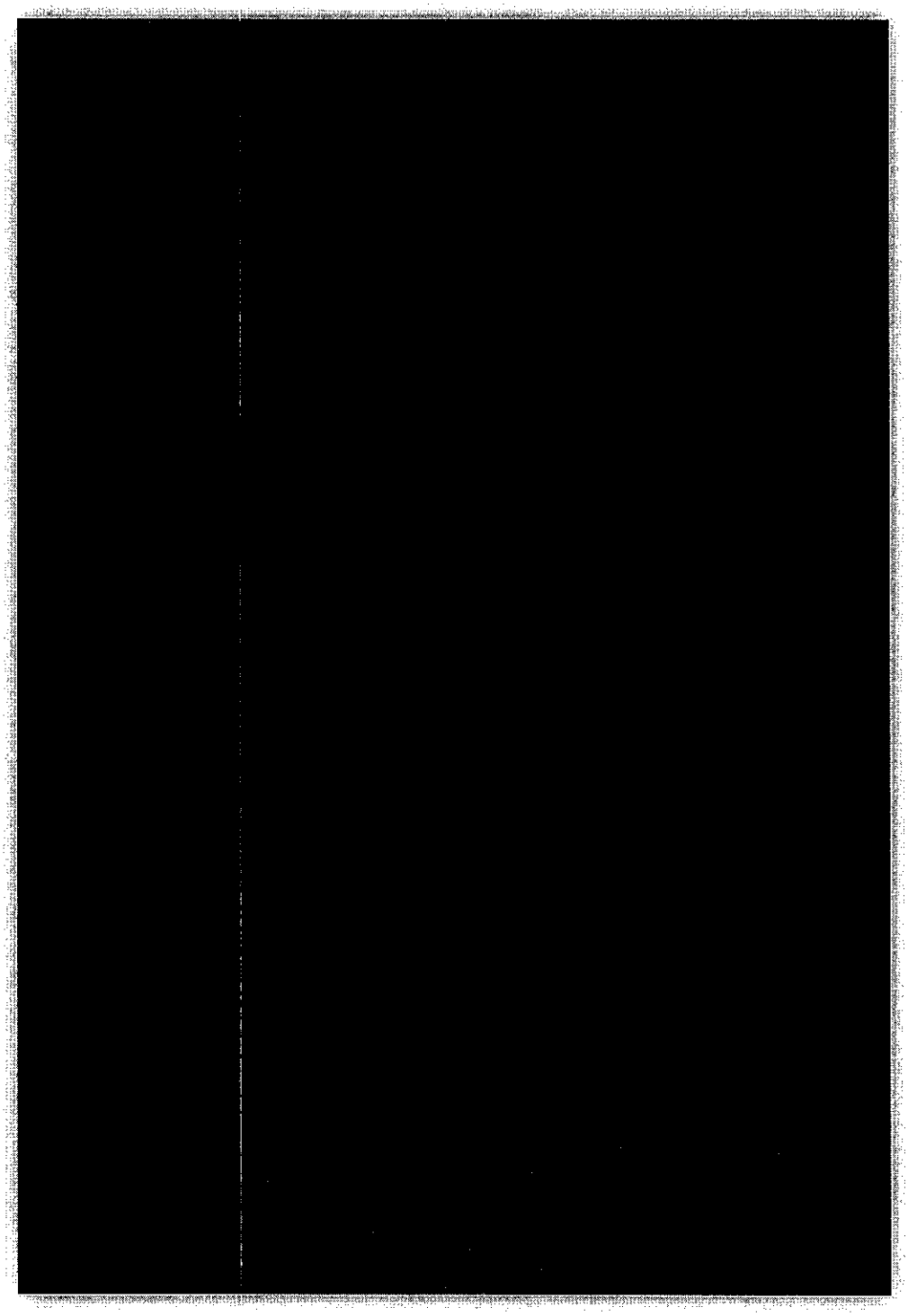

Ek-4 Demokrat Ağrı, Başbakan Adnan Menderes ile Ağrı Milletvekili Kasım Küfrevi'nin Konuşması

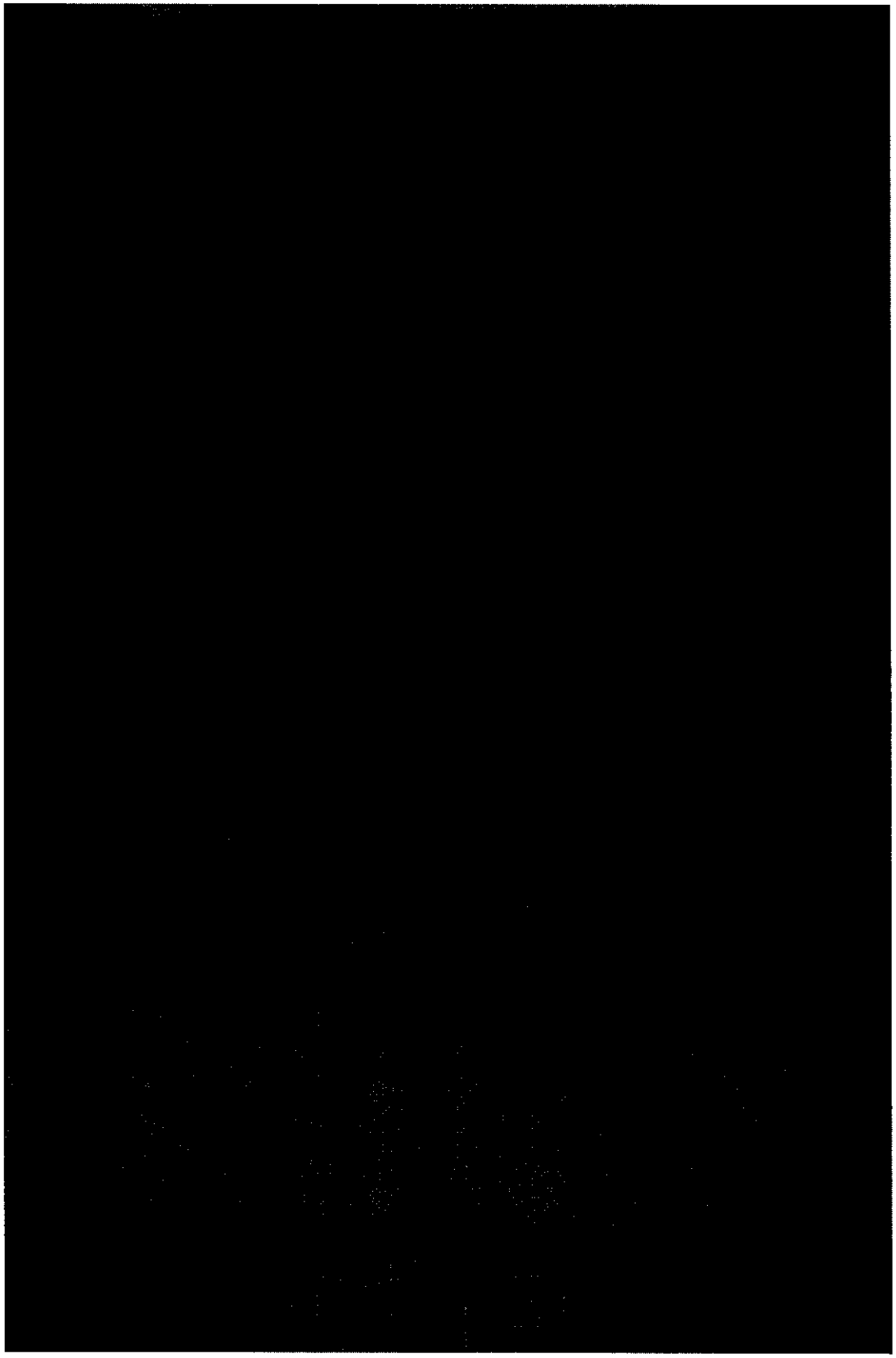

Ek- 5 Demokrat Ağrı Gazetesi, 23 Eylül 1957, Demokrat Parti Milletvekillerinin Ağrı Ziyaretleri

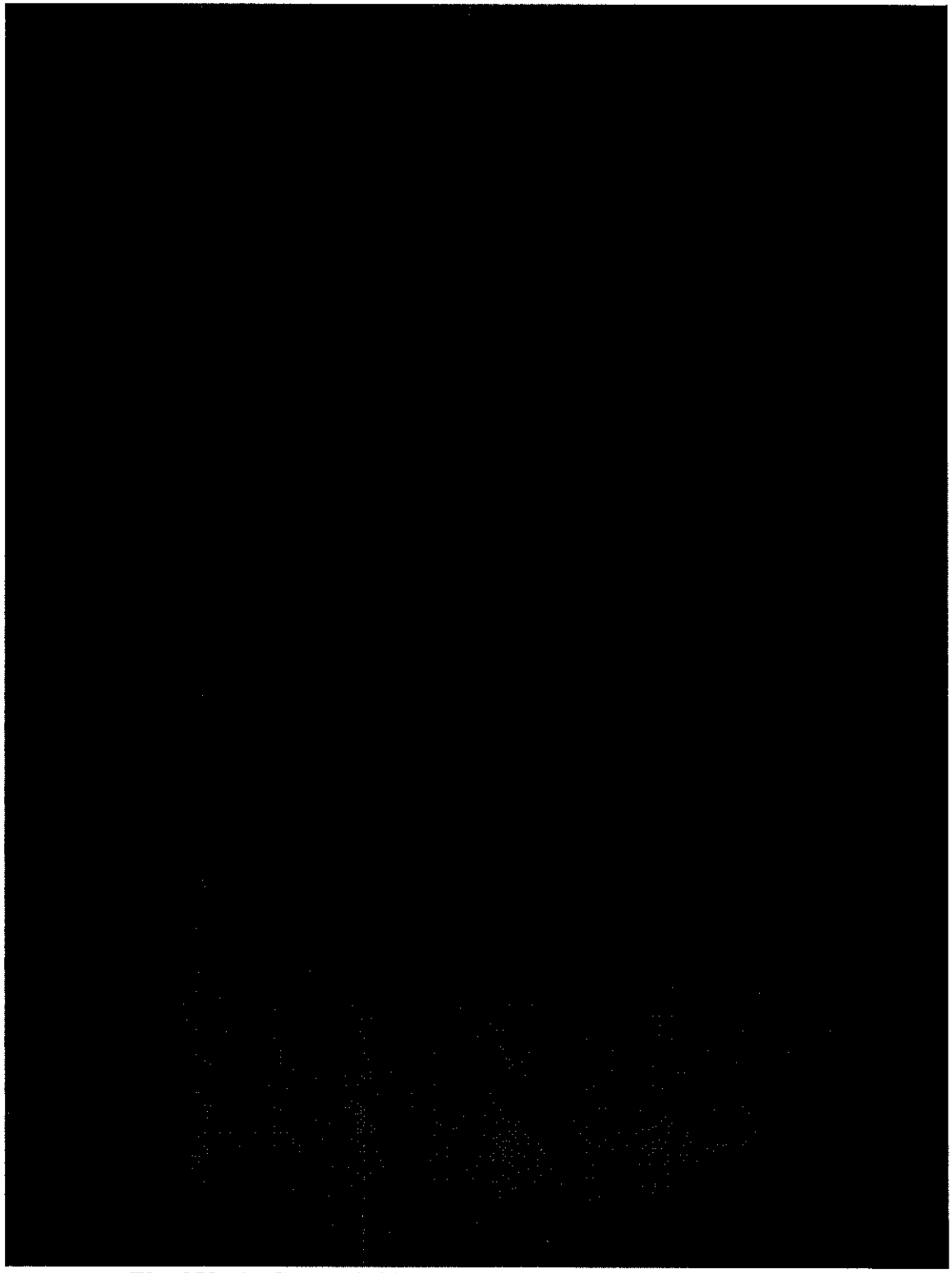

Ek- 6 Yayla Gazetesi, 3 Ekim 1957, Demokrat Parti Ağrı Aday Tespiti

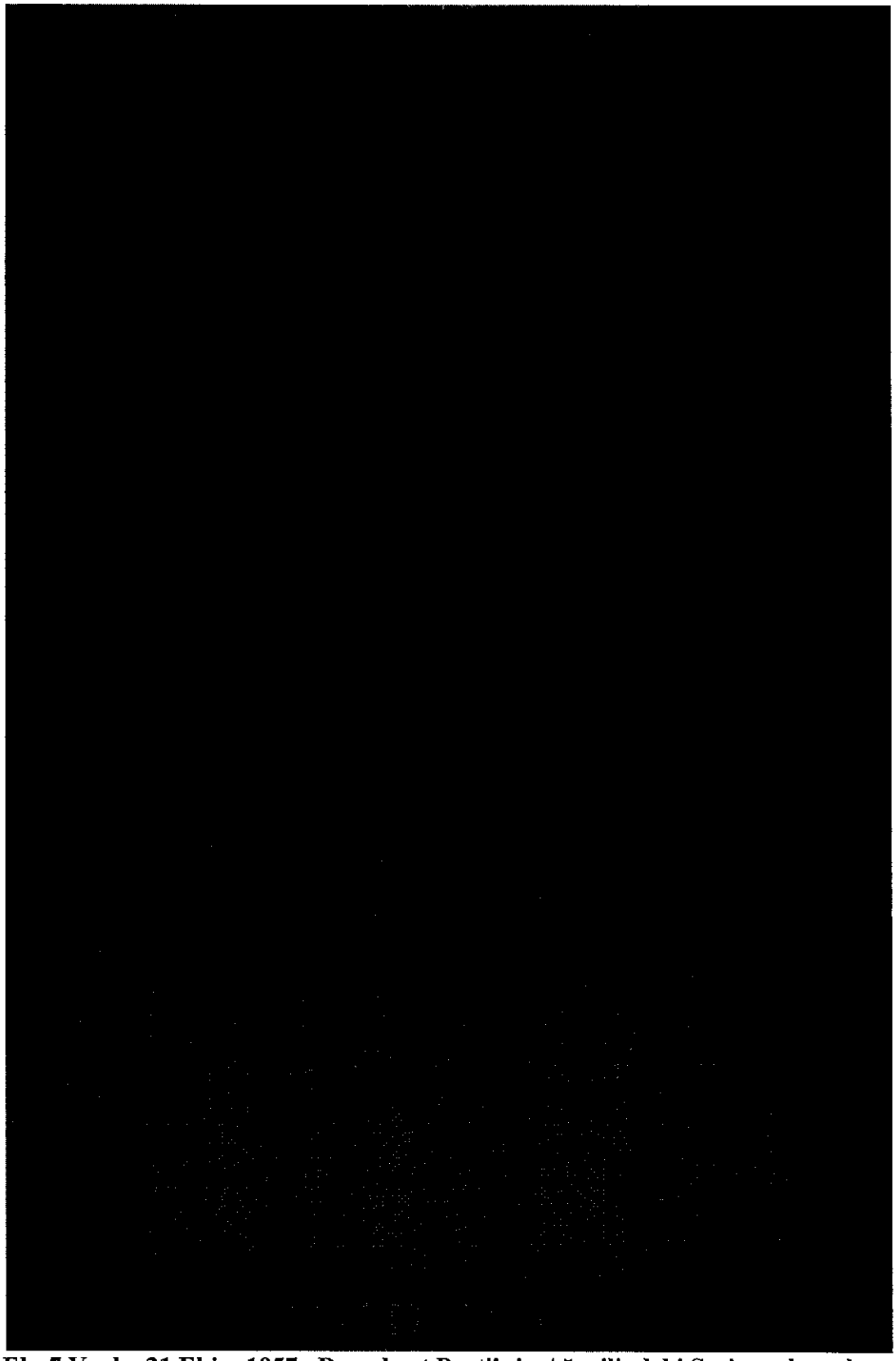

Ek- 7 Yayla, 21 Ekim 1957, Demokrat Parti'nin Ağrı ilindeki Seçim çalışmaları

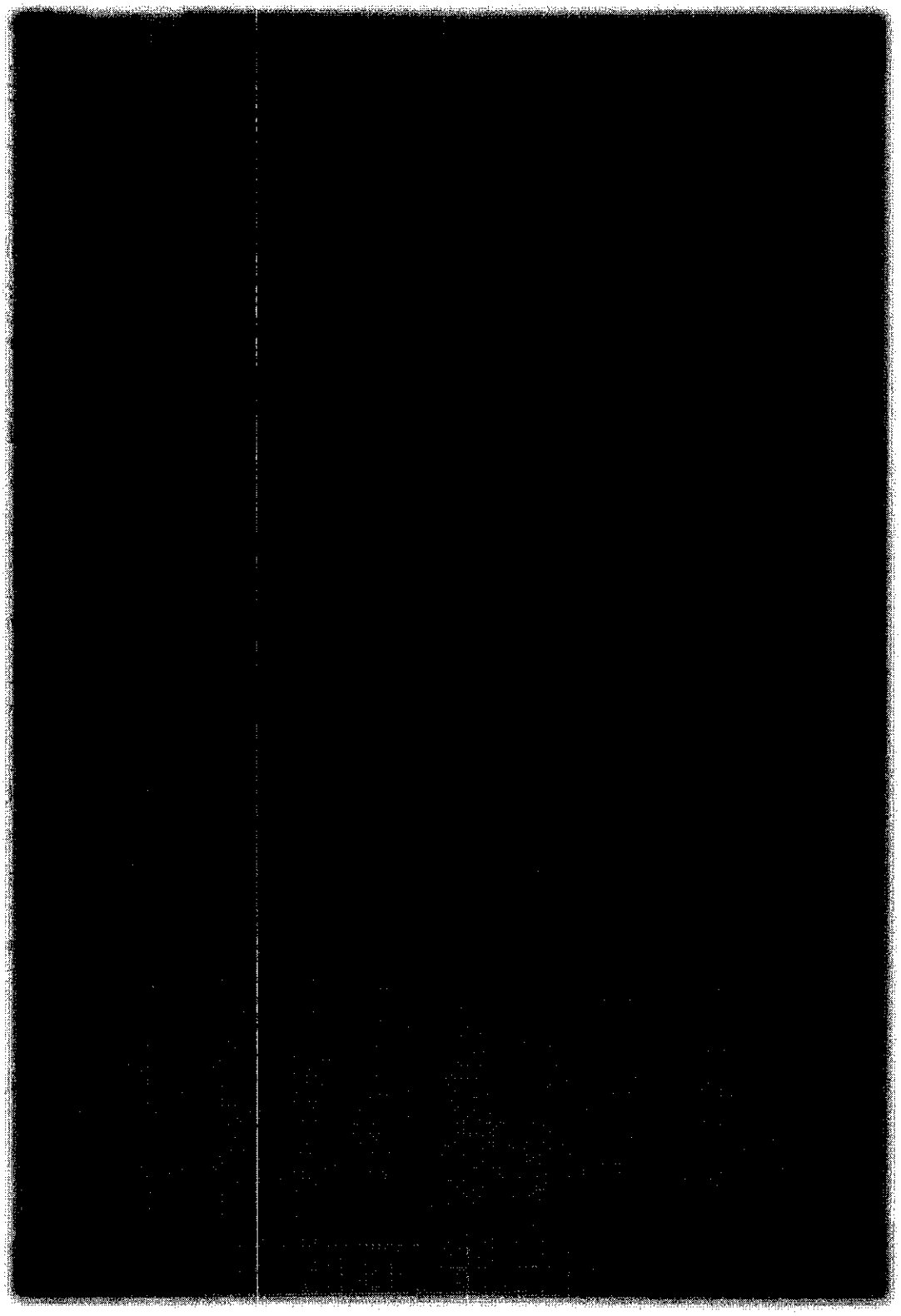

Ek- 8 Demokrat Ağrı Gazetesi, 28 Ekim 1957, 1957 Genel Seçim Sonuçları ve Ağrı

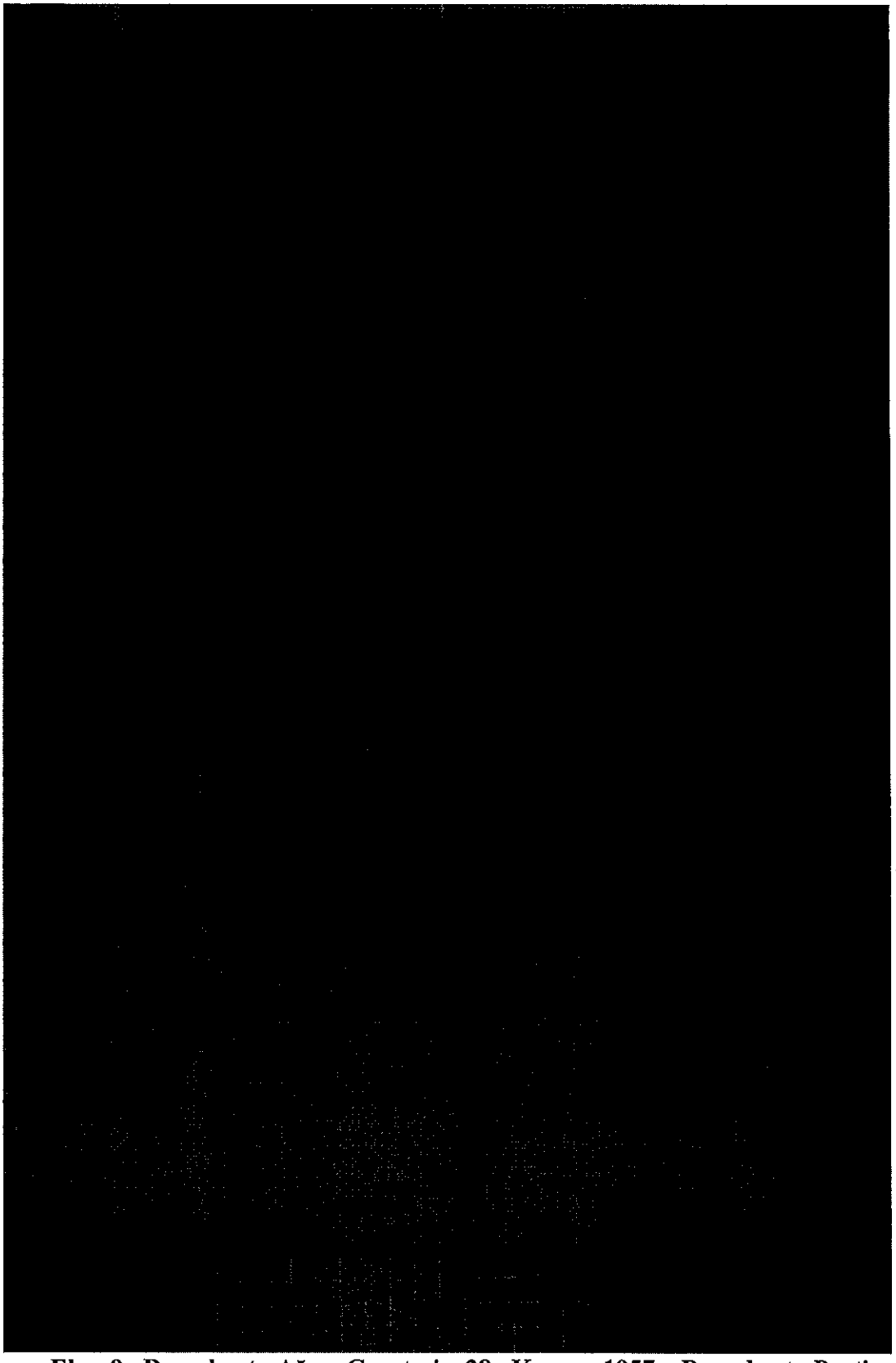

Ek- 9 Demokrat Ağrı Gazetesi, 28 Kasım 1957, Demokrat Parti Ağrı Milletvekili Celâl Yardımcı'nın Maarif Vekiliği

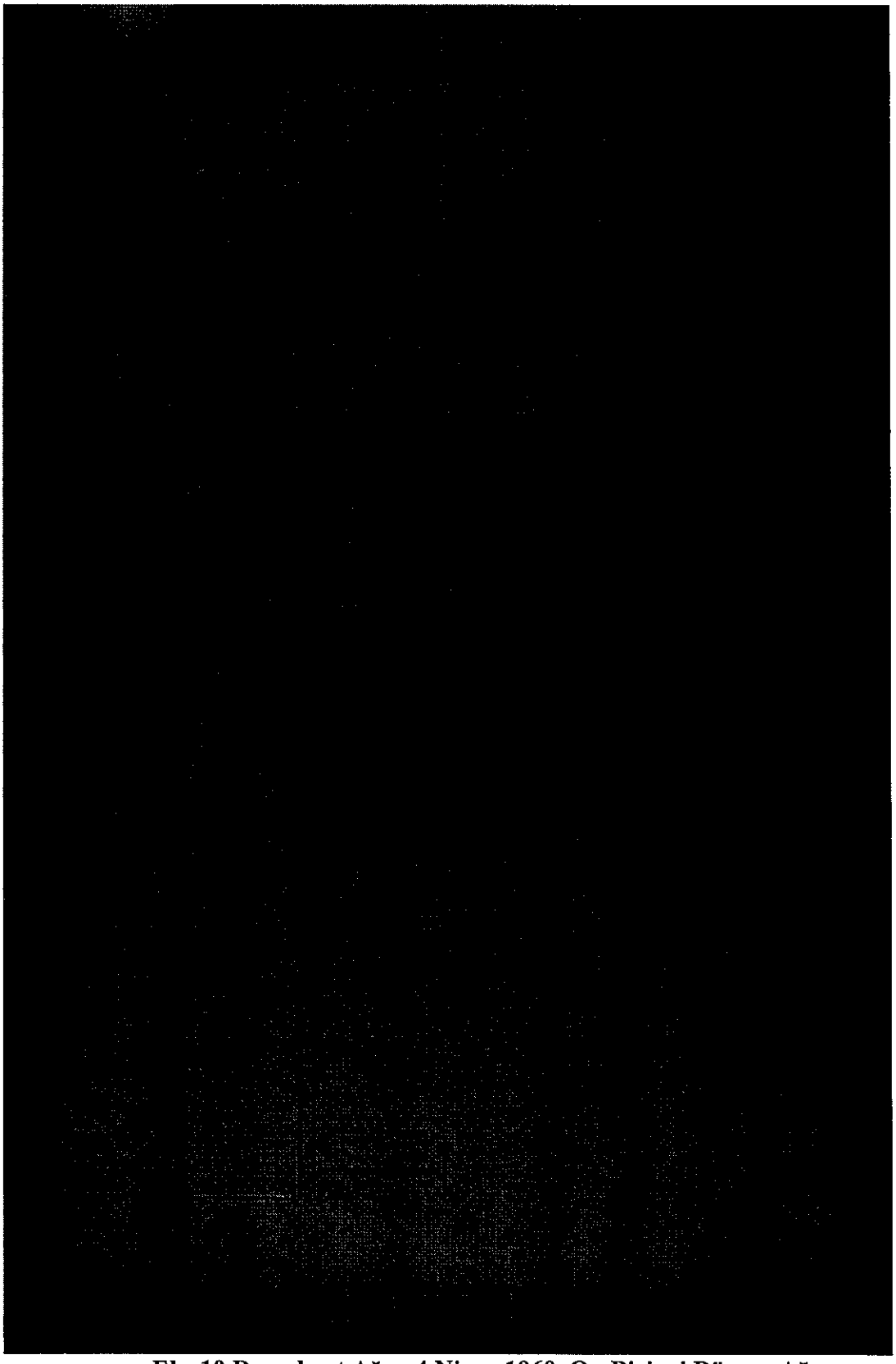

Ek- 10 Demokrat Ağrı, 4 Nisan 1960, On Birinci Dönem Ağrı Milletvekillerinden Celâl Yardımcı'nın Adliye Vekilliği

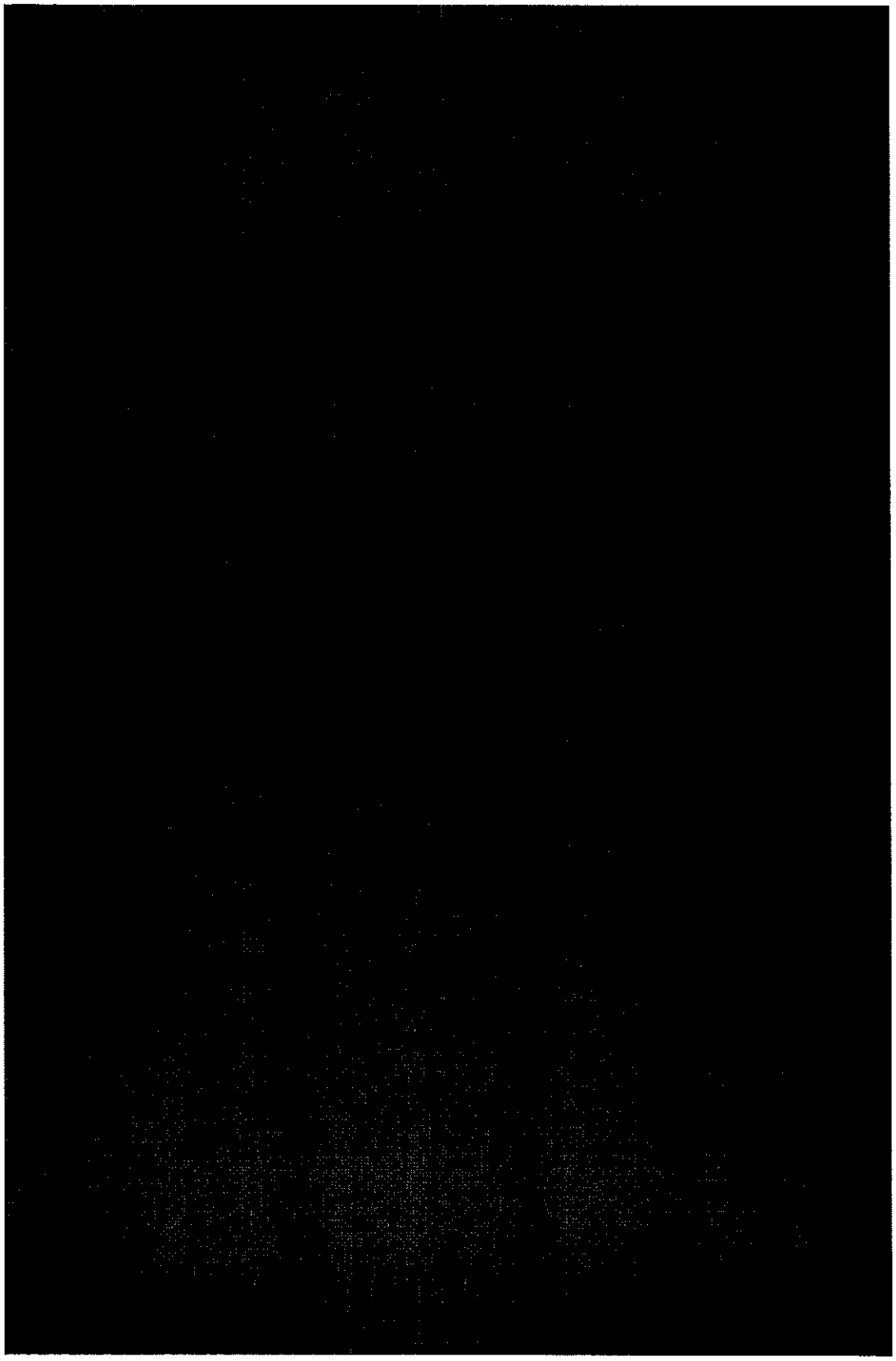

Ek-11 Demokrat Ağrı, 28 Mayıs 1960 Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yönetime El Koyması Hakkında

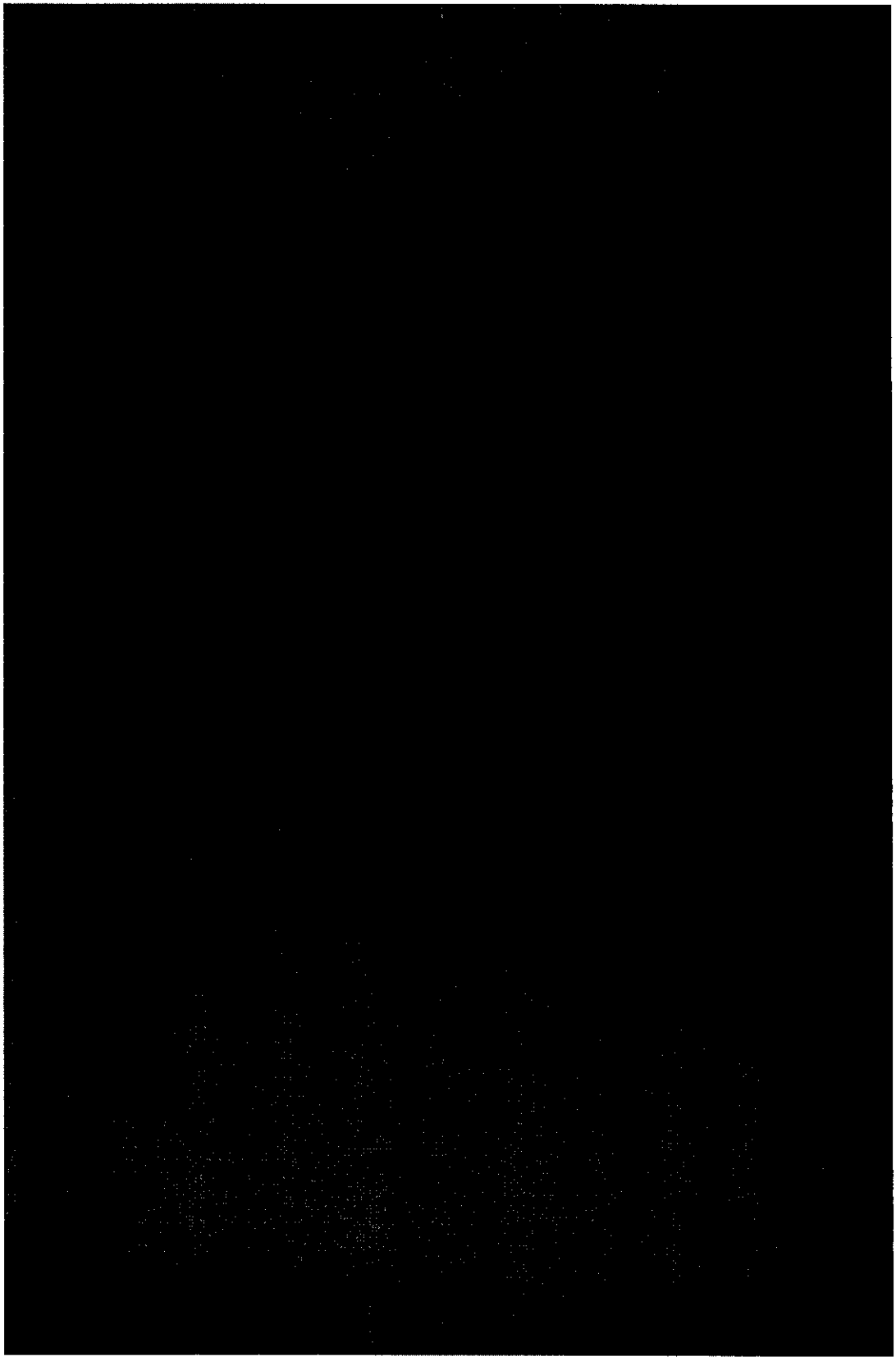

Ek-12 Ağrı Milletvekili Şeref Saraçoğlu'nun Ağrı Ziyareti

AKŞAM

MÜSTAKİL SİYASİ SABAH GAZETESİ

Duruşmalara ait diğer yazı ve fotoğraflar 6. da

EKİM 15 1960 CUMARTESİ

Hesap vermeye dün başladılar

Menderes: "Akli melekem inkıtaa uğradı,, dedi

Sanıkların okuyacakları her şeyi getirtebilecekleri dün açıklandı

"Köpek,, için C. Bayar ile N. Ökmen sorguya çekildi

Celâl Bayar "Bu para ile çeşme yaptıracaktım,, dedi

RATIP TAHİR'İN FÜRÇASINDAN

Ek- 13 Akşam Gazetesi, 15 Ekim 1960, Demokrat Parti Bakanlarının Yargılanması

CUMA 30 EYLUL 1960

Yeni Asır

CUMHURİYETİN VE CUMHURİYET ESERLERİNİN BEKÇİSİ

İKBAL

DEMOKRAT PARTİ DÜN KAPATILDI

17 dakikalık bir duruşmadan sonra Ankara 4. Asliye Hukuk Mahkemesi Hakimi, kararı bildirdi: "D.P.nin feshine karar verilmiştir; kapatılmıştır..."

Kent Prensesi

MİLLİ EĞİTİM BAKANI DÜN İZAHAT VERDİ

PROF. TUNCEL'İN AÇIKLAMALARI İLE KOMİSYONUN GÖRÜŞÜ ARASINDA, RAZI FARKLAR BİLİRMİŞ BULUNUYOR...

MISIR'DA Emlâki Olan TÜRKLER...

Kota sayısı, yılda bire indiriliyor

Dün şehrimize gelen Sanayi Bakanı, Sanayiciler ile görüştü; şeker fiyatlarında bir indirme yapılmasına imkân olmadığını bildirdi

Anayasa'yı ihlâl suçundan dün idamları talep edilenler

Soruşturma Kurulu hazırlanan raporu saat 17 de Millî Birlik Komitesine verdi

idamı istenenler: BMM eski Divanı, son Bakanlar Kurulu, Tahkikat Encumeni Üyeleri ve Tahkikat Komisyonu teşkili için Meclise takrir verenler

Millî Birlik Komitesi'nin sanat görüşü

Yolcu otobüsü bir kamyona çarptı

4 ölü, 10 da yaralı var!

DENİZCİLİK BANKASINDA TENSİKAT, YALANLANDI

Kruşçef, gürültü çıkardı

Polisler, tartışıyor

EISENHOWER VE MAC MILLAN, KAHVALTIDA...

UVEY Annesini, Balta ile Öldürdü!

Tren altında dün canveren makasçı

Brigitte Bardot, dün intihara teşebbüs etti

Idamları istenen esrar imalcileri

D. Anadoluda 5 bin senelik buğdaylar ve peynir bulunda

Oda ve Borsalarda 130 vazifelinin işine son verildi

Ek- 14 Yeni Asır Gazetesi, 30 Eylül 1960, Demokrat Parti'nin Kapatılması

Cumhuriyet

Milletvekili Seçimlerinin Oy Tasnifi Neticeleri

Son Haberlere Göre CHP 188, AP 155, YTP 60, CKMP 45 Milletvekili Çıkardı, 2 Yer Ortada

Yeni seçim sisteminin ortaya koyduğu güçlükler sebebiyle tasnifler dün de tamamlanamadı

Seçimi kazananların isimleri

Senato seçiminde kati neticeye doğru

AP 72, CHP 54, CKMP 7 YTP 17 Senatör çıkardılar

Yüksek Seçim Kurulunun neticeleri resmen açıklaması için daha bir iki güne ihtiyaç olduğu belirtiliyor

Kozanan Senato üyelerinin isimleri

Şimdi ne olacak?

Koalisyon hükümetinin teşkili zaruri görülüyor

Gümüşpala İzmirde dün iktidardaymış gibi beyanat verdi

MBK 14 terle ilgili tebliğ yayınladı

Senato seçimlerinin neticesini gösterir cetvel

Seçimleri kaybeden meşhurlar

Adanada CHP içinde patlak veren buhran

VATANDAŞ OYUNU

Ek- 15 Cumhuriyet Gazetesi,17 Ekim 1961, 1961 Seçimleri

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Harun Aydın
Doğum Yeri ve Tarihi	Ağrı/ 01.01.1989
Eğitim Durumu	
Ön Lisans Öğrenimi	Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Sosyal Hizmetler Bölümü Ağrı/2014
Lisans Öğrenimi	Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Van /2010
Pedagojik Formasyon Eğitimi	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği Ağrı/2014
Yüksek Lisan Öğrenimi	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Türkiye Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı Ağrı/2015
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce, Farsça
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	Ağrı Nurettin Dolgun Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi 2013
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Araştırma Görevlisi
İletişim	
E-Posta Adresi	Tarihci.Harun@gmail.com
Tarih	15.06.2015